
విషయానుక్రమణిక

చిత్రముల వివరము

వర్ణచిత్రములు:—శ్రీబాలకృష్ణుఁడు; వరహూరు గోపాలస్వామిగారు, నారాయణ తీర్థులవారు, జైనచిత్రరచన-౧౫వ శతాబ్దము నాటిది. *

సాధారణ చిత్రములు:—హేమావిహారము; గౌరీశంకర శిఖరము, గంగావతరణము, బుద్ధుఁడు-శాక్యకన్యకలు-అంతిమోపదేశము, పార్వతి తపస్సు, రతివిలాపము, కుమారస్వామి, తారకాసురవధ, గంగోత్త్రి, దివాను బహద్దరు సర్ రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుఁడు గారు, డాక్టరు జయంతి చినకామేశం పంతులుగారు *.

---

* ఈ పటములను గుఱించిన వివరములు రాఁబోవు సంచికలోఁ గననగును.

చెన్నపట్టణము జూన్ ౧౯౨౫

సంపుటము ౨. క్రోధన సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము సంఖ్య ౬.

కవితాప్రశంస

కవికొండల వేంకటరావు గారు; బి. ఎ, బి. యల్.

జన సామాన్యముయొక్క దృష్టి నేడు కవిత వైపునకు దిరుగుచున్నట్లిదివఱ కెప్పుడును దిరిగియుండలేదు. ఈనాఁడు మనము ప్రతిదైనికపత్రికయందు నొక సారస్వతానుబంధము నరయుచున్నాము. ప్రతివారపత్రిక నొకపుట పద్యప్రచురణములకై వినియోగపడుచున్నది. మాసపత్రికలు ప్రత్యేకముగ సారస్వతాభివృద్ధికై నెలకొలుపబడుచున్నవి. విద్వాంసులు రసజ్ఞులు కూడ "కవిత్వమనున దెట్లుద్భవించుచున్నది? దానివిలాస మెట్టిది? దాని యుపయోగ మేమి?" అనుచర్చలకుం దొడంగి వాదోపవాదములు సల్పుచుండుట కనుచున్నాము. అన్నిసంప్రశ్నంబుల కాకరమగు కవితయొక్క స్వరూపమును గూర్చి మనముకూడ కొండొక తడవు యోజించుట కాలయాపనము కాదనుకొందును.

కవితయనఁ గవిత్వపుశైలి నుదితమైన కవిత్వపుటూహ. రసాయన శాస్త్రమన నేమి? రసాయనశాస్త్ర పారిభాషను రసాయన శాస్త్రభావములను వెలిబుచ్చుటయు. నీళ్లు అనుటకు మాఱుగ 'H_2O' అనిపలుకుచు దాని నిర్మాణమును బోధించునప్పుడు మనము రసాయనశాస్త్రవేదిక నధివసించుచున్నారము.

అట్లే కవితావేదిక నధివసించుటకును మన
మొకానొక పరిభాష నుదితమగుచున్న అన
గా గవిత్వపుశైలి నుదితమగుచున్న ఒకా
నొక ప్రబోధము ననగా గవిత్వపు టూహను
మది గొనవలెను.

కవిత్వపుశైలి, కవిత్వపుటూహ అనగేమి?

రేగుపండు చెట్టునుండి పడునంత న్యూ
టన్ అను మహానుభావుని నెమ్మనమ్మున
భూమియొక్క ఆకర్షణశక్తి నిలిచెను. అది
ఆతడు వెలికి నుబ్బినప్పుడు ప్రకృతిశాస్త్రఖం
డము ప్రభవించెను. వాల్మీకియను మహర్షి
క్రౌంచద్వితయమ్మున నొక్కపక్షి నిషాదబాధి
తమ్మగుచు దదాక్రోశనంబు విని రామాయణ
ప్రసన్నుడయ్యె. ఈయిరువురియొక్క అను
భవవిభేదము నెఱుంగుటలో కవిత్వమిట్టిదని
నిర్వచింపనగు.

న్యూటన్ కనిపెట్టుటకుముందును వెనుక
ను రేగుపండ్లట్లు పడుచునేయుండెడివి. ఆభూ
పతనభావము భూమితో బుట్టినదియ. తన్నిత్య
పతనమును ప్రత్యక్షతాత్కాలికప్రదర్శనమున
నిర్వచించినాడు న్యూటన్. అట్లుగాక వాల్మీకి
విన్న పక్షిపరిదేవన మంతకుముం దెన్నడు
విననిది: ఇతరులెఱుంగనిది. అది ఆపక్షి వ్యక్తీ
కరించిన తాత్కాలిక కరుణరసము. ఆరసము
రామాయణగేయమున నిత్యసంస్ఫురణముగ
నిలుపబడె. కావున కవిత్వమనునది ఒకానొక
వ్యక్తియొక్క తాత్కాలిక రసప్రదర్శనమును
నిత్యసత్యప్రతిష్ఠితమ్ముగ నిలుపు. ఇతరశాస్త్ర
ములో నిత్యసత్య ప్రతిష్ఠితంబులై పరగువానిని
తాత్కాలిక ప్రదర్శనమ్ముల నిర్వచించు.

ఆదిని ఈతాత్కాలిక రసప్రదర్శన
మనునది ఒకానొక అవతారపురుషుని
యొక్క అనివార్యపరాక్రమమందు, ఒకా
నొక వంశవీరునియొక్క యుద్ధాతిరేకమున,
ఒకానొక నాయకుని గుణలక్షణముల కను
గొనబడుచువచ్చి రామాయణము, భారతము,
ఇలియడు, ఒడిస్సె మున్నగు మహాపురాణ
ము లుద్గమించుటకు వలనుసూపినది. తరువాత
వారొక్క నాయకునియందు, ఒక్క మహా
వీరునియందు తమదృష్టిని కేంద్రీకరింపక ఒకా
నొక రసమునందు తన్మయులై ఆ రసపోషణ
మును పెక్కుపాత్రములచే చేయించుచువచ్చి
నారు. వేణీసంహారమునబీభత్సరసము, ఉత్తర
రామచరిత్రమున కరుణరసము, ఆంధ్రప్రబం
ధముల శృంగారరసము ఇట్లే స్తంభీకృతము
లయ్యె. అందుచే నేమైనది? తొలుత పెక్కు
రసము లొక్కనాయకుని పట్ల చూపించు
టెఱుంగునుండి ఒక్కరసము పెక్కు మందికి
తావలమగునట్లు చిత్రింపబడు టెఱుంగునకు
సారస్వతము మాఱినది. దానినుండి విశాల
దృష్టిని వీక్షించుచో మనకు గోచరించున
దేమి? ఒక్కొక్కనియెడ నొక్కొక్కరసంబు
ప్రదర్శింపబడుట. ఎంతమందిమానవులు, ఎన్ని
జీవరాసులు లోకములో కలవో అన్నిటికి
నొక్కొకవిచిత్రరసప్రదీపన మున్నదని.

ఈనైక సంస్ఫురణమ్ముల నిత్యప్రతిష్ఠిత
మ్ములుగ నూపుటలో చిన్నచిన్న గీతికలు,
చిన్నఊహలు, చాటుపద్యములు, వ్యక్తి సంకీ
ర్తనములు వెలువడుచున్నవి. "ఏల వెలువడ
రాదు? ఒక్కమహావీరుడే అపారమైన సుప్ర

ణయము సూపువాడా? సామాన్యునింట నంత
పాటి సుప్రణయ మొకనాఁడైన కనమా? కం
దుము. కనుచో ఆనాటి ఆ ప్రణయము చిత్రిం
చిన అది కవిత కాదా" అను ఈ దృశంపు
టుత్సుకతతో నవయుగము తొంగి చూచు
చున్నది. దాన లోకమెల్ల లలితకళామయమ్ము
గఁ జూపఁబడుచున్నది. నికృష్టునియొక్కయు, నిం
డుముదుసలియొక్కయు చర్యలనుండి సంస్తవ
నీయమగు భావములు సేకరింపబడుచున్నవి.
అయ్యవి సారస్వతశాఖ నలంకరించుచున్నవి.
ఆ అలంకరించుటలో పూర్వపుటంశములు
గాక క్రొత్తఅంశములు, పూర్వపు టితివృత్త
ములుగాక క్రొత్తయితివృత్తములు, పూర్వపు
శైలిగాక క్రొత్తశైలి, పూర్వపు పోకడలు గాక
క్రొత్తపోకడలు తప్పక బయలువెడలుచున్నవి.
దరిలేని మహాసముద్రముగ ఈఆధునిక సార
స్వతము తోచుచున్నది. విమర్శనప్రియుడు
'దీనికిమూలమేమి? ఇందలిమట్టు, లదియెందు
న్నది? ఇది శాశ్వతసుఖము నిచ్చునా? నీతిని
బోధించునా?' అని తన పూర్వపుపంథ యో
జించి వికలుడగుచున్నాడు. మన మాపూర్వ
పంథవిడిచి నిష్పక్షపాతబుద్ధిని కొంచెకపరి
యోజింతము.

కవిత్వము నెన్ని తారుమారులు చేసి
చూచినను ప్రధానవిభాగములు రెండు గని
పించు- భావము: భావ; ఊహ: ఉక్తి; అర్థము:
వాక్కు. వాక్కువల్ల అర్థమా? అర్థమువల్ల
వాక్కా అనుమీమాంస కెందును ఎడము
లేకుండ వాక్కుతో అర్థమును, అర్థముతో
వాక్కును ప్రతి మానవవ్యక్తికిని స్ఫురించు
చుండును. అందులకే కాళిదాసు పార్వతీ పర
మేశ్వరుల కలయిక కుపమానముగ "వాగర్థా
వివ సంపృక్తౌ" అని సూచించినాడు. శబ్దార్థ
ములు రెండును పరస్పర సంజనితములు కాక
పోయినను రెంటికి నుత్పత్తిస్థాన మెయ్యది
యైన నున్నదా? ఏది యీశబ్దార్థ ప్రచురణ
మునకు మూలము? అని విచారింతము.

మనుజుడు సహజసంగీత ప్రియుండు.
ఒక్కరుండు మూలకకూరుచుని 'లేలేలే'అనియో
'రేరేరే' అనియో దీర్ఘము తీసికొనుచు ఆత్మ
కానందమున లీనముగాఁగలవాఁడు. ఆసహజ
సంగీతశక్తిసామర్థ్యములను వెలికిఁ గోయిల
పిట్టవోలె కీర్తించునప్పుడ వాగర్థము లుట్టి
పడుచున్నవి. లోలోనున్నంతపర్యంత మది
యెంతసుభాషితమయ్యు భావమున జీర్ణమగు
చున్నది. వ్రాత, అచ్చు, పరిషత్తు, ప్రచా
రము- ఇవియెల్ల వాగర్థములకు మూలాధార
ములు కావు. కవియన పక్షి. పక్షియొక్క-
పాట మనము తెలిసికొనవలయునన్న దానిని
"కువకువ"అని పొత్తములో తెలిసికొను నంత
సరిపడునా? ఆధ్వని ఆ కోయిలపిట్ట ముఖతః
వినునప్పుడ,ఆకొండలోయ మాఱుమ్రోత నను
గమించునప్పుడ, ఆ మామిడిచెట్టు కొట్టకొనఁ
జూపులమరల్చునప్పుడ సువ్యక్తమగు. అట్లే
మనము వ్రాతప్రతులయందు, అచ్చుపొత్తము
లందు, పత్రికలందు అచ్చుకట్టంబడువానింగను
నంత కవిత్వముం గనుగొంటిమని విమర్శింప
గడంగరాదు. శబ్దార్థములయొక్క నిజస్థానము
కవితాసంకీర్తనము. అది సీసపద్యమే కానిండు,
తేటగీత కానిండు, వచనము కానిండు, గీతిక

కానిండు, ఏదియైనను ఒకానొక గానకళ మితి ననుసరించి వచ్చియుండుఁగాని సీసముగ తేటగీతగ వెలువడియుండునవికావు. సీసచిహ్నమే కనుక బాసకు ప్రధానమగున దేని

"మందార మకరంద మాధుర్యమునఁ దేలు
మధుపంబు వోవునే మదనములకు"

అనునదియు

"ఓలోరి బండోడ! ఒయ్యారి బండోడ
నీమీద నామోజు నిల్పుబండి"

అనునదియు నొకేతీరున ఏలచదువవము? మొదటిది చదువునప్పుడు ఆచిఆచియు, రెండవది చదువునప్పుడు సాచిసాచియు చదువుట ఎట్లు? అందు గమనిక సూచించునది సీసము కాదు, గణములుకావు. అంతరంగికాంశము యొక్క గానకళారహస్యము. రెండింటి యొక్క శబ్దార్థములకు జన్మస్థానములు వేఱు. ఆగానకళ అవ్యక్తిప్రదర్శనము నాశ్రయించి యుండును. 'ఆదితాళము— శంకరాభరణము' అని సూచించునంత 'మత్తకోకిల' అనివ్రాయునంత తేటతెల్లముకాదు. అవి యొకకొన్ని నిరంతర సామాన్యలోకానుభవమునకు సంజ్ఞలుగ పూర్వులేర్పఱచినవి అంతియ. అవికాక వేరు గానము లోకములో లేదే? వేరు వృత్తమునకు ఆస్కారము కానమే? కవి క్రొత్త యూహల నల్లుకొలంది క్రొత్తరాగము విలసిల్ల జేయును. ఈనిశ్శబ్ద ఖగోళమునం దెన్ని విధములగు శబ్దములు లయమొందుట లేదు? ఎన్ని క్రొంగ్రొత్తగ వినిపించుటలేదు?

అట్లంటినని మన మెద్దియేని పాడుకొనవలెనన్న, చదువుకొనవలెనన్న ఉండుండి ఆ కవియొద్దకు పఱుగెత్తవలయునని తలపోయకుడు. కవియొక్క గొంతుకతో కాని, కవియొక్కజీవనముతోగాని, కవియొక్క వేషభాషలతోగాని, వానియొక్క ఆచారవ్యవహారములతోగాని మనకు పనిలేదు. మనము సాక్షాత్కరించుకొనవలసినది అవ్యక్తి ప్రదర్శనము: అనగా ఆప్రత్యేకపు టంశముతో మనకు సానుభూతి; ఆ యంశమునందే తన్మయత్వము మనకుఁ గలుగవలెను. కవి విరచించునప్పుడట్లు తన్మయుడై రచనకుం దొడంగు. అవ్యక్తముగ నొక్కొక్కప్పుడు అమిత దీర్ఘముగ ఆతని కాపశక్యము గానంతటినముత్సుకతతో గాన మతనికి తదంశ ప్రదర్శనాభిలాషను వెల్లివిరియు. పాడుకొనునప్పుడు పూర్తిగ స్వేచ్ఛగ తనకుగల నిసర్గ రాగము యొక్క కురుచ పొడవులతో నతడు పాడుకొనుచున్నాడు.

"ఓ! చతురాస్యవంశకలశోదధిపూర్ణ శశాంక"

అని ఎత్తుగడ ఎత్తునప్పుడు "ఓ! చతురాస్య"అనిమాత్రమే ఊరుకొనడు "ఓ" అని.'ఓ' కు పెద్దదీర్ఘమిచ్చి సంబోధనము సూచించును.

"కమ్మోరి పిన్నోడు సిరిసిరిమువ్వ
కాసులుకంటెలు సిరిసిరిమువ్వ"

అనునప్పుడు ఉన్నదియున్నట్లే అన్న కవిత్వము కానేరదు.

"కమ్మోరి పిన్నోడా సిరిసిరిమువ్వా!
కాసూలుకంటేలు సిరిసిరి మువ్వా!"

అని అదియొకవిధముగు దీర్ఘమిచ్చి ఆలపించునప్పుడ అందలి నిజమైనకవిత్వము గోచరించును.

అచ్చునగాని, వ్రాతనుగాని మనము చూచు నరి కేమగుచున్నవి? ఈదీర్ఘములు కనపడవు. ఈహ్రస్వములు చూపట్టవు. అంతయు చిత్రిక పట్టినట్టుగ సాపుగనుండు. కళయొక్క హొయలు, సొగసు, చక్కందనము, మురుపు అందు నుండవు. అవియెల్ల మన సంకీర్తనము నందు మనకున్న అంశ తన్మయప్రసుప్తిని- అంశప్రదర్శనమును, తత్సంకీర్తనమును మెరుపు ఉరుములవంటివి. అంశప్రదర్శనము మెరుపు. సంకీర్తన మురుము. కవి మునుముం దంశ ప్రదర్శనమును గాంచి సంకీర్తనము చేయు చున్నాడు. పాఠకుడు సంకీర్తనము జేసికొను చు అంశప్రదర్శనము గనుచున్నాడు. అంతియ భేదము. కావున ఎప్పుడేని ఎద్దియైన నూతన గ్రంథము మనచేత బడునప్పుడు ఇది నడువదు అనుట సమంజసముకాదు. మనభావ మాభావముతో, మనవాక్కు ఆవాక్కుతో లీనము గాగలదేని మనకు బ్రతిరచనమునందును సొబగు లగపడు.

"కశ్చిత్కాంతా విరహగురుణా స్వాధికారాత్ప్రమత్తః"
"అథప్రజానా మధిపః ప్రభాతే".

అని ఎల్లప్పుడు చదువునట్టియు, నేర్పునట్టియు నెందఱు కళాభిజ్ఞులు

"కలలోననైన నవ్వులకైన నామాట
　　జవదాట వెఱచు - నోచంద్రవదన
ఏపదార్థంబు నాయెదుటఁ బెట్టక మున్న
　　ఎవ్వారికొసగఁ దోయిగురుఁబోడి
చెలులు నాతో నేమి చెప్పుదురో యని
　　లంచంబుకిచ్చునో చంచలాక్షి
తోడిచేడియలు నాతోడివంతులకు రా
　　సైరింపఁజాల దోసన్నుతాంగి
అరమరలు లేనిహారిది పనఁగి పెనఁగి
　　కొంచలుతీరని కోర్కులఁ గూడిఁయాడి
కపటమెఱుగని మమకల గలపి మెలపి
　　యున్నవిభుఁ డిట్లు సేయునే యో లతాంగి"

అనునది చదువునప్పుడు నందలి రస మును గ్రహింపనేరక తెలుగును నిరసించుట లేదు? ఎందఱు

Under the green wood tree
Who loves to lie with me

అనునది చదువునప్పుడు పరవశు లగుచు

"మల్లెపంది రదిగో! సుందరి!
మాధవుఁ డల్లదుగో!

అనునప్పుడు తూష్ణీంభావమును జూపు చున్నారు కారు? ఎందుచేత? తదంశమునం దభిరుచి లేమికాదే? Green wood. Primrose. అన్న స్ఫురించుటయు, మల్లెపందిరి అన్న తట్టమియు ఈఊహకు అలవాటుపడమి కాదే? కావున మునుముందు మనకాయంశమునందు అభిరుచి కుదరవలెను. అదిలేనిచో వారుదానిని విమర్శించుట కర్హులుకారని నా తాత్పర్యము. అభిరుచి అలవఱచుకొనవలెను. ఒకదాని నల వఱచుకొనుటకుముం దది మంచిదా చెడ్డదా అను వితర్కము తోచకమానదు. అంశము మంచిదో చెడ్డదో అను విచక్షణజ్ఞానము సార స్వతప్రియునియొక్క ప్రధానలక్షణము.

ఇచ్చో అతనికి నుండవలసిన కొల కళ. లోకమునందుఁగల అందము, ఒయ్యారము, రసప్రదీపనము, భావవికాసము, నొక విరాగి వోలె నొకానొకయోగివోలె నాతడు కను గొనుట కలవాటుపడవలెను. అంతియ కాని

ఆపద్దెము మనకు భుక్తిపెట్టునా? దాన ముక్తి కల్గునా? అది యేదేని నైతికసూత్రమును ప్రతిపాదించెనా లేక వేదాంతతత్త్వము బోధించునా? అని చూడరాదు. అయ్యవియెల్ల ఇతరశాస్త్రముల నెమకనగు. కవితను గాదు: కవిత నుండకూడదని, నుండవని నా యుద్దేశ్య మెంతమాత్రమును గాదు. ఉండు. ఉండవచ్చు. కాని అవి కవితకు జీవగఱ్ఱలు కావు. కవితకు జీవగఱ్ఱ కళ. ఆకళ లోకమం దెచ్చో కానంబడిన నయ్యది కవిత కాస్థానము.

ఎందున్న దీకళ? ఎట్టిదీకళ అన్న ఇద మిత్థమని చెప్పవలను గానిది. కొబ్బరిచెట్టు యొక్క చిట్టచివర రెండాకు లల్లాడుచు నేయునట్టి యుల్లంపు టురివుకంటె నిశ్శబ్దముతో వినవచ్చునది. అంతకంటె సున్నితపు చూపు చూపించునది.

> "చూచి ఝళం ఝళత్కటక
> సూచిత వేగ పదారవిందయై
> లేచి కుచంబులున్ దుఱుము
> లేనడు మల్లలనాడ నయ్యెడం
> బూచినయొక్క పోఁకనును
> బోదియఁ జేరి విలోకనప్రభా
> వీచికలం దదీయపద
> వీకలశాంబుధి వెల్లిఁగొల్పుచున్.

అన్నపద్యమునందు పెద్దనార్యు డావరూధిని అనుచిన్నదానిని పోఁక చెట్టుక్రింద చిత్రించుటలో నీతిగాని, వృక్షశాస్త్ర ప్రబోధనంబుగాని సూచించెనా? సూచించినది సున్నితపు కళ. జవ్వివలె పెఱిగిన మోకక్రింద మవ్వంపు టచ్చెఱుపాటు. అపారమగు సౌందర్యము: అతిపేశలమగు భావానందము. పూచిన యొక్క పోఁకనును బోదియ వర్తకునకు మార్గస్థునకు మఱియొండువిధముగ నుపకరించు. కవికి ఆవిధము పనికిరాదు. అయ్యది శోభన దేవత కాశ్రయము కావలెను. అప్పు డాతనికి సంతుష్టి కలుగవలెను. ఎందులకన్న ఏమో? కావున అట్టి నిర్మోహపు మోహానంపుదృష్టితో మనము చూడగల్గునప్పుడు మనకు నిజమైనకళ గోచరించు.

అట్లు చూడగల్గుట కనువౌనంగు కళాకలికలు, సంధ్యారాగము, కన్నీరు అవ్యక్త సుప్రణయమ్ము, నీటితెమ్మెరలు మున్నగు వానియందు పొడసూపు. అవి మనుజుడు సేకరించుచు తన కళాకలితదృక్పథమును పోషించుకొనఁజెల్లు. ఈ చిన్న చిన్న యంశముల వైపునకు ఎప్పుడు మనదృష్టి మనము మఱల్చుకొందుమో అప్పుడు మనఊహ లంతికంతకు సున్నితంబులగు; మన ఆశయములు మోహాబద్ధములు గాక సుకుమార మోహానంబులగుచు భౌతిక కావ్యవర్ణనంబునందుకంటె కోమలహృదయాంతర్గత భావసువాసనలపై దేలియాడు.

అంశ మొండు సభ్యమైనది. దానియందు మన కభిరుచి కుదిరినది. ఇఁక జదువ మొదలిడుదము. అప్పు డూహింపతగ్గది యేమి? ఆ అంశమునందలి భాష చక్కగ జూపించుచున్నదా లేదాయనియే. ఏమన భావమును విడిచి, ఊహ నరయక, అంశమును పోద్రోచి, ఈత డుపయోగించినభాష గ్రాంధికమా, గ్రామ్యమా? దేశ్యమా, సంస్కృతమా అని

విమర్శించుటకుం గడంగుట నేలవిడిచి సాము సేయుట. ఏపొత్తమునుగాని వీరిది అంతయు ఈగ్రాంథికభాష, నిదియంతయు ఈగ్రామ్యభాషను వ్రాయుడని నిర్దేశించుట కెవ్వరికిని హక్కులేదు: సబబుకాదు. గులాబిపువ్వు ముళ్లపొదతో బుట్టిన "ఓసీ! నీవు ముళ్లపొదలో పుట్టరాదు. తులసిచెట్టుపై నున్న బాగుండియుందువే" అని అనుకొన్నట్లుండు. ముళ్లు లేక పరిమళసలలితమ్ములగు దళసముదయమ్మున నుండుతులసికి గులాబి పువ్వునంటె పువ్వు లేదేయని వితర్కించినట్లుండు. ప్రతి పువ్వునకు ఎట్లు దానియొక్క స్వతస్సిద్ధమగు ఆకులజొంపము, తొడిమనిడుపు, గాలికదుపు లుండునో ప్రతియూహకును దానియొక్క స్వంతములగు పస, కత్తు, వన్నె, వాసి, చదువునట్టితీరు, గ్రహించునట్టి పొందిక లుండును. ఆపస, కత్తు మున్నగువానినెల్ల మఱచి అన్ని ఊహాలను నన్నయభట్టీయము ననుసరించి, అప్పకవీయమును బురస్కరించుకొని, ఆదికాలపుపంథ ననుగమించి వ్రాయుడన్న అంతకంటె నిరంకుశసూత్రము వేరొండు కనబోము. అట్లే అంతయు గ్రామ్యమున వ్రాయుడన్న అర్థములేదు. కవులగువారు దానిని పాటింపరు. ఇదివఱకు పాటించియుండలేదు. ఉత్తమవిమర్శకులు దానిని ప్రతిపాదింపరు. ఆమోదింపరు.

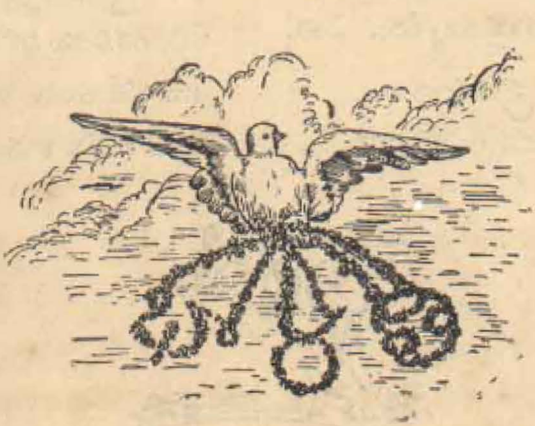
కావున ఊహ, ఆఊహకు తగ్గ పస, వన్నె, కత్తు, వాసి మున్నగునవి యున్నవా లేవాయని విమర్శించుట కర్జము.

"కాంక్షితక్రీడ కంగము పంపుసేయమి
నొడ్డుగా నిట్టూర్పు లొలయబోగులు"

మున్నగు మోహాంధకారబంధుర వాక్యములను జదువుటకు మనము సిగ్గుపడము కాని,

"ఓకందగాడ! బంగరుమామా! చంద్రగిరిచీరలంపరా!"

అను అమాయకప్రేమరుతము నెత్తుటకు నిసీ యందుమా! ఇయ్యది కేవలము భావముయొక్క సభ్యాసభ్యము లరయక భాషయొక్క ప్రబంధప్రౌఢిమకు దోసిలొగ్గుటచే వచ్చినదోసముకాదా? ఊహింపుడు.

ప్రసవవేదన

త్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు

ఎంతకష్టము తల్లి యెంతకష్టమ్ము
నాయమ్మ నీకు నెంతటికష్ట మొదవె.

పుట్టఁబుట్టినయట్టి దిట్టమున్ నుదుపు
పుట్టతేనియతీపు లుట్టుకబ్బమ్ముఁ
గడుభక్తి నీకిచ్చి గణుతిఁ గన్నట్టి
కవులఁ గన్నపు డింత కష్టమ్ము లేదు. ఎంత.

దీవిఁబుట్టినమేటి తీపారఁబల్కు-
నైదవప్రాఁబల్కు టందంపుఁ గృతిని
నీకు నర్పణచేసి నిన్నుఁ గై సేయు
ముమ్మూర్తులంబోలు ముగురు బిడ్డలను
గన్నప్పుడును నింత కష్టమ్ము లేదు. ఎంత.

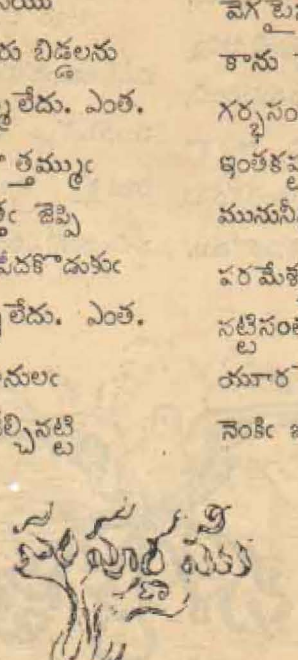
శ్రీకృష్ణలీలలం జెలఁగు పొత్తమ్ముఁ
జిత్తమ్ములో బత్తి చిగురొత్తఁ జెప్పి
నిను ధన్యఁ జేయు నా నిఱుపేదకొడుకుఁ
గన్నయప్పుడు నింతకష్టమ్ము లేదు. ఎంత.

సద్భావకవితారస ప్రవాహినులఁ
బఱపి లోకమ్ముఁ దెప్పలఁ దేల్చినట్టి
వివిధ ప్రబంధసత్కవులైన సుతులఁ
గన్ననాఁడును నింతకష్టమ్ము లేదు. ఎంత.

వంగభాషాకోమలాంగి గన్నట్టి
జగదేక విఖ్యాతుఁడగు పట్టిఁజూచి
యట్టిసంతతిఁ గాంతునని నీవునేఁడు
పడుచున్న కడలేని ప్రసవవేదనను
దలఁచినంగడుపుచుమ్మలు వాఱునకట. ఎం.

భావార్థశూన్యమ్ములై వీనులకును
వెగటైన మూల్గులే వినవచ్చుఁగాని
కాను పేనాఁటికిం గానరా దయయొ
గర్భసంపద లేక కలుగునే కాన్పు
ఇంతకష్టమ్ము నీ కేల మాయమ్మ
మునునీవు గన్న యాతనుజాతు లసదె. ఎంత

పరమేశ్వరుని కృపాగరిమమ్ము కలిమి
సట్టిసంతతియు నీకబ్బెడుంగాక
యూరకే యిటు బల్మి నుబలాటపడిన
నెంకిఁ బోలినకానుపే కల్గుఁజూవె. ఎంత.

ఆంధ్రారణ్యపర్వశేష ప్రశంస

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు

"వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన, వినినంతనె వేగపడక వివరింపఁదగున్,
గని కల్ల నిజము తెలిసిన, మనుజుఁడె పో నీతిపరుఁడు మహిలో సుమతీ."

వాగనుశాసనుం డగు నన్నయభట్టోపాధ్యాయ సార్వభౌముఁ డారణ్యపర్వ మొకరింతము మృతినొందెననియును, మిగిలినభాగమును ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁడగు నెఱ్ఱనార్యుండు పూరించెననియు ననాదిసిద్ధముగ ప్రసిద్ధి కలదనుసంగతి లోకవిదితము. దీనినిక్కాలపువారు కొందఱు శంకించి నూత్నమార్గములఁ ద్రొక్కుచున్నారు. నన్నయభట్టారకుఁ డాదిసభారణ్య పర్వముల మూఁడింటిని బూర్తిగ విరచించెననియు, వానిలోఁ దుదిదగు నారణ్యపర్వములోఁ గొన్ని భాగములు శిథిలములు కాఁగా నాశిథిలభాగపూరణమును మాత్రమే యెఱ్ఱాప్రగడ కావించెను గాని శేషభాగసంపూర్ణ రచనము చేయలేదనియు మహారాజశ్రీ శ్రీనడకుదిటి వీరరాజుపంతులుగా రొక యపూర్వవాదమును దెచ్చిపెట్టిరి. శ్రీపంతులవారు తాముచెప్పునదే సిద్ధాంతమను పట్టుతోఁ దమ వ్యాసమును వ్రాసియుండలేదు. "ఆంధ్రవాఙ్మయ పరిశోధకులు సత్యవివేచనాసక్తు లగుదురని తలంపున నారణ్యపర్వమునకును, ఎఱ్ఱాప్రెగడ మహాకవికిని గలసంబంధమునుగూర్చి నాకుఁగలిగిన యభిప్రాయమును, అయ్యభిప్రాయ మొదవుటకుఁ గల కారణములను క్రమముగ నిందుఁ బ్రకటించుచున్నాను." అని వినయముగ వ్రాసి యున్నారు. ఈయది విమర్శనార్థమై ప్రకటింపఁబడిన వ్యాసమే కావునను సర్వవిధముల విమర్శనీయమై యున్నది గావునను దీని నిందు విమర్శించుచున్నాఁడను. చదువరులు దత్తావధానులై చిత్తగింతురుగాక!

శ్రీపంతులవారు విశేషపరిశ్రమచేసి బహుగ్రంథములఁ బరిశీలించి నేర్పుమీఱ నవీనమై విపులమగు వ్యాసరాజమును వ్రాసియుండిరి. శ్రీ పంతులవారి నూత్నవాద మాపాతమధురముగాఁ గానిపించుచున్నది గాని, పరిశీలించి చూచిన నిలుచునదిగాఁ గానుపించుటలేదు.

ప్రథమవాదప్రాచుర్యము

నన్నయ చెప్పఁగా మిగిలిన యారణ్యపర్వ శేషము నెఱ్ఱాప్రెగడ పూరించిన ట్లాదినుండి నేఁటివఱకును, కవిపండితలోకములో దృఢప్రసిద్ధియున్నట్లు వీరరాజు పంతులవారే క్రిందివాక్యములలో నంగీకరించి యుండిరి. "శ్రీమదాంధ్రమహాభారతములోని యారణ్యపర్వోత్తర భాగము నెఱ్ఱాప్రెగడ మహాకవి రచియించె ననువాడుక చిరకాలమునుండి యాంధ్రదేశమున నెల్లయెడల నలవడి కొనియున్నది. దీనికి ఆంధ్రప్రబంధములలోని కవిస్తుతి పద్యములు, ఆంధ్రలక్షణగ్రంథములు, పెద్దల వచనములు మున్నగునవి యాధారములై యున్నవి. ఇంత ప్రసిద్ధిగల యీపండితాభిప్రాయమును ద్రోసిరాజనుటకు నిప్పటి మనవారికి విరాటపర్వ పీఠికలో తిక్కనమఖి వ్రాసిన ఈ క్రిందిపద్యము ముఖ్యాధారమై యున్నది.

ఉ. ఆదరణీయసారకవి
తార్థగతిస్ఫురణంబు గల్గి యా
ష్టాదశపర్వనిర్వహణ
సంభృతమై పెనుపొందియుండె నం
దాఁక దొడంగి మూఁడు కృతు
లాంధ్రకవిత్వవిశారదుండు వి
ద్యాదయితుం డొనర్చె మహి
తాత్ముఁడు నన్నయభట్టు దక్షతన్.

ఈపద్యమునందు గవిబ్రహ్మ నన్నయభట్టు మూఁడుకృతులొనరించినట్లు చెప్పియున్నాఁడు. ఇదియే నవీన వాదములకు మూలాధారము. ఇప్పుడు మనము విచారింపఁ గావలసినదినన్నయయారణ్యపర్వములో 'శారదరాత్రు' లను పద్యాంతమునకే వ్రాసియున్న యెడల సోమయాజి మూఁడు కృతులు నన్నయ వ్రాసెనని యెట్లు చెప్పెనను నంశమైయున్నది. కాని యీయంశమును దేల్చుటకుఁ బూర్వము పలువిషయములు పరిశీలింపవలసి యున్నవి. కావవానిని ముందుగాఁబరిశీలించి పిమ్మట తిక్కనవ్రాసిన దానింగూర్చి చర్చించుకొందము. తిక్కన వ్రాసినరీతిగా నన్నయ యాదిపర్వత్రయమును బూర్తిగ వ్రాసియున్న యెడల నందు నెఱ్ఱాప్రగ్గడకుఁ దావే లేకపోవును. కాని గ్రంథముంబరిశీలించి చూచిన శంభుదాసుఁడు వనపర్వములోఁ గొంత వ్రాసెనని యందఱును గూడఁ జెప్పుకొనవలసి యున్నది. నేటివఱకుఁ బ్రబంధ పరమేశ్వరునకు నారణ్య పర్వముతో సంబంధము లేదని చెప్పువారు బయలువెడల లేదు. నేఁడు క్రొత్తవాదమును దెచ్చిన శ్రీవీరరాజు పంతులవారుకూడ నెఱ్ఱాప్రగడ ఆరణ్యపర్వములో కొంచెముగానో గొప్పగానో కొంత వ్రాసినట్లంగీకరించి తీరినారు. కావున నన్నయచేఁ బూర్తిగ వ్రాయఁబడిన యారణ్యపర్వములోనికి నెఱ్ఱాప్రగడ కవిత్వమెట్లు వచ్చినదను శంక యనివార్యమైనది. దానికి సమాధానము చెప్పఁ బోయి మన శ్రీపంతులవా రపూర్వమార్గముల యథేచ్ఛముగఁ ద్రొక్కిరి. అయ్యవి పూర్వవాదముకంటె దుర్బలములును, సత్యదూరములును, పరస్పరవిరుద్ధములునై యున్నట్లు గాన్పించుచున్నవి.

నూత్నవాదవైఖరి

పంతులవారు నన్నయ కృతారణ్యపర్వములో మాత్ర మచ్చటచ్చట శైథిల్యములు పొడమినట్లును మొదటి పర్వద్వయమును శైథిల్యములపాలు గానియట్లును సాహసించి వ్రాసియుండిరి. నన్నయకృతాదిసభాపర్వములు లోకములోఁ బ్రసిద్ధిగాంచెనఁట! విశేషమైన వాడుక నందెనఁట! ఆరణ్యపర్వము మాత్రము మట్టరానిదై యప్రసిద్ధమై యొకమూలంబడి యుండి శైథిల్యమునకు లోనయ్యెనఁట! మొదటి రెండు పర్వములును ప్రసిద్ధి కలిగి యున్నట్లును, మూఁడవది ప్రసిద్ధిలేక మూలంబడి శిథిలమైనట్లును వీరు వ్రాసిరిగాని యీయప్రసిద్ధికిఁగల కారణము మాత్రము తృప్తికరముగఁ దెలుపలేక పోయిరి.

అరణ్యపర్వ ప్రాశస్త్యము

నన్నయభట్టారకుని మరణకథనే తీసికొనకుండినను వనపర్వము విఘ్నకారి యని తలంచుట కేయవకాశము లేదు. భారతములో సమస్తవిషయముల ఘనప్రసిద్ధి నంది యున్నవి వన శాంత్యనుశాసనికపర్వములై యున్నవి. ఇవియే మిక్కిలి పెద్దవి. వీనిలో నారణ్యపర్వము మఱియు ముఖ్యము. ఇది మూలకథతో సంబంధించినది. శాంత్యనుశాసనికములు తీసివేసినను భారతకథ కాటంకము రాదు. అరణ్యపర్వ మట్టిదికాదు. ఇది ప్రధాన కథాంశమును దెల్పుముఖ్యపర్వము. ఇదిలేకున్న భారతకథయంతయుఁ జెడిపోవును. మఱియు మనోహరములైన యుపాఖ్యానములు, మోక్షప్రదములైన ధర్మములు, పవిత్రములైన యితిహాసములు కలిగి భారతకథకంతకును మూలకీలకమై యున్నది. ఈపర్వమును మనకవులు బాగుగ చదువుకొని యిందున్న యుపాఖ్యానములను దీసికొని వేలువేలు ప్రబంధముల విరచించి యున్నారు. కిరాతార్జునీయము, నైషధము, సావిత్ర్యుపాఖ్యానము మన్నగునవి యిందుండియే తీసికొనఁబడినవి. భాసుఁడు మధ్యమప్రహసన మనురూపకమును నీయారణ్య పర్వములోని కథను తీసికొనియే రచించె. సావిత్రీచరిత్రముచే వనపర్వము పవిత్రమైనదని రామేశచంద్ర దత్తుగారు వ్రాసియున్నారు. పవిత్రతమము శ్రీరామచరిత మిందేకలదు. ఈపవిత్రవనపర్వము కవిపండితలోకముచే నస్పృశ్యముగా నెంచఁబడినదని వీరరాజు పంతులవారు వ్రాసినవ్రాఁత వింతను గొలుపుచున్నది. ఆరణ్యపర్వము విఘ్నకారి యను భీతి సంస్కృత భారతవిషయమునఁ గూడఁ గలదని పంతులవారు వ్రాసిరి. ఈవాడుక బహుకాలమునుండి కలదని వీరి తలంపు. అదియే సత్యమై తన నాఁటికే యది యుండినయెడల భట్టారకుఁ డా ప్రతీతి నెఱిఁగియే యుండునుగదా! పండితలోకములో నిట్టిభీతి యున్నప్పు డామహాశయుఁడు తానాదిసభాపర్వములను బూర్తిచేసినపిమ్మట వనపర్వాంధ్రీకరణమునకై పూనక లోకమునందలి వాడుకననుబట్టి శాంతిపర్వమునే యాంధ్రీకరించి యుండును. అట్లుచేయక సభాపర్వాంధ్రీకరణ

మైన వెంటనే యారణ్యపర్వాంధ్రీకరణమునకు నాలోకజ్ఞుఁ డావయోవృద్ధుఁ డాపూర్వాచార పరాయణుండు పూనునా! పూనఁడు. భంగశాంతికై శాంతి నాంధ్రీకరించి యిమ్మట నారణ్యపర్వ పరివర్తనమునకై ప్రయత్నించి యుండును. అట్లు చేయలేదుగావున నన్నయనాఁటికి నారణ్యపర్వముంగూర్చిన భీతి లేదని తేలుచున్నది. ఆదినాంధ్రమహాభారతము వనపర్వమునకే యుండి విషాదాంతమైన కతవకదా లోకమునకు భీతిపుట్టినదని పంతులవారనిరి! సంస్కృతభారతము వనపర్వములో నంతమొందక మొదటినుండియుఁ బదునెనిమిది పర్వములును కలిగి సజ్జనులగు ధర్మరాజాదులు వనవాసక్లేశమునుండి దాటి యావలకువచ్చి సౌఖ్యమునందినట్లు తెలుపుచున్నది. కావున సంస్కృత భారతవిషయములోఁ గూడ నీభీతియుండుట యాంధ్రభారతము మూలముగా పుట్టినదై యుండవలయును గాని మఱియొకవిధముగా పుట్టియున్నదనుట కవకాశమే కాన్పించుటలేదు. భట్టారకుఁడు వనపర్వము సభారంజకమనియే వర్ణించినాఁడు. ఈపర్వముంగూర్చి యాతఁడే యిట్లు స్తుతించియున్నాఁడు:

క. ఆరణ్యపర్వ మనగా
　నారణ్య ప్రముఖషోడశాంతః పర్వ
　ధారమయి సకలసూరి స
　భారమ్యంబగు తృతీయపర్వము వెలయున్.

ఇట్లు సకలసూరి సభారమ్యంబగు నీ యారణ్యపర్వమును ముట్టరాదనువాడుక యెట్లు వచ్చినది? నన్నయ భట్టారకుని హఠాన్మరణముతోడ సంబంధమును తీసివేయుదుమేని, వనపర్వముంగూర్చి మనవారు భీతిపెట్టుకొన నవసరము లేదు. ఈభీతికి మనపంతులవారు వేరొకయుక్తి కారణమును నీక్రిందిరీతిని గల్పించిరి. "మనభాషయందుఁ బూర్వము విషాదాంతకథలు లేవు. ఎన్నికష్టములు వచ్చినను తుదకు సుఖములోఁ గథ ముగియవలయునని మనవారి యాశయము. అరణ్యపర్వమునఁ బడిన సజ్జనులగు ధర్మరాజాదులు వెలుపలికివచ్చి సౌఖ్యము నందినట్లు తెలిపెడికథ యప్పటికిఁ దెలుగున వ్రాయఁబడియుండలేదు. కావునఁ దెలుఁగువనపర్వము నకాలమునఁజదువువారు లేకపోయిరనియు, దానంజేసియే తత్పర్వపుఁ బ్రతులు వలసినన్ని దేశమున నప్పుడు వ్యాప్తింగాంచియుండలేదనియు నూహింప నగుచున్నది." ఇది వింతవాదము. గ్రంథము విషాదాంతమో, సంతోషాంతమో తెల్పుటకు గ్రంథకథ నంతను తీసికొని తుదిభాగమునుబట్టి తేల్చవలయునుగాని గ్రంథమధ్యమందుగాదు. భారతము సంతోషాంతముగాని విషాదాంతముకాదు. అరణ్యపర్వము గ్రంథమధ్యగతముగాని, గ్రంథాంతము గాదు. కావున దానినిబట్టి విషాదాంతత్వ సంతోషాంతత్వ నిర్ణయముచేయరాదు. ఆంధ్ర భారతమప్పటికి వనపర్వముతో ముగిసెను గావునను, సజ్జనులగు ధర్మరాజాదులు వెలుపలికివచ్చి సౌఖ్యమునందినట్లు నన్నయయారణ్యపర్వము తెలుపుటలేదుగావునను విషాదాంతమని చెప్పుచుంటిమందురా! అట్లయిన సభాపర్వమును విషాదాంతమే. ఏమన సజ్జనులగు పాండవు లరణ్యములకు బోయినట్లు తెలుపుచోట నాపర్వము ముగిసినది. ఆ పర్వాంతమున వీరడవికిపోయిన మార్గమిట్లు తెలుపఁబడియున్నది.

సీ. వదనసరోజంబు వస్త్రాంతమునఁ గప్పి
　　కొనియేఁగె ధర్మనందనుఁడు మఱియు
　భీము బాహులు రెండుఁ బెద్దలుగాఁ జాఁచి
　　ఘన సత్త్వుఁడగు మరుత్తనయుఁడరిగె
　నిసుము చల్లుచు నమరేంద్రపుత్రుఁడు వోయె
　　ధూరేణులిప్తశరీరుఁ డగుచు
　నకులుండు సనియె మానక లజ్జఁ జేసి య
　　ధోవక్త్రుఁడై సహదేవుఁడరిగె
　విస్తృతకేశభరము వ్రేలంగ ద్రౌపది
　సనియె రౌద్రసామ్యసామగాన
　ముఖరితాస్యుఁడగుచు మ్రోల ధౌమ్యుం డేఁగ
　సకల జనులు శోకజలధిఁ దేల.

ఇట్లు విషాదకర వేషములను దాల్చినసజ్జను లగు పాండవులు నడవులలో నిడుమల గుడుచుటకుఁ జనినట్లు దెలుపు నీక్రిందిపద్యముతో పర్వము ముగిసినది.

క. వీరులగు పాండుసుతులు మ
　హారణ్యనివాసనిరతు లయి ధరణీబృం
　దారక సహస్రములతో
　సారమతుల్ సనిరి నిత్యసత్యవ్రతులై.

విషాదాంతమను కారణమున నారణ్యపర్వము చదువరానిదాయె నను నెడల సభాపర్వమును నట్టిదియే

యైపోయినది. ఇంక బంతులుగారు సభాపర్వాంతము వఱకు లోకులు చదివెడివారని యెట్లు చెప్పిరో! పంతుల వారివాద మిట్లు నిస్సారమగుచున్నది.

పూర్వము లోకు లారణ్యపర్వముఁ జదివెడి వారా? లేదా?

అప్పుడు లోకు లారణ్యపర్వమును జదివెడివారు కారనుటయును నిర్మూలమే. భారతమనునది యొక్క పురాణమాత్రము గాదు. నన్నయ భట్టారకుఁడు చెప్పిన రీతిగా ధర్మశాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము, కావ్యలక్షణ శాస్త్రము మున్నగులక్షణము లనేకములు కలదై యున్నది. అందులో నాంధ్రమహాభారత మాంధ్రపండిత లోకమునకు మూలఖని. అందులో నాదిపర్వత్రయ మాదినుండియు సమస్తకవులకు నాధారము. పురాణ పారాయణమునకై పర్వత్రయమును బఠింపకున్నను లక్ష్యలక్షణ సిద్ధికై మొదటినుండియు పర్వత్రయమే మూలాధార మగుటచే నాపర్వత్రయమును నమూల్యరత్నఖనినిగా భావించుకొని మనవారు కాపాడుకొనుచు వచ్చిరి. ఇట్లు తెల్పుట కనేకాధారములు కలవు.

ఆదిపర్వత్రయ ప్రసిద్ధి

ప్రాచీనకవులు లాక్షణికులు నన్నయకృత పర్వత్రయమును లక్ష్యముగాఁదీసికొనెడివారని కవిరాక్షసాభిప్రాయమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ ప్రాచీనకవి నన్నయకృతపర్వత్రయములోని తెలుఁగులనే కాని యన్యమును వాడరాదని నియమము చేసెనఁట. ఈయంశము నీక్రింది యప్పకవీయపద్యములవలనఁ దేలుచున్నది.

ఉ. ఆదిని శబ్దశాసనమహాకవి చెప్పిన భారతంబులో
నేదివచింపఁగాఁబడెనొ యెందును దాని సకానిమాత్రసం
పాదన లేమిచేఁ దెలుఁగుఁబల్కు నొక్కటికూర్చిచెప్పఁగా
రాదనిదాక్షవాటికవిరాక్షసుఁ డీనియమంబుచేసెనన్.

“క. ఆమూఁడు పర్వములలో...... తెలుఁగుకవీంద్రుల్”

ఇట్లునియమించిన కవిరాక్షసుఁడు తిక్కనకంటెఁ బూర్వుఁడని కవులచరిత్ర చెప్పుచున్నది.

ఇట్లు కవిరాక్షసాదులు మూఁడు పర్వములును నాంధ్రకవి పండితలోకముచేఁ బ్రమాణముగాఁ దీసికొనంబడుచున్నట్లు చెప్పిరని వీరేశలింగం పంతులవారు గూడ వ్రాసియున్నారు. వారును వీరును జెప్పుటయేల కివనలో ననేకములగు లక్షణగ్రంథములు కలవు. అవి యన్నియును నన్నయకృత పర్వత్రయమునుండియు లక్ష్యముల నిచ్చుచున్నవి గాని యాదిసభాపర్వములనుండి మాత్రమే యుదాహరణముల నిచ్చుటలేదు. ఆనాఁటిలక్ష్యకారులును పర్వత్రయ ప్రశంస గావించుచున్నారు.

“ఉ. పారకథాసుధారసము.........., భారత సంహి
తన్ మును ద్రిపర్వము లెవ్వఁడొనర్చె నట్టి.........
..........నన్నయభట్టు గొల్చెదన్.”
(మార్కండేయ పురాణ

శ్రీపంతులవారు తమ వాదమునకు బలము కలుగుటకై “మొదట, దేశమునం దంతట నసంఖ్యాకముగ వ్యాపించిన తొలిపర్వములు రెంటిప్రతులు నిర్దుష్టకవితా లక్షణమును దెల్పుటకు సమర్థములై యే యున్నవి.” అని యొకవింతవ్రాఁతను వ్రాసిరి. నిర్దుష్టాంధ్ర కవితా లక్షణము తెలిసికొనుటకు నాది సభాపర్వములు రెండే చాలు నని వ్రాయుట మహాసాహసము కాదా! మనవారు నన్నయ పర్వత్రయమునే కాక తిక్కన పదునేను పర్వములను జూచినను జాలక లక్షణమునకై యితర ప్రాచీనకవుల మహాగ్రంథములనుగూడ లక్ష్యముగఁ దీసికొనుచున్నారు కదా! అట్టిస్థితిలో నాది సభాపర్వములే లక్ష్యముకొఱకు జాలుననుట న్యాయమా?

పూర్వకాలమందు లక్షణగ్రంథములు లేకపోవుటచే లక్ష్యగ్రంథమగు నీపర్వత్రయమందే యెక్కుడగు భక్తిశ్రద్ధలు సారస్వతాభిమానులు కలిగియుండెడి వారని ప్రాచీనులగు కవిరాక్షసాదుల నియమాదులు తెల్పుచునే యున్నవి. ఇట్టి పర్వత్రయములో నరణ్యపర్వమునకు లోకమున ననాదరణము గలుగుటకు హేతువేమియును లేదు. వాదము నిమిత్తము శ్రీపంతులవారు చెప్పిన విషాదాంతత్వదోషము నంగీకరించినను లాభము గాన్పించుట లేదు. ఏమన తిక్కన మిగిలిన పదునేను పర్వములను రచించిన తరువాత గ్రంథము పూర్తియై యావిషాదాంతత్వదోషము తొలఁగినదని మనపంతులవారు వ్రాసిరి కదా! కావున విషాదాంతత్వ దోషము పర్వత్రయమునకును తగులుటయనునది తిక్కనతరువాత లేదని

పంతులుగారు వ్రాసినదానినిఁబట్టియే తేలుచున్నది. ఇంక నీయారణ్యపర్వమునకు దోషము తగులుటయు, ననాదర భావముండుటయు, ననునవి తిక్కనకుఁ బూర్వమునందై యుండవలయును.

తిక్కనకాలమునకు నన్నయకృతపర్వత్రయము సంపూర్ణమై లోపములు లేకయున్నట్లు తిక్కనమారనాదుల వాక్యములే తెల్పుచున్నవి కదా! తిక్కన తరువాతివాని కనాదర భావమే లేదని పంతులవారే వ్రాసిరి కదా! తిక్కన నాఁటికే యారణ్యపర్వము విశ్లథస్థితిలోనున్న దందురా? అట్టి దురవస్థలోనున్న యాభాగమును ముందుగా సవరించి (యెఱ్ఱనవలెనే) పిమ్మట మిగిలిన పదునైదుపర్వములను వ్రాయును గాని, లోపభూయిష్ఠమైన యారణ్యపర్వమును తిక్కన లోపములతోనే విడిచియుండునా? ఒక చిత్రకారుఁడు సర్వాంగసుందరమైన చిత్రప్రతిమ నొకదానిని వ్రాయఁదలపెట్టి దానిమట్టు రేఖల నేర్పరుచుకొని శీర్షమును నిండుగ లిఖించి కంఠమునఁ గొంతభాగమును వ్రాసి మృతినొందఁ, నాప్రతిమనే పూర్తిసేయఁదలంచువేఱొక చిత్రకారుఁడు తానెంత రమ్యముగఁ జిత్రింపనేర్పరియైనను తాను లిఖించు తక్కిన విగ్రహమును బూర్వపు కంఠభాగముతో గల్పునప్పుడందు కాలవశమునకై శైథిల్యమునొందిన ముక్కు, చెవి, కన్ను, మున్నగు నవయవముల సరిచేసి పూర్వపుసుందరాకృతిని నిల్పి పిమ్మట గంఠభాగములోఁ దననైపుణ్యము మీఱ మిగిలిన భాగమునుఁ గలుపఁడేని వాచిత్తరువు చూపఱకు సంతోషము నిండార జేయునని భావింపఁజాలఁడుగదా! కావున తిక్కననాఁటి కారణ్యపర్వము లోపము లేకయేయున్నదని చెప్పవలసివచ్చును. అట్లు చెప్పిన మనవారు విషాదాంతమను భీతిచే నారణ్యపర్వము మూలపడవేసిరను సంగతి హాస్యాస్పదమగును.

మచ్చుపద్యముంగూర్చి

నన్నయకృతారణ్యపర్వము తొల్లి యనాదరభావముపాలైన దనుటకై మనపంతులవారొక యపూర్వాధారమును దీసికొనివచ్చిరి. నన్నయ మరణానంతరమున మిగిలిన భారతమును బూరించుటకు సమర్థుఁడెవఁడో తెలిసికొనుటకై నన్నయపద్యము నొకదానిని రాజనరేంద్రుఁడు మచ్చుగనిచ్చి దేశదేశములకుఁ బంపినట్లొక ప్రతీతి కలదు. దానిని స్వపక్షమున కాధారముగఁ దీసికొని మన పంతులవారిట్లు వ్రాసిరి. "రాజనరేంద్రునకుఁగూడ నారణ్యపర్వము ప్రీతిపాత్రము గాలేదని మాత్రము గ్రహింపవచ్చును. ఎట్లనః ఆమహారాజు విద్వత్కవులచెంతకు నాదిపర్వములోని "నిండుమనంబు......"అను పద్యమునో, సభాపర్వములోని "మదమాతంగ......" అనుపద్యమునో పంపెనుగాని యరణ్యపర్వములోని నన్నయ కడపటి పద్యమనఁబడు "శారదరాత్రులు......"అను పద్యమును బంపఁడయ్యెను! పైరెండుపద్యములును దీనికంటె రసవత్తరములుగావు. మఱియు నిప్పద్యముతో సాటివచ్చు పద్యమును వ్రాయుసమర్థుఁడే లభించుచో, నాంధ్రమహాభారతము అతుకు తెలియని మేలిహారమువలె నొప్పారి యుండునని యారాజేంద్రుఁడు భావించి దానినే పంపి యుండఁడా! కావున రాజరాజు సైతము వనపర్వమును పరీక్షింప వెనుదీసెనని యీకథ చెప్పుచున్నది." ఈసందర్భములో ప్రమాదభూయిష్ఠమగు వ్రాఁతను మనపంతులవారు వ్రాసిరి. భారతముం బూరింపఁగల సమర్థుని దెలిసికొనుటకై రాజనరేంద్రుఁడు రెండుపద్యములఁ బంపిన ట్లెచ్చటను బ్రతీతిలేదు. పంతులవారు చెప్పిన ట్లొకపద్యమునుమాత్రమే పంపినట్లు కలదు. ఆపద్య మాదిపర్వములోని "నిండుమనం"బను పదియని కొందఱును సభాపర్వలోని "మదమాతంగ" అనునది యని మఱికొందఱును తలంచుచున్నట్లుగాఁ గవులచరిత్రమునందుఁ దెలుపఁబడి యున్నది. అది యాదిపర్వములోని పద్యమగుచో సభారణ్యపర్వములకు రెండింటికిని ననాదరభావమున్నట్లు దేలును. "మదమాతంగ" అనుపద్యమగుచో నాద్యరణ్యముల కనాదరభావమున్న దన్నట్లు తెలుపవలసి వచ్చును. అంతియే కాని అరణ్యపర్వమున కొకదానికే యనాదరభావమున్నట్లు తెలుపుట కవకాశము లేదు. అయినను ఒకభాగములోని పద్యముల నొకటి రెండింటిని లోకులు మెచ్చుగ మెచ్చుకొనుట తటస్థించినఁ దక్కిన భాగములన్నియు ననాదరభావము పాలైనవనవచ్చునా? కవికుల సార్వభౌముఁడగు కాళిదాసు విరచించిన శాకుంతలములో నాల్గవ యంకమునందలి శ్లోకచతుష్టయమును లోకము మెచ్చుగా మెచ్చుకొనుట తటస్థించుచున్నది. అంతమాత్రముచే తక్కినభాగములన్నియు ననాదరభావము పాలైనవన వచ్చునా? అది యటుండనిండు. మనపంతులవారేపద్య

రాజమును రాజనరేంద్రుఁడు మెచ్చుగ నేల యీయలేదని శంకించుచున్నారో యా "శారదరాత్రుల"ను పద్యరాజమునే యాతఁడు మెచ్చుగా నిచ్చినట్లు లోకములోఁ బ్రతీతి లేకపోలేదు. అయ్యది వీరేశలింగము పంతులవారికిఁ దెలియలేదు కాఁబోలు. రెండుపద్యములను మాత్రమే వారు వ్రాసియుండిరి. మఱికొందఱు "శారదరాత్రుల"ను పద్యమునే మెచ్చుగా నిచ్చినట్లుగాఁ జెప్పుకొనుటయే కాక పంతులవారి వాదము బయలువెడలుటకుఁ బూర్వమే పత్రికలలో నా "శారదరాత్రుల"ను పద్యము రాజనరేంద్రునిచే మెచ్చుగా నీయఁబడినట్లు ప్రచురించియుండిరి. కావునఁ బంతులవారు చెప్పినది సర్వవిధముల నసమంజసము. భట్టారకులవారి కవిత్వముతోఁ దుల్యమగు కవిత్వమును జెప్పువారిం గనుంగొనుటకై భట్టారకుని తుది పద్యమునే యీయ నవసరము లేదు. ఆ మహాశయుని కవిత్వ మాదినుండి తుదివఱకు నొక్క విధముననే యున్నది గాని యాపణాంబరమువలె మెచ్చుకమ్మి కూర్పువేఱుగను, మధ్యభాగపు కూర్పువేఱుగను నుండలేదు. కావున "శారదరాత్రుల"ను పద్యములోఁ దుల్యమగు పద్యము చెప్పినప్పుడే యతఁడు సరిగ నతుకుకొననియు నాది సభాపర్వాదులలోని పద్య రాజములవంటి పద్యములఁ జెప్పిన నతుకు కలియదనియు వ్రాయుట సమంజసము గాదు. ఏవిధమునఁ జూచినను భట్టారకులవారి యారణ్యపర్వభాగమునిన లోకమున కనాదరభావము కలుగుటకుఁ గల కారణమును, నయ్యదిమాత్రమే శైథిల్యము నొందుటకుఁగల హేతువును సరిగఁ బంతులవారు తెలుపలేకపోయిరి. సంస్కృతభారతములోని యరణ్యపర్వమున కనాదరభావము లేదని ఋజువు చేసినాము. దానికేకాక యితర భాషలందుఁగల యరణ్యపర్వవిషయములలోఁగూడ ననాదరభావ మున్నట్లు గాన్పింపదు. ఉన్నయెడల శైథిల్య మొక్కయాంధ్రారణ్యపర్వమే పొందినది గాని యితరభాషలలో నున్న యారణ్యపర్వము లేవియు నందకుండునా? ఇంతే యేల? పంతులవారు చెప్పిన శైథిల్య మాంధ్రారణ్య పర్వమునకుమాత్ర మేల కలుగవలెనో తెలియవచ్చుట లేదు. వీరనుకొనినట్లు వనపర్వప్రతులు మూలంబడి యుండలేదు. ఆదిసభాపర్వము లెట్టిప్రాముఖ్యము కలిగియున్నవో యట్టి ప్రాముఖ్యమునే వనపర్వమును గలిగియున్నది.

ప్రాచీన లిఖితారణ్య పర్వప్రతులు

ప్రాచీనప్రతులఁ బరిశీలించిచూడ వనపర్వప్రతులు తప్పక వేఱుగఁ బడవేయఁబడియున్నట్లు గాన్పించుట లేదు. ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలివారి తాళపత్రగ్రంథములు పరిశోధించిచూడగా 295 సంఖ్యగలప్రతి వనపర్వశల్యపర్వములు గలదిగాఁ గాన్పించుచున్నది. 275 సంఖ్యగల ప్రతి వనపర్వములో 5, 6, 7 ఆశ్వాసములును విరాటపర్వమును కలసియున్నట్లు గనుపడుచున్నది. దీనిం బట్టిచూడఁ బూర్వు లొకమూల వనపర్వమును బారవైచి రనుట కవకాశము కాన్పించుటలేదు. ఇతర పర్వములతో కలసియున్న యీపర్వ మొక్కటియే శైథిల్య మొందెననుట యసంగతము. కాఁబట్టి యారణ్యపర్వము భంగములపాలగుటకు గలకారణము మన పంతులవారు చెప్పునది కాదనియు మనపూర్వులు చెప్పునదియే యనియు మనము గ్రహించుకొనవలెను. అరణ్యపర్వ మాంధ్రకవితాగురుని మ్రింగివేసినదని మన వీర్రాజు పంతులవారును నంగీకరించిరి. కావున పూర్వులు తెలుపు హేతువునే మనము శరణముగాఁ దీసికొనవలసియున్నది.

ఎఱ్ఱన చేసినది శిథిలాక్షర పూరణమా?

ఎఱ్ఱనార్యుఁడు చేసినది యారణ్యపర్వము నందలి శిథిలాక్షరపూరణమే కాని యుత్తరభాగరచనము కాదనుచో మొదటి వాదమును మించిన చిక్కులు వాటిల్లును. శంభుదాసుఁడు చేసినది శైథిల్యపూరణమే యగుచో నా పూరణ మెట్టిదియో మనము గనుఁగొనవలసి యున్నది. ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు తన నృసింహపురాణములో తన యారణ్య పర్వపూరణముంగూర్చి ముచ్చటించుకొనెననియు నయ్యది యాగ్రంథమునందలి "కతిపయాక్షరచాపలంబున" అనుదానింబట్టి తేలుచున్నదనియుఁ బంతులవారు వ్రాసిరి. అరణ్యపర్వములో శంభుదాసుఁడు చేసినది కతిపయాక్షర పూరణమని యీవ్రాఁతవలనఁ దేలుచున్నది. పూర్వపు ప్రతులలో నచ్చటచ్చట నక్షరములు పోవుచు రాఁగా వాని నెఱ్ఱనార్యుఁడు పూరించెనట! అందుమూలముచేతనే కతిపయాక్షర చాపలమను ప్రయోగమట!

ఇది సందర్భవిరుద్ధమైన వ్రాఁత. అయినను వాదము నిమిత్తము దీనిని యథార్థముగా నంగీకరింతము.

కలిపదయాక్షర చాపల మననేమి?

కలిపదయాక్షరచాపలమనఁగా లోపించిన యక్షరములఁ బూరించుటయనునర్థమును గదా మనము పంతులవారి ధోరణినను సరించి తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఇట్టి స్థితిలో నెఱ్ఱనార్యుఁడు చేసినది నృసింహ పురాణములోఁ జెప్పినట్లుగఁ గలిపదయాక్షరపూరణమై యుండఁగా దానిని మన పంతులవారు పెంచి అక్షరపూరణ, పదపూరణ, పాదపూరణ, పద్యపూరణములుగా నెట్లు మార్చిరో తెలియవచ్చుటలేదు. పోనిండు, అక్షరపూరణ మనఁగా నట్టిదియే యుండును. ఏదియైనను మిక్కిలి స్వల్పమగు పని యని పంతులవారు తేల్చిరి. ప్రాచీనకవులగు మడికిసింగన శ్రీనాథుఁడు, మున్నగువారలీపూరణమును లెక్కలోనికే తీసికొనలేదనికూడ లిఖించిరి.

ఎఱ్ఱనార్యకృత పూరణపద్ధతి

ఎఱ్ఱనార్యుఁ డారణ్యపర్వములోఁ జేసినది యక్కడక్కడ నగు చిన్నచిన్న శైథిల్యముల పూరణ మనుటయే కాక యయ్యది యైనను నాతనిచే నూతన విరచితమైనది కాదనియు, బహుప్రతులఁజూచి నన్నయ పాఠమేదియో తెలిసికొని దాని వ్రాతతావులఁ బెట్టుటయే యనియుఁ బంతులవారు లిఖించిరి. వారివాక్యములనే యీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

"ఉన్నయశబ్దమున కర్థము విచారింతుమో ఉన్న దానిని పైకిలేవనెత్తుట (ఉద్ధరించుట) యనియే. కాని "క్రొత్తగా సృష్టించుట" అనునర్థము లేదని విశదమగును. (ఉన్నయమ్ మహావిత్ జలాదే రుత్తోలనమ్)" దీనింబట్టి వనపర్వోత్తరభాగములో శంభుదాసుని కవిత్వము లేదనియును, నాతఁడు చేసినపని నన్నయ వ్రాసిన యారణ్యపర్వప్రతులలోఁ గొన్నిటియందుఁ బురుగులు తినివేయగా గలిగిన లోపములను నట్టిలోపములు లేని ప్రతిని జూచి సరిచేయుటయనియును దేలుచున్నది. ఇదియె సత్యమగుచో నెఱ్ఱనార్యుఁ డారణ్యపర్వమునందెచ్చటను తనగద్యము వేసికొనకుండుటయును తన కందులోఁ బాలు కలదని వ్రాయకుండుటయును మిక్కిలి సమంజసమై యుండును కదా!

శిథిలాక్షరపూరణ మొకగొప్పలోనికివచ్చునా?

పంతులవారు వ్రాసినదానింబట్టి చూడ నిప్పటి గ్రంథ ముద్రాపకులు ప్రాచీనగ్రంథముల ముద్రించుటకై క్రిమికుల దష్టాక్షరలోపాదుల బహు ప్రాచీనప్రతులు చూచి సవరించి చేయుప్రకటనము లెట్టివో అట్టిదియే యెఱ్ఱన చేసినదియు నని తేలుచున్నది.

ఇట్టిఁడు గ్రంథకర్త పేరును దెలుపగలఁడా?

ఇట్లు ప్రతుల సవరించువాఁడు, గ్రంథకర్తలయుఁ దత్కర్తలయుఁ బేరులఁ దెలుపఁ జాలఁడు కదా! అయినను మనపంతులవారు శంభుదాసుఁడు వనపర్వశేషమున, నన్నయరాజనరేంద్రుల పేరులఁ దెలుపలేదనియుఁ దన గద్యము వేసికొనలేదనియు నట్లు చేయుట గొప్పవిశేషమని యు మఱలనీక్రిందివాక్యముల లిఖించి స్తుతించియున్నారు.

"నన్నయ కవీంద్రుఁడు విశేషశ్రమమున కోర్చి వార్ధకదశయందు నవయవపటుత్వము తగ్గి పోయినను, ఓపికమెయి దీనిని రచియించినవాఁడు. ఇందుఁ గొన్ని చోట్లు లచ్చటచ్చటఁ గాలవశమున శిథిలమై పోయినవి. ఇట్టి మహాత్ముని శ్రమ యూరక పోనేల? అతని శ్రమమును భూమిపై నేల నిలుపరాదు? నేనెంత శ్రమపడిన నేమి? మొదటిశ్రమ మాతనిదేకదా? ఆతనికీర్తియందు నాకు భాగమేటికి?" అని యీయౌదార్యశాలి తలంచి నష్ట భాగములను సాధ్యమైనంతవఱకు నన్నయపదాదులనే నిలుపుచుఁ బూరించుచు, ఎక్కడను పరిశ్రమము తనదే యైనను నందున్న నన్నయ రాజనరేంద్రుల నామములఁ దెలుప నిచ్ఛగింపఁడయ్యెను."

ఇటఁబంతులవారి వాక్యములు చాల సందర్భరహితములై యున్నవి. మడికిసింగనాదులచే నొకవిశేషముగ నెంచఁబడని స్వల్పశిథిలభాగపూరణము గావించిన యెఱ్ఱనార్యుఁడు గ్రంథకర్త పేరుఁ దెలుపలేదనియు నౌదార్యశాలియై పేరునిల్పెననియు వ్రాయుటయందింతయును సరసత్వము గాన్పించుటలేదు.

ఎఱ్ఱన తనపేరును జెప్పుకొనలేదా?

అది యటులుండ మనయెఱ్ఱనార్యుఁడు వనపర్వశేషమును దాను వ్రాసినట్లు ప్రకటించుకొని తీరినాఁడు,

కాని నన్నయ పేరు పెట్టి వ్రాసి యుండలేదు. ఆ యరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మొనరించితినని తన నరసింహ పురాణములో జెప్పుకొనిరి. ఇది నన్నయకీర్తిలోఁ బాలు కోరుటకాదా? ఎఱ్ఱనార్యుఁ డరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మొనరించెనని చెప్పుటయె యవసరము లేదని భూలోకము నందలి మడికి సింగనాది పూర్వకవులు తలంచియుండగా యెఱ్ఱనయుఁ దనకరణ్య పర్వమున నేవిధమగు పాలైన కలదని అరణ్యపర్వములో జెప్పుకొనుట అవసరము కాదని తలంచియుండఁగాఁ బరలోకమునందున్న యెఱ్ఱనార్యుని పితామహుఁడు భూలోకమునకు దిగివచ్చి తనమనుమఁడు చేసిన పనిని పెద్దఁజేసి, "ఉన్నతసంస్కృతాంధ్ర చతురోక్తిపదంబుల కావ్యకర్తనై, యొన్నికనై ప్రబంధ పరమేశుఁడనంగ నరణ్యపర్వశే, షోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవ మొప్పఁగ నిర్వహించితి"నని పొగడుటయెట్లు సంప్రాప్తమైనది? ఒక ప్రతిలోనిలోపముల నింకనొక ప్రతిఁజూచి సవరించుట యనునది గొప్ప కానప్పుడు తానేల తన నృసింహపురాణములో నెఱ్ఱనార్యుఁ డట్లు చెప్పుకొనిరి? ఇట్లారణ్యపర్వములో తనకు భాగముకలదని తన పేరు ప్రకటించుకొనువాఁడు నన్నయభట్టారకు నందలి భక్తిచే నాతని పేరే నిల్పిన వాఁడెట్లు గాఁగలఁడు? ఈ ప్రశ్నలకు పంతులవారు సమాధానములఁ జెప్పియుండలేదు. తాము పూర్వవాదమును ఖండించుటకై యేయుక్తులను దీసికొనివచ్చిరో, యాయుక్తులే తమవాదమును మఱింత హెచ్చుగ బాధించుచున్నవి. వానికి సరియగు సమాధానము చెప్పలేక మనపంతులవారు డోలాయమాన మానసులై యిటునటు నూగులాడుచు, పరస్పర విరుద్ధాంశముల వ్రాయ మొదలు పెట్టిరి. ఆరణ్యపర్వములో ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు తాను క్రొత్తగ కవిత్వముఁ జెప్పి చేర్చిం దేదియు లేదనియు, ప్రాచీన నన్నయపాఠములనే బహు ప్రాచీనప్రతులఁజూచి పైకి తీసెననియు నిచ్చటఁ జెప్పి, మఱల శంభుదాసుఁడు చేసినపని యల్పముకాదనియు, యతిఘనమైనదనియు మఱియొకచోట ప్రశంసింప మొదలిడిరి. ఆ వాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాము. "ఎక్కుడు పరిశ్రమము తనదేయైనను, నందున్న నన్నయ రాజనరేంద్రుల నామములఁ జెఱుప నిచ్ఛగింపఁడయ్యెను." ఎక్కుడుపరిశ్రమ తనది యని మన పంతులవారు వ్రాసిరి. ఇక్కడ పరిశ్రమమున నేమి? నన్నయ పాఠముల సంపాదించుటకగు పరిశ్రమమా? తాను క్రొత్తగ గ్రంథము వ్రాయుట కగు పరిశ్రమమా? మొదటిదగుచో నన్నయ రాజనరేంద్రుల పేరు చెఱుచుట కవసరము లేనే లేదుగదా! రెండవది యగుచో నెఱ్ఱనచేసినది పంతులవారి "యున్నయము" కానేరదే? ఎఱ్ఱనచేసినది యున్నదానిని సమర్పించుట కాని క్రొత్తదానిని జేయుట కాదుకదా? పంతులవారు పూర్వులవాదమును ఖండించుటకై యెఱ్ఱన చేసినది పూర్వమున్నదానిని నిలుపుటయే కాని క్రొత్తది వ్రాయుటకాదని "ఉన్నయ" శబ్దమునుబట్టి సాధించిరి. తమ వాదమును స్థిరపఱచుకొనుటకై మఱల నిచట క్రొత్త గ్రంథరచన మను నభిప్రాయమును దెచ్చిరి. విశేషశ్రమ క్రొత్తగ్రంథరచనకే యగుచో నట్లు శ్రమచేసి గ్రంథరచనముచేసినవాఁడు తన పేరును బెట్టుకొనక యాయశస్సు నన్నయ కేలవిడచె? ఎవరును నెన్నఁడు నట్లు విడువరని పంతులవారు నొక్కి వక్కాణించి యున్నారు. కావున మొదటివాదమునకు నేచిక్కును మన పంతులవారు తెచ్చి పెట్టిరో పంతులవారి నవీనవాదమునకుఁగూడ నాచిక్కు కలిగినది. పంతులవారు వ్రాసినది యిట్టి సందిగ్ధస్థితిలోనికివచ్చినది.

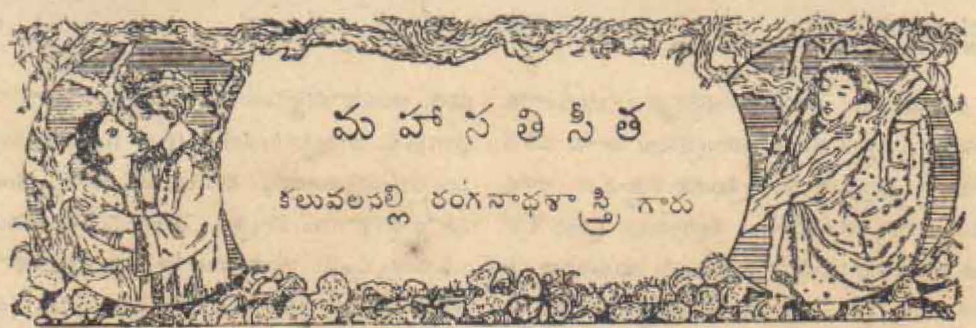
వనపర్వ విషయమున యెఱ్ఱనార్యునిది విశేషపరిశ్రమమె

ఆరణ్యపర్వవిషయములో, నెఱ్ఱనార్యుఁడు చేసినది శాశ్వతకీర్తిని సంపాదించు విశేషపరిశ్రమమే కాని క్రిమికుల దష్టనష్టాక్షర పూరణమాత్రము కాదు. అది యేదియన, తన మృదుమధుర కవిత్వముతోఁ నన్నపార్యుఁడు చెప్పఁగా మిగిలిన వనపర్వశేషమునుఁ బూరించుట. ఈయంశము భారతారణ్య పర్వాంతమున నున్న పద్యద్వయము చేతను, నృసింహపురాణమునందలి పద్యము చేతను రూఢిపడుచున్నది. ఆరణ్య పర్వాంతమునందలి పద్యద్వయ మెఱ్ఱనకృతము కాదని పంతులవారు వ్రాసిరి. వాదము నిమిత్తము దాని నిప్పటి కంగీకరింతము. నృసింహపురాణ మితఁడు చేసినదే కదా! అందుఁ దానునారణ్య పర్వ శేషోన్నయ మాంధ్రభాష నొనరించినట్లు విస్పష్టముగాఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు. ఆరణ్యపర్వ శేషోన్నయ మాంధ్రభాష నొనర్చుట యనగా నాంధ్రీకరింపఁగా శేషించియున్న సంస్కృతభాగముయొక్క యాంధ్రీకరణ

మని యర్థమిచ్చును గాని యాంధ్రీకృత గ్రంథములోని క్రిమికుల దష్టనష్టాక్షరముల బహుప్రతులఁ జూచి సరిచేయుటయని యర్థముకాదు. క్రిమికుల దష్టాక్షర లోపమును ప్రాచీనప్రతులుచూచి సవరించుట గ్రంథశేషన్నయ మాంధ్రభాషలో నొనర్చుటయే యగునేడల ప్రతిసంవత్సరమును ప్రాచీనగ్రంథముల ముద్రించు ముద్రాక్షరశాలాధికారు లెల్లరును బహు గ్రంథముల విషయములో నెఱ్ఱనార్యుఁడు చేసినపనినే చేసినవా రగుదురు. ఆనందముద్రాక్షరశాలవారు, వావిళ్లవారు మున్నగు వారొక్క యారణ్యపర్వ లోపములనేగాక కవిత్రయకృతాష్టాదశ పర్వలోపములను సవరించి భారతమును ప్రచురించుచున్నారు. మీ యెఱ్ఱనార్యునికంటె నెక్కువ పని చేసినవా రగుచున్నారు కదా! వీరిని భారత శేషన్నయ మాంధ్రభాషలో నొనర్చినవా రని చెప్పనచ్చునా? కూడదు. అట్టిపనినే యెఱ్ఱనార్యుఁడు చేసిన యెడల నాతనినిగూడ నారణ్యపర్వశేష మాంధ్రభాషలోనొనరించిన వాఁడనఁదగదు. అరణ్యపర్వ శేషమన నారణ్యపర్వమునందలి క్రిమికుల దష్టాక్షర లోపమని యెవరును జెప్పఁబోరు. శేషశబ్దార్థముం గూర్చి వీరేశలింగం పంతులవారు చెప్పినదే సమంజసముగా నున్నది. అయ్యలార్యుఁడు యుద్ధకాండ శేషమును చెప్పితినని వ్రాసికొనియెం. దానిని క్రిమికులదష్టాక్షర లోప పూరణమనియెం చెప్పవచ్చునా? అట్లుకాదని పంతులవారే యంగీకరించిరి. కాన వీరు చేసిన శేషశబ్దార్థము సమంజసముకాదు.

ఉన్నయశబ్దార్థ విచారము.

ఇఁక నున్నయశబ్దార్థ విచారము గావించుకొందము. ఉన్నయ మనఁగా నున్నదాని నుద్ధరించుటయేగాని క్రొత్తది వ్రాయుట కాదని మనపంతులవా రర్థముఁ జెప్పిరి. మఱియు నుద్ధరించుటఁ గలయర్థమును గూడ దనిరి. ఆదిసభాపర్వములును, నారణ్యపర్వములో గొంత భాగమును నాంధ్రీకరింపఁబడి మూల విరాటము మొదలు పదునైదుపర్వములును, దెలిగింపఁబడి యొక్క యారణ్యపర్వోత్తరభాగము మాత్రము తెలిఁగింపఁబడక నడుమనఁ బడియున్నప్పుడు దాని నాంధ్రీకరించి తక్కినభాగములతో సరియగు స్థితికి దెచ్చుట యుద్ధరించుటఁ (ఉన్నయము) గాదా? కావున నారణ్యపర్వశేషోన్నయ మొనరించుట యన నారణ్యపర్వశేషముఁ గ్రొత్తగ నొనరించుట యను నర్థమునకు హానియుండ నేరదు. "సమున్నయ న్భూతిం" అని భారవి ప్రయోగించి యుండఁగా, "భూతిం= సంపదం, సమున్నయన్ సముత్కర్షయన్" అని మల్లినాథసూరి వ్యాఖ్యలో వ్రాసె. కావున నున్నయ శబ్దము క్రొత్తదానిని తెచ్చి కలిపి, యున్నదానిని వృద్ధి చేయుట యనునర్థమిచ్చునదిగానే యున్నది. అదిగాక యాంధ్రభాషలోనున్న యారణ్యపర్వమునందలి నష్టాక్షర లోపములఁ బూరించువాఁడు "నే నారణ్యపర్వశేషమును నాంధ్రభాషలో నొనరించితి"నని చెప్పుకొన నవసరము లేదు. ఆంధ్రమునందున్న గ్రంథమునందుఁ గాలవశమునఁ గలిగిన క్రిమికుల దష్టాదినష్టభాగముల బహు పూర్వప్రతులఁజూచి సవరించువాఁడు "నే నారణ్యపర్వశేషమును నాంధ్రభాషలో నొనర్చితి"నని చెప్పుకొన నేల? ఆంధ్రమునందున్న గ్రంథమునందలి సవరణము లాంధ్రమునంగాక మఱియొక భాషయందగునా? అరణ్య పర్వోత్తరభాగము సంస్కృతమున మాత్రమే యుండి తెలుఁగున లేకపోవుటచే నా భాగము నాంధ్రీకరించి, యా లోపమును పూరించినవాఁడు. కావుననే "యరణ్యపర్వశేషోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవమొప్పఁగ నిర్వహించితి"నని యెఱ్ఱనార్యుఁడు చెప్పుకొనినాఁడు. తాను చేసినపనిని తనగ్రంథములలో గొప్పగా జెప్పుకొనినాఁడు.

మహాసతి సీత

కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౫ తరువాయి)

ఉ. క్రించుఁదనంబునం జెలఁగి క్రిందును మీఁదును జూడబోక స
త్రించెదు నీవు మాదృశసతీజనతాసుచరిత్ర మేగతిన్
గాంచగనేర్తు వౌర కలకాలము నుత్పథచారివైన నీ
మంచిగ దిద్ద బ్రహ్మతరమా? పెఱమాట లిఁకేల రావణా! ౨౬

ఉ. దానవనాథ! సారె ననుదాకఁగఁ జూచెద వృద్ధతుండవై
నేను శపించినన్ బ్రతుకనేర్తువె నాపతి యానతీయమిన్
మానితిఁగాక లేనియెడ మత్సుచరిత్ర మహాగ్నికీలలన్
మేను తృణార్థమాత్రమున నీరయిపోవకయున్నె యెన్నఁగన్. ౨౭

చ. పుడమియు లచ్చిగోలుపడి పొక్కుచు నొంటిగఁ గాననంబులో
నిడుమలఁ జెందనేల సిరులిచ్చెదనం చధికాశఁ గొల్ప లో
బడుదునె రావణుండ! కులపాలిక భర్తకుదక్క లాతికిం
జెడిపి తెఱంగునన్ సిరికిఁ జేపడనెంచునె? యెన్నఁడేనియున్. ౨౮

చ. వనములలోవసించి క్రతువర్గమునల్పుచుఁ గందమూలముల్
దిని మనుచున్ జనార్దను మదిన్ నెఱనమ్మి భజించుచుండు స
న్మునులను ద్రుంచియున్ మిగులనొంచియు నెవ్వగ పొందఁబోని నీ
మనుగడయేల నీ నిరుపమానపరాక్రమమేల రావణా! ౨౯

శా. నీరంధ్రావిరయొ గాలినిన్ మెసవియో నిష్కాములై నిత్య మా
త్మారాముల్ మునులాశ్రమంబులఁ దపోధ్యానాదులన్ సల్పచో
వారిం బల్మరుబట్టి దండములు నొవ్వంగొట్టినా వక్కటా!
క్రూరా? రాక్షసనాథ! తత్ఫలము నీకున్ వేగఁ జేకూఱెడున్. 3౦

ఉ. వారిని వీరినోర్చి కడువన్నియకెక్కితినంచు నిక్కుచున్
సారెకు నిన్ను నీవె నుతిసల్పికొనన్ విని వీరు లెంతురే

వీరకులాగ్రగణ్యుఁడని విశ్రుతి గాంచెడు రామభద్రునిన్
పోరున గెల్చినం బొగడుఁబో నిను నీజగమెల్ల గర్వితా. ౩౧

చ. ఇనకులనేతయౌ దశరథేంద్రునికోడలి రాజయోగియౌ
జనకుననుంగుఁ గూతుఁ నతిశౌర్య జితోద్ధతవైరియైన రా
ముని సహధర్మిణిన్ విబుధపుంగవసన్నుత పూతచర్య నన్
జెనకఁగఁ జూచు కూళలకుఁ జేటొనగూడకయున్నె పాతకీ. ౩౨

చ. పుడమినెనంగు రాజఋషి.పుంగవకోటుల నేమఱించి పైఁ
బడి కడునొవ్వఁగొట్టి పలుబాములఁ బెట్టియుఁ బారనెట్టియున్
పొడువతనంబునన్ దురుసుపోకల మీఱి మెలంగుచున్న నీ
పొడవడగింప రాముఁడయి పుట్టెను విష్ణుఁడు నమ్ము రావణా. ౩౩

చ. తనువుదొఱంగుకాల మిదె దాపురమాయెను నీకుఁ గానివో
నను నిటులేల తెత్తు వల నాపతి శ్రీపతియంచుఁ జెప్పినన్
వినవు దురాత్మ! రావణ! వివేకవిహీనుఁడు చెట్టఁ ద్రోవఁ బ
ట్టి నడచుఁగాని విచ్చలవిడిం దనకీడు గణించునే మదిన్. ౩౪

చ. తలఁకడు కీడు సేతలకు ధర్మపథంబున నొక్కనాఁడునున్
మెలఁగఁ దలంపఁబోవఁ డవినీతికిఁ గొంకఁడు లాతికాంతలన్
గలఁచును మొండికట్టె యనఁగా నితఁడేయని రోయ నిన్నిరో?
నలుగురినోళ్ల లోనఁ బడినావిక నీబ్రతుకేల తుంటరీ. ౩౫

చ. చదువగలేదె వేదములు శాస్త్రములుం గనలేదె నీతి నీ
యెద కితరాంగనాజనుల నేచుట కీడని తోచలేదె దు
ర్మదమునఁ గన్నుగాన కిటు మాటికిఁ బైకొనఁ జూతు వౌర! నీ
బ్రదుకు బయల్పడన్ జగతివర్తిల సిబ్బితిలేదె మూర్ఖుడా. ౩౬

చ. నలువకు మన్మడంట? యిరునాలుగు దిక్కుల గెల్చెనంట? ని
చ్చలు శివపూజసల్పునట? సాటియొకింతయులేని సంపదన్
వెలసెడునంట? రక్కసులు నేవురుగొల్వఁగ మించునంట? నిం
దల కొడిగట్టెనంట? యని నల్వురు నవ్వఁగ నోర్తె రావణా. ౩౭

చ. సురవరవర్ణినీజనులు సుందరమూర్తులు నప్సరోంగనల్
దురపిల భంగపెట్టి బలుతుంటరివై నను లంకలోని కీ

వరుసను దెచ్చి నవ్వఁగలవా లోసరించితి వోరి! నిన్నుఁ గర్
ధరసుజనుల్ ప్రసంగవశతం గడుఁ దిట్టక మాన రుద్ధతా. ౩౮

ఉ. చక్కనిచుక్క వేలుపులసానిని రంభను బల్మిబట్టినన్
జక్కులఁజేసిపట్టి విని శాపమొసంగుటఁజేసి కాదె నా
దిక్కున నీనిసర్గమగు తెంపును జూపకయుంటి కానిచో
నెక్కడ నిల్వనీక యలయింపకయుందువె నన్ను ధూర్తుఁడా. ౩౯

ఉ. క్రూరపుఁ గర్మముల్ సలుపు కొంటెలలో మొదలింటివాఁడవై
యూరక యీగతిం జెడక యోరుపుఁ గైకొని యిప్పుడేనియున్
తారకమంత్రరాజమును తత్పరతన్ జపియింతువేని నీ
పేరును బెంపు నిల్చు నిటు విన్మ నిజం బిది దానవాధిపా. ౪౦

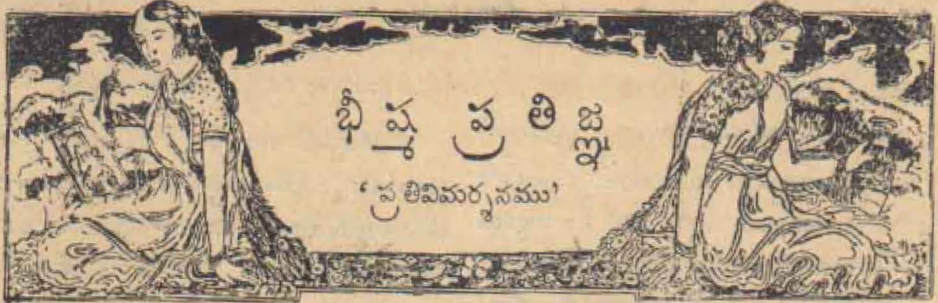
చ. కరుణకు నుక్కుపట్టు బుధగణ్యచరిత్రము పట్టుఁగొమ్మ ని
ర్భరతరశాంతితావు నయపాలననైపుణి జీవగఱ్ఱ భా
స్వరగుణరత్నరాశి నృపవర్గలలాముఁడు రాముఁడెన్నఁగన్
శరణముఁ జొచ్చినన్ సహజశాత్రవునేనియుఁ గాచు రావణా. ౪౧

చ. మనమున రామనామమును మానక సంతతమున్ స్మరించుచున్
దనదురవస్థఁ బాపికొనఁదగ్గ యుపాయమె చూచెఁగాని యా
వనమును గన్నులెత్తి నలువంకలఁజూచి యెఱుంగ దా సతీ
జనమణి సీత! తుచ్ఛసుఖసంపదఁ గోరుదురే కులాంగనల్. ౪౨

ఉ. రక్కసిబోంట్లు చేరి యల రావణుఁ గూడకయున్న నీయొడల్
ముక్కలుచేసి మెక్కెదము పో యని సారెకు భీతిఁగొల్పినన్
చిక్కులువెట్టినం దవిలి సీత తదుక్తుల కియ్యకో దహా?
చిక్కెను సాధ్వి నీచులకుఁ జెల్లరె కొండొకనాటికేనియున్. ౪౩

ఉ. మాయలమారులైన బలుమానిసిదిండిపడంతు లెప్పుడుం
బాయక చుట్టునిల్చి చెడుపల్కులు పల్కిన సేవగించి స
ద్గేయచరిత్రయైన పతిదేవత శీలముఁ గాచికొన్న నీ
తాయికి సాటి వచ్చు వనితం గనుగొందుమె వేయునేటికిన్. ౪౪

ఉ. నుచ్చరికించి రావణుఁ డమానుషచర్యను దన్ను బల్మిమైఁ
దెచ్చుటఁజేసి యెల్లరకుఁ దీరని సందియ ముండునంచు పై
యచ్చరబృంద మద్భుతమునందుచు సన్నుతిసల్పఁ జిచ్చులోఁ
జొచ్చి మహీజ నైజపరిశుద్ధతఁ జూపెఁ ద్రిలోకవంద్యయై. ౪౫

అంద్ర శేషగిరి రావు గారు (సారస్వతసమాజము)

భారతి (సం. ౫: సం. 3.) లో శ్రీపారనంది జగన్నాథస్వామిగారు శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి "భీష్మప్రతిజ్ఞ" యను నాటకమును విమర్శించియున్నారు. ఏతద్విమర్శనమున స్వామిగారు అసంగతములు, అసందర్భములు నైన దోషముల నుద్ఘాటించుటయే గాక పెక్కుతావుల గుణములను దోషములుగాఁ బరిణమింపఁజేయుటచే సత్యము నుపలక్షించి నే నీప్రతివిమర్శనము వ్రాయ దొరకొంటిని.

౧

కథానిర్వహణము

'కృతిని చక్కగా మథిస్తేనే కాని కవిహృదయము తెల్లగా గ్రహించవీలుకాదనిన్నీ, ఆలాగుచేస్తేనే కాని రసాస్వాదనసుఖము పొందవీలుండదనిన్నీ,' ఎఱిఁగియుండియే తామీరూపకవిమర్శనము చేయుచుంటిమని స్వామిగారు తొలుదొల్త చాటిచెప్పుటనుబట్టి వారీనాటకమును మథించియున్నారని మన మూహింపనై యున్నది. కాని ఈవిమర్శన చదివినవారలకు స్వామిగారికి నాటకముతోఁ గల పరిచయము కొద్దియని తోచకమానదు. ప్రథమాంకములో అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయము వర్ణింపబడినట్లు విమర్శకులు వివరించుచున్నారు. ఇది యెంతయు హాస్యాస్పదముగ నున్నది. నాటకములో అశ్వమేధప్రస్తావనే లేదు. శంతనుఁడు చాటఁబంచిన దిగ్విజయము సార్వభౌమప్రతిష్ఠకని కంఠోక్తిగా నాటకమున వ్రాయబడియుండ స్వామిగారీదిగ్విజయము అశ్వమేధాంగమైనదని అపోహపడి అందుమీఁద తమకు దామే సంకల్పవికల్పములు గావించుకొనుచు అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయము కథకు అప్రస్తుతమని, అశ్వమేధయాగదీక్షాపరుఁడైన రాజు నగరములో నుండవలసినదే కాని అశ్వముతోఁబోవు సేనలో నుండుట యొక అప్రసిద్ధమైన ఏర్పాటని, భార్యారహితుఁడైన శంతనుఁడు అశ్వమేధమొనర్చుచుండెననుట హాస్యాస్పదమనియు నధిక్షేపించుచు రెండుపుటల గ్రంథము వ్రాసిరి. ఇవి విమర్శకుని అపోహపై నాధారపడియున్న వనుటకు నాటకమునుండి నిదర్శనము లెత్తి చూపుచున్నాను.

పుట 22:—గురువరా! విజయయాత్రకు వచ్చిన నాయనగారి వీరఘోషణ విని పరాక్రమించితిని.

పుట 23:—కాశవా! ఏమి! పెద్దరిమెత్తితివి? ఇప్పుడున్న రాజులలో నీవే మగవాఁడవుగాఁబోలు! జాహ్నవీతీరవీరులందఱు కప్పము లర్పింపవలయునే?

పుట 28:—శిష్యా! అప్రతిహతవీర్యంబున దిగ్విజయంబొనర్చి నీతండ్రికి సార్వభౌమప్రతిష్ఠ నొడఁగూర్చి జగత్ప్రసిద్ధుఁడవై చిరంబు జీవింపుము.

పుట 31:—కావునఁ గౌరవ వంశభూషణులగు నాయనగారికి సార్వభౌమ ప్రతిష్ఠ కరతలామలకమైనది.

సార్వభౌమ ప్రతిష్ఠాపనార్థము శంతనుఁడు విజయయాత్రకు వెడలెనని నాటకమున నిట్లు విస్పష్టముగనుండ అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయమొనర్చెననుటకు విమర్శకుల కాధారమెక్కడిదో? మఱియు,

ఉ. భారతవంశభూషణుఁడు
బాహుపరాక్రమదాంతపక్షమో
ర్వీరమణుండు శంతనుఁడు
సల్పెడి దిగ్విజయేచ్ఛ జాహ్నవీ
తీరపురీశులార! యరు
దెంచెదరా యరియప్పనంబులన్

గౌరవబుద్ధి నీయు? నటు
గాక రణం బొనరింపవత్తురా? (పుట. 6.)

అని వీరఘోషణము. ఇందు అరిఅప్పనములఁగొని తెండనియేగాని అశ్వమును బట్టరఁ డను వీరాహ్వనము లేదు. ఈయది అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయమే యగుచో నశ్వమును బట్టరం డను వీరాహ్వన ముండియుండదా? ఇంతకును నాటకమున అశ్వమే లేదు. అశ్వప్రస్తావనయే లేదు.

ఉ. ఊరును బల్లెయాశ్రమము
నుగ్రవనంబును నాక పేడ్కమై
వారణమెక్కి దుందుభిని
బాఁడినమాత్రఁ బ్రతిష్ఠవచ్చునే? (పుట. 7.)

తొండముతోఁ బతాకఁదాల్చిన మదగజంబు ముందు వచ్చుచున్నది. (పతాకం బరిశీలించి) దీనిపై యక్షరపం క్తియేమి!— శ్రీమద్రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వరశ్రీ శంతను చక్రవర్తి దిగ్విజయపతాక......(పుట. 6)

చూచితిరా? స్వామిగారు భావించినట్లు కారవసేన పురోభాగమున వెడలినది గుఱ్ఱముకాదు. అదియేనుగు. దానిగండస్థలమునఁగట్టినది విజయపతాకగాని విమర్శకు లనుకొనినటుల యాగపత్రికకాదు. గ్రంథము 'మథించుట' యటుంచి పరిశోధనదృష్టితోఁ బఠించి యుండినను విద్యావివేకసంపన్నులగు స్వామిగా రిట్టి అసందర్భములకుఁ దమవిమర్శనమునఁ దావిచ్చియుండరని సవినయముగ మన విచేయుచున్నాను.

శాంతపావనములగు తాపసాశ్రమములందు దుందుభిని బాఁడినట్లు వర్ణించుటలోఁ గవి అనౌచిత్యము గలిగించెనని విమర్శకు లనుచున్నారు. భూవిజయ మొనర్చి సార్వభౌమత్వము నొందఁగోరువసుమతీశుఁడు లోకమునందునకైన ప్రతివీరుఁడు లేకుండఁ జేసికొనవలసి యున్నది; కావున శంతనుఁడు 'ఊరును బల్లె యాశ్రమము నుగ్రవనంబును నాక' సర్వత్ర రణదుందుభిని మ్రోయింపించెను. ఈవిషయమును కవియే ఒకపాత్రచే నిట్లు చెప్పించెను.—

పుట 7:—ఎందయిన నిట్టివాఁడుండవచ్చునని యే మననీనాని సర్వత్ర చాటించుమండవలయు నని యాజ్ఞాపించె.

ఇట్లగుట నిం దనౌచిత్యమేమున్నది?

దేవవ్రతుని విద్యాభ్యాస వర్ణనములో మూలాతిక్రమణమున్నదనియు, అట్టిమూలాతిక్రమణకుఁ గారణము దురూహ్యముగానున్నదనియు నాక్షేపించిరి. ఒకానొక ఇతివృత్తము నెంచి తీసి రూపకముగా సవరించి రసావిర్భావమునకుఁ బాత్రశీలవర్ణనమునకు వీలు గల్పించుకొనవలసిన కవికి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ముండవలయును. అట్టిచో మూలాతిక్రమణము దోషముగాఁ బరిగణించుట పాడిగాదు. కృతిప్రణేత కామాత్రము స్వేచ్ఛలేనిచో రసపోషణము పాత్రపోషణము గావించి నాటకమునకు జక్కదనముఁ గొనిరాఁగల్గునా? దేవవ్రతుని విద్యాసంపాదన వర్ణనములో శ్రీ సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రభారతములందు లేని,

సీ. చదివించినాను బ్రాజరుపులు నాలుగు
గురువరుండగు పరాశరునియొద్ద

....

నేర్పించినాను పాశ్వత్కకీవిద్యలు
ఘనతపోధనుఁడు భార్గవునియొద్ద

....

(పుట' 25)

అను రెండువిషయములు పెద్చు చెప్పి నాటకమందలి భీష్ముని సంస్కృతాంధ్ర భారతములందలి భీష్ములకంటె విశేష విద్యావంతునిగాఁ శ్రేష్ఠకహృదయాకర్షణ పాత్రునిగాఁ జిత్రించి పాత్రవర్ణనము చక్కఁ బఱచినారు. ఈమార్పునేత పాత్రపోషణమునకు రసనిష్పత్తికిఁ గవి విమలశేముషీవిశేషముచేఁ గొనితెచ్చినది కాని రసజ్ఞానము పాత్రౌచిత్యముఁ బాటింపక దూర్చినదికాదని గ్రహించెదరుగాక!

కథానిర్వహణములో మఱియొక ఆక్షేపణ మొనర్చిరి. ఇది గాంధర్వ రాక్షస వివాహచర్చకు సంబంధించినది. వధూవరులు సమ్మతించి యమంత్రకముగాఁ జేసికొను వివాహము గాంధర్వమనఁబడును. అట్టి వివాహమునకు సత్యవతియనుమతిఁ గైకొనుటకై శంతనుఁడు

పుట 48:—ప్రియభాషిణీ! శకుంతలాది రాజకన్యాచరితంబులు వినియున్న నీకు గాంధర్వము విధి విహి

తము గురుసమ్మతమగునని మరల మరలఁ జెప్పవలయునా? అని వచింపఁగా సత్యవతి ఇట్లని జవాబిచ్చినది.—

పుట 49:—భూనాయకా! నా దొక్క మనవి. గురుజనంబు దగ్గఱ లేనివారికి గతియైన గాంధర్వమునకు నామన సొడఁబడక యున్నది. పిన్నట నాటనుండి పెంచి పెద్దదానిగాఁ జేసిన తల్లిదండ్రుల మన స్సొక్కసారి గాఁ జెప్పుక్కారు మనునని ఆమె గాంధర్వమున కనుమతింపలేదు. నలచిన హృదయ మున్నప్పుడు శంతనుఁడు రాక్షసవివాహ మంగీకరించుటకు ఆటంక మేమున్నదని విమర్శకుల ప్రశ్న. నాయిక గాంధర్వమున కియ్యకొనకుండుటకుఁ గారణము రూపించి చెప్పి నాయకుఁడు రాక్షస మంగీకరింపకుండుటకు నేయుపపత్తిని వచింప లేదట. రాక్షసమనఁగా బలాత్కారమునఁ గన్య నపహరించుకొని వచ్చి చేసికొనెడు వివాహము. అట్లు శంతనుఁడు బలాత్కరించి దొంగిలిపోయి పరిణయమగుచోఁ దండ్రి మనము నొప్పించినదాన నైతినేయని పిత్రువత్సల యగు సత్యవతి కంటఁ గిల్లును. శంతనచక్రవర్తి స్వార్థపరాయణుఁడుగాక పరాభిప్రాయములను గౌరవదృష్టితోఁ జిలకించు ప్రాజ్ఞుఁడగుటచే సత్యవతి మనము నొవ్వఁజేయుట కాతని కిష్టము లేక పోయినది. దాశరాజనుమతి బడసియే తానామెను పెండ్లియాడఁ గృతనిశ్చయుఁ డైనాఁడు శంతనుఁడు.

పుట: 49.—......రమణీ! నీయభిప్రాయమున మనమనోరథము దాశరాజసమ్మతంబు గావింప నిశ్చయించితిని.

సత్యవతి మనస్సునకుఁ దీరని చింతగల్గునను భయ సంకోచమే శంతనుఁడు రాక్షస మంగీకరింపకుండుటకు గారణమని తెలియఁదగును.

విమర్శకులు, ప్రాచీనార్వాచీన నాటక కర్తలు ప్రఖ్యాతేతి వృత్తములను ప్రదర్శనానుగుణముగా రసపుష్టి దాయకముగా నేయేవిధముగా మార్పు చేసికొనుచు వచ్చిరో ఎఱిఁగియుండియు నెఱుఁగనట్లు, ఈనాటకములోని రెండవ యంకములోనికథ 'ఇది తెనుఁగునుండి సంగ్రహించినది. ఇది సంస్కృతమునకు సరిగానే ఉన్నది' అని వ్రాయుచు 'దానిలో శకుంతలాపరిణయానుకరణము తప్ప మఱియిన్ని లేదు' అని భారతకథకంటె

తోఁ గాఁబోలు విమర్శకు మఱియుఁ దోచక చిత్తమువచ్చినట్లు విమర్శించినారా యనునట్లుగా అసంగతముగాఁ గొంత వ్రాసిరి.

సత్యవతీశంతనుల సమావేశకథ చదువునపుడు అది శాకుంతలకథననుకరించి యున్నదని నాటకమును 'పఠించుట'చే వీరికే తెలిసినదని సంతోషించు చున్నారు కాఁబోలు. సత్యవతీశకుంతలల జననాదివృత్తాంతమునకు నెక్కువ పోలికయున్నదని అక్షరాస్యుల కెల్ల తోచక పోదు. అట్లు తోచకుండ చేయుటకు వీలును లేదు. అట్లు చేసినచో సారస్యమును ఉండదు. కావుననే వానికున్న పోలికలను తొలగింపలేక అనుకరణము విస్పష్టమగుచున్నదను అభిప్రాయముతోడనే గాబోలు కవి శంతనునిచే నాతని మనోరథము సత్యవతికిఁ దెలియఁజేయుట కనుగుణముగా నిట్లు చెప్పించియున్నారు.

పుట 46:—సుశీలా!......తక్కువ నీవృత్తాంతము శకుంతలోదంతమునకు సరిపడుచున్నది...అట్లయిన మనము శకుంతలనుబట్టి ప్రాచీనబాంధవంబున సంబంధించితి మెఱుఁగుదువా?

ఇంతేకున నాటకములో పాంథాశ్రమవర్ణనమునఁ గాని సత్యవతీశంతనుల సమావేశమునఁ గాని మఱియొకచో గాని 'శకుంతలాపరిణయానుకరణము' లేనేలేదు. శకుంతలా సత్యవతుల చరిత్రములకు సన్నిహితసారూప్యమున్నది. వారిరువురుకూడ నప్సరలకుఁ బుట్టినవారు. ఇద్దఱును పరులపంచల పెరిగినవారు. శకుంతలను దుష్యంతుఁడు సత్యవతిని శంతనుఁడు మృగయావిహారానంతరము ఒక్కస్థితిలోఁ జూచి వలపుగొన్నారు. ఇట్లగుటచే సిద్ధమైన ఈయంశమును అనుకరణమని ఆక్షేపించుట అనర్థమని తోపకపోదు. కావున విమర్శకు లనుకొనినట్లు శకుంతలాపరిణయప్రస్తావన అనుకరణమై కథాసారస్యమునకు భంగము కల్గింపకుండుటయేగాక వివాదమిక్కిలి నయ్యది సిద్ధవిషయమై నాటకమున కొక విధమైన రుచి విశేషమును హత్తించి శంతనుని గంభీరునిగా గడుసువానిగాఁజేసి పాత్రశీలమును పరిపోషించుటకు సాయపడినది. శకుంతలాపరిణయ ప్రస్తావనయే లేనిచో శంతనుఁడు సత్యవతితోఁ 'తరుణీ! నిన్ను సేవలచితిని. నన్ను చేపట్టుమ'ని

'వెత్తిబాగుల తండ్రి' గావలసివచ్చెను. అట్లుగాక శంత నుఁడు శకుంతలాపరిణయవృత్తాంతమును సత్యవతికిఁ జెప్పి వ్యంగ్యముగా గడుసుఁదనముగాఁ దనమనోరథమును వెల్ల డించినాఁడు.

మ. జలజాక్షీ! విను మప్సరోఽన్వయమునన్
జన్మించి నీ వాశకుం
తలయుంజూడ సగోత్రలై తిరిగదా
ధర్మ్యంబు దుష్యంతుఁ డే
వలపౌరవ్యులమై సగోత్రులమె కా
మా కావ నీవేను బం
ధులమైనారము తొంటిచుట్టరికమం
దుం గల్గ మేలెందుమీ! (పుట 47)

'నాటకము త్రేతాయుగ సంబంధమైన ప్రాచీన నాగరకతకు చెందినదైనా కుర్చీలు, పడకకుర్చీలు, వార్తా పత్రికలు మొదలైన సామగ్రి నాటకములోనికి కవి తెచ్చెనని విమర్శకులాక్షేపించుచున్నారు. కుర్చీలు మొదలైన ఆసన సామగ్రి లేకయే పూర్వులు మహాసామ్రాజ్యములను బరి పాలించిరా? అట్లయినచో 'ఆసంది' అనుపదమునకు విమ ర్శకు లేమి అర్థము చెప్పుదురో? వార్తాహరులతోఁబాటు వార్తాపత్రికలుగూడఁ బూర్వముండినవో లేవో కాని నాట కమున మాత్ర మెచ్చటను లేవు. గ్రంథములో విమర్శకులకు సాంగత్యము తక్కువగుటయే ఇట్టి విచిత్రవిమర్శనకుఁ గారణము.

మఱియొక ఆక్షేపణ 'యౌవరాజ్యాభిషిక్తమవ్వ డు శంతనుఁడు, సామంతరాజ్యపరిపాలన చర్చసమయ మున దేవవ్రతుఁడు చేసినపౌరజనసభలు, ఆసభలలోని వాదప్రతివాదములు ఈరోజులలో జరుగుతున్న సభల అనుకరణము'లట. చిరకాలమునుండి మనదేశమున పౌర జన సమావేశములు జరుగుచున్నవనుటకు నిదర్శనములు కుప్పతెప్పలు. ద్వాదశవిధమంత్రులు నొక్కచోఁగూడి రాజ్యాంగవిషయమై వాదప్రతివాదములు జరుపుకొను చుండిరని శుక్రనీతిసారము చాటుచున్నది. చంద్రగుప్తుని కాలమున పౌరజన సభలున్నవనుట చరిత్రజ్ఞులకనుభవపూర్వ రుక్తమే. ఉత్తర రామచరిత్రలో అంతర్నాటకమును పౌరజనసమావేశసమ్మోదసంపాదనార్థముగదా రాముడు ప్రదర్శింపించినది. రామాయణకాలమునాటికే వ్యాప్త ములైయున్న పౌరసభలు భారతయుగమున లేకుండునా? భారతములోఁ గృష్ణరాయబారమునాటి పౌరజన సమా వేశముకంటె పూర్వము పౌరజన సభలున్నవనుటకు నిద ర్శనమేమి? ఇన్ని నిదర్శనము లున్నను శంతనుఁడు దేవవ్ర తుడు గావించిన పౌరజనసభలు నేటిసభల యనుకరణము లనుట సాహసమే యగును గదా!

౨
రసపోషణము

ఇఁక రసవిషయమున స్వామిగారు చేసినవిమర్శ నలు చర్చింతము. ప్రథమాంకమున రససాంకర్యము కల్గిన దఁట. తన(దేవవ్రతుని యనుట) విచిత్రచరిత్రముఁ దెలిసి కొనుటతో జాలిపుట్టించు నచటిపూర్వవృత్తాంతము స్మృతి కి వచ్చుటచే నిస్పృహఁగంది వీరాలాపము లజ్జగించి శాంతుఁడైన శంతనుచక్రవర్తి మార్పుఁజూచి భీష్ముఁడు "వీరము శాంతమై శాంతము కరుణమైన" (పుట. 20)దను కొనిన మాటల ముందిడుకొని 'అలంకారికుల మతములో విరుద్ధములనే వీరశాంత కరుణారసములకు మైత్రి' కల్పబడిన దనుటకంటె సాహసము మఱియొకటుండఁబోదు. రస నిర్వచనము, నిరూపణము ప్రకరణము ననుసరించి యొన గ్చవలయునుగాని ఒకటిరెండు వాక్యలేశములఁ బురస్క రించుకొని వీరము, శాంతము, కరుణ అనుపదములతోడనే ఆయారసములు పోషితములయ్యెననుట హాస్యాస్పదము.

రసనిర్వచనములో నిట్లుఁ బొరపడుటయేగాక స్వామిగారు విమర్శకులు చూపవలసిన నిష్పాక్షిక బుద్ధిని గౌరవదృష్టిని విసర్జించి — 'వీటిలో వ్యక్తమైన శృంగారా దులతో బీభత్సక్రోధఅద్భుతములను మాత్రము కలపక పోవుటచేత నవరసముల ఏకీభావమునకు సమయమొకటి పోయినట్లైనది'— అని కవిని నేరిగొట్టుటకుఁ గూడ దొరకొనిరి. ఇట్టిహేళన సద్విమర్శకు లొనర్పవలసినది గాదు.

ప్రథమాంకమునందు రససాంకర్యము గల్గినదని వచించుచు మొత్తముమీఁద రూపకమున ప్రధానరస మిట్టి దని నిరూపించి చెప్పటకుఁగూడ నవకాశము లేదని స్వామి గారనుచున్నారు. ఇదియును నిలువఁజాలని ఆక్షేపణయే. వీరసముచే నాయకుని ప్రవర్తనము చక్కఁగాఁ బరిపో

పించబడి మిక్కిలిగాఁ బరిపుష్టినొందిన నాటకమున విశేషప్రస్తావన గావింపఁబడునో అదియే ప్రధానరసమని ఆలంకారిక నిర్వచనము. నాయకుని ప్రవర్తనము దేనివలన ప్రకాశితమును జరితార్థమును నగునో అది అంగిరసమును. ఈనాటకమున శాంతనవుఁడు నాయకుఁడు. అతని ప్రవర్తనము వీరరసముచేఁ జక్కఁగాఁ బరిపోషింపఁబడి పరిపుష్టినొందినది. కావున వీరమే ఈరూపకమున ప్రధానరసమని నిర్ణయింపవలయును. పితృసపర్యకై కులక్రమాగతమైన రాజ్యైశ్వర్యమును విడిచి అడవులకుఁబోయిన జీమూతవాహనునివలెఁ; పితృశుశ్రూషా సుఖలాలసుఁడై స్వశక్తిచే సంపాదించిన ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమునుఱోసి, ఇహలోకసౌఖ్యభూమియైన వివాహమును విసర్జించి, స్వశరీర సౌఖ్యదాన మొనర్చి తానొనర్చిన దానమునకు రక్షాబంధముగ నుండునట్టుల శాశ్వత బ్రహ్మచర్య మను భీషణ ప్రతిజ్ఞ పూని ప్రేక్షకులను వీరరసోత్కర్షచేఁ దప్పలఁదేలించిన రాజ్యసుఖ నిరభిలాషి, ఇహలోక వాంఛావిముఖుఁడు, త్యాగవ్రత శీలుఁడు నగు భీష్ముని అనుసరించియున్న వీరరసము ప్రధానముగను. దానదయాయుద్ధము లనెడు త్రివిధ వీరములలో దానయుద్ధములనెడి ద్వివిధవీరము లీ నాటకమున వర్ణితములు. సర్వాతిశాయిజిగీషత్వమును సూచించు యుద్ధవీరమును, విశ్వాతిశాయి సౌజన్యమును గనఁబఱచు దానవీరమును నెఱపె మహావీరుఁడు, మహోదారుఁడునై భీష్ముఁడు నాటక ప్రేక్షకులకు రసోద్రేకము పుట్టించి వెలుగొందుచున్నాఁడు. నాయకునియందు వర్ణింపఁబడిన యుద్ధదాన వీరములలో యుద్ధవీరము ప్రాసంగికము. దానవీరము ప్రధానము. ఎట్లందురా? సత్యవతీశంతనుల పరిణయపూర్వకమైన శృంగారము శాంతనవుని దానవీరమును జరితార్థమొనర్చుచుండుటచే అంగరసముగనున్నది. ప్రధానాంగమైన ఏశృంగారరసమును నిర్వహించుచు అంగియైన ఏదానవీరము పరిపోషింపఁబడి చరితార్థమై ఉత్కర్ష కల్గించుచున్నదో అది ప్రధానముగాక మఱియొకటి యెట్లు గాఁగలదు? అట్లగుట భీష్మప్రతిజ్ఞాశాంతనవనాటకమున దాన వీరము అంగిరసము, శృంగారము అంగరసము నగుటయు, విమర్శకు లూహించినటు లిందు రసద్వైవిధ్యము పొసఁగకుండుటయు విదితమే.

వీరము నాటకమున ప్రధానరసమని నిర్ణయించినచో నాయిక లేకపోవునని విమర్శకు లనుచున్నారు. నాగానందనాటికయందు తుదిరెండు అంకములలో వర్ణితమైన జీమూతవాహనుని దయావీరమునకు నాయిక ఎవరు? మలయవతి యనుట అసంగతము. అటులనే ఈ నాటకమున గూడనని యూహించునది.

3

పాత్రపోషణము

ఇఁక పాత్రపోషణవిషయమై చర్చింతము. శంతనునిపాత్రశీలవర్ణనములో శాస్త్రిగారు మూలమునందు చలచిత్తుఁడుగా, స్వార్థపరాయణుఁడుగా, 'యంజేట'గా నున్నవానిని ధీరునిగా, గంభీరునిగా, నుదారునిగా, శాంతునిగా మార్చియుండగా నాటకమున శంతనుఁడు ఉత్తమనాయకలక్షణలక్షితుఁడుగాక స్వకార్య నిర్వహణదక్షత లేని ఈబరికొట్టువలెఁ గన్పట్టుచున్నాఁ డని స్వామిగారనుచున్నారు. మూలమునందు శంతనుఁ డాత్మజునితో 'వానిడిచి' బహుపుత్రార్థంబు యత్నంబు సేయవలయు, వివాహంబయ్యెద'నని చెప్పుట అనౌచిత్యముగ నుండి రసాపకర్ష మొనర్చుచు శంతనుని గాంభీర్యమునకుఁ దీరని వెలితి చేర్చుచున్నది. నాటకమునను శంతనుఁడు పొంగి పొరలివచ్చుచున్న ప్రేమప్రవాహమును ధైర్యముతో నరికట్టి, తన అభిలాషోన్నతి స్థైర్యముతో నణచివేసి ఆంతరంగికులగు మంత్రిపురోహితుల నొద్దనైన తనకుఁ దాసై పెండ్లియాసు సెత్తక వారు ప్రసంగ మెత్తినపుడు గూడ వివాహవాంఛావిముఖత్వమును వెలిబుచ్చి ధృతదీక్షుడై ఔచితీనిర్వహణమునకు రసనిష్పత్తికి సాధనముగ నున్నాఁడు. శంతనుఁడు విమర్శకు లనినట్లుల మనోధైర్యము లేని జెలదే యగుచో మనమునఁబుట్టి నెట్టుకొని వచ్చుచున్న కళత్రవాంఛను వీడఁగల్గునా? శంతనుఁడు తనలో

పుట: 54—ఛీ! ఇట్టి తుచ్ఛసుఖమునకై స్వచ్ఛమైన యశస్సుగోల్పోవుటకంటె నవివేకముగలదా? ఇకనైన దలిని తెచ్చికొని యీసంకల్పవికల్పము బయలుపడకుండ మెలఁగితినా, కొంతకాలమిందుఁ దల యెత్తుకొని బ్రతుకవచ్చునుగాని లేకున్న బరిహాసపాత్రుఁడనై ప్రాణ

ప్రియమైన యశస్సుతోఁ గూడఁ బ్రాణములు విడువవలసి వచ్చును.

అని అనుకొని యశోహానికై జంకి పరిణయవాంఛ బొత్తిగావదలి మనసునిలిపికొనియుండ గృతనిశ్చయుఁడై నాఁడు. వికారహేతువులున్నను మనస్సునందు వికారము కలుగకుండుట ధైర్యమనబడు నని శాస్త్రనిర్వచనము. మనస్సునకు బాధ కలిగించుచున్న పరిణయ వాంఛను త్రొక్కిపెట్టి శంతనుఁడు ధీరత్వముమాపెను. తెంప రాని ప్రేమలతను గోసివైచుచున్నను శంతనుఁ డీసుమంత యు విషణ్ణహృదయుఁడు గాఁ:—

ఉ. ధర్మనిరూపకత్వమున
ధైర్యమున స్పృహణీయవృత్తి స
త్కర్మనిధిజ్ఞతం జతుర
తామహిమ స్ఫురద్బుద్ధి..............—భారతము.

నెవ్వరీతని కీడురారు అనునట్లుఁ బ్రవర్తించిన శంతనుచక్రవర్తి నా జెలియనుట?

'సత్యవతికి శంతనునిపై మోహము ఉద్భవించినదో లేదో కాని, దేవవ్రతుని చూడగానే అతనిపై వలపు కలిగిందా అనేప్రశ్నకు అవకాశము' సత్యవతిమాటలలో నున్నదని స్వామిగారొనరించిన ఆక్షేపము కొట్టఁబుట్టించునది, ఉచ్చరింపరానిదిగను నున్నది. సత్యవతికి శంతనునిపై మోహముద్భవింపనే లేదట! పాంథాశ్రమమున ప్రథమమున సందర్శించినపుడే సత్యవతికి శంతనునిపై గాఢమగు వలపు కుదురుకొన్నదని ఆమె ముగ్ధమధురవచనములే చాటుచున్నవి. పరస్పరావలోకనాదులచే నుదయించి మనవచింత నాదులచేఁ గ్రమవికాసమునొందుచు నామె హృదయము నింతవఱకు వినోదపెట్టుచున్న ప్రేమ యగ్గలమై సత్యవతిని వియోగసాగరమునముంచివేసినది. వియోగవిహ్వలచిత్తయై తనచెలికత్తెయగు మనోరమతో సత్యవతి యేమన్నదో చూచితిరా!

ఉ. కోరినవాఁడు నిక్కముగ
కూరిమిదక్కినవాఁడు వన్నదే
చేరిగఁ గైకొనంగఁజల
పెట్టినవాఁడు సముద్రమేఖలా
ధీరమనేలువాఁడు కను
విందుగ నవ్వుమొగంబు వాఁడు నా
భారతరాజు భర్తయగు
భాగ్యము నాకికఁ గల్గునే చెలీ! (పుట: 78.)

శంతనునిపై నిట్లు పంచప్రాణములు బొత్తి పెట్టుకొనియుండి, ఆతనిని చేపట్టుట మహాభాగ్యముగఁ దలంచు మదనానలతాపమున బ్రుగ్గుచున్న సత్యవతికి భారతరాజుపై మోహ ముదయింపలేదనుట సమంజసమా? విరహాగ్నానలమున వేఁగివేఁగి సత్యవతి ఉత్కంఠితురాలై తుది శృంగారావస్థ యగు మరణావస్థనుగూడఁ బొందనున్న దనుట కీక్రిందిపద్యము ప్రబలనిదర్శనము.

చ. మనసునఁజొక్కినట్టి నవ
మన్మథుఁ డాసలమీర తీవసం
బునకు నిదానమైన కుసు
మూపరి కూర్మికి దూరమైన నా
మనుగడ గాంచు భాగ్యమన
మానవుగాక మోక్షము గల్గు గా
వున నీకు నీరొ నివ్వు సుఖ
పూర్తికి మార్గముగాఁగ జూచెదకా. (పుట: 80.)

సత్యవతికి శంతనునిపై మోహము కల్గలేదను అసంబద్ధమునకేగాక వీరఁదుమిక్కిలి ఆమెకు భీష్మునిపై వలపునిలిచినదను అశుచిప్రాపకమైనదోష ప్రతిపాదనమునకుఁ గూడ స్వామిగారు పాల్పడినారు. భీష్ముఁడు చెలపిన నిరుపమాన స్వార్థపరిత్యాగము, స్వశరీరసౌఖ్యదానము, మహనీయమహిమ, పితృవాత్సల్యాతిశయము, స్నేహపారవశ్యము, పరార్థసంపాదనపరాయణతయు తిలకించి విశ్వసించి సత్యవతి

పుట: 100—కుమారా! ఇట్టి మహోదారుఁడవు. నీవు రాజ్యముచేయుట కోర్వలేక కోరినకైనది. (విషాదమభినయించును.)

అని నిష్కల్మష హృదయములో మెచ్చి పలికిన ఈవచనములలో శృంగార భావద్యోతక మున్నదనుట కుంపటిలోఁ దామర మొలచిన దనుటయే. తనమూలముగ నిట్టి లోకోత్తరచరిత్రుఁడు ఇహలోకసౌఖ్యదూరుఁ డగుచున్నాఁడే యను గాఢవిషాదమును, మంగళయోగ్యమైన వివాహము దుఃఖకళంకితమగుచున్న దేయను అతివైక్లబ్యమును సత్యవతి మనమున పుట్టుమీరుటచే ననురూపవరలాభమహోత్సవము డిందుపాటునొందిన దామెకు. పర్గా

ర్థసంపాదన రసపారవశ్యముచే వాత్మకీవితమును ధార పోసి గురుచరణ శుశ్రూషాసుఖలాలసుఁడై, ఇహలోక వాంఛావిముఖుడై లోకమాన్యుఁడై వెలుగొందుచున్న భీష్ముని ప్రీతి, ప్రసన్నమైన ఆనందముఖమును గనులారఁ బరికించి అత్యాశ్చర్యముతో:—

పుట:—103— అహో! ఇతఁడు మందాకినీ నంద నుఁడా?

అని మెచ్చి జాలి మల్లాడుమోముతో నిలువున నీరై నిలిచియున్న సత్యవతికి భీష్మునిపై మోహమా, నీతి బాహ్యము, నీచము నగునట్టితలంపులు పుణ్యవతియైన సత్యవతి తలపై రుద్దుటకంటె అనిమర్శత వేఱొక టుండఁ బోదు. సారంగధరచరిత్రమును మనమునం దుంచుకొని తలపరాని నికృష్టభావమున కిందు ప్రయత్నపూర్వకముగ స్థానమిప్పించి లేనిపోని అశ్లీలమును, తులసిదళముల వలెఁ బవిత్రములుపూజ్యములునునైన సత్యవతి విశుద్ధవచనముల కాపాదించుట మహాపాతకమే యగును.

నాటకము పూర్తిగాఁ జదువక, చదివినదానినైన నిష్పక్షపాతబుద్ధితో బరికింపక, గ్రంథములందు లేనియంశములను తెచ్చిపెట్టి దోషములనుజూపుచు, ఉన్నరసౌచిత్యపాత్రౌచిత్యాదిగుణములను దోషములను గాఁజేయ పాటుపడుచు వ్రాసిన స్వామిగారి విమర్శనకు ప్రతి విమర్శన వ్రాయనక్కఱలేదని యెఱిఁగియు ఉత్తమ పట్టపరీక్షలయందు కృతార్థులైన వారి విమర్శనము చూచి పామరలోకము భ్రాంతిపడునేమో యను తలంపుతో ఈ మాత్రమైనను ప్రతివిమర్శనము వ్రాసినందులకుఁ బండిత లోకము నన్ను మన్నించుగాక!

ప్రోలరాజు

క్రీ. శ. ౧౧౪౦ వరకు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

కాకతిబేతరాజునకు ప్రోలరాజు కుమారుడు. ఇతడు రాజ్యతంత్రజ్ఞుడయిన మహాయోధుడు. ఈకథలో చెప్పబడిన యంశములన్నియు నితడు జరిపినవే.

కల్పన

శకయవనహూణుల దాడు లెక్కువయయిన యారోజులలో నాంధ్రదేశము చిన్న చిన్న రాజ్యములుగా నుండుటచేత పరు లరుదెంచినప్పుడు తెనుగురాజులందరు తమ సైన్యములను కలిపి యుద్ధముచేసిన బాగుండునని ప్రోలరాజుసభ గావింపించెను. మంత్రపురాధీశ్వరుండయిన గుండరాజు దీనిని భగ్నపరచెను. తరువాత ప్రోలరాజు వానిశిరస్సు తెచ్చి తన కోటగుమ్మమున గట్టెను. కాకతి ప్రోలునికాలములో చిన్నదైన కాకతిరాజ్యము విశాలమై భావి మహాదశకు తగినంత వైశాల్యముగలది యయ్యెను.]

'అంసంబందున బారుటీలు నిడి నేత్రాంభోజముల్ భావ తీ
క్ష్ణాంశుల్ జిమ్మగ ధాత్రి పాదహతికిఁ గంపింపగా క్షత్రియో

త్తంసుం డొక్కఁడు హన్మకొండ కెలనన్ దారాడె తానొక్క సా
యంసంధ్యాసమయంబునందున లలాటాకుంచితవ్యగ్రుఁడై.'

'నాఁడే మజ్జనకుండు వైరినృపకాంతారమ్ము ఛేదించుచో
గూడందీసెనుగాని బాసటని యాగొడ్డళ్లచే నేమి రా
పాడం జాలదు? మంత్రకూటపతి, యారా!గుండరా జింతయా
టాడన్ తైలపదేవుఁడింతకును బాహాగర్వహీనుం డగున్.

'తైలపదేవుఁడైన నొకదారికి వచ్చెడువాఁడ యేమి! మె
వ్వీలుననైన నాహుతికి వేచినవారల మెల్ల రెప్ప డే
నాళులనేమొ! కాలహరణం బొనరింపమి మేలయాను చే
గాలిన వెన్క నాకులని గంతులు వైచుట పాడిలేమికిన్'

'తెలుగు చళుక్యరాజుల ప్రతిష్ఠలతో సరిగాఁగ వారిదో
ర్బలమును సన్నగిల్లినది వారిక పూర్వపుపేరిసవ్వడిన్
నిలుపుకొనంగజాల రవనీస్థలి పంచుకుపోయి యింతము
క్కలయిన వెన్క హూణులకుగాఁ గయికో లొనరింత్రొ, యేమొకో.'

'ఉత్తరభూములన్ యవనహూణులమందలు చెల్లరేఁగి రా
యొత్తిడి వింధ్యదక్షిణపుటూరుల కగ్గలైన యేని నేఁడిటన్
కత్తులగోడ కట్టగల క్ష్మాపతి యెవ్వఁడు? సూర్యవంశరా
హుత్తులమీఁద వచ్చిపడదో యపకీర్తి యెదిర్చకుండినన్'

'పరు లరుదెంచినన్ గలనృపాలురు నల్వురుకూడి వారిపై
నరుగఁగ రాదొ? యెవ్వరికి నబ్బిన వారికయంట! మొంతదోః
పరిణతశక్తి! రాజసభ భగ్నముసేయునొ గుండరాజు త
చ్ఛిరమున మత్పదం బిడక చేవయునన్ గలదే ధరాస్థలిన్.

'అన లదికాదు లోనగల యట్టి తలం పితఁడేమి! భూమిరా
డ్వీసరమునంతయున్ సభకు పిల్చుటయే మరుదెంచుటేమి వా
గ్వాసనగ చేయుటా యనియ పుట్టెను తొల్త! సదూహయే! బలే
యొనపరియూహ! బాగుపడునూహయె తెగ్గుల దేల్చు నూహయే!.

'ఆయతమై ప్రశస్తమగు నాంధ్రచళుక్యకులావనీరుహా
చ్ఛాయలలోన తెక్కఁగమి చాచినవారము, వారిమీఁద నే

యాయితమా యనంగ నిసుమంతయు త్రైలపదేవుడెంచ డా
కోయతలంపు గుండపతిగుండియ గ్రుచ్చక యూటు నిల్చునే?.
'తనశౌర్యంబది యెంత రాజుల గర్వి తానెంత? యెంతెంత యో
జనకు౯ బారలుసాపె! తద్విపులవక్షంబు౯ ప్రభేదింపకుం
డిన శ్రీకాకతిదేవి పాదములయందే మోపలే దీశిర
స్సును! రేపే శుభలగ్నమాంధ్రవిషయేశుం డెవ్వడో తేల్చెద౯.
'త్రైలపదేవు బందిగొని తత్కులమందలి మాకృతజ్ఞతా
మూలముగా వెస౯ విడిచి పుచ్చెద నాపయి గుండరాజుపై
వ్రాలిన నాకు నడ్డమయి రా డత డప్పుడుగాని కాకతి
ప్రోలుడనంగ నేము తలపోతలు సాగవు గుండరాజులో౯.
'అగు గోవిందుడు త్రైలపేశ్వరుని సైన్యాధీశ్వరుం డేటికి౯
పొగరేగించెడు? రేగజేయునెడల౯ భూమీశవిధ్వస్తకం
బగు శ్రీకాకతి వీరశౌర్యదహనాహంకారకీల౯ హవి
స్సగు సాగించెద కాకతీయ నవరాజ్యశ్రీవినిర్మాణముల్.

* * * *

'ఆయుద్రేకముచేత భూమిపతి స్వీయాంగంబు లుష్ణంబులై
సాయంకాలము లుప్తమై తొలిదెస౯ చంద్రోదయంబైన న
వ్యాయోగంబును బోలె తత్కిరణ సాంద్రానంత శైత్యరే
ఖాయోగంబున చేసి చల్లపడి సౌఖ్యంబయ్యె నొక్కింతలో౯.
'అంతట రాజదుర్గసముపాంతము చేరగ బంటులొత్తిగొం
చెంతయు నమ్రులై పథమునిచ్చిరి, యెచ్చటికేగి యొంటిగా
నింతటిప్రొద్దు పోవువఱకేనియు రాడని కొందరందులో
మంతనమాడినారు పతి మందగతి౯ చన వెన్కతట్టుగ౯!
కాకతి కన్నుదోయి తెలికల్వల కాంతులతో ప్రసన్నతా
శ్రీకత డాల్చె నాటి నిశి తేని సభక్తికమైన పూజల౯
జేకడముట్ట విన్పడె నరిందమమై దెసలందు జైత్రయా
త్రాకకుదంబు నిస్సహాణరావము భీకర మన్మకొండపై.

వానరులు

ఒంగోలు వెంకట రంగయ్య గారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

వానరులను గూర్చిన ప్రశంస యీ పత్రికయందు జరిగియున్నది. శ్రీరామ సైన్యమగు వానరులు జాతిచేత కోతులా యనువిషయమున కొలదిసందేహము గలదు. ఈసైన్యమున వానరులేకాక ఋక్షగోపుచ్ఛాదులును గలరు. వానరులును, కోతులును యొకరేయైనను ఋక్షగోపుచ్ఛాదులుగూడ కోతులగుదురా? కోతికి తోక ప్రధానమయి అందుచేత అదియొక విశిష్టజాతి యగునెడ జన్మచేత తోకలేనివి గొన్ని గలవు. వాటిది ఈగణములో జేరినది.

వానరజాతి మృగజాతిలో జేరినట్లుగ వాల్మీకి రామాయణమువలన దెలియుచున్నది. వాలి తానొకమృగమునని చెప్పుకొనియున్నాడు. భక్ష్యాభక్ష్యమృగ ప్రశంసచేయుచు, అభక్ష్యమృగమగు దన జేల క్షత్రియపుంగవుడగు రాముడు జంపెనని రాముని దూరియున్నాడు.
"వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః"

కిష్కింధః సం: 17.

ఇటులుండ తిర్యగ్జంతుప్రాయములగు కోతుల నెటుల శ్రీరాముడు సైన్యముగ జేర్చికొనెనని యాశ్చర్యము గనున్నది. శ్రీరాము డవతారపురుషుడు గాన అట్లువాని కీయమానుషము సాధ్యమయియుండుననుట సరియగు ప్రత్యుత్తరము గాజాలదు. సీతాన్వేషణము, సేతుబంధము ఇత్యాదులం దాయమానుష మగపడదు.

హనుమంతుడు సీతతో సంభాషించుచున్నపుడా మెయొకట నాతని సందేహించి "వానరాణాం నరాణాంచ కథ మాసీ త్సమాగమః" యని యామె చేసినప్రశ్నకు సరియగు ప్రత్యుత్తరము నీయక నెమ్మదిగ శ్రీరామవర్ణనఁ బూనినాడు. వానరత్వము రాక్షసుల భ్రమింపజేయుటకె పూనిన జాలముగ నుండును. అటులుకాకుండిన యుద్ధకాండయం దీక్రిందివాక్యముల కక్కర గలిగియుండదు:—

"నచైవ మానుషం రూపం కార్యం హరిభి రాహవే"
"ఏషా భవతు సంజ్ఞా నో యుద్ధేఽస్మిన్ వానరే బలే
"వానరా ఏవ న శ్చిహ్నం స్వజనేఽస్మిన్ భవిష్యతి"

(యుద్ధకాం. స. 438)

యుద్ధము పూర్తియగువరకు నునుసంపతము వానరచిహ్నధారులమై యుండవలయునని కపిసైన్యమంతయు సమాఖ్య చేసికొననటు లీవాక్యములవలన దెలియుచున్నది. వీరు కామరూపులనియు మనుష్యరూపమున యుద్ధము చేసినయెడల సంకులయుద్ధములలో రాక్షససైన్యమునకు వానరసైన్యమునకు భేదము దెలియకపోవునని యిట్లు యేర్పాటు వీరు చేసికొనిరటులు వ్యాఖ్యాత లీవాక్యమును సమర్థింపజూచిరి గాని యది సహజముగ నుండ లేదు. చరిత్రలలో గల యేయుద్ధమునను ఆత్మపరభేద నిర్ణయమునకై యిట్లు సందేహ మెవ్వరికి గలిగినటులు లేదు. ఉభయసైన్యములును మానవరూపమున నేయుద్ధము జేయుచుండిరి. వేషభేదము లుండవచ్చును.

మఱియు పైవాక్యముల కొక రీక్రిందివిధమున వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు.

"ఇదానీం మానవరూప పరిగ్రహప్రతిషేధ
"సామర్థ్యాత్ ఇతఃపూర్వం మానవరూపం పరి
"గృహ్య స్థితా ఇత్యవగమ్యతే"

ఇంతియకాక వానరులందరు శ్రీరామునితోగూడ నయోధ్యకు బోయినపుడు

"నరనాగ సహస్రాణి యయూరా స్థాయ వానరాః"
"మానుషం విగ్రహంకృత్వా సర్వాభరణ భూషితాః"

(యుద్ధకాండ, స. 131)

అని వర్ణింపబడియున్నారు. మఱియు భరతు నొద్దకు హనుమంతుని శ్రీరాముడంపగ నాతడు

"మానుషం ధారయద్రూపం అయోధ్యాం త్వరితో యయౌ"　　　(యుద్ధ. స. 128)

వానరసాధ్వీమణులు చీరల సింగారించునపుడు తోకలనేమిజేసిరో? ఇత్యాది సందర్భముల జూడగ వానరులనబడు వీరి నిజరూపము మనుష్యరూపమనియె దోప గలదు. యుద్ధోపాయముల నుద్దేశించి (Contemptible little Army)* రాక్షసుల భ్రమింపజేయుటకై కోతిముఖమువంటి ముఖకవచములను రామసైన్యము ధరించియుండు. ఉదాహృత "నచైవ మానుషంరూప" మిత్యాదివాక్యము లీయూహకు సహకార మొనర్చుచున్నవి.

మనరామాయణకథవంటిదైన ట్రోజన్ యుద్ధమున (Trojan war) శత్రువులమోసపుచ్చి దుర్గప్రవేశము చేయుటకై దారుమయాశ్వమొకటి (Wooden horse) నిర్మింపబడినది. బర్నాము అడవి (Burnam forest) డన్సినేన్ కొండకు (Dunsinane Hill) నడుచునను కనుక నీకుమరణము లేదని యక్షిణులు (Witches) మెక్బెత్తునకు (Macbeth) నరమిచ్చినటుల షేక్స్పియరుకృత మెక్బెత్తు నాటకమున గలదు. తుదకు మెక్బెత్తుశత్రువులు బర్నాము అడవిగుండ దరలివచ్చుచు పరులకు దొరకకుండుటకై యొక్కొక్కయోధుడును ఒక్కొక్క చెట్టు కొమ్మను నరుకుకొని తనకడ్డముగ బెట్టుకొని నడువ బర్నాముఅడవి నడచుట సార్థకమై మెక్బెత్తు నిధనము నొందెను.

మఱియు డగ్లసు అను స్కాట్లాండు వీరుడు బర్రెలవేషమున కొందఱుసైనికుల వెంటబెట్టుకొని శత్రువుల నేమరించి యొకకోట బట్టుకొనినటులు స్కాటు రచించినతాతగారికథలలోగలదు. (Scott's Tales of grand father.)

మఱియు వానరత్వము ఒక తెగవారికి జాతిసంకేతముగ నుండును. ఇట్టిదానినే ఇంగ్లీషున చరిత్రకారులు టోటం (Totem) అందురు. నాగులును గరుడులును ఇట్టి సంకేతములవారని చారిత్రకులు నిర్ణయించుచున్నారు. పంపాపరిసరముల "నాగులు" "శిశునాగులు" యుండినటు లరణ్యకాండయందు జెప్పబడియున్నది. (అరణ్య. స.73) పూర్వవ్యాఖ్యాతలీనాగులు శిశునాగులు వేరువేరు తెగల మనుజులని తెలియక యేనుగులు యేనుగుగున్నలు అనియర్థము వ్రాసియున్నారు. నాగులనుగూర్చి ఆంధ్రులచరిత్రము నవిస్తారముగ చర్చగలను.§ బ్రిటిషువారి సేనలలో "డ్రాగూన్సు ఐరన్ సైడ్సు" (Dragoons & Irion siles) అను ప్రౌఢనామములు గలవు. ఈరెండుశబ్దములకు సైనికార్థము నెప్పటిగదనియు ఇవి గుణస్థాపనమునకై పెట్టుకొనిన పేళ్లనియు యెంద రెరుగుదురు. కార్యసాధనమునందు "కోతిపిడికిలి" ప్రసిద్ధముగ సామెతగ నున్నది. హనుమంతుడు లంక కేగునపుడు:—"సర్వథా కృతకార్యోఽహం ఏష్యామి సహసీతయా" యని ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నాడు. ఇట్లు మనోదార్ఢ్యమె వానరసైన్యమునకంతయు గలిగి యుండినదనుట సమాదరణీయము కాగలదు.

రామసైన్యముయొక్క వానరత్వము రావణుని పదితలలవంటిదై యుండును. సుందరకాండయందు రావణుని నిద్రావస్థ వర్ణింపబడియున్నది. (సుందర. స. 10)

"సుప్తం రాక్షస శార్దూలం ప్రేక్షతే స్మ మహాకపిః"

ఆతని బాహువర్ణన మనేక ద్వివచనములచే జేయబడి

"తాభ్యాం పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః"

యని సమాప్తినొందియున్నది. అట్టి పైముఖవర్ణనమున

"చూతపున్నాగసురభిః.........పానగంధపురస్సరః

"తస్యరాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్"

అని యొకవచనము గలదు. అంతియకాక,

"ముక్తామణి విచిత్రేణ కాంచనేన విరాజితమ్
మకుటేనాపవృత్తేన కుండలోజ్జ్వలితాననం"

అని ఇంకొక యేకవచనమున బ్రయోగింపబడియున్నది. ఈవర్ణనమును వింశతి బాహుత్వదశగ్రీవత్వములతో సామరస్యము పొందింపజాలక పూర్వవ్యాఖ్యాతలొకరు "అత్ర ద్విభుజత్వ ఏకముఖత్వోక్తిః, స్త్రీణాం కామనీయత్వాయ" యనియు, "రావణస్య కామరూపిత్వాత్" అనిమరి యొకరును వ్రాసియున్నారు. తిలకుడను యింకొక వ్యా

* ఇంగ్లీషువారి సైన్యమును కెయిజరుగారు ఈమాటలతో తూలనాడినటుల యుద్ధారంభమున పత్రికలలో నుండినది.

§ వీరభద్రరావుగారి ఆంధ్రులచరిత్ర వాల్యూం. I.

ఖ్యాత "అత్ర ద్విభుజ కథనాత్, యుద్ధకాల వినిర్మితి భుజత్వం దశశిర స్త్వంచ బోధ్యం" అని యుపదేశించి యున్నాడు. ఈసమర్థనము లెటులున్నను నిద్రాసమయమున రావణుని కొకతలయు రెండుచేతులు మాత్రమే యుండినవని యంగీకరింపవలసి యుండినది. విద్యాదిమానుష కృత్యములలో కామరూపులు స్వస్వరూపధారణమె చేయుట సంప్రదాయమని తెలియుచున్నది. "మనుచరిత్ర"లోని మాయాప్రవరాఖ్యుడిందు కొకసాక్షి కాగలడు. దశగ్రీవత్వము బిభీషికాకల్పము (తెరబొమ్మ)గ నుండును.

ఇటులనె ఈవానరకల్పులవానరత్వమును యుద్ధోపాయములకొరకు అనుసంధింపబడియుండును. కాని వీరు జన్మచేత వానరులుగారు. సైనికు లెందరున్నను అందరికిని వికరూపములగు ముసుగుల జూచుచున్నారము. వికరూపము వానరముఖకవచమును సాధ్యముగనె యుండగలదు. మనకాలమున జరిగిన రుష్యాజపానుయుద్ధములో రుష్యా చలిమిరి జపానుసైనికుల ముఖావయవముల కాపాడింపనుండుటకై ప్రతివానికిని రొమలుకతోలుతో చేయబడిన నాసికాకవచ మొకదాని జపానువారమర్చిరని అప్పటి యుద్ధచరిత్ర పత్రికలందు చెప్పబడియుండినది. రామదండువకు వానరత్వము చెప్పగనె కపిచేష్టలన్నియు వారిపైబెట్టవలసివచ్చినది.

"ఆస్ఫోటయామాస చుచుంబ పుచ్ఛ" మిత్యాది కపిప్రకృతులన్నియు నారోపింపబడుచున్నవి. మధ్యనమున వీరి కపిత్వము పూర్తిగ జూపబడియున్నది. ఈ కపిత్వాదికము కవిత్వవిశేషముపై నాధారపడియున్నది. బాలకాండయందు

"అప్సరస్సరముఖ్యాసు గంధర్వీణాం తనూషుచ"
"యక్షపన్నగకన్యాసు ఋక్షవిద్యాధరీషుచ"
"కింనరీణాంచ గాత్రేషు వానరీణాంతనూషుచ"
"సృజధ్వంహరిరూపేణ పుత్రాంస్తుల్యపరాక్రమాన్."
(బాల. స. 17)

అని వాల్మీకి వానరోత్పత్తిం జెప్పియున్నాడు. రావణునితో యుద్ధముజేయుటకు మనుష్యరూపుడగు శ్రీరాముడు పనికివచ్చునెడ శ్రీరామసైన్యమును మనుజులుగనుండవలయుగదా? అయినను శ్రీరాముడు పట్టపుదియందు సంపాదించుకొనిన ఈవానరుల పుట్టుకయందు మనుష్యస్త్రీలమాత్రము జెప్పలేదు. కారణ మేమిగనుండునన్న వీరేజాతివారో తెలియక మనుష్యేతరజన్మ వారి కారోపింపబడినది.

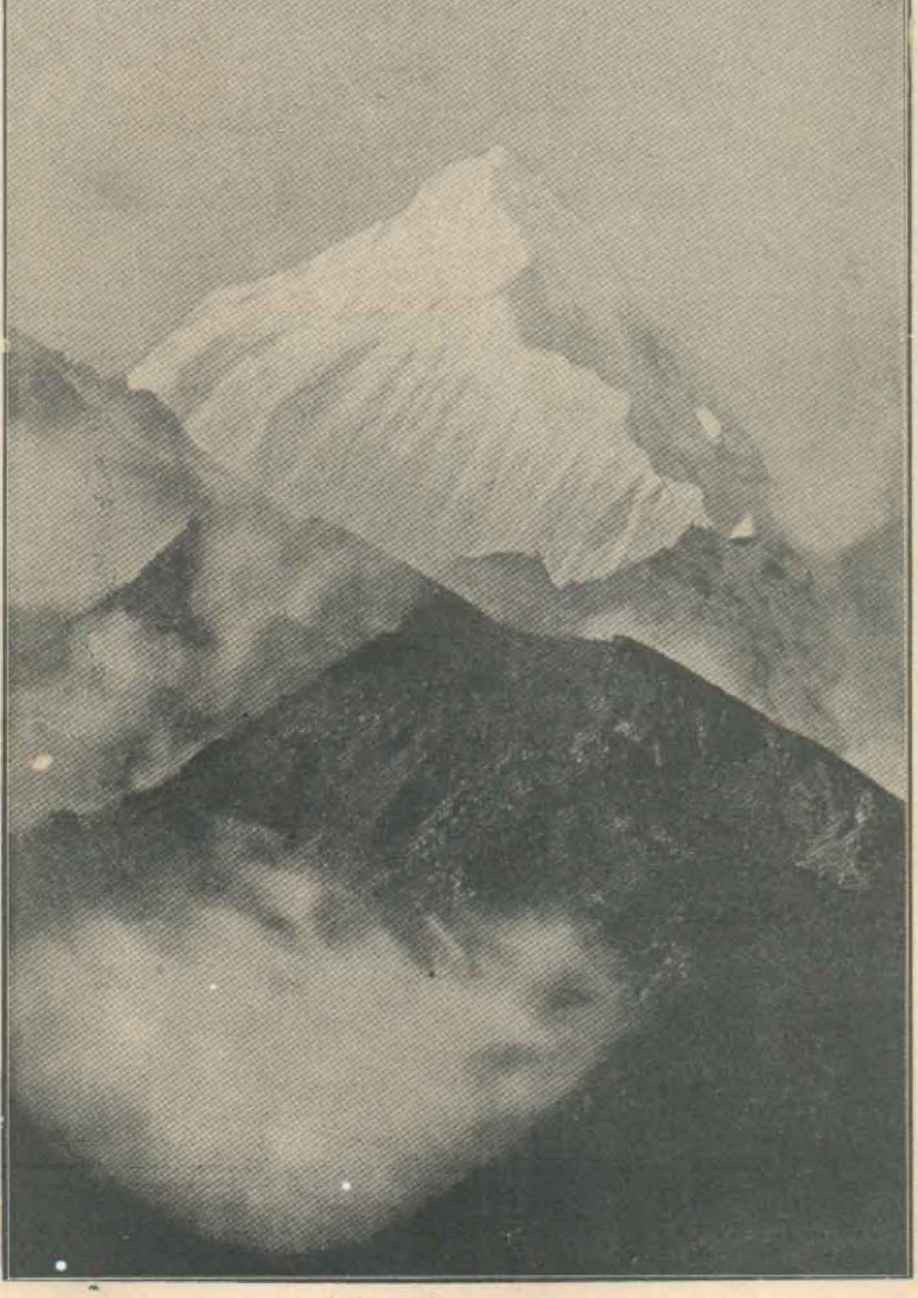
"తసాత్తు తస్య వధోదృష్టో మానుషేభ్యః పరంతప"
(బాల. స. 16)

యనిస్పష్టముగ నుండగ రామసైన్యము మనుష్యులుగ నుండుటయె సమంజసమగును. రామరావణ యుద్ధమునదప్ప మరెచ్చటను వానర ప్రశంస జరిగినట్లుల లేదు. ఇట్టి అజ్ఞాతపూర్వులు పశ్చాద్రుతులు నగు వారి జన్మమునుగూర్చి విచిత్రగాథల గల్పింప గారణమైనది.

వానరసాహచర్యమున నిట కొలది శాఖాసంక్రమణము జరిగినది. రామాయణమును సూక్ష్మదృష్టితో బరిశీలించిన వానరోత్పత్తి, శ్రీమహావిష్ణువు బ్రహ్మాదులకు ప్రత్యక్షమగుట లోనగు యనేకాంశములు కథాసరళి కప్రస్తుతములైన ప్రక్షేపములుగ నుండునని సందేహింప నవకాశము గల్గును.

ఉమావిహారము

గౌరీశంకరశిఖరము

Lakshmi Art, Bombay 8.

హేమంతము - కోయిల

—ఈశ్వర

పూలసముకల పొదుపునవ్వుల విదల్చి
నును పయిరుగాడ్పుతరఁగలనురుఁగులౌ
నీ జిలుఁగుపాట, నాహృత్సరోజ మంటి, [చు
ఏమొనర్చెనో యెఱుఁగ, కోయిలనెలంత!

స్వప్నవాటిక, పసరాకుచాయ నిలిచి,
మోమ్ముగన్నులఁ దెఱవకపోతి నపుడు;
పొదుపుచాయలు కన్నీట మున్కలాడు
ఈయుదయవేళ, నిపుడో నిద్రింపఁజాల.

చెక్కిలింతలమేల్కొల్పు చిన్నెలెవియొ,
శ్రవణపుటములఁ బూరించు రక్తియెవియొ,
కనుల కందించు కన్నీటికునక లెవియొ,
పరువపు టెడంద విప్పు పుష్పంబులెవియొ.
తెలియలేనైతి నా దురదృష్టగతులఁ!

గున్నలేమావిచివురాకు గుబురుటెడఁద
నగవు సంకెళ్ల మధురగానం బొనర్చు
నీమనోహరమూర్తిని నిలుపనైతి
భావవీథుల అరవిరిపాన్పుపైన.

ఈరహస్యానుతాపలజ్జారవంబు
లిప్పు డీమానతంత్రి చలింపనిమ్ము;
కోయిలా! కోయిలా!! రగుల్కొనెడి జ్ఞప్తి
సారుపంబోకు మీ శీతలానిలముల.

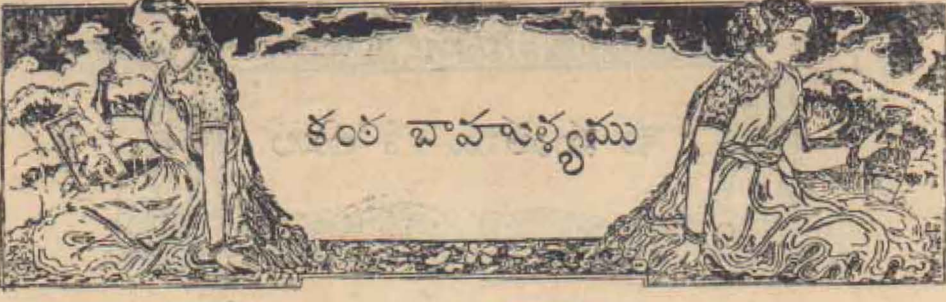
స్వాగతానందగీతి నిశ్శబ్దమాట
చిన్నవోయిన వేఁకువకన్నె యదిగో!
మంచుతెరచాటు మొయిలు దుఃఖించువేళ,
ఎచట దాఁగొనియుంటి వీమృత్యుసీమ?

ప్రకృతి బాష్పతరంగిణీప్రబలధాటి,
"విశ్వగాయకుఁడే"ని తపించిపోమె!
ఓ!—నడుగరాని ప్రేమగానానుభూత
గతుల కీమాన మే పరిణతుల దిద్దు.

ఈమలినమౌన, మీచలి, ఈవిషాద,
మీవిశీర్ణాశిపులకిత స్మృతవిహార
శాశ్వతానందలీల లీ "యీశ్వరు"నకె
గాక, కోయిలా! నీకును గలవె జగతి?

అయిన నీకనేమి! పాటలపయిఁ బఱుండి,
స్వప్నవనవాసవిథుల—స్వప్నములరీతి—
స్వప్నదుఃఖాశ్రు మలిన తర్పణము లొసఁగి,
శిథిలశూన్యంబులను మఱచెదము లెమ్ము!

పాలచిగురాకు తేటను బదిలపఱచి,
కలికితొలకరియే మేలుకొలుపునిమ్ము:
పిదప నీయార్ద్రగీతాలఁ బదనుపఱచి
మేలుకొలుపు "మీశ్వరు"ని నేవేళకైన!

కంఠ బాహుళ్యము

కొత్తపల్లి సూర్యారావు గారు

గ్రంథములలోఁ బూర్వపురుషులకు శిరో బాహుళ్యముం గూర్చి చదువుచు న్నారము. అగ్నికి రెండు తలలు, దత్తాత్రే యునకు మూఁడు, బ్రహ్మకు నాలుగు, శివున కైదు, కుమారున కాఱు నీవిధమున ననేక శిరస్సులున్నట్లు చెప్పఁబడియున్నది. కొందఱకుఁ గాలు సేతు లనేకము లున్నట్లు కలదు. విష్ణువు, లక్ష్మి, సరస్వతి మొదలగువారి కొక్క తల నాలుగేసి బాహువులు— కొందఱకుఁ దలకు రెండేసి చేతుల చొప్పున—షణ్ముఖుఁడు గాన కుమారస్వామి కాఱు రెండ్లు పండ్రెండు హస్తములు. బ్రహ్మకు నాలుగు తలలున్నను చేతులెనిమిది యున్నట్లు కనఁబడదు. కార్తవీర్యార్జునునకుఁ దలయొ క్కటియు వేయుహస్తములు నఁట. సందర్భ శుద్ధి కనఁబడదు. చతుర్ముఖుఁడు, షణ్ముఖుఁడు నని చెప్పెదరు. దీని నుపపత్తి కలదందురు. నాలుగుముఖము లున్నట్లేకాని చతుర్గ్రీవుఁ డనుటకాని షణ్ముఖుఁడనియేకాని షట్కంఠుఁ డనికాని ప్రయోగములు సాధారణముగా నగ పడవు. నాల్గుముఖము లొక్కకంఠముమీఁద నే యాధారపడినవా? కంఠాధారములేని తలలు శబ్దముల నుచ్చరించుటకుఁ బనికివచ్చునా యని శంక. బ్రహ్మకు మున్నైదు తలలుండెనఁట. ఒక్కదానిని శివుఁడు నఱికివైచెనఁట. దాని తోఁ బంచమవేదము నశించిన నశించునుగాక తల మొట్టిపోవునా? చిత్రకారు లెవ్వరు నాలోప మును జూపుటలేదు. విమర్శకాగ్రణులు బైలు దేఱుచున్న యిక్కాలమునఁ బ్రతికళలయం దును సందేహనివారణమునకై మార్గము లను బుద్ధిమంతులు చెప్పుచున్నారుగాని చిత్ర లేఖకు లింకను బ్రారంభింపలేదు. పాశ్చాత్య విజ్ఞానమును మన విజ్ఞానముతో సంపుటి చేయుట కనఁబడదు. గాయత్రి కైదుతలలు మొన్నమొన్న నొక్క కంఠము నూతగనే నిల్చి కనఁబడినవి. నాల్గుకంఠములపై నాల్గు శిరస్సులున్నట్లుగాని, యవి వరుసఁగానో నాల్గుదిక్కులకు నాల్గుగానో యున్నట్లుగాని బ్రహ్మ నెవ్వరు చిత్రించి చూపెదరో! సంశ యము తీర్పవలసియున్నది.

ఆనడుమ రావణుని విషయమై కొంత ప్రసంగము జరిగినది. రావణునకుఁ బదితలలు లేవని యుదాహరణములం గనఁబఱచిరి. లోకము తాత్కాలికముగాఁ గాఁబోలు ననితలంచెను. పరబిభీషికకై పదితలలను ధరిం చును, ఇరువదిచేతులను దాల్చునని సమర్థింపఁ బడినది. అపు డితరములు లక్ష్యవియా, యేపనికి నొదుఁగనివి మృద్దారురూపము లేహోనా!

రామాయణములోనే 'దశగ్రీవ ముఖస్థితో తతాస్తుతే। చారాబహిర్యత్నచరానిశాచరాః' అని దశముఖుఁడే యనక దశగ్రీవుఁడని కనఁబడినది. దశకంఠుఁడన్ని, బంతికుత్తుకల రక్కసుఁడు పంక్తిశబ్దమునకు బంతియఁట. పంక్తి=పది. ఇది "బార్బర్సు బ్రిడ్జి, మంగలవారావధి" వలె చాలుకుత్తుకల రక్కసుఁడైనది. పంక్తిరథుఁడగు దశరథుఁడు నిల్చే బంతితేరుల దొర యయ్యెను. కాఁబట్టి దశముఖుఁడనఁగాఁ గంఠములతోఁ గూడిన ముఖములుగలవాఁడే యగును. తత్తుమాల్యవతో వాక్యం, హితముక్తం దశాననః। ......సబధ్వా భ్రుకుటిం వక్త్రే." వక్త్రే యని - ఇది యేకవచనమేనా? "గత్వాసౌమ్య దశగ్రీవం బ్రూహి మద్వచనాత్కపే" — విష్ణ్వ్యనయనే క్రూరః రావణో లోకరావణః" — ఈమాటలనుబట్టి తలయొక్కటియే యున్నదనుకొనియు — దశగ్రీవాదిశబ్దములు కర్థము వేఱుగానుండునేమో యనుకొంటిని. కనఁబడలేదు. తలకు రెండు చెప్పున నిరువది చేతులున్నట్లు "దశాస్యో వింశతి భుజైః ప్రగృహీత శరాసనః। అదృశ్యత దశగ్రీవః మైనాక ఇవ పర్వతః" అని యొకచోఁ గనఁబడినది. వెత్తి మెత్తి తిరుగవేయఁగాఁ దిరుగవేయఁగా "రాఘవః పరమాయత్తః లలాటే పత్త్రిభిస్త్రిభిః...అదృశ్యతే మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం శిరోజ్వలిత కుండలం క్రవ్యాదావ్యపకర్షంతు" అని రాముని మాట యొక్కటి యున్నది. ఏమిచేయుదును? 'రావణస్య శిరశ్ఛిదత్ (శ్రీ)మజ్జ్వలితకుణ్డలం। ...తస్యైవ దదృశే చాన్యత్ రావణ స్యోత్థితం శిరః ద్వితీయం రావణ శిరః భిన్నః సంయతి సాయకైః। ఏవమేకశతం భిన్నమ్' అని యొకచో నున్నది. రావణుని తలలు పదియూ యొక్కటియూ తేలలేదు ఒక్క నాటకములో త్వాంవృణు త్వాం వృణు — అని రావణునితలలు వంతులాడినట్లున్నది. బ్రహ్మను వరమడుగుటకే యభిమానపడినవి — తల్లిపాలు త్రాగుచున్న యొక ముఖమునుగాంచి వేఱొక ముఖ మేడ్చినదఁట. కవి చమత్కరించినాఁడనిన లేనివానికిఁ బది తలలు వెట్టి చమత్కరించునా? ఎవ్వరినైన వేఱొక్కకవి యట్లు వర్ణించినాఁడా? లేదనియే నాబుద్ధికిఁ దోఁచుచున్నది. రఘువంశములో.

శ్లో. స్వాసిధారాపరిహృతః కామం చక్రస్య తేన మే।
స్థాపితో దశమో మూర్ధా లభ్యాంశ ఇవరక్షసా.

దీనికి మల్లినాథుఁడు వ్యాఖ్యానములో — 'పురాకిల త్రిపురారి ప్రీణనాయస్వశిరాంసి ఛిత్త్వా దశకంధరేణ యద్దశమం శిరోఽవశేషితం తన్మచ్ఛక్రార్థ మిత్యాహ' అని వ్రాసియుంచెను. అపుడు మరల వెనుకకు మరల వలసివచ్చినది. పదితలలతోఁ బుట్టుటచేతనే వాల్మీకి దశముఖుఁడు, దశగ్రీవుఁడు మొదలగు పదములు చిన్నతనమునాఁటి స్థితినిబట్టి రూఢముగా వాడినాఁడు. సీతాపహరణమునాఁటి కొక్క తలయే యున్నది. యుద్ధాంతరమున నొక్క తలయేయున్నదని చెప్పనక్కఱలేదు. తొమ్మిది తలలు రఘువంశశ్లోకమునుబట్టి పోయినవి గాని పదునెనిమిది చేతులు పోలేదు. ఇది యొక్కశంక. ఆంజనేయుఁడు, రాత్రి నిద్రించు రావణుని, సీతను వెదకఁబోయినపు డొక్క

తలవానినే చూచియున్నాఁడు. కాని రావణునికిఁ బదితలలు లేవని, 18 చేతులు లేవని భ్రమ కలిగించుచున్నాఁడు. శివ్రని ప్రత్యక్షము చేసికొనుటకై తలలు నఱకికొనిన ఘట్ట ముత్తరకాండలోనిది కాఁబోలును.

గ్రంథాధారము లున్నవిగాని చిత్రాధారము మనము చూడవలసియున్నది. ఏమొక్క-బ్రహ్మనో దేవుమారస్వామినో చిత్రలేఖకులు ఉపపత్తియుతముగఁ గ్రంథాధారములతో వ్రాసి గ్రంథాధారమునకు జతపఱచి నావలె సంశయగ్రస్తులై యున్నవారి తలతిక్కలు తీర్తురుగాక.

కవితారచన

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

కవితాకన్య మనింటిముంగుపడుచా! కాకున్న నిల్లాల! లే
క వశంగామిని యైన వారవనితా! కా దిట్టులం బూర్వ సం
భవమందుంగల పుణ్యలేశమున సంప్రాప్తించునే గాని మా
నవ్వుఁ డెన్నేవిధులం దపించినను జెంతం జేర దొక్కింతయున్.

శా. ఎన్నన్ భోజనసౌఖ్య ముండి హృదయం బెంతో సుఖం బుండి పే
ర్కొన్నం గాలము మంచి దుండి యెదుటన్ శ్రోతల్ మహావిజ్ఞులై
యున్నం జెప్పినదే కవిత్వమని తా మూహింతురే గాని లే
కన్నన్ డెల్లను జెప్పదానిఁ గవన మ్మంచందురే! సత్కవుల్.

మ. అరయన్ వ్రాతను ద్రాక్షపాక మని యం ద్రాపాతమాధుర్యముం
బరిశీలించినఁ దోఁచు మాధురిమ రంభాపాక మండ్రెప్డు దు
ర్ఖరమాధుర్యము నారికేళ మని సంభావింతు రీముంటికిన్
విరసం బై కనుపించనేని యది కుంభీపాకమే యయ్యెడిన్.

ఉ. ప్రాసకు వేసటంబడఁగరాదు యతిప్రతిపాదనార్థమై
గాసిని జెందరాదు గణకల్పనకోసము జల్లిపల్కు ల
భ్యాసము సేయరాదు తగినంతటి సొంపుగ నొక్కపద్యమేన్
వ్రాసినఁ జాలదే! కవిశిరంబుల నయ్యల లూఁప నేర్పునన్.

మ. పదలాలిత్యము నర్థగౌరవము భావప్రౌఢియున్ రీతి చ
క్కఁదనంబున్ గుణసౌష్ఠవంబును నలంకారంపుసౌందర్యముం
గుదురన్ మేల్నడజాడ లేనికవితల్ యోజింతురే! యానడిం
చదరే గాక రుచింతురే! సరసులుం జింతింపఁ గన్యాగతిన్.

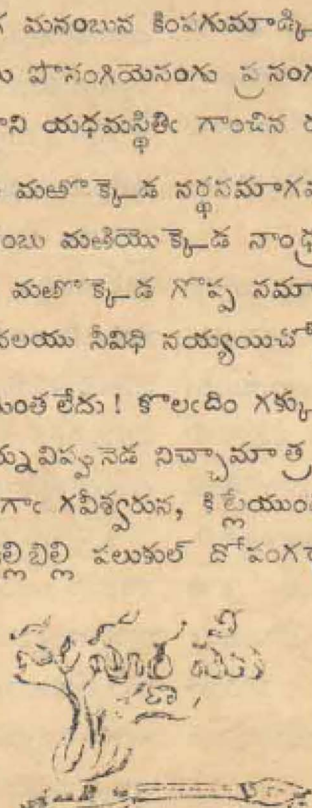
ఉ. పామరుఁ డుల్లసిల్లవలె బాలుఁడు కేళినిఁ దేలఁగావలెం
గోమలి మోహమొందవలెఁ గోవిదుఁడుం దలయూఁపఁగావలెన్
స్వామియుఁ బ్రీతిఁ జెందవలెఁ జక్కనిశైలిని బద్యమల్లుచో
నేమిటికో మఱెవ్వరికి నింపొనఁగూర్పని పద్యజాలముల్.

మ. కవితాలోకము సృష్టిసేయునెడ ముక్కాల్వాసి ప్రాయంబుగాఁ
గవివాచస్పతి ప్రౌఢభావము సుమార్గంబుం బ్రసిద్ధంబు న
ర్థవిశేషంబు మనోహరంబు నగు శబ్దవ్రాతభూతావలిన్
స్తవనీయంబుగఁ జూపకున్నెడ నగ స్త్యభ్రాత లన్నట్లగున్.

ఉ. ఒక్కొకతావునుండి యొకటొక్కటి గూరిచి వంటకంబునన్
జక్కనిశుద్ధిఁ జేయఁగ మనంబున కింపగుమాడ్కి నెన్నఁడేన్
జక్కనియక్కరంబులు పొసంగియొసంగు ప్రసంగసంగతుల్
మక్కువఁ గూర్చఁగాని యథమస్థితిఁ గాంచిన రుచ్యముండునే!

ఉ. ఒక్కెడ శబ్దచిత్రము మఱొక్కెడ నర్థసమాగమంబు వే
ఱొక్కెడ సంస్కృతంబు మఱియొక్కెడ నాంధ్రపదావలంబ మిం
కొక్కెడ శబ్దభేదము మఱొక్కెడ గొప్ప సమాస మొప్ప నిం
పెక్కఁగ గూర్పఁగావలయు నీవిధి నయ్యయిచోట్ల నౌచితిన్.

మ. కననన్ వాఙ్మయ మెంత లేదు! కొలఁదిం గక్కుర్తిపా లెందుకై
చననౌ! నించుక కన్నువిప్పునెడ నిచ్ఛామాత్ర సంసృష్టియే
యనఁగాఁ బ్రాయముగాఁ గవీశ్వరున, కిట్లయుండఁగా వ్రాఁతలం
దున నొక్కుమ్మడి జల్లిబిల్లి పలుకుల్ దోపంగరా దెప్పుడున్.

బమ్మెర పోతరాజు

నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు

బమ్మెర పోతనామాత్యుని కవితామృతమును జవిచూచి చొక్కనివారు తెలుగుదేశమున నుండరు. అతడు సుప్రసిద్ధుడు. విమర్శకులాతని దర్శనార్థము పోవునపు డతిజాగరూకతతో మెలంగి దూరమున నుండియె తమ గౌరవమును వెలిబుచ్చవలెను. ఎంతటి గౌరవభక్తివిశ్వాసములతో నాంధ్రు లాతని జూచుచున్నను సర్వతోముఖమును నిరుపమానమునగు నతని గొప్పతనమును గ్రహించి వారాతడు చూపిన సన్మార్గమున నడువజాలకున్నారు. దిఙ్మాత్రముగ నాతని జీవితోద్దేశములను జదువరులకు జూపుటయే ఈవ్యాసముయొక్క యభిప్రాయము.

కవులకు చిత్రమగు గుణముల నారోపించు టన్ని దేశములందును గలదు. అది మన దేశమునం దొకింత హెచ్చు. కవులయందు దమకుగల భక్తివిశ్వాసములనుబట్టి సమకాలికులు వారియం దద్భుతగుణముల నారోపించి భావికాలమువారికి కవియొక్క నిజమగుచరిత్ర తెలియకుండ జేసిరి. వీరపూజ మంచిదే. కాని అది కేవలము విగ్రహారాధనగా బరిగణింపబడినచో నష్టమువాటిల్లక తీరదు. పోతనార్యుని జీవితముగూడ నిట్టి యగాధమునబడి మాయమైనది.

పోతరాజు వీరుడును, యోధుడును. యోధునకు జయాపజయములతో బ్రసక్తి లేదు. ధర్మము నాచరించుటే యాతని విధి. ఆతని కేదియెదురైనను జంకడు. ఆతని దృష్టి శాశ్వతమగు వస్తువుపై నిలచును. నిత్యానిత్యవస్తువివేకము గలవాడతడు. సంకుచితభావ సంకలితమగుసంఘమున దాను గావింపవలసిన కార్యమతని కెఱుకయై యుండును. దాని నొనర్చుటే యాతని జీవితోద్దేశము. ఆంధ్రాతురముఖులు ధనలాలసులై కావ్యకన్యకను గాసుల కమ్ముకాలమున నితడుదయించెను. మిక్కిలి పేదవాడితడు. పిల్లలు గలవాడు. గ్రాసము గడుచుట కష్టముగ నుండెను. తన మధురకవిత నమ్మినచో మహేంద్రభోగము ననుభవింపవచ్చును. కాని యాతని వీరహృదయ మాదుష్కృత్యమునుజూచిమండిపోయెను. పరమేశ్వర వరప్రసాద లబ్ధమగు కవిత్వమును మనుజేశ్వరాధములకిచ్చుటకంటె హాలికవృత్తి ప్రశస్తమని నిశ్చయించి ప్రకటించెను. కష్టపరంపర లాతని పరిపరివిధముల బాధించెను. వజ్రతుల్యమగు నాపేదవిప్రుని హృదయము మాత్రము చలింపలేదు. ఈర్ష్యాపరవశులాతని జూచి విస్మయమందిరి. మహారాజు లాతని గాంచి వడికిపోయిరి. పోతరాజు యోధుడు జయ

మునొంది ఆంధ్రప్రపంచమున కొక తేజము నొసంగెను.

అట్లు జయముగాంచుట కతని హృదయము వజ్రతుల్యమగుటయే కాదు. అమృతతుల్యమును, నవ్యనవనీతమునుగూడ నగును. కాకున్న నామధురభావపుష్పములు కర్కశస్థానములం దుదయింపగలవా? ప్రతిపద్యమునందు నీతనికిగలభక్తి వెల్లడి యగుచున్నది. యశోదకు కృష్ణునిపైగలప్రేమచే పోతనార్యుని హృదయము నిండిపోయినది. కరుణాళుడతడు. అందుచేతనే యత్యుత్తమమగు,

ఉ. రెక్కలురావు పిల్లలకు- రేపటి నుండియు
మేతగానమిఁ| బొక్కుచుఁబూటిలో నెగసి-
పోవగ నేరవు మున్ను తల్లియీ| దిక్కున
నుండి వచ్చునని- త్రిప్పుని చూడ్కుల నిక్కి-
నిక్కి నల్దిక్కులు చూచుచున్న వతిదీనత
నెట్లుభరింతు నక్కటా!

అనుపద్యమును వ్రాయగలిగెను. పోతరాజు సంపూర్ణమగు మానవప్రకృతి గలవాడు. కవికి ముఖ్యముగ నుండవలసిన గుణములలో నిది యొకటి.

భావనాశక్తి యితనియందు లెస్సగా కలదు. గ్రంథమును వ్రాయునపు డతడు తన్మయుడగుచుండును. చిత్రించువిషయమునాతడు తనకన్నులయెదుట జరుగుచున్నట్లు లాలోచింపగలశక్తిగలవాడు. గజేంద్రరక్షణయందు తత్పరుడై పరుగిడు విష్ణుని వర్ణించు తావును, హరిభావనారూఢుడైన ప్రహ్లాదునిచిత్రించుస్థలమును, శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడాప్రశంసయును నాటకమువలె కన్నులయెదుట గన్పట్టును. అటులె ఒకటిరెండు పద్యములలో వ్యక్తుల సంపూర్ణమగు నాకృతిని మన నయనాంగణమున నిలబెట్టును. చూడుడు.

మ. త్రిజగన్మోహన నీలకాంతి తను-వుద్దీపింప
ప్రాభాతనీ|రజబంధు ప్రభమైన చేలము
పయిఁ-రంజిల్ల నీలాలక | వ్రజ సంయుక్త
ముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప
మా|విజయుం జేరెడు వన్నెలాఁడు మది
నావేశించు నెల్లప్పుడున్.

అనుదానితో

సీ. కుప్పించి యెగసిన........

యను సీసపద్యమును జదివిన వెనుక నెవరికి కోదండపాణియగు శ్రీకృష్ణుడు కన్పింపకుండును? ఈతనికి గల పాత్రపోషణాశక్తి ప్రశంసనీయమైనది. ప్రహ్లాదుడు, హిరణ్యకశిపుడు, బలి, కృష్ణుడు, యశోద మొదలగు పాత్రలు మనతో సంభాషించుచున్నటు లుండును.

భాషకును భావమునకును ఎడలేని సంబంధము కలదను విమర్శకుల యభిప్రాయము ఈతనియందు ధృవపడుచున్నది. పోతనార్యుని భావమా భాషా యేది ఎక్కువ లలితమైనదని యడుగుచో రెండును సమానములే యని చెప్పవలసివచ్చును. లాక్షణికు లాతనియందు దప్పులున్న వందురుగాక! ఆతనిమాటలు సజీవులగు మానవులవలె పాఠకులను సంబోధింపశక్తిగలవి. ఆతనియందా ప్రాణధారకలదు. నిర్దుష్టమయ్యును నిర్జీవమగు కవన మతనిది గాదు.

సప్రాణమని ఋజువగుటకు వలయు చలనము, శక్తి, కాంతి, చైతన్యము పోతనార్యుని భాష యందును భావమునందును గలవు.

అందుచేతనే లాక్షణికుల దురాగ్రహమునకు గురియయ్యు నిత డాంధ్రసారస్వతమును నిరభ్యంతరముగ శాసించుచున్నాడు. కవులను బట్టి లక్షణమువచ్చునుగాని లక్షణమునుబట్టి కవులు కాజాలరు. నన్నయ కవి. అతనినిబట్టి లక్షణమువచ్చినది. అన్యదేశీయుల మతమునింతే. పోతరాజు పుట్టుకతోడనే కవి. అతనికి లక్షణ మనవసరము. అతనిపలుకే కవనము. అదికాదనుట పోతరాజు కవికాదనుటవంటిది. అతడు స్వాతంత్ర్యాభిలాషి. అతనిది సహజ పాండిత్యము. అందుచేతనే భాషావిషయమున గూడ స్వతంత్రతను జూపినాడు.

భావనాశక్తియందును, భావస్ఫోరకత్వమునందును పోతరాజు నిరుపమానుడు. ఆభావనాశక్తికీడగు కళాకౌశలము అతనివద్ద కన్పింపదు. రూపవతియగు కోమలికి అలంకారాదులెట్లు శోభస్కరముగ నుండునో కావ్యమునకు కళాకౌశలము నటులే రమ్యముగ నుండును. తిక్కనార్యునియం దీ రెండు గుణములును సరిసమానముగ తూగుచున్నవి. భావోద్రేకమున మైమరచినపుడు కూడ తిక్కన కావ్యముయొక్క కళానిర్మాణమునం దాసక్తుడగుచున్నాడు. పోతరాజు మాత్రమట్లుకాదు. భావోద్రేకమాతనికి మిక్కుటము. కళానిర్మాణ కౌశలము తక్కువ: లేదని యనరాదు. ఏలనన అతని అంత్యప్రాసములు, అతి వలలితములును, పొందికగలవియునగు మాటలకూర్పును కళాకౌశలములేని వానికి వచ్చుటకల్లకాని ఇతడుద్రేకము నడంచుకొను శక్తిగలవాడుకాడు. ఈతని గ్రంథమున నా రెంటికిని సమత్వము (Balance) లేదు.

లోపముండుట మానవజాతికి లక్షణము. పోతరాజు మానవుడు. అతనియందును లోపములుండును. కాని అవి అరుదు. అతని లోపము లోపముతో తుల్యముకాదు. అతనియందుగల ఇతర గుణములు అసామాన్యములు. ఆకారణముననే అతనియం దాంధ్రలోకమున కంతభక్తి విశ్వాసములు కలవు. పోతరాజు విశ్వకవిశ్రేణిలోనివాడు. ఇతని మేటితనము నితరజాతుల కెఱిగించు భారము ఆంధ్రులయందే కలదు. ఆంగ్ల విమర్శకుడగు కార్లైలు వచించినటుల ప్రపంచోద్ధరణార్థము యోధుడు కవిరూపమున వచ్చును. అతడజ్ఞానాంధకారవర్తులగు వారికి జ్ఞానజ్యోతినిబట్టు సేవకుడు; దురాచారాటవినిదహింపజేయు బడబానలుడు. విశ్వమానవసోదర భావమును పోషించు పితృతుల్యుడు. పోతరాజు నట్టివాడే. ధర్మమును ప్రచారముచేసి మానవాళి నుద్ధరింప నుదయించిన మహాయోధాలిలో పోతరాజొకడు.

నేను ధన్యుఁడ

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

రాముని పవిత్రపాద నీరజయుగంబు
సోఁకి పుణ్యాభిరామమహా శోభఁగన్న
ఆంధ్రదేశంబునందు నే నాంధ్రసుకవి
నుద్భవించితి నెంత ధన్యుండ నేను.

నన్నయయు సోమయాజి శ్రీనాథ సార్వ
భౌమ ముఖ్యులువ్రాసిన పద్యకావ్య
మండలికి చెందియుండె నామాతృభాష
క్షోణిజనులందు మిక్కిలి సుకృతి నేను.

అమృతరసమును వర్షించు నాంధ్రవాణి
కుత్తుకను వీరరసవహ్ని కుదురుపఱచి
యశముఁ గైకొన్న ఖడ్గతిక్కనపొలంతి
చేతఁ బావనమగు నాంధ్రజాతి నాది.

భర్తృచితి ప్రేమసుమముకై వడిఁ దలంచి
తేనవలె దానిలోన విలీనమైన
ఆంధ్రకాంతల సహగమ నాంగణమున
నడచుచుంటి నదృష్టవంతుఁడను నేను.

అన్ని భాసలకంటెను నాంధ్రభాష
రమ్యతరమంచు సాటిన రాజకీర
మలరఁజేసిన యామ్రశాఖాంతరమున
మంటనోఁచితి నెంతధన్యుండ నేను.

ఆంధ్రవిష్ణు పవిత్రపదాంకములకు
నెలవుగానుండిన తెలుఁగు నేలయందు
ఆంధ్రకవితామృతము మనసారఁగ్రోలు
తాల్మిలభియించె నెంతసార్థకుఁడ నేను.

ముత్యములఁబోలు వర్ణసమూహమునకు
వీనులకు విందుఁగూర్చు కవిత్వమునకు
అమృతరసమును వర్షించు నల్లికలకు
నెలవయిన తెల్గునేర్చితి నేన సుకృతి.

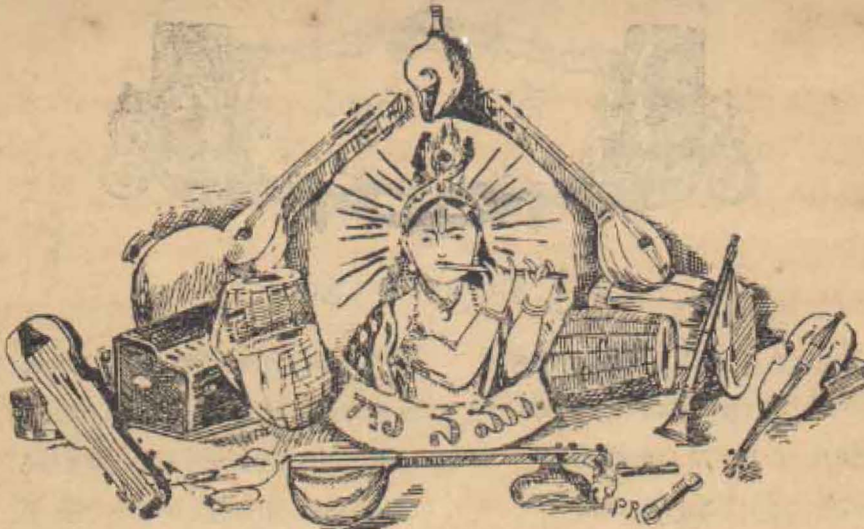
శారదాదేవి వేఁడి కన్నీరుఁగార్ప
తగదు తగదంచు నెవ్వఁడోదార్చె నట్టి
పోతనకవీంద్రుఁ డేనొక్కపొలముకాపు
కాండ్రమైతిమి ఎంతభాగ్యంబు నాది.

జీవరస ముట్టిపడునట్లు శిల్పివరులు
సూక్తిరసముట్టిపడునట్లు సుకవి వరులు
చిత్రకళలు వెలార్చిన సీమయందు
నుదయమందితి నెంతధన్యుండ నేను.

తఱపి వెన్నెలసోనలఁ గరుపు గట్టి
చిత్రతరరూపములుగ రచించినట్లు
చెలఁగు నమరావతీస్తూపసీమ చెంత
ఉద్భవించితి నెంత ధన్యుండ నేను.

ఆంధ్రమాతృమతల్లి గీతామృతంబు
తాళదళపుస్తకౌఘ కాంతారమందు
నేకతంబున వీనుదోయికిని జేర్చు
దశ కలదునాకు, నేనెంత ధన్యతరుఁడ.

మాసిపోయిన యాంధ్రసామ్రాజ్యగతి
నాలపించు శిలాశాసనాదికములఁ
బ్రమదమునఁగాంచి యానంద బాష్పములను
విడువనోఁచితి నెంత ధన్యుఁడను నేను.

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో. ఆద్యోర్జాగ్రత మార్థవాచక తయా రూఢః స్వరః పంచమః
సర్వాత్కృష్టత మార్థవాచకతయా వర్ణః పవర్గాంతకః
వక్త్రిత్వేన మహావిభూతి సరణి స్వాధార గోహృద్గతో
భ్రూమధ్యే స్థిత ఇత్యతః ప్రణవతా తే గీయతే ఒంబాగమైః॥

(దుర్వాసః కృత దేవీమహిమ్నం)

ఈసంచికయందు వర్ణము, అలంకారము చౌకవర్ణము, తానవర్ణము, స్వరజతి వీటి యొక్క ముఖ్యోద్దేశములు, వీటి లక్షణములు నుదాహరింపబడుచున్నవి. ఇందు వర్ణమనగా

శ్లో. గాన క్రియోచ్యతే వర్ణః సచతుర్ధా నిరూపితః। స్థాయ్యారోహ్య వరోహీచ సంచారీ త్యథ లక్షణం. స్థిత్వా స్థిత్వా ప్రయోగః స్యాత్ ఏకస్యైవ స్వరస్యయః। స్థాయీ వర్ణ సవిజ్ఞేయః పరా వస్వర్థనామకౌ ఏత త్సం మిశ్రణాద్వర్ణః। సంచారీ పరికీర్తితః.

గాన క్రియలలో వర్ణమనునది యొక్కటి. దీనియందు స్థాయి, ఆరోహి, అవరోహి, సంచారి అని నాల్గువిధము లనిరి.

"శ్లో. యత్రోపవేశ్యతే రాగః స్వరః స్థాయీ సకథ్యతే" అనగ ప్రారంభించిన స్వరమందే తిరుగనిలిచెడునట్టి గాన క్రియ స్థాయీ వర్ణమగును. "శ్లో. ఏషా మాద్యస్తయో రేకః స్వరః తేస్థాయివర్ణగాః" ఆద్యస్తస్వరము లేకములై దేనియందునగలదో అదియు స్థాయీ వర్ణమని గలదు. వీటిలో 1. ప్రసన్నాది, 2. ప్రసన్నాంతము, 3. ప్రసన్నాద్యంతము, 4. ప్రసన్నమధ్యము, 5. క్రమరేచితం, 6. ప్రస్తారము, 7 ప్రసాదము అనియు స్థాయి వర్ణమునందు నేడుఅంతర్భాగముల బేర్కొనిరి. ఉదాహరణము: సా సా సా సా సా సా, సారిసా, సగమస సపదనిస, ఇత్యాదికములు. ఆరోహి

వర్ణమున ప్రారంభింపబడిన స్వరమునుండి క్రమముగ నెక్కు గానక్రియ ఆరోహివర్ణ మగును. ఉ: సరిగమ, రిగమప, మొ॥ ఇట్లే అవరోహివర్ణమున గ్రమముగ దిగునట్టి గానక్రియ ఉ:— సనిధపమ, నిధపమగ, మొ॥, సంచారియందున పైన మూడు విధములును గలసిన దగును. ఉ:— సపమగరిమనిదమపస నిద. గాని ప్రస్తుతమున పైనుదహరించిన నాల్గు విధములు గల్గి సాహిత్యము గల్గిన దానిని మాత్రము వర్ణమని వాడుచున్నారు.

అలంకారమునకు

శ్లో. విశిష్టవర్ణసందర్భ మలంకారం ప్రచక్షతే
ఏకైకస్యాం మూర్ఛనాయాం త్రిషష్టి రుదితా బుధైః. (సం. రత్నాకరదర్పణములు)

ఇదిగాక భరతులు

శ్లో. "శశినా రహితేవ నిశా విజలేవ నదీ
లతా విపుష్పేవ, అవిభూషితేవ కాన్తా
గీతి రలంకారహీనా స్యాత్."

పైనుదాహరించిన వర్ణభేదముల ననుసరించిక్రమముగ స్వరముల చేర్చుటయే అలంకారమనియు అది లేనిదే గానము శోభిల్లదని యువ్రాసియున్నారు.

శ్లో. మంద్రప్రకరణేఽత్ర స్యాత్ మూర్ఛనా
ప్రథమస్వరః, సఏవ ద్విగుణస్తారః పూర్వః
పూర్వో థవా భవేత్, మంద్రపర స్తత
స్తారః ప్రసన్నో మృదురిత్యపి, మంద్ర స్తా
రస్తుదీప్తః స్యాత్ మంద్రోబిందుశిరాభవేత్, ఊర్ధ్వరేఖా శిరా స్తారో విపాత్రి
ర్వచనాత్ ప్లుతః.

ఒక్కొకమూర్ఛనభేదములలో నొక్కొక స్థాయియందున అరువదిమూడు అలంకారములని వివరించిరి. వీని నామాదులు, వీటివివరము విశేషముగ రత్నాకరమున గలదు. గ్రంథవిస్తరమగుటచే నిట కొన్నిమాత్రము వ్రాయబడుచున్నవి. ససరిరిగగమమ; సససరిరి; సససస-రిరిరిరి; సాసాసారి-గాగాగామ; సగపని; సా రీరీ-గాగాగా (హసితాలంకారః శివప్రియః)సారీ-రీగా; సగా, గపా, పనీ (ఆక్షిప్తాలంకారః) సరిగా; గమపా; సససరిగా; మమమపదా (ఉద్గీతాలంకారము) మొదలైనవి. ఆరోహ్యలంకారములు. ఇట్లే అవరోహ్యలంకారములు: సగరీ-రిపమా; రిగసా-గపమా; సగా-రిమా-గపా; సరిసా-రిగరీ, సాగరిమాసా - రీమగపామా- నా పమదాగా (వ్యావృతాలంకారం); సగరిమ - మరిగస; సగమా - రిమపా; సరిగా - రిగమా; సా రీసీ రిసా; సరిగరి-రిగమగ; మామామామాసమా, పపాపారిపా (ఊర్మి అలంకారము); సరిరిసా-రిగగరీ; సరిసగసా; సపరిధ - గని; - సరి-సరిగ- సరిగమ-...రిగ-రిగమ-రిగమప(క్రమాలంకారము); సరిపమగరి -రిగదపమగ; సగరి సగరిసా- రిమగరిమగరీ- (రంజితాలంకారం) సపామగరీ-రిదాపమగా; సాసరిమాగా- రీరిగపామా- గాగమదాప(వేణురలంకారం); సరి మరిసా- రిగపగరీ; సారిమరీసా-రీగపగారీ (లలితాలంకారము); సరిగరిసా - సరిగమగరిసా (హుంకారాలంకారము); సగరిసా- రిమగరీ; సగమామరిసా - రిమపాపగరీ (అవలోకితాలంకారం); ఇవి సంచార్యలంకారములు. ఇవిగాక సప్తాలంకారములు గలవనిరి.

శ్లో. అన్యేపిసప్తాలంకారా । గీతజ్ఞైరుపదర్శితా।
తారమంద్రప్రసన్నశ్చ ! మంద్రతార
ప్రసన్నకః । ఆవర్తకః సంప్రదానోవిధా
తోప్యుపలోలకః। ఉల్లాసితశ్చేతితేషాం।
అధునా లక్ష్మకథ్యతే॥ (సం. రత్నాకరం)

వీని కుదాహరణములుగ వరుసగ ని ట్లుదాహరించియున్నారు. సరిగమపదనిసాసా; సాసానిదపమగరిసా; ససరిరిససరిసా; ససరిరి సస; సగసగా; రిమరిమా; సరిసరిగరిగరి; ససగసగా రిరిమరిమా; వీటిని పూర్వమున ప్రసిద్ధాలంకారములనిరి.

శ్లో. అనన్తత్వాతు తే శాస్త్రే । నసామస్త్యేన
కీర్తితాః । రక్తిలాభః స్వరజ్ఞానం
వర్ణాంగానాం విచిత్రతా । ఇతి ప్రయో
జనా న్యాహుః అలంకారనిరూపణే ॥

అనగ నీయలంకార ప్రభేదము లనంత ములు బ్రస్తరింపనగును. వీటిలో నింపగువా టిని మాత్రము స్వీకరించునది. ఎట్లైనను వీటి సాధనముచే రక్తిలాభము, స్వరజ్ఞానం అనగ నాయాస్వరస్థానముల గుర్తెరుగుట వర్ణాంగ ముల వైచిత్ర్యము తెలియనగుటే యీ అలంకారములకు గల ప్రయోజనమని నుడివి యున్నారు. గాని ప్రస్తుతగానమందుఅలంకార ములనిన సప్తతాళ ప్రభేదములను తెల్పునట్టి విగా నున్నవి. అహోబలపండితునిచే రచింప బడిన సంగీతపారిజాత మనుగ్రంథమున సప్త ప్రసిద్ధాలంకారములును స్వరాళి (సరళి) అనెడు ఝంపటా తాళము (చతురశ్రజాతి త్రిపుటతాళము) అనగ బ్రస్తుతమున వాడు కలోనున్న ఆదితాళముతో జేరిన అలంకార మునుగూడ చేర్చి ఎనిమిది అలంకారము లని వేంకటమఖి యనువారు తమ చతుర్దండీప్రకాశికయందు నుడివియున్నారు. ఈఝంపటా తాళమునకు నాలుగక్షర కాలముగల యొకలఘువును రెండు అక్షరకాలము గల ద్రుతములు రెండును మొత్తముమీద నెనిమిది అక్షరకాలముగల తాళమును దెలుపును. సరిగమ- పద- నిస ఇపుడు వాడుక నున్న సరళి, జంట మొదలగునవి యీతాళ మున నే నున్నవి.

1. ధృవతాళాలంకారము: సరిగమ- గరి- సరిగరి- సరిగమ, 14 అక్షరములు.
2. మధ్యతాళాలంకారము: సరిగరి- సరి- సరిగమ_ 10 అక్షరములు.
3. అటతాళాలంకారము: సరీగా- సారిగా- మా- మా- 14.
4. రూపకతాళాలంకారము: సరి- సరిగ మ- 6.
5. ఝంపె: సరిగసరిసరి- గ- మా- 10.
6. త్రిపుట: సరిగ- సరి- గమ- 7.
7. ఏకతాళము: (దీనికొకలఘువు) సరిగమ,4.

ధృవతాళమున సరిగమగరి- యను ఆరక్షరకాలముగల లఘుశేఖరమని యుండె డిది. దీనిని ప్రస్తుతమున సరిగమ- గరి అని విడదీసి లఘువుగను ద్రుతముగను విడదీసి యున్నారు. వేంకటమఖియనువారు మూడు ఘాతలే ధృవతాళమున వేయవలసినదిగా నేర్పఱచినట్లు ఇప్పటికిని కొందఱు ధృవతాళ

మునకు మూడుఘాతలే వేయుచున్నారు. ఈ తాళములవిషయమై విపులముగ మున్ముందు తాళాధ్యాయమున వివరింపబడును. ఈ ఏడి సుది తాళములుతప్ప తక్కిన తాళములను గీతములందు జేర్పగూడదని వేంకటమఖియను వారు నుడివియున్నారు. ఇదిగాక యొక్కొక తాళమునందునను త్రిస్రము= 3 అక్షరముల కాలము; చతురశ్రము=4 అక్షరములకాలము, మిశ్రము= 7 అక్షరకాలము, ఖండము= 5 అక్షరకాలము; సంకీర్ణము= 9 అక్షరకాలము= ఇట్లు 5 విధములగు జాతుల నేర్పఱచియున్నారు. ఒక్కొకతాళమున నైదుజాతులైనందున సప్తతాళములును 7 × 5= 35 ముఖ్యతాళాలంకారము లగుచున్నవి. వీటికి క్రమముగ

ధృవతాళమునకు

1. శ్రీకర, మణి, పూర్ణ ప్రమాణ, భువన యనియును,
2. మఠ్యమునకు=సమ, సార, దీర్ఘ, ఉదయ, రావ,
3. అట=లేఖ, గుప్త, లోయ, విదళ, ధీర,
4. రూపక=పత్తి, చక్ర, కుల, రాజ, బిందు
5. ఝంపె=మధుర, కదంబ, సుర, చణ,కద,
6. త్రిపుట=ఆది, శం, లీల, దుష్కర, భోగ,
7. ఏక=మాన, సుధ, రాగ, రత, వసు

అనియు 35 తాళములకు పేర్లు గలవు. వీటి కన్నిటికిని అలంకారములుగలవు. గ్రంథ విస్తరభీతి నిట విరమించితిమి. పిమ్మట

గీతము

"శ్లో. రంజకఃస్వరసందర్భోగీతమిత్యభిధీయతే"

శ్లో. ఉద్గ్రాహః ప్రథమస్తత్ర తతో మేలాపకధృవౌ। ఆభోగశ్చేతి తేషాంచ క్రమాల్లక్ష్మాభిధక్మహే। ఉద్గ్రాహః ప్రథమోభాగః తతో మేలాపక స్మృత। ధృవత్వాచ్చధృవః పశ్చాత్ ఆభోగస్త్వన్తిమోమత। ధృవాభోగాన్తరే జాతో ధాతురన్యోఽన్తరాభిధః। సతుసాలగ సూడస్థ రూపకే ష్వేవదృశ్యతే. (సం. రత్నాకరం)

శుద్ధఛాయాలగ సూడ అనగ శాస్త్రనియమంబులగల ఛాయను బొందిన గీతమున కర్థము. ఛాయాలగ శబ్దభవము సాలగము. సాలగ, సూడ, ధృవమధ్య, ప్రతిమధ్య, నిస్సారుక, అటతాళ, రాసతాళ, ఏక తాళములైన యేడుభేదంబులు ధృవము, ఉద్గ్రాహము లని రెండుఖండము లగును. ఈఉద్గ్రాహఖండమందుగల స్వరముల కంటె నుచ్చమైన స్వరములుగలిగిన ఆభోగము అను నొకఖండము గలదు. ఉద్గ్రాహఖండ ప్రథమ భాగన్యాసమునకు ధృవము అనిపేరు. ఇదిపదు నొకండక్షరములు మొదలు ఇరువదియారక్షరములవరకునుగల పదునాఱు భేదములకును, నామములును, రసములును తాళములు మొదలగు లక్షణాదికముల నుడివియున్నారు. ఇట్లే శేషించిన 6 తాళములకును చెప్పియున్నారు. ఇట్టిగీతము లిపుడు గానము. వేంకట మఖియనువారు జెప్పినట్లె తొమ్మిది తాళములు మాత్ర మిప్పటి గీతములందు గానసగును, రెండుఖండములుగల గీతములు కొన్ని,మూడు ఖండములుగలగీతంబులు మరికొన్నియుగలవు. రెండుఖండములు గల గీతములలో మొదటి

దానియందు ధ్రువఖండము మధ్య షడ్జన్యాసంబుగా నుంచబడియున్నది. మూడుఖండములు గల గీతములలో ఉద్గ్రాహఖండము, ఆభోగఖండము, మూడవది ముద్రతోఁజేరిన ఖండమగుచున్నది. దీనిలో మాత్రము అంతరి గలదు. మొదటి ఉద్గ్రాహఖండమున ధ్రువం, అంతరి,జావడ ఇవి వరుసగను, రెండవ ఆభోగమున ఆభోగము అంతరి, మూడవదానియందు ముద్రాఖండము మరల అంతరి-అనగ మూడుఖండములకును నీ అంతరి యొకటిగనే యుండును. ఇది పూర్వాచారము. ఈ యస్తరమును ఐదవధాతువనియు త్రిఖండగీతంబుల మాత్రమే కనబడుచున్నదనియు తన చతుర్దండిప్రకాశికలో వేంకటమఖిగారు చెప్పియున్నారు. అట్లే సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినియందున వ్రాసియున్నారు. ఎచ్చటనో అరుదుగ తక్క శేషించిన గీతములందు ఉద్గ్రాహ ముద్రా ఖండంబులు నొకటిగనేయుండుటచే అంతరిగల అనేకగీతములు ముద్రా ఖండములు వదలివేయబడుటచే ద్విఖండయుతము లౌచున్నట్లు గానబడుచున్నవి. రూపకతాళమున గల కొన్నిగీతములలో ధ్రువరూపకమనియు రూపక ధ్రువమనియు ద్వివిధములుగ నున్నవి. దీనికి వివరంబు సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినియందు గలదు. ఈగీతములలో

శ్లో. అష్టభాషాపదై ర్యుక్తం అయ్యా అంహో
 తియై ర్యుతం । స్వరరాగైః ప్రగాయన్తి
 గీతమి త్యభిధీయతే॥

అనియు గలదు. గనుకనే నీ గీతములయందు "అయ్య తియ్య అయ్యం వయ్య" అను బహుప్రయోగముల గనుచున్నాము. ఒకభాషనేగాక ఎనిమిదిభాషలతోఁగూడ గూడియుండవలెనను నియామకముగూడ బెట్టికొనియుండుట దీనివలన గనుచున్నాము ఇక కీర్తన, పదము, దరువు, చౌకవర్ణము, తానవర్ణము మొదలగువాని లక్షణము నుదాహరింతము.

కీర్తనములందు మాతుఅనగ సాహిత్యము దేవతాస్తుతిగను, పల్లవ అనుపల్లవచరణములను త్రిఖండయుక్తముగను నుండుట గనుచున్నాము. కొన్ని కీర్తనాదులందు అందు ముఖ్యముగ దీక్షితులవారి కీర్తనాదులందు చరణాంతమున ద్రుతకాలమున కొంతభాగ ముండుటయు గనుచున్నాము. ఇదిగాక లక్షణజ్ఞులగు పూర్వీక వాగ్గేయకారకు లగువారిచే రచియింపబడిన కీర్తనములందు పల్లవియందున నుండుదానికి అనుపల్లవియందున ద్విగుణము గను, చరణమున అనుపల్లవికి ద్విగుణము గను అనగ 1: 2: 4 యీలెక్కను వరుసగ నుండుట గాననగును. సామాన్యముగ కీర్తనాదు లన్నిటియందునను మంద్ర,గాంధారము మొదలు తార స్థాయి పంచమమునకు మధ్యనే జంత్ర గాత్రములందు సంచారము గల్గియుండుటయు తెల్లమగును.

పదము: కీర్తనాదులందువలె గాక దీనియందు సాహిత్యము శృంగారరసప్రధానమై నాయికా నాయకలక్షణ వ్యవహారాదులతో పల్లవి అనుపల్లవి చరణములను గల్గి విళంబకాలమున బాడదగినవై యున్నవి. సామాన్యముగ మూడుచరణములు గల్గి కడపటి

చరణము నాయకముద్రాంకితమై యొప్పును. చరణములు అన్నిట స్వర మొక్కటేరే యుండును. ఒకేఫణితి యని యర్థము. శబ్దార్థములు గుర్తెఱిగి రసానుభవముతో జక్కగ చౌకమున శ్రావ్యమగునట్లు పాడుటయె సంప్రదాయము.

దరువు: పదమువలెనే శృంగారరస మనుసరించియుండి యొకటిగాని రెండు మూడు వరకునుగాని చరణములు గల్గి పదమువలె చౌకమునగాక కొంచెము ద్రుతకాలమున పాడునట్టివై యున్నవి.

చౌకవర్ణము: పదమునకు దీనికిని కొంత పోలిక గలదు. అనుపల్లవి ఆవర్తమునకు ద్విగుణమైన ముక్తాయిస్వరము పాడి పిదప పల్లవి నెత్తుకొని పాడునట్లును, తరువాత చరణమున నాల్గుఖండములుగను, మొదటిది చరణములో పల్లవివలెను, పిమ్మట విళంబ కాలమున బాడదగు ఏకావర్తస్వరము నొక దాని గల్గి, మధ్యమకాలమున నొకటి కొకటి ద్విగుణముగా గల్గిన ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ ఖండములు అనగ స్వరములు గల్గి, ఒక్కొక్క ఖండాంతమున చరణమందలి పల్లవి బాడుచు, ఇట్లన్నిస్వరములు బాడినపిమ్మట అనుపల్లవి గల ముక్తాయిస్వరమును పాడుకొని పల్లవినెత్తి నిలువవలెను. ఇది పూర్విక సంప్రదాయము గాని ప్రస్తుత గానమున చరణాంతర్భాగ మగు స్వరముల బాడి చరణమందలి పల్లవిని బాడి విరమించుటయే వాడుకగానున్నది గాని మరల ననుపల్లవి గల ముక్తాయిస్వరము పాడి మరల పల్లవి పాడుట యెందుచేతనో వదలివేయబడినది. వీటి సాహిత్యము విశేషముగ శృంగారరసయుక్తమే; ఎచ్చటనో స్వల్పముగ కొన్నిమాత్రము భక్తిరసయుతములు గలవు.

తానవర్ణము:— సంప్రదాయజ్ఞులు దీనిని మధ్యమకాలమునందే బాడుచుండుట వాడుక. చౌకవర్ణమునందువలెనే సాహిత్యము శృంగారరసప్రధానమే విశేషము; భక్తిరసము అరుదుగ గలదు. దీనియందునను అకార ఇకారాదులు గల్గి గాయకగాత్రసాధనసౌధారోహణ సోపానములలో నొకటిగ నలరుచున్నది. శేషించిన పల్లవి అనుపల్లవి దీన నమరు ముక్తాయిస్వరము బిమ్మట చరణము, బిమ్మట చౌకకాలమున బాడదగిన యొకస్వరము తరువాత మధ్యమకాలమున బాడదగిన స్వరములు, వీనిలో నొకదానికొకటి ద్విగుణముగ నావర్తములు గల్గియుండుట మొదలగు సంప్రదాయము చౌకవర్ణమునందువలెనే దీనికిని గలదు. ఈవర్ణములు విశేషముగ ఝంపటా తాళమున ననగ ఆదితాళమున గలవు. కొన్ని ఖండజాతి అటతాళమున గలవు. అరుదుగ ఖండజాతి త్రిపుటయందునను గూడ గలవు. ఇందు అటతాళవర్ణములుమాత్రము విళంబముగ బాడుటయు గలదు.

స్వరజతి:— దీనిలో మధ్యమకాలము ననుసరించి శృంగారరసప్రధానమగు సాహిత్యమును, పల్లవి, అనుపల్లవి వర్ణములందువలెనే గల్గి ముక్తాయిస్వరమున సగము స్వరము సగము పాట గల్గి చివరను తధిగిణతోం అను పాటయును చేర్చి పల్లవి నెత్తికొనునట్లుండ

వలెననిరి. దీనికిని సాహిత్యము గలదు. ఇవియు శృంగార, భక్తిరసయుతములై యున్నవి. ఇది యునుగాక యిప్పుడు వాడుకలోనున్న స్వరజతులు వర్ణమునందలి యావర్తములవలె దీర్ఘములుగాక చిన్న చిన్న ఆవర్తములుగల్గి వర్ణములకు దిగువ సోపానములవలె నమరుచున్నవి.

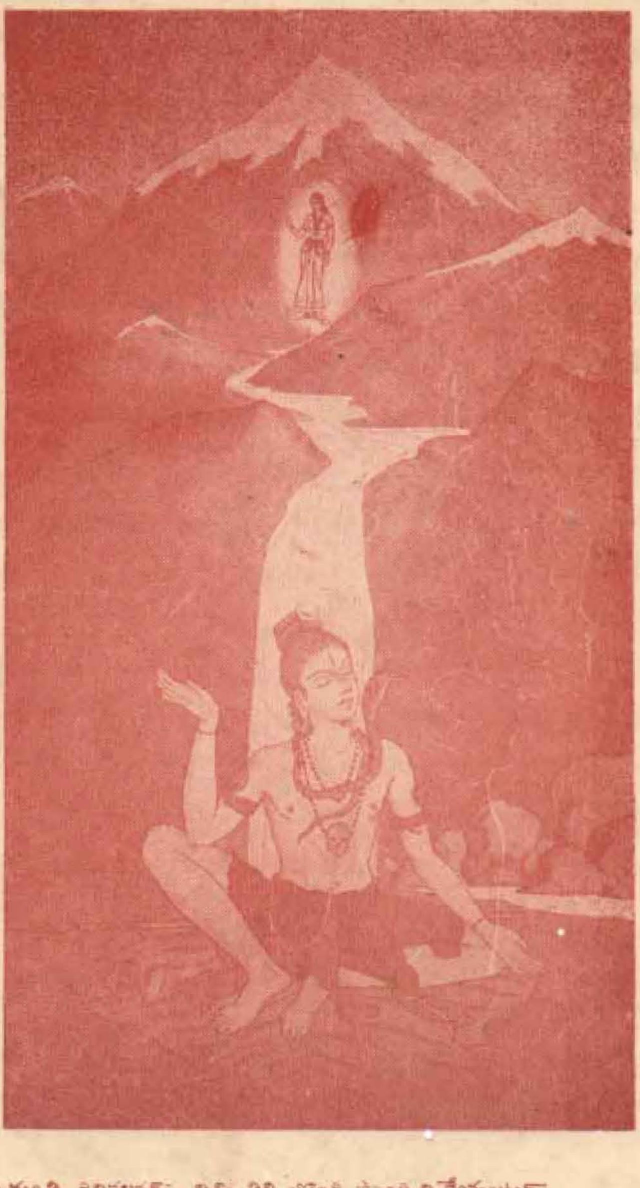
జతిస్వరము:—ఇది నృత్యమునమాత్ర ముపయోగపడుచున్నది. దీనికి పల్లవి, అను పల్లవి చరణములందు ధాతుమాత్రమే గానమగును. సాహిత్యము గనము.

జావళి:—ఇది అన్నివిధములను దరువు ననుసరించియుండి శృంగారరసప్రధానమై సంగీతమునకు ముఖ్యోద్దేశమగు భక్తిరసమునకు విరుగుడుగ సృజింపబడి వేశ్యలకు విటసాధన పరమానంగామోఘాస్త్రమై యొప్పారునట్టి దిదియే. దీనంబడియే మోక్షసాధనమగు సంగీతప్రాముఖ్యమగు సార్థక్యమును గోల్పోవుచున్నారు. దీని మహిమమువిషయ మందఱికిని సుప్రసిద్ధమే. భక్తులు సాధులు దానిజోలికి బోకుందురుగాక.

తిల్లాన:—ఇది స్వరజతిని కొంచెము పోలియుండును. స్వరములు గల్గి పల్లవి అను పల్లవి గల్గి సాహిత్యము శృంగారభూయిష్ఠమై భరతానుసారముగ "దిరితిల్లానా" అను అన్యదేశీయగ్రామ్యపాట గల్గి ముక్తాయి తధిగిణతోం గల్గియుండును. ఇది వీణకు ముఖ్యము.

శబ్దము:—ఇది తాళము గల్గి భరతానుసారముగ సాహిత్యంబులు గల్గియుండును. ప్రస్తుతమున శబ్దము కొలుపుటయని వాడుకలో గలదు. మృదంగగతులను వాచా అనుకరించుట యగుచున్నది. దీనినే కొనగోలు అనియు భరతము కొలుపుట యనియుగూడ వాడుచున్నారు. ఇంకను వీటిసందర్భమున సంగీతరత్నాకరమున ప్రబంధాధ్యాయమున విశేషముగ వ్రాసియున్నారు. వాటియందు వృత్తాదులనుగూడ నిరూపించి అనేకముగ నుదాహరించి యున్నారు. గ్రంథాతివిస్తరభీతి నిట నింతటితో వీటివిషయము విరమింపబడును.

గంగావతరణము

అచ్ఛద్యుతి దివినుండన్, విచ్ఛిత్తిని బొంది పొంది విశ్వేశుజటల్
గచ్ఛప జలచరయుక్తన, విచ్ఛిన్నముగాఁగ గంగ పృథివిం బాఱెన్.

—శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకి రామాయణము.

విద్వాంసుని నిర్వేదము

సాహిత్య వర్ధనుఁడు

క లుషచరిత్రులైన క్షితికాంతుల స్వార్థలవంబుపొందెఁ బు
ణ్యులనుచుఁ బూర్ణసద్గుణసమున్నతులంచు నుతించినట్టి యా
బలితపు దుష్కృతం బడుగువాఱ శిరస్స్థలి సంతరింతు ని
ర్మలినమనస్కులైన సువిరక్తుల పాదపయోజ పాంసువుల్.

చ. తఱుఁగని ఘోరతృష్ణలకు దాసుఁడనై మృగతృష్ణలన్ జలం
బరయు వెడంగునట్లు ధనికాలయసీమలఁ జుట్టిచుట్టి బం
గరువును బోని జీవితపుఁగాల మశేషము రిత్తపుచ్చితిన్
దరళపుటైహికార్థములు తథ్యముగాఁ దలపోసి, యక్కటా!

సీ. గంగిరెడ్డి యొసంగు కనకాంబరములు తీవ్రామయంబుల తాప మాపఁగలవె?
కనకరా జొసరించు కడిఁదిసత్కారముల్, విస్రసాభరము తప్పింపఁ గలవె?
బసివినాథుఁడు గూర్చు వసుగృహక్షేత్రముల్, శోకమోహంబులఁ జోపగలవె?
కల్యాణవిభుఁ డీయఁగల సీమ లుగ్రమృత్యు విజృంభణంబు పోఁ ద్రోయఁగలవె?
తే. అకట! మున్నాళ్ల ముచ్చట కాసచేసి, స్థిర సుఖైకాధ్వముఁ బరిత్యజించినాఁడ!
వ్యర్థమయ్యె నధీతశాస్త్రార్థమెల్ల, కటకటా! నన్నువంటి వెంగలి కలండె?

సీ. ప్రతిఫల నిరపేక్షభావంబు తోప నంతేవాసులకు విద్య నేర్పలేదు;
చదివిన నీతిశాస్త్రపు టర్థ మణువైన, స్థిరనిష్ఠ దగ ననుష్ఠింపలేదు;
వితతదేశక్షేమ రతినెల్లెడఁ జరించి, ప్రజలయూహలఁ జక్కపఱుపలేదు;
చిరము నిల్చి జనాళి కరిది హర్షముగూర్చు, మేటికావ్యముల నిర్మింపలేదు;
తే. ఆత్మవైదుష్య సంస్థాపనార్థమైన, వికటవాదార్భటులను జీవితము చెల్లె;
ఎఱిఁగి యెఱిఁగి మాయకును గింకరుఁడనైతి; కటకటా! నన్నువంటి వెంగలియుఁగలఁడె?

సీ. ధనికగేహములకు దారిచూపిన మిత్ర, లోభుఁడా! నీకుఁ గేల్మోడ్పు సుమ్ము;
పరగుణగ్రహణార్తివలనఁ గాచిన వయస్యా! మత్సరుండ! జోహారు నీకు;
పెద్దలఁ గికురించు విద్యనేర్పిన దేశికుఁడ! మదుండా! యేటికోళ్లు నీకు;
జననిందలకుఁ గలంకనిసిద్ధి నిడిన దేవా! కామ! యివె నమోవాకశతము
తే. నేను స్వాత్మోద్ధరణదీక్ష నూని సద్గురూత్తము శుభాంఘ్రికడ కేఁగుచున్నవాఁడ;
మనకు నేఁటికిఁ జిరకాలమైత్రి తీఱె; పోవ సెలవిత్తురే నాకుఁ బూజ్యులార!

శాక్యుల సత్యాగ్రహము

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య గారు

౧

ప్రసేనజిత్తు కోసలములకు రాజు. అతని రాజధాని శ్రావస్తి. అతనికి బుద్ధుని యెడ గాఢమగు భక్తి కలదు. బుద్ధునకు దగ్గర చుట్టములగు కపిలవస్తుశాక్యులలో నొకరి కన్యను బెండ్లాడి బౌద్ధసన్న్యాసుల విశ్వాసమునకుఁ బాత్రుఁడయి తన్మూలమున బుద్ధదేవునిఁ దనభవనమునకుఁ గొనిపోయి నిరంతరముఁ బూజించుచుండ నతఁడు తలఁచెను. వెంటనే "మీలో నొకరికూఁతును నాకుఁ బెండ్లిచేయునది" అని శాక్యులకు దూతలచే వర్తమాన మంపెను.

శాక్యులు పంచశతసంఖ్యాకులు. ఉత్తమవంశసంజాతులు. ధీరులు. వారిరాజధాని కపిలవస్తునగరము. పరాక్రమవంతుఁ డగు ప్రసేనజిత్తు శాక్యులయెడ ద్వేషించియుండెను. మఱియు నాతఁడు పుట్టువున శాక్యులకు సమానుఁడు కాఁడు. శాక్యులు తమతో సమానులు కానివారికిఁ దమకన్యల నిచ్చునాచారము గలవారు కారు. ప్రసేనజిత్తు పంపిన వివాహవృత్తాంతము వారికి గొప్పచిక్కును దెచ్చిపెట్టినది. ఇటు ఆచారభంగము; అటు బలవద్విరోధము. ఏమిచేయుదురు? వారొక సభ గావించిరి. దీర్ఘముగ నాలోచించిరి.

అంతఁ బ్రధాని మహానాముఁడు "నాకు దాసియందు జనియించినకన్య యొక్కతె గలదు. ఆమె కడురూపసి. పేరు వాసభఖత్తియ. ప్రసేనజిత్తాకన్యను వివాహమగుఁగాక!" యనెను. అందఱు నేకగ్రీవముగ నందుల కంగీకరించిరి.

శాక్యమహానాముఁడు బుద్ధభగవానుని పినతండ్రికుమారుఁడు. శాక్యులకునాయకుఁడు. అతఁడు తనకూఁతు నిచ్చెదనని ప్రసేనజిత్తుని చారులతోఁ జెప్పెను. వారీయుదంతమును దమరాజున కెఱిఁగించిరి. ప్రసేనజిత్తు సంతోషముతో "మేలు మేలు! అట్లైన నామెను వెంటనే తోడ్కొనిరండు. కాని యొక రహస్యము కలదు. శాక్యులు పరమవంచకులు; నీచజాతికన్యకను దెచ్చి తమపుత్త్రిక యని నమ్మించి మన కంటఁగట్టఁగలరు. కాఁబట్టి యాకన్య తనతండ్రితో నేకపాత్రమున భుజించినఁగాని మీరు నమ్మరాదు" అని మరలఁ దనచారులను శ్రావస్తికిఁ బంపెను. వారు పోయి మహానామునితో "అయ్యా! మీపుత్త్రిక మీతోడ నేకపాత్రమున భుజించినఁగాని తోడితేవలదని మా రాజుగారియాజ్ఞ" యనిరి. మహానాముఁడు తనకూఁతుతో నేకపాత్రమున భుజించి వారిసంశయమును బాపి,

ఉచితరీతిని వాసభఖత్తియను వారలతోఁ శ్రావస్తినగరమునకుఁ బంపెను.

పెండ్లికూఁతురు శ్రావస్తి చేరెను. ప్రసేనజిత్తు మిగుల వైభవముతో నామెను బెండ్లాడి పట్టమహిషిని గావించెను. కాలక్రమమున నామె గర్భవతియై యొకకుమారుని గనెను. ఆకుమారుఁడు విదూడభుఁ డనుపేర దినదినాభివృద్ధిఁ గాంచుచుండెను. యుక్తవయస్కుఁడైన యాబాలుని విలువిద్య మొదలగు వీరోచితవిద్యలను నేర్పుటకై మాతామహునింటికిఁ బ్రసేనజిత్తు పంపెను. విదూడభుఁ డచటికిఁ జేరిననాఁడే శాక్యబాలకు లందఱు నాతని 'దాసీపుత్త్రుఁడు, దాసీపుత్త్రుఁడు' అని గేలిచేసిరి; తిరస్కరించిరి; బౌద్ధదేవాలయమునుండియు, తమసంఘమునుండియు బహిష్కరించిరి. జవ్వనము మొలకలెత్తుచున్న యారాకుమారుఁడు శాక్యబాలకులచే నట్లవమానితుఁడై కోపముతో "నేను శ్రావస్తికి రాజునై గర్వితు లగు నీ శాక్యులరక్తముతో నాసింహాసనమును గడిగెద" నని శపథము చేసి యుత్తరక్షణముననే తరలి శ్రావస్తిని జేరెను.

౨

శాక్యులమోసము మంత్రులవలనఁ బ్రసేనజిత్తునకుఁ దెలిసెను. శాక్యులదుర్ణయమున కాతఁ డెంతయుఁ గుపితుఁ డయ్యెను. భార్యకును, కుమారునకును ఒసఁగియుండిన రాజచిహ్నములను గైకొని వారిని నిర్లక్ష్యభావముతో సేవకకోటిలోనివారివలెఁ బరిగణించుచుండెను.

దినములు కొన్ని చనినవి. ఒకనాఁడు బుద్ధభగవానుఁడు ప్రసేనజిత్తుని భవనమునకు విచ్చేసెను. అతఁ డామహాత్ముని యథోచితముగ సత్కరించి శాక్యుల దుర్ణయమును, భార్యాపుత్త్రులపరిత్యాగమును విన్నవించెను. అతని పలుకులు విని "రాజా! శాక్యులదాష్ట్యముచిత మని నే నంగీకరింపను. వారు కులీనయగు కన్యకను నీ కొసఁగియుండఁదగుదురు. కాని, మహారాజా! నాపలుకుల నించుక యాలకింపుము. వాసభఖత్తియ ఉత్తముఁ డగు రాజునకుఁ బుత్త్రిక. మహారాజవగునీకుఁ బట్టపురాణి. విదూడభుఁడు నీకుమారుఁడు. సాంఘికజీవనమున వంశౌన్నత్యమును బరిగణించుటయందుఁ బితృవంశమును బాటింతురు. ఇఁక నీభార్యకుఁ దల్లి యెవ్వరైన నేమి? కాశీరాజగు కాతవాహనుఁ డెవ్వఁడు? అతనికి తల్లి కట్టెలమ్మి జీవించుచుండినదిగదా! ఆమెను దెచ్చి వివేకవంతులగు పెద్ద లాతనితండ్రికిఁ బెండ్లిచేయలేదా? ఆమె యాతని పట్టపురాణి యయ్యెఁగదా! ఆమెతల్లి వంశము నెవ రెఱుఁగుదురు? నీవెఱ్ఱితలంపులు మానుము. నీభార్యాపుత్త్రులను యథాపూర్వముగ నాదరింపుము" అనెను. అమృతతుల్యములగు నావచనముల నాలకించి, కలఁక దేరి ప్రసేనజిత్తు సతీసుతులను రావించి మున్నటివలె మన్నించి యేలుకొనెను.

౩

కొంతకాలమునకుఁ బ్రసేనుఁడు శరీరయాత్రను జాలించెను. విదూడభుఁడు శ్రావస్తికి రాజయ్యెను. చిన్ననాఁటనుండి అతని

హృదయమునఁ బొగలెగయుచున్న యవమానాగ్నిరగుల్కొనెను. గొప్పసైన్యమును వెంటఁగొని అతఁడు శాక్యులపై దండయాత్ర వెడలెను. బుద్ధుఁ డీవార్తను విని తనబంధుజనుల రక్షింపఁ దలఁచి విదూదభుఁడు సేనలతో వచ్చుచున్న మార్గమున నొక్కచో నెండి మ్రోడైయున్న చెట్టుమొదటఁ గూర్చుండి యుండెను. ఆచెంత దట్టమగు చల్లనినీడగల యొకమఱ్ఱి యుండెను. విదూదభుఁడు మార్గమున నున్న బుద్ధదేవునిఁ గాంచి చేరఁబోయి వినతుఁడై "మహాత్మా! సాంద్రశీతలచ్ఛాయల వెదచల్లుచున్న వటవృక్ష మటుండ నీ మండువేసవియం దీయెండినచెట్టుమొదలఁ గూర్చుంటి రేల? ఆచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండుఁడు; తాపశాంతియగు" ననెను. "రాజా! నాకై శాఖోపశాఖలతో వెలసి నామనశ్శరీరములకుఁ జల్లఁదనమునొసఁగుచున్న నావంశవృక్షమును నీవు వ్రేళ్లతోఁ బెకలించి నశింపజేయనున్నావు. ఇఁక నెక్కడియాశ్రయము? ఎక్కడిచల్లదనము? నావంశమే నాకుఁ జల్లదనము నొసఁగు వృక్షము. నాబంధువులే యావృక్షముయొక్క శాఖలు, వారి సేమమే నాకు దట్టమగు నీడ. కావున నా కితరాశ్రయమేల?" యని బుద్ధుఁడు పలికెను. విదూదభుని మనసు కరఁగెను. "తమచుట్టములను ముప్పునుండి తప్పింప వీ రీపన్నుగడ పన్నిరి. నే నీదండయాత్రను జాలించినఁగాని వీ రిటనుండి కదలునట్లు తోఁపదు." అని తలపోసి బుద్ధునకు వందనములు చేసి సేనలను మరల్చుకొని యాతఁడు తన పట్టణమునకుఁ బోయెను. బుద్ధుఁడును దనంతటఁ బోయెను. విదూదభునకు మనశ్శాంతి గుదురదయ్యెను. శపథ మాతనిని హృదయశల్యమువలె బాధించుచుండెను. రెండవమారు శాక్యులపై నాతఁడు దండయాత్ర వెడలెను. మరల బుద్ధుఁడు వారించెను. మూఁడవపర్యాయము నట్లే యయ్యెను. తుదకు బుద్ధభగవానుఁడు తమంతఁ దెచ్చికొనినదాని ననుభవింపక తీరదని తలఁచి శాక్యుల సంరక్షణమును మానెను. విదూదభుఁడు నాలవపర్యాయము దండయాత్ర సాగించి కపిలవస్తు నగరమును ముట్టడించెను.

౪

శాక్యులు బుద్ధుని ఉపదేశము ననుసరించి, యుద్ధము చేయనొల్లక సత్యాగ్రహవ్రతమును బూనఁదలఁచి యందఱు సభ గావించిరి. ప్రధానియగు మహానాముఁడు సభను బరికించి యిట్లనెను. "మన మిక్కడ సభగూడుటకుఁ గారణ మందఱకును విదితమేకదా! విదూదభుఁడు పూర్వవైరమును బాటించి మనల ధ్వంసముచేయ నున్నాఁడు. మనపురమును శ్మశానవాటికఁ గావింప నున్నాఁడు. మన మాచారాభిమానములను వదలి యాతనిని శరణుసొచ్చితిమేని మనల నాతఁ డొకవేళఁ గాపాడవచ్చును. ఇట్టితఱిని గర్తవ్యమును నిశ్చయింప మిమ్ముఁ గోరుచున్నాను." ఇంచుకతడవు సభయంతయు నిశ్శబ్దముగ నుండెను. కొందఱిహృదయములు కోపభరమునఁ బీడితములై యుండెను. దీర్ఘనిశ్వాసములచేఁ గొందఱప్రక్కలు వ్రీలుచున్నట్లుండెను. కొందఱినేత్రములు కోపఘూ

ర్జితము లయ్యెను. కాని యెక్కరైనను నాలుక కదల్పఁజాలక తమచూడ్కులను సేనానివంకకు నిగుడ్చి యూఱకుండిరి.

భీకుఁ డగు సేనాని మెఱపు మెఱసినట్లు లేచి నిలువఁబడి నమ్రుఁడై పట్టాకత్తిపైఁ జేయి నిడి, "ప్రభూ! నా నాల్క నా ఖడ్గాగ్రమున నున్నది. నాపలుకులు తత్ప్రహారములయం దున్నవి. పెక్కేల? యోధాగ్రేసరులభాష మరణమే. తక్కినది దైవాయత్తము." అని గంభీరముగఁ బల్కెను.

ఆ పలుకులచే శాక్యులమనములు నూతనోత్సాహపూరితములై యుద్ధాభిముఖము లయ్యెను. "బళి! బళీ!! యుద్ధము, మరణము వీరకాంక్షితములు. యుద్ధమే యోధునిలక్ష్యము; రాజునానందము; ప్రజలయభిమానమును. తరలుఁడు; పోరుఁడు; జయింపుఁడు; కాదేని, వీరస్వర్గమును జూరఁగొనుఁడు" అనుపలుకులు సభయందు మారుమ్రోగునట్లు చెలరేగెను.

"కుమారులారా! పితృతుల్యుఁడగు గౌతముని యుపదేశవాక్యముల మఱచితిరే" అను గంభీరవాక్కు ఆకలకలమునణఁచి వెలువడెను. అందఱు నాశ్చర్యచకితులై యాపలుకులు పుట్టిన దిక్కునకు మఱలి మహానాము నెదురఁ బీతాంబరధారియై నిలిచియున్న యొక వృద్ధభిక్షుకునిఁ గాంచిరి. మఱియు నాతఁ డాకసము వంకకుఁ జూచుచు నిట్లుపన్యసించెను. "యోధులారా! శాంతి కవచమును ధరింపుఁడు; రాజా! శాంతింపుము; దైవనిర్దిష్టమును దప్పింప మానవుల కశక్యము. యుద్ధమునకుఁ బోకుఁడు; మరణింపుఁడు; శాశ్వతమగు కీర్తికాయమునుగడించి స్థిరజీవనులుగండు; కాని మీరొక్కరినేనిఁ జంపకుఁడు; భీతులై పారిపోకుఁడు; ఓరిమితో జీవములను వీడుఁడు. అట్లైన దైవము మిమ్ముఁ బ్రేమించును. మీకు శాశ్వతానందము నొడఁగూర్చును" అని పలికి కూర్చుండెను. అతఁ డుపన్యసించుచుండ నతని శరీరమునుండి దివ్యమగు తేజస్సుదయించి చూపరకన్నులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెను. తరువాత మహానాముఁడు "మహాభాగ్యము! దేవతలారా! మేము ప్రారబ్ధకర్మానుగుణమగు ఫలము ననుభవింప సంసిద్ధులమై యున్నాము. అంతిమక్షణమున మామానసములు దుష్కార్యములనుండి మఱలునట్టు లనుగ్రహింపుఁడు. దేశముయొక్క క్షేమలాభములు మీయధీనములు. మాదేశమును, మాజీవితములను, మాసంతానమును మీ కప్పగించుచున్నాము. యుద్ధములఁ జచ్చినవారును, అకాలమరణమును జెందినవారును లెక్కకు మిక్కిలిగఁ గలరు. మనుజులు, తామొరులఁజంపక, ఒరులచేఁ దాము చచ్చుటకును, ఒరులయెడఁగల యసహ్యాభావమును ప్రేమభావముగ మార్చుకొనుటకును ఇచ్చగింతురేని, యుద్ధమెంత శీఘ్రముగ నాఁగిపోవదు? తన్మూలమగు భయ మెంతవడిగ నశింపదు? యోధుఁడు రణరంగమును బ్రవేశించినపిదపఁ దానైనఁ జచ్చును; శత్రువునైనఁ జంపును ఇందేదియో యొకటి కాకమానదు. సోదరులారా! చావునకు భయమును జెందకుఁడు. ఉత్సాహముతో మృత్యుదేవికి స్వాగతము

నొసఁగి శాక్యుల యౌన్నత్యమును బ్రపంచమునఁ జాటుఁడు." అని పలికెను.

శాక్యులందఱు మహానాముని యుపన్యాసమును విని జయవాదములతో నతని నభినందించిరి. అత్యుత్సాహముతో సత్యాగ్రహవ్రతదీక్షను గైకొనిరి.

౫

విదూదభుని సేనలు కపిలవస్తును ముట్టడించెను. శ్యాముఁడను శాక్యవీరుఁడు తన మిత్రులను గొందఱను బరికొల్పుకొని శత్రుసేనల నెదిరించెను. ఉభయసేనలకును యుద్ధము భయంకరముగ జరిగెను. తుదకు కోసలుల నోడించి శ్యాముఁడు జయమునుగాంచి కపిలవస్తు నగరమును జేరెను. పాపము! అతఁడు శాక్యులు శావించుకొనిన శపథము నెఱుఁగఁడు. శాక్యులాతని నభినందించుటకుమాఱుగఁ దమవ్రతమునకు విరుద్ధముగా యుద్ధముచేయుటచే దేశభ్రష్టుని సైతము గావించిరి. విదూదభుఁ డదియెఱిఁగి చెదరిన సేనలను గూర్చుకొని మరల కపిలవస్తు నగరమును ముట్టడించెను. శాక్యులతిసంరంభమునఁ జతురంగబలములతో నగరమును వెలువడి బారులుదీరి శత్రువుల కభిముఖులై నిలిచిరి. వారి యాయుధముల కాంతులచేఁ బరిసరారణ్యభూములు మిలమిల మెఱసినవి. కోసలసేనలనుండి భీకరశంఖనాదములు, భేరీభాంకారములు, యోధుల సింహనాదములు చెలరేఁగి భీతిని గొలుపుచుండినవి. వీణావేణునినాదమునుబోలి వీనులకు విందుగూర్చు మధురస్వనము శాక్యులసేనయందుఁ బుట్టి మందమారుత తరంగముల యం దల్లనల్లన నూఁగుచు వీతెంచెను.

మఱునాఁడు సూర్యుఁ డుదయాద్రి నలంకరింపకపూర్వము విదూదభుని సేనలు యుద్ధమునకుఁ దలపడినవి. వేలకొలఁదిగ నున్న శాక్యసైన్యము సుసన్నద్ధమై యించుకైనను జలింపక రక్తమాంసవినిర్మితభిత్తివలె క్రూరాత్ములగు శత్రువుల యెదుర నిలిచెను. ఆహా! శాక్యవీరుల ధైర్యము! సత్యాగ్రహము!!

విదూదభుని సేనలు శాక్యవీరులను జంపి చెండాడుచుండెను. శాక్యులు ధీరహృదయులై తమప్రాణములను శత్రువుల ఖడ్గధారల కర్పించుచుండిరి. కాని శత్రుల నించుకేనియు నొప్పింప నొల్లరైరి. అదిగాంచి విదూదభుఁ డాశ్చర్యచకితుఁ డయ్యెను. ఇట్లు రెండహోరాత్రములు కడచినవి. శాక్యులందఱు మూలముట్టుగ సమసిరి. యుద్ధరంగమంతయు పీనుఁగుపెంటలచేనిండెను. రక్తము ప్రవహించుచుండెను. కపిలవస్తు పరిసరప్రదేశమంతయు నతిఘోరముగఁ గాన్పించెను. కోసలసైన్యము చెక్కుచెదరకుండెను. దురాత్ముఁ డగు విదూదభుఁ డీయధర్మవిజయమునకు మిగుల మురియుచుండెను.

కోసలరాజు కపిలవస్తు నగరమును బ్రవేశించెను. పట్టణమంతయుఁ బాడువారి స్మశానవాటికవలె భయంకరముగఁ గనుపించెను. గృహద్వారములు వివృతములై యుండెను. గారుచీకట్లు గ్రమ్ముచున్న పొగనుండి పట్టణమంతయు నొక్కమాఱుగ రగుల్కొనినట్లు పెద్దమంటలు లేచినవి. ఆ కరాళాగ్ని జ్వాలలఁ

ప్రవేశించిమృతభర్తృకలగుశాక్యసతీమణులు తమ భర్తలకడకుఁ బోవుచుండిరి. పట్టణమంతయు ధ్వంసమయినది. శాక్యకన్యలేనూర్గురు మాత్రము తలిదండ్రులను గోల్పోయి వాపోవుచుండిరి. విదూదభుఁడు వారలను జెఱఁగొని దుర్విజయగర్వితుఁడై శ్రావస్తికిబయలుదేరెను.

౬

అతఁడు మార్గమునఁ దొలుతటి దండయాత్రలయందు బుద్ధునిగాంచిన స్థలమును జేరి యచట సేనలను విడియించెను. దురాత్ముఁడగు నాతఁడు శాక్యకన్యలను దన చెంతకు రప్పించి తన్నుఁ బెండ్లాడ బలాత్కరించెను. అభిమానధన లగు నా కన్యలు వానికోర్కెని దిరస్కరించిరి. దాసీపుత్త్రుఁడగు నానీచుని బెండ్లాడుటకెంతయు నొల్లకైరి. మత్సరపిశాచగ్రస్తుఁడు, కామాంధుఁడు నగు నా పాపాత్ముఁడు కడుఁగుపితుఁడై యాకన్యకలఁ గాలుసేతులు నఱికి యొకగోతియందుఁ బడవైవ నాజ్ఞాపించెను. హంతకులుత్తరక్షణముననే యాతనియాజ్ఞను నెఱవేర్చిరి.

ఈవృత్తాంతము నా చెంతనున్న బుద్ధదేవుఁడు విని శిష్యులనుగూడి శాక్యకన్యలు పడియున్నగోతిని జేరెను. శిష్యులచేత వారిని వెలుపలకుఁ దీయించి వారికి వస్త్రములను బ్రసాదించెను. ప్రాణాంతదశనున్న యాయనాథబాలికలకు బౌద్ధమతరహస్యములను బోధించెను. మఱియు బంధనకారణములగు నిచ్ఛాపంచకముయొక్కయు పునర్జన్మకారణమగు మార్గత్రయముయొక్కయు, ఇష్టజనవియోగముయొక్కయు, జననమరణకారణసూత్రముయొక్కయు, తత్త్వమును లెస్సగా వివరించెను. బుద్ధునిమహోపదేశముచే శాక్యకన్యల యజ్ఞానము నశించెను. అంతరాత్మలు పరిపూతములయ్యెను. అంత వారలు శాంతమానసలై శరీరయాత్రను జాలించిరి. అచ్చోట నొకస్తూపము వెలసినది. 'పంచశతశాక్యకన్యాస్తూప'మని దానికిఁ బేరయ్యెను.

౭

విదూదభునిశపథము చెల్లెను. మత్సరాగ్ని ప్రశాంతిఁజెందెను. కాని దుష్పాపఫలానుభవము మిగిలియుండెను. విజయోన్మత్తుఁడై శ్రావస్తికిఁబోవుచు విశ్రాంతికొఱకు "అశీర్వతీ" నదీతీరమున నాతఁడు విడిసెను. ప్రకృతికాంతయొక్క యుద్యానమో యనునట్లు లాచోటు కడురమణీయమై యాతని హృదయము నాకర్షించెను. సేనలకు నిచ్ఛావిహారముకొఱకుఁ గొన్నినాళ్లు సెలవొసఁగెను. తానును దన రాణివాసము నచటికి రప్పించుకొనెను. తెప్పలను సుందరముగ నిర్మింపఁజేసి వానియందుఁ బ్రియకాంతలనుగూడి యానదీజలముల విహరించుచుండెను. నదీతీరముల యందలి వృక్షలతాదులయందు విరియఁబూచిన పూవుల నుండి నెత్తావులఁ గొల్లగొనిన చల్లనిపిల్లగాలుల సోఁకులచే వారలు దేహములు మఱచియుండఁ గొన్నిదినము లట్లె కడచినవి. ఇట్లుండ నాకస్మికముగ . బొనలఁగ్రమ్మరించినట్లు లొక్క పెనువానకురిసెను. గొప్పప్రవాహము వచ్చి నది పొంగెను. నదియందును, తీరములయందును విహరించుచున్న విదూద

భుని, వాని సేసలను నా ప్రవాహము నిరవశేష
ముగ గొనిపోయి సముద్రగర్భమున డాఁచెను.
దీనిచే నాతనిపాపము మాసెనేమోకాని యప
కీర్తి కజ్జలముచే ముద్రితమగు చరిత్రము మా
త్రము శాశ్వతముగ బ్రపంచమున నిలిచి
పోయెను. అపుడు బుద్ధభగవానుఁ డిటులనెను.

"కూర్మి మనుజుఁడు కుసుమముల్ గోయుచున్న
మనికి యానందవారిధి మునియుచున్న
మనము కామితములఁ దనివోవకమున్న
మరణ మాతనిఁ గొంపోవు మాన దెట్లు
భీమజలధార నిద్రితగ్రామ మట్లు."

("సువర్ణమాల"లోని కథ కనువాదము.)

విరహోత్కంఠిత

పండిత ఈ. భాష్యకాచార్యులు గారు

మలయజగంధబంధురము మారుతమెంతయు దుఃఖదంబు, కో
కిలకలకూజితంబు చెవి గాడెడి ముల్కులఁబోలె, నయ్యయో
తెలతెలఁగాయు వెన్నెలలుఁ, దేఁటులపాటలు ఖేదదంబులౌ,
నిల బ్రదుకంగ నెట్టులగు నిట్టి యుపద్రవరాశిముందటన్.

సీ. ఘనఘనాఘనముల ఘనగర్జితము విన్నఁ జిత్త ముత్తలపాటుఁ జెందుచుండె
మెఱయుచుఁ గన్నుల మిఱుమిట్లుగొల్పెడి మెఱుఁగులఁ గన్న నా మేనువడఁకె
చల్లనిగాలిపై నల్లనవీచిన నుల్లము జల్లని పెల్లుబదరె
తఱిఁగని పొరిఁగొనఁ దలఁచు మయూరంపు టఱిముఱిపాట నా గరువమణఁచె
నాథుఁ డంతనుండ నాకింపొసఁగుచున్న వీని కిప్పు డిటుల బెగడవలసె,
నేను జేసినట్టి యేవిరోధములేదు పక్షపాతబుద్ధి భావ్యమగునె.

ఉ. ఎట్టెటో యోర్చుకొంటి మది నిన్నిదినంబులనుండియైన నీ
కట్టిడిదైవమిప్పటికిఁ గాఱియఁ బెట్టఁగ నెంచుచున్న దే
నెట్టుల సైతుఁ నీవిరహ మే వగ నీవగ నీఁగుదాన నా
యట్టి యభాగ్యరాశి సుఖ మందుట ముందుటగా! తలంపఁగన్.

సావిత్రి

కాశీసోమయాజుల సుందరరామమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

(సంపుటము ౨, సంచిక ౫ తరువాయి)

ఏడవ రంగము

[సత్యవంతుని పర్ణశాల. ప్రవేశము-అశ్వపతి,అతని భార్య]

అశ్వ:—తిరగ్గా, తిరగ్గా, మనవాళ్ళ పర్ణశాల చేరినాము! కాని, ఈ రెండేళ్లలో వెనుకటి ఆనవాళ్లు లేకుండా ఎలాగు చేసినారో! అప్పుడు పట్టిన న్నాన్యాసికుటీరములాగుండేది.

రాణీ—ఇప్పుడు గృహస్థుగదా, క్రొత్తవి కట్టి రమ్యంగా చేసినారు. అయితే, ఇక్కడ ఎవరూ లేరేమి? అమ్మా, అల్లుడూ ఎక్కడికో వెళ్లి వుండవచ్చును; కాని మన వియ్యంకుడు, వియ్యపురాలు అంధులే, వారేరీ? గతించివుందురా?

అశ్వ:—నాకొకటి పొడగడుతూంది. నారదుడు చెప్పినది ఈదినమేగదా? సత్యవంతుడు అడివిలో ఎక్కడో ప్రాణము విడిచి ఉండవలెను. మరి మనసావిత్రి సహగమనము మానదుగద? కాని, చేసేముందు తన అత్త మామలకది తెలియజేయడమవసరమని ఇక్కడికివచ్చి ఉండవచ్చును వస్తే "అంధులము, మాకు మరి దిక్కెవరు?"ని వారు కూడా ఆమంటలో పడిపోయి ఉండవచ్చును.

రాణీ:—అయి యుండవచ్చును.

అశ్వ:—కాని, ఆ అడుగులు చూడూ. ఒకటి చాలా పెద్దడుగులు, ఒకటి చిన్నవి. అమ్మా, అల్లుడూ ఆత్రోవను వెళ్లి ఉండవలెను; క్రొత్తడుగులు కూడాను. ఇప్పుడిప్పుడే వెళ్లి ఉండవలెను. మరి ఆవైపు చూడు. అవికూడా క్రొత్తడుగులే. సాధారణమైనవి. మన వియ్యపురాలూ, వియ్యంకుడూ వెళ్లి ఉందురా? కాని, అనుమానములో అనుమానము, అంధులే, ఎలాగు వెళ్లగలరు?

రాణీ:—మరి వారుగాక ఎవరున్నారిక్కడ? గట్టి అనుమానమే!

అశ్వ:—మరి ఆలస్యమెందుకు? పిల్లజాడపట్టి పోదాము. చివరకు వారితోనే మనకున్నా. అమ్మ ఏదో వరవడి పెట్టనే పెట్టినది.

రాణీ:—కాని, అటుచూడండీ! ఆప్రక్కగదిలో దీపమున్నట్టున్నది. త్రాడువిప్పి చూతాం? (తీసి) నాథా, చూడండిటూ, సావిత్రీదేవి విగ్రహం, ఘుమఘుమలాడుతున్న సాంబ్రాణివాసన, ఆక్రొత్తపువ్వులు,

ఆ అఖండదీపం, అమ్మ పూజచేసి ఉండవలెను, ఈదినము సత్యవంతునికి మృత్యువు రాకుండా చేయుమని.

అశ్వ:—దానికి సందేహమేమిటి ?

రాణీ:—ఎన్ని గులాబీపువ్వులు తెచ్చినదండీ! ఎన్ని జాతులపువ్వులున్నాయో ! అమ్మకు పువ్వులంటేప్రాణం! తల్లీ, సావిత్రీ, నీవే కటాక్షించిన మాపిల్ల పెట్టినదీపము, కన్నవారిదీ, అత్తింటిదీ, ఎప్పుడూ వెలిగేటట్టు చేయవా ? నీకసాధ్యమంటూ ఉన్నదా ? నీప్రేమకు మేరున్నదా ?

అశ్వ:—అన్నీ తెలిసి అమ్మ వానిని వరించినది, అల్పాయువనక, అరణ్యవాసమనక. మన కులదేవత కాపాడదా అని నిబ్బరముమీదనే అయి వుండవలెను.

రాణీ:—అంతే, అంతే. కాని, ఇల్లూ వాకిలీ ఏమిటండీ ఇంతశుభ్రముగా ఉంచినది ! పర్ణశాలచుట్టూ ఎంత పువ్వులతోట వేసినారో ! మావిళ్లూ, జీడిమావిళ్లూ పూతబట్టి ఎలాగువాసన వేస్తున్నవో చూడండీ! అమ్మ కెంతోయిష్టం ఆవాసనంటే ! ఈ కాలములో, నేలకంటుతూన్న జీడిమామిడి కొమ్మమీద కూర్చుండి, మీది కొమ్మనుచేరబడి,ఉయ్యాల్లాగుకొమ్మనూపుతూ, పుస్తకం పట్టుకొని పగలంతా వుండేది, నావెర్రితల్లి ! కొమ్మమీదకూర్చొని కోకిలస్వరంతో పాడుతే, ఉద్యానవనమంతా వినిపించేది, శ్రుతివేసినట్టు కోకిలలు రుతముచేస్తాంటే! నాకన్నవాడా, ఇవన్నివిడిచిపెట్టి వెళ్లిపోయినావా? మన మేడలూ, తోటలూ ఎందుకూ వీటిముందర? ఇక్కడ వేసవిలో మధ్యాహ్నముచలి వేయదా? మరొక పర్ణశాలవేసుకొని మనముకూడా ఇక్కడ ఉండిపోతే బాగుండు ననిపిస్తూన్నది.

అశ్వ:—అటువంటిస్థలమే — వెళదాంపద. (సావిత్రియెదుట సాష్టాంగపడి నిష్క్రమింతురు.)

ఎ ని మి ద వ రం గ ము

[తాటివంతెన – ప్రవేశము, అశ్వపతి, అతనిభార్య.]

అశ్వ:—ఈతాటివంతెన బాబే వేసి ఉండవలెను. అంత అగాధం మీద ఒక్కడూ ఎంతేసిచెట్లు వేసినాడో! ఆ దానిమ్మ ళ్లకు బుట్టలు కట్టినాడు. అన్నిజాతులు ఫలవృక్షాలూ వేసినాడు. ఆపల్లాలన్నీకప్పి ప్రశస్తమైన త్రోవవేసినాడు. పర్ణశాల మొదలు ఇంతదూరమూ త్రోవకు రెండు వైపులా సరువిడిమొక్కలు వేసినాడు. కాని, ఇటుచూడూ. ఇక్కడనాలుగుబారలు పెద్దడుగులే కానొస్తున్నవి. ఆపైని మళ్లీ ఇద్దరడుగులూ ఉన్నవి.

రాణీ:—ఆనాలుగడుగులూ అమ్మను చంకబెట్టుకొని వెళ్లిఉండవలెను. ఆపైని అమ్మ ముఖమూటంపడి దిగివేసిఉండవలెను.

అశ్వ:—దయామయుడు సత్యవంతుడు, చేసే ఉండును. ఏదోఒకత్రోవ తొక్కనేతొక్కినాము; చివరవరకూ చూచితీరవలెను,

సావిత్రిమీద భారమువేసి. మనిషిపడు కొన్నట్టులేదూ? ఏమి?

రాణీ:—అవును, నాథా! మనిషే.—సత్య వంతుడే కావలెను.

అశ్వ:—అనుమానమెందుకు? వేగముగరా, చూస్తావేమి? పరుగెత్తు! అమ్మా, సా విత్రీ! (తెర)

తొ మ్మి ద వ రం గ ము

[ప్రవేశము అశ్వపతి, అతనిరాణీ, సత్యవంతునిశవము.]

అశ్వ:—(శవమువద్దకు వెళ్లి)— ప్రాణము లేదు, నారదుడు అబద్ధమేల చెప్పును?

రాణీ:—కాని, అమ్మేదీ? అమ్మా, సావిత్రీ, బాబయ్యా, నేనూ వచ్చినాము. ఎక్కడు న్నావు, తల్లీ! "—పలకవేమీ, నాయనా?

అశ్వ:—ఇదిమనకు ఈనాటి దుఃఖముకాదు. పెళ్లినాడే మొదలు. దినములు లెక్కపె ట్టుకొంటూ, తుదకు చూడవలసినదేమో చూచినాము!

రాణీ:—కాని, నాకన్నతల్లేదీ? నావరప్రసా దిని ఏదీ?

అశ్వ:—ఈదగ్గిర ఎక్కడో ఉండవచ్చును, సంస్కారప్రయత్నంచేస్తూ. అవిగో కర్ర లు. బాబుకొట్టినవే అయి యుండవలెను. అగ్గికొరకుగాని వెళ్లినదాయేమి, అమ్మ?

రాణీ:—నాకడుపులోనే పెట్టినది ఆరని అగ్గి నాచిట్టితల్లి! ఎక్కడైనా ముఖం తిరిగి పడిపోయినావా, అమ్మా? ఈవేడుక చూపించడానికా రప్పించినావు, కన్న వాడా? ఇక నీసహగమనము చూడడము వేడుక ఒకటేనా బాకీ, నాయనా? ఈపా పిష్టికళ్లతో ఎలాగుచూచేది, తల్లీ? చూచి, ఎలాగు బ్రతుకుమన్నావు. సా విత్రీ? నీకేమి, ధీరవు, నవ్వుతునే వెళ్లిపో తావు, మేమెలాగు భరించేది, తల్లీ? (మూర్ఛిల్లును.)

అశ్వ:—మూర్ఛిల్లినది! ఈకష్ట మొకటా నాకు? ఇక్కడెవరు పలుకుతారు? —అదు గో తెలివి వస్తున్నట్టున్నది!

రాణీ:—నాథా, మనమెక్కడున్నాము?

అశ్వ:—మన అందరిస్మశానములో! ఎక్కడా ఉందామని వచ్చినామూ ఏమి ఇక్కడికి? భర్తతో సహగమన మన్నాడు. కాని నేడు తండ్రికి పిల్లతో—

రాణీ:—తల్లికికూడాను, రెండు సహగమ నములూ ఒక్కమంటలోనే! ఎంతపనిచే సినావోయ్, తండ్రీ! అమ్మా, ఒక్కపిల్ల వాణ్ణి, చిటికినవేలంత కందుని, భూమి మీద పడవేసి ఉందువా!

అశ్వ:—అమ్మా, సావిత్రీ! అంతా తెలిసుండి యింత ఆలస్యంగా వచ్చినామని కోపం వచ్చినదా? తల్లీ! అందరమూ కలిసే పోదామమ్మా, కైలాసానికి. రా, తల్లీ, వేగం,రా కాని, అమ్మ అగ్గితేవడానికి పర్ణ శాలకు వెళుతూంటే, త్రోవలో ఏదో—

రాణీ:—ఏదోఏమిటి? ఇలాంటి అరణ్యంలో ఏమృగాలయినా ఉంటాయి—ఏజంతువు

కడుపున పెట్టుకొన్నదో అమ్మను. (మూర్ఛిల్లును)

అశ్వ:—అన్నా, మాటమాటకీ మూర్ఛిల్లుతున్నదే! (శవమువైపు చూచి) వీరాధివీరా, ఈ పువ్వులెవ్వరు జల్లినారోయ్, తండ్రీ, నీమీద? స్వర్గానికి నీవంటివాడు వస్తున్నాడని, దేవతలిచ్చిన స్వాగతమా, నాయనా, ఈపువ్వులు? లేకుంటె ఇటువంటి పువ్వులేవీ ఈలోకములో? నా పిల్లకు మంగళసూత్రముకట్టి మమ్మల్ని తరింపజేసిన చేతులా యివి? తల్లిదండ్రుల సేవలో ఎప్పుడూ మెలగి స్వర్గమునకు మెట్లుకట్టిన చేతులా యివి? ఆనాడు నీకు పిల్లనియ్యడానికి వస్తున్నపుడు శత్రువుల మనుకొని విల్లెక్కుపెట్టిన చేతులా యివి? ఆవిల్లేనా, నాయనా, యిది? నీతల్లిదండ్రులు ఇంకాకుంటే, ఆరుగురమూ కలిసే పోదాం, తండ్రీ! నీవు బ్రతికి ఉండగా, కలుసుకో—

రాణీ:—అమ్మ యీభూలోకములోనూ లేదు, చచ్చిపోలేదు.

అశ్వ:—మూర్ఛలోనే పలవిస్తున్నది! కాని, ఆమాటలు నిజమై యుండునా? ఈమూర్ఛపోవడ మెప్పుడు? పిల్లను వెతకడానికి వెళ్లడం ఎప్పుడు?

రాణీ:—(లేచి కూర్చొని) మీరు చూచినారండీ, అమ్మను?

అశ్వ:—అటూఇటూ వెళ్లి వెతుకుదాము, లే. కాని, మనమువచ్చిన త్రోవనేగాని, మరెటూ అడుగులుకానరావు! అమ్మ ఏమయినది? వాయుమార్గాన్ని వెళ్లినట్టు ఎలాగువెళ్లినదో? సముద్రములో నావ వెళ్లిన త్రోవ వెతికినట్టున్నది మనము అమ్మను వెతకబోవడము! అయినా ఇటూ అటూ పిలుస్తూ తిరుగుదాము.

రాణీ:—మా కేమి దారికానరాకుండ చేసినావా, సావిత్రీ? (తెర)

ప ద వ రం గ ము

[సత్యవంతునిశవము, సావిత్రి.]

సా:—(కొంచెము దూరమునుంచి) అదుగో, నాభర్తశరీరము! (దగ్గిరకువెళ్లి) ఓవనదేవతలారా, మీదయవల్ల మళ్లీనాకళ్ల పడినది. కాని, పైనీ, చుట్టూ, ఈపువ్వులేలాగువచ్చినవి? ఈక్రొత్తడుగు లెవ్వరివి? వనదేవతలవా? వారువేసిన పువ్వులా యివి? లేక, ఇందాకాపడిన పుష్పవర్షమా? నవ్వుతూ పడుకొన్నట్టున్నది! ఎప్పుడూ మీనగుమొగమే చూచినాను. నవ్వుతోనే లెండి. (భర్త శరీరమును ముట్టుకొనును) అదుగో కదిలినారు! ఆహా! నాసావిత్రి దయ అపారము! ఎన్ని కన్నీళ్లు వచ్చినవో! ఏమీ, సుఖదుఃఖములకు ఈసాన్నిహిత్యము! వారు మృతినొందినప్పుడైనా ఇన్ని కన్నీళ్లురాలేదు! నేను కనబడకపోవడముచూచి ఏమంటారో, ఆపొదచాటునుండి వింటాను. వింటే, చెవుల పండువుగా, అప్పుడన్నమాటలే గదా వినవలెను? (దాగికొనును) అదుగో లేచి కూర్చున్నారు!

స:—ఏమిది! ఎక్కడున్నాను? ఈఅడివేమిటి? కైలాసంలోకూడా అడవులా? స్వర్గానికిపోయినా సవతిపోరుతప్పదన్నట్లు కైలాసానికిపోయినా అరణ్యం తప్పదాయేమి నాకు?

సా:—(తనలో) నాథా, కైలాసంచూచివచ్చినారా? యముడననే అన్నాడు అక్కడున్నారని- ఆకబుర్లువినాలి.

స:—(అటుఇటుచూచి) కాని, ఈఅడవి ఎప్పుడైనాచూచినానా? తెలిసినదానివలే ఉన్నది. తెలియడంయేమిటి? ఇక్కడ కొంతకాలములేనూ? కొంతకాలమేనా? నేనరిగిన చెట్లుకావూ అవన్నీ?

సా:—చిత్రంగాఉంది!

స:—ఇంతసేపూ నేనుచూచి పరమానందముపొందిన పార్వతీపరమేశ్వరు లేరీ? ఆ గాంధర్వ గానమేదీ? కళ్లుమూస్తే కైలాసం; కళ్లువిప్పితే, అడవి! (కళ్లుమూసుకొని)అదుగో శంకరుడు; పార్వతి అదుగో! (కళ్లువిప్పి) పువ్వులూ, వాటివద్ద కాకులూ బాడిదచెట్లు, అదుగో! ఎటుచూచినా అడవే!—ఆఁ, ఆ వినిపిస్తున్నది ఏమిటి? పులియార్పుకాదూ? ఈధనస్సూ, ఈబాణములేమిటి? ఆ గొడ్డలొకటి! ఎవరివివన్నీ? న లుగువైపులా తిరిగిచూస్తే, కనిపిస్తాడేమో, వీటియజమాని? (అటూ ఇటూతిరుగును.)

సా:—ఏమదీ? నామాటేలేదూ! నన్ను వెతుక్కొంటూ వెళతారనుకొంటే, తననుతానే వెతుక్కొంటున్నారే! కాని, చూతాం; ఎప్పటికైనా ధోరణి నావైపు తిరుగుతుందేమో.

స:—(వచ్చికూర్చొని) ఈవిల్లెవరిదో చూతాం దీనిమీదపేరున్నదే! "సత్యవంతుడు"— ఆఁ! సత్యవంతుడా! ఎవడతడు?

సా:—వెర్రికుదిరింది; ఇక రోకలి తలచుట్టడమేబాకీ! నేను—

స:—ఈచేతులెవ్వరివి! ఈశరీరమెవ్వరిది?

సా:—అది మరీబాగుంది!

స:—నాదివ్యశరీర మేదీ? (తనను గిల్లుకొనును) గిల్లితే నాకు నొప్పెత్తినదే!

సా:—బలే!

స:—ఈశరీరమునాదే! నన్నునేనే గిల్లుకొన్నాను! మరి నేనం"టే? మహర్షులకు తెలుసుకోవడము కష్టమయినది "నేను" అంటే.

సా:—ఏరంతా ఈది ఒడ్డున మునిగిపోయినట్టున్నది నాపని! ఇందుకా తెచ్చుకొన్నాను యమునితో పోరాడి? "ఆయన్ను బ్రతికించుకోవడము కష్టమా, ఈ వెర్రి పోగొట్టడము కష్టమా?" అనిపిస్తున్నదే! కాని నాసావిత్రీదేవి ఏమయినది, అవసరమయితే?

స:—ఇవన్నీ నేను ఎరిగినవేనా? ఆలాగే కొంచెము బోడగడుతూంది. కళ్లులేని తల్లిదండ్రు లున్నట్టూ, వారిసేవచేస్తూ కాలము గడుపుతూన్నట్టు—

సా:—మార్గాన్ని పడుతూన్నది, దేవిని స్మరించేవరికి! ఇంకా—

స:—కొంచెముకాలము, అప్సరసలను మించిన—

సా:—అది నామాటేనా?

స:—మూర్తీభవించిన పవిత్రత, అసమాన పతివ్రత—

సా:—వేగముగా నా పేరు చెప్పి స్వర్గము జూరివ్వండి—

స:—సాటిలేనిభార్యతో స్వర్గసౌఖ్యమనుభవించినట్టు—

సా:—ఇప్పుడుగదా, చెవులూ, హృదయమూ ఉన్నందుకు సార్థకము!

స:—కాని, ఆమెపేరు? (నొసలుపట్టుకొని ఆలోచించును) జ్ఞాపకమురాదేమి పేరు?—పులియార్పు మళ్లీ! ఇటె వస్తున్నట్టున్నది! ఎందుకైనామంచిది గొడ్డలిచేతపట్టుకుంటె. (అలాగుచేయును)

సా:—ప్రపంచజ్ఞానము రావడము ఆరంభమయినది!—పులీ,గొడ్డలీ, పట్టుకోవడమూ. మరి వెళ్లి చూస్తాను. (వెళ్లి వెనుకనుంచి అతనిభుజములమీాద చేతులువేయును)

స:—(ఉలికిపడి) ఎంతలో వచ్చిందో పులి! (దిగ్గునలేచి గొడ్డలిపైకెత్తి తిరిగిచూచును) ఇదేమిటిది? పులనుకొని తిరిగిచూస్తే, ఈ స్త్రీయేమిటి ? ఎవరమ్మాయీ, నీవు? ఇప్పుడు పులిలాగు అరిచినది నీవేనా? నీవెక్కడనుంచివచ్చావు, ఆకాశంమీాదనుంచి దిగబడ్డట్టు?

సా:—నేను అక్కడనుంచే దిగబడ్డాను. (తనలో) ఇంకా చెరుపూమరుపులోనే ఉన్నారు!

స:—ఎవరికోసం వచ్చినావు?

సా:—మీాకోసమే.

స:—(తనలో) సరే, కైలాసంనుంచి వచ్చి ఉండవలెను. అక్కడ నన్నుచూచి నాకోసంవచ్చింది కాబోలు? లేకుంటే, ఇక్కడ యిటువంటి ఆకారమెక్కడిదీ? అయినా, కేవలమూ క్రొత్తమనిషివలె లేదు. నాతో నీకేమిపని, అమ్మాయీ?

సా:—తమర్ని వరించడమే పని

స:—ఇదేమిటిది ? నీపేరు ?

సా:—(తనలో) చెప్పివేయనా? చెప్పించనా?—మీారు మరిచిపోయిన పేరు.

స:—"మీారు ఖురిచిపోయిన పేరు" అన్నదానిపేరు?

సా:—మీారెవరిపేరుమరిచిపోయినారని ఇప్పుడిప్పుడను కొన్నారో, ఆమనిషిని.

స:—నాభార్యపేరు మరచినాను. అది నీకెలాగు తెలుసును?

సా:—(తనలో) తమాష్ చేస్తాను.—సావిత్రిని ఆరాధించేవారికి—

స:—ఉండు! ఉండు! అది నాభార్యపేరని జ్ఞాపకముచేసినావు.

సా:—మీాభార్యపేరు సావిత్రేనా?

స:—అవును.

సా:—ఎక్కడనున్నది?

స:—ఏమో తెలియదు.

సా:—మంచి మనిషేనా?

స:—మంచిమనిషేమిటి? దేవతాసమాను రాలు.

సా:—ఆహా:—అటువంటిభార్య ఏమయి నదో తెలియదా? మీరెక్కడనుండివచ్చి నారు?

స:—కైలాసమునుండి.

సా:—(తనలో) జాగ్రత్తగా తీసుకొరావలెను త్రోవలోకి—మీభార్య కైలాసములోనే ఉన్నదా?

స:—నేనక్కడ చూడలేదుగాని అక్కడ ఉం డదగినదే.

సా:—అలాగేం? ఆమనిషి ఆనవాళ్లేమైనా చెప్పగలరా?

స:—ఎవరు వర్ణింపగలరు ఆసౌందర్యమును, ఆగుణములను?

సా:—(తనలో) ఇంతవరకు ఓర్చినందుకు, వినవలసినదంతా వినివేసినాను. ఇకగుర్తు పట్టించి, ఆకైలాససౌఖ్యమును అనుభ వించవలెను—నన్నెప్పుడైనా,ఎక్కడైనా చూచినట్టున్నదా? ఇంతసేపూ పెడ ముఖముపెట్టుకొని మాట్లాడుతున్నారు. ఇప్పుడు బాగాచూచి చెప్పండి—

స:—పరస్త్రీని ఎలాగుచూచేది?

సా:—పరస్త్రీ ఏమిటి, తమర్ని వరించడానికి వస్తే?

స:—(చూచి, తనలో) నాసావిత్రివలె ఉన్న ది, మూడుమూర్తులా— నీవలెనే ఉం టుంది.

సా:—నాథా, నేను తమసావిత్రినికానూ?

స:—నేను భూలోకములో ఉండి కైలాసము ను కలలోచూచినానా? లేక కైలాసములో ఉండి ఇప్పుడు భూలోకము కలలో చూస్తు న్నానా? కాని, కైలాసవాసులకుకూడా స్వప్నములు వచ్చునా? రావే.

సా:—బాగుంది, నాథా, అందుచేతనే తమ రిప్పుడు కైలాసములో లేరు.

స:—నేను కైలాసము చూడడము మట్టుకు స్వప్నముకాదుసుమా! కళ్లకు కట్టినట్టుం దే! (కళ్లుమూసుకొని) అదుగో పార్వతీ పరమేశ్వరులు!

సా:—అదీస్వప్నముకాదు, ఇదీ స్వప్నము కాదు- మీరు కైలాసమునకు పోయి, అక్కడనుండి ఇక్కడికివచ్చినారు.

స:—అదెలాగు? చనిపోయి ఇక్కడనుండి అక్కడికి వెళ్లడమంటె బాగుంది. కాని, అక్కడనుండి తిరిగీ ఇక్కడికి అలాగే రావడమేమిటి, ఎక్కడాలేనివింత!

సా:—తమకు రెండూ జరిగినవి. అదీ, ఇదీ ఈదినమే. మీకు యమదర్శనమయినట్టు జ్ఞాపకమున్నదా?

స:—ఉన్నది.

సా:—ఆతరువాతనే కాదూ తమరు కైలాస మునకు వెళ్లడం.

స:—మరేమి? ఆ తరువాతనే కాని, నాకు యమదర్శనమైనట్టు నీకెలాగు తెలుసునూ?

సా:—నాతొడమీద తలఉంచి తమరుపరున్నప్పుడు కాదూ, యముడు కనబడడమూ?

స:—అయి ఉండ వచ్చును—అవునవును, అప్పుడే.

సా:—అప్పుడే నాకూ యమదర్శన మైనది. నన్ను కూడా మీతో తీసుకపొమ్మని ప్రార్థిస్తే, తమప్రాణములే తీసుకపోయినాడు. నేను ఆయన్ను వెంబడించి ప్రార్థించగా ప్రార్థించగా ముందు తమతల్లిదండ్రులకు కళ్లిచ్చి—

స:—నాతల్లిదండ్రులకుకళ్లిచ్చినాడా? ఆతరువాత! వేగముచెప్పు.

సా:—తుదకు తమకు ప్రాణమిచ్చినాడు. తమ శరీరమును నేను ముట్టుకుంటే ప్రాణము వస్తుందన్నాడు.

స:—ఆఁ!

సా:—నేను వచ్చి తమశరీరమును ముట్టుకొని, మీరు లేవగానే, ఆపొద చాటునుండి చూచినాను. తమరన్న మాటలన్నీ విన్నాను. తమకు పూచిన బాడిదచెట్టుయందు ఎప్పుడూ ప్రీతె! తమరు లేచి అటూ ఇటూ తిరగడమూ, తమర్ని తమరు గిల్లుకోవడమూ_ అప్పుడు నాకు పట్టరాని నవ్వువచ్చింది సుమండీ!—

స:—చాలు, చాలు, మరి ఆనవాళ్లు చెప్పనక్కఱలేదు.

సా:—ఈయడవిలో నేనెక్కడనుండి వచ్చినానని అనుకొన్నారు వైతరణినుంచి రాకుంటె?

స:—పులియార్పు నీవూ విన్నావా?

సా:—వినడమేనా? భయపడి అటూ ఇటూ చూస్తే, దేనినో వెంటబడడం కనిపించినది. మీకంటె భయంలేదుగాని, నాకు వళ్లు ఝల్లుమన్నది. అప్పుడే—

స:—ఉండూ, ఉండూ! ఆపిలిచేది ఎవరూ, "సత్యవంతా, తండ్రీ, ఎక్కడున్నావోయ్? అమ్మా, సావిత్రి, ఎక్కడున్నా?" అని?

సా:—గుర్తించలేరూ, నాథా?

స:—మాతండ్రిగారి మాటలు కావూ?

సా:—కాకుంటె మనిద్దరినీకలిపి పిలవడమేమీ? అల్లరుగో, మా అత్తగారూ, మామామగారూ, అల్లోచెట్లమధ్యను:_ మల్లీ చెట్టు చాటైనది!—

స:—కనిపిస్తున్నారు. ఈత్రోవనే వస్తున్నట్టున్నది—

సా:—మన అడుగుల జాడబట్టి- నాథా! యముడు వారికి కళ్లివ్వడమే లేకుంటె, ఎలాగు?—

స:—అవునవును వారికి పోయినదృష్టిరాగా నాకుపోయిన ప్రాణమేలరాకూడదు? నా సావిత్రిని ఏమని కొనియాడగలను?

సా:—మనసావిత్రిని కొనియాడడము మన వశమా?

స:—నిన్ను చూస్తూంటే నాహృదయము తల్లడిల్లుచున్నదే! ఏమిచేయడమో ఏమ నడమో తెలియకున్నదే!

సా:—(తనలో) జననీ! సావిత్రీ! నాథర్తను నాకిచ్చినావా?

స:—నేను కైలాసమునుండి రావడమూ, అది చూచిన కళ్లతో ఈ అడివి చూడడమూ ఆ రెండు అనుభవములూ కలిసిపోయినవి—చూచావూ? లోతులేనినీళ్ల అడుగున రాళ్లూ! చెట్లప్రతిబింబమూ కలిసిపోతవి. అలాగు—

సా:—షర్బత్ లో పులుపూ తీపీ కలిసిపోయినట్లు—

స:—నీ అనుభవం నీకూ, నా అనుభవం నాకూ, స్ఫురించినవి. ఆ రెండు అనుభవములమధ్య చాలా గాభరాపడిపోయినాను. నీవు వాటిని వేరు చేసేవరకు—ఇప్పుడు మనస్సంతా తేటగానున్నది. సావిత్రి దయవల్ల (సావిత్రి, భర్తవంటిమన్ను దులుపుచున్నది.) నా వంటిమన్ను దులుపుచున్నావా, సావిత్రీ? దీని అర్థమేమిటో తెలుసునా?

సా:—తెలియడానికేమున్నదినాథా? ఇక్కడ బాధచేత నేలమీద దొర్లినారు, మన్నంటినది. అది దులుపుతున్నాను.

స:—దానికంటె మంచి అర్థము చెప్పనా? ఈశరీరము ఈమంటిలో కలియకుండా నీవు చేసినావని, నీవు నా వంటిమన్ను దులపడము అర్థము.

సా:—నాథా, నాతలేమి, అంతపని చేయడానికి? మనసావిత్రీదేవి చేసినది.

స:—నీవు సావిత్రీదేవి వరప్రసాదినివికావూ?

సా:—అలాగే అంటారు మాతల్లిదండ్రులు—

స:—అంతకంటె నీవు సావిత్రీదేవి అవతారమై యుండవలెను. లేకుంటె, చనిపోయినవానిని బ్రతికించడమేమిటి?

సా:—లేకుంటె, మృత్యుంజయులైన తమ ధర్మపత్నిగా ఉండడానికి అధికారము ఎలాగుకలిగినది? సావిత్రి అవతరిస్తే, మృత్యుంజయుడూ అవతరించవలెను. విష్ణువు రాముడైనాడు, లక్ష్మి సీతయినది—అదుగో మాఅత్తమామలు! ఎంతలో వచ్చినారో!

[సత్యవంతుని తల్లిదండ్రులు కొంచెము దూరమున ప్రవేశింతురు.]

తండ్రి:—ఆమె ఎవరైయుండునో, అంత చక్కనిది?

తల్లి:—ఈవనదేవతా యేమి? లేక, పార్వతీపరమేశ్వరులు విలాసార్థము ఇక్కడ విహరిస్తున్నారా? (దగ్గరకువచ్చును.)

స:—అమ్మాజీ, తమకుమారుడు నమస్కరిస్తున్నాడు. బాబాజీ, నమస్కారము!

తండ్రి:—ఏమి, నాకుమారుడు, సత్యవంతుడవా?

సా:—తమకోడలు నమస్కరిస్తున్నది.

తల్లి:—ఏమీ! నాకోడలవా? సావిత్రీదేవను కొంటిని! మాకుదృష్టి ఎలాగువచ్చినదో గాని, వచ్చినందుకు నిన్నుచూచి తరించి

నది. సావిత్రి అని పేరున్నందుకు, సావిత్రీ దేవివలె కనబడుచున్నావే, తల్లీ!

స:—కనబడడమే కాదమ్మాజీ: ఆమె అంశయే! లేకుంటె, మీకు కళ్లెలాగు తెచ్చినది? చనిపోయిన నన్నెలాగు బ్రతికించినది?

తల్లి:—ఏమీ, చనిపోయి బ్రతికినావా, కొడకా! మనసావిత్రి బ్రతికించినదా? మాకు కళ్లిచ్చినది, సావిత్రా? ఏమమ్మా?

సా:—అవునత్తయ్యా, మనసావిత్రేను.

తండ్రి:—నాకు నోట మాటరాకున్నది. ఏలాగు, తల్లీ! ఈవృత్తాంతం—కాని, ఆపిలిచేది ఎవరు, "అమ్మా, సావిత్రీ," అని?

సా:—మాతల్లిగారి మాటలవలె ఉన్నవి! కాని, ఇక్కడికెందుకు వచ్చినారు? మళ్లీ పిలుస్తున్నారు! ఇదుగో, అమ్మాజీ, ఇలా రండీ, ఇక్కడున్నాను. (ఎదురుగా వెళ్లును.) (అశ్వపతి, రాణి ప్రవేశింతురు) అమ్మాజీ!—ఏమిటి, బాబాజీ కూడానా! వగర్తున్నారేమీ? నమస్కారము!

అశ్వ:—నీమాటవిని పరుగెత్తి వచ్చినాము. తల్లీ—హో, అదుగో, నాతండ్రి, సత్యవంతుడు!—ఇందాకావస్తే—నేను ఆ మాట అనలేను. బావగారూ, నేను, అశ్వపతిని, నమస్కరిస్తున్నాను. (వారిద్దరూ ఆలింగనము చేసుకొందురు.)

సత్యవంతునితండ్రి:—బావగారూ, నాకిదంతా, స్వప్నమో, ఇంద్రజాలమో తెలియకున్నది!

అశ్వ:—నాకూ అలాగే ఉన్నది! అమ్మా, నారదుడు చెప్పినది ఈదినమే అని, మీ అందరినీ చూతామని వచ్చినాము. అలాగు జరిగినది! మేము చూచినాము—నీవు కనిపించకుంటె వెతుక్కొంటూ తిరిగి తిరిగి వచ్చినాము — ఇదంతా, ఏమిటమ్మా, ఒక్కమాటలో చెప్పూ, నాయనా.

సా:—యముని, నేను వైతరణి అవతల ఒడ్డువరకూ వెంటబడి ప్రార్థించగా, మనకుల దేవత ఆజ్ఞానుసారముగా, మా అత్తమామలకు కళ్లివ్వడమూ, మీకు కోరినందరిని కుమాళ్లను ప్రసాదించడమూ, నాకు కలిభిక్ష పెట్టడమూ, నాకూ కుమాళ్లు కలుగుతారని శలవియ్యడమూ జరిగినది. నేను యముని వెంటబడి తిరుగుచుండగా మీరిక్కడికి దయజేసి ఉండవలెను. ఇంతట నేనువచ్చి మీఅల్లుని శరీరము ముట్టుకోవడమూ, వారు మృత్యుంజయులై—

అశ్వ:—చాలునమ్మా, చాలును. నీవు సావిత్రీదేవిమీద భారమువేసి నీమనోహరుని చెట్టబట్టినావని అనుకొన్నాము.

సా:— సరిగా అనుకొన్నారే, బాబాజీ!

అశ్వ:—మేము మారాజ్యమును, మీమామగారి రాజ్యమును మీకిచ్చి—

సత్యవంతునితండ్రి:—బావగారూ, ఇప్పుడు జరిగినవాటికి తీసిపోదే, తమరు శలవిచ్చినదే నిజమయితే రాజ్యభ్రష్టుకనై—

అశ్వ:— మేము సావిత్రిని వెతుకుతూంటె, తమమంత్రి వీరసేనుడు, పరివారముతో కనిపించి—

సత్యవంతునితండ్రి:— వీరసేనుడా? చిత్రం.

అశ్వ:— వారు తమశత్రువులను గెలిచి, తమ సాళ్వదేశము తమకు సంపాదించి, తిరిగి తమర్ని పట్టాభిషిక్తులుగా చేయడానికి వచ్చినారు. నేను తమపర్ణశాలకు పంపించి వేసినాను.

సత్యవంతుని తండ్రి:— ఏమి, పరమేశ్వరుని విలాసము! కాని, నాకు రాజ్యమేల, బావగారూ, సావిత్రి, బాబయ్య ఉండగా? వారిద్దరికీ పట్టాభిషేకము చేసి, చిరంజీవి మాకొరకు కట్టి మాయిద్దరినీ, శిశువునూ తల్లి కాపాడినట్లు, కాపాడిన ఆపర్ణశాల లోనే, యముని సాధించిన ఈసాధ్వీమతల్లి నిలిపిన సావిత్రీదేవిని పూజిస్తూ, ఉండడమే నా కోరిక.

సత్యవంతునితల్లి:— నాకోరికా అంతే.

అశ్వ:— నారాజ్యభారముకూడా చిరంజీవి కిచ్చివేసి, తాను పునరుద్ధారణైన ఈ చోటనేకూర్చుండి తపస్సుచేసుకొంటాను.

స:— మాకు మాబాబయ్యగారు రాజ్యమప్పగించినట్లు, తమరుకూడా మాబావకు మద్రదేశ మప్పగించిన తరువాత మాటగాని ఇప్పటిమాట కాదు.

సత్యవంతునితల్లి:— అంతేనా? మాపౌత్రునికి తమపౌత్రి నిచ్చి వివాహము చేసిన తరువాతమాట.

సత్యవంతునితండ్రి:— మనమందరమూ, వాచామగోచరమైన ఇంత ఆనందముపొంది తరించిన ఇక్కడే, వెంటనే, మనసావిత్రీదేవిని కొనియాడి పర్ణశాలకుపోదాము— ఏదీ, తల్లీ, సావిత్రీ, కానీ:—

అందరూ మోకాళ్లబడి సావిత్రీదేవిగూర్చి పాడుదురు.— (తెర)

[నటకుల కిష్టమైనది ఏదైన దేవిస్తోత్రము పాడనవ్చును.]

అభివందనము

రాచర్ల తిప్పయ్య—సాహిత్య సరస్వతి

అలభవిష్యద్వ సంయుగమంబు వచించు, పరభృతగాన ప్రవాహమందు
అలరు కెందామరలందు జుంజుమ్మని, రొదసేయు మెలదేటి కదుపులందు
అరవిరిమొగల విరియించి పరిమళం,బులగ్రోలు శీతలానిలమునందు
ఎలమావిపూపపిందెల మెక్కి మనసార, నలరు చిల్కలముద్దు పలుకులందు
భవ్య కమనీయవన సుసౌభాగ్యమందు, చెలఁగియుదయించుచున్న లేఁజిగురులందు
పెక్కుచందంబులన్ దాండవించునట్టి, ప్రణయదేవత కిదే యభివాదనంబు.

కోకిల

జి. జాషువ గారు

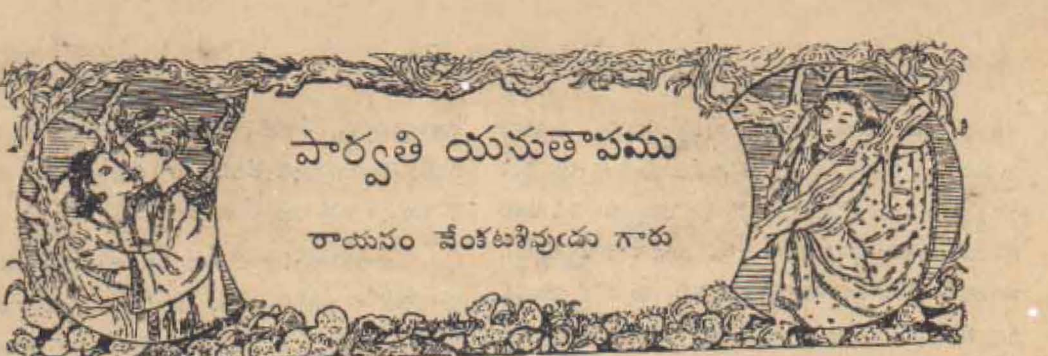
సరస రసాల నూతన కిసాలయ భోజన మారగించి సుం
దరతర మల్లికాకుసుమ ధామముల న్మకరంద నిర్ఝరాం
తరములఁ దానమాడుచు లతాచయడోలల నూఁగుచున్ మనో
హరముగఁ గూయుచుందువుగదమ్మ, వసంతమునందుఁ గోకిలా!

చ. తరళసమీరడింభములు దాఁకి మరందముఁ జిందు మేలిక్రొ
వ్విరులకుఁ దేఁటిముత్తములు పేరెముఁ లెత్తెడుచోటఁ బూవు జ
ప్పరములచాయల న్విమలవారి రహించెడుచోట హాయిగాఁ
దిరుగుచుఁ గూయుచుందువుగదే! మధుమాసమునందుఁ గోకిలా!

చ. దరవికచ ప్రసూనముల తావుల ప్రోవుల సీను సన్నతె
మ్మెరలుఁ బటీరము న్గోమరు మించు కురంగమదంబుఁ బచ్చక
ప్పురమును బుద్ధి కింపగునె ముందొకమాటు భవన్మనోహర
స్వరమధురాంబుధిన్ బరవశత్వము నందిన నమ్మ, కోకిలా!

చ. విరిసినబొండుమల్లియల వీథులఁ బుప్పొడితిన్నెలందు బం
భరతరుణీమణు ల్జిలుఁగుపాటలు వాడుచుఁ దోడుగా వనేం
దిర నలరింతువో! మధునిఁ దియ్యనిపల్కుల సన్నుతింతువో?
విరహుల నేచ మన్మథునిఁ బిల్చెదవో యెలుఁగెత్తి కోకిలా!

చ. హరిణకిశోరము ల్ఘనవనాంతర కుంజవిశాలసీమల
న్దిరుగుట మాని కంచుకిత దేహము లొప్పఁగ మోదబాష్పము
ల్గురిసెడు గంధపుందరులకుం బెనఁగొన్న భుజంగపాళి య
బ్బురముగ మూర్ఛవోవుఁగదె మోహనగానముచేతఁ గోకిలా!

పార్వతి యనుతాపము

రాయసం వేంకటశివుఁడు గారు

౧. పార్వతీభాయి

కావున నుచితములగు నా
కావెంటం గొలిచి తిరుగునప్పుడు మితభా
షావిరచనమును బ్రతీపం
భావనమును గౌరవంబుఁ బాపభయంబున్.

—భారతము.

గాంధినగరమున పర్ణశాలలలో విడుదలేర్పఱుచు కొని దేశీయమహాసభాసభ్యులును ప్రేక్షకులును నిద్రావిష్టులయ్యుండిరి. పగలెల్లను క్రొత్తక్రొత్త విషయములు చూచుచును, చిత్రములగు సువంతములు వినుచును, వడయాడుచు నుండెడివారికి నిద్దుర వేగముగనె లభించుచుండును. కాని సుషుప్తి కలుగనివారు లేకపోలేదు. మైమఱచి నిద్రించువారిసొత్తుల నపహరింపఁ జూచువారును, శ్వాసకాసాది వ్యాధులకు లోనగువారును, కంటికిఁ గూర్కు రాక, గడియలు లెక్కపెట్టుకొనుచు, రాత్రి గడపుదురు. ఇంక నేదైన గాఢమనోవ్యధచేఁ బీడింపఁ బడువారికి, రేయుం బవళ్లొక్కటియె. వేదాంతులమనస్సువలె, వారిదియు దేశకాలనిమిత్తముల నతిక్రమించి, లక్ష్యమందు సుస్థిరమై, చలింపకుండును!

కూర్కు లేని కన్నుఁ గవగల పార్వతీభాయి పై పేర్కొనఁబడినవారిలో నెవ్వరని నిర్ణయింపఁగలము? ఆమె యేదేశపు చేడియయో కలసిమెలసి యుండు స్త్రీ ప్రేక్షకులును, ఐచ్ఛికసేవకురాండ్రు నే చెప్పలేకున్నారు! పార్వతీభాయియొక్క స్వచ్ఛమగు తెలుఁగునుడికారమును బట్టి యామె యాంధ్రస్త్రీ యని నలుగురును దలపోయుచున్నను, హిందీమాటాడుట మొదలుపెట్టినా, ఆమె కంఠము మాఱిపోయి, ఏయుత్తరదేశపు వనితయో యని వినువారు తలంపకపోరు! ఇదిగాక, యామె తెలుఁగు

ముసుఁగు వైచికొని మితభాషిణియైయుండును. దీనినిబట్టి యీయువిద ప్రయాగప్రాంతపు కాంతయని కొందఱును మహారాష్ట్రమానిని యని మఱికొందఱును నూహించుచుందురు.

ఈవరవర్ణిని వయసెంతయో చెప్పుట సులభము కాదు. స్త్రీలవయోనిర్ణయము చేయుట లోకములో పురుషుఁడు విడఁదీయఁగల కఠినసమస్యలలో నెల్ల కఠినమైనది! మేధావంతులగు మామిత్రులొకరు దీర్ఘాలోచనము చేసి, యొకానొక స్త్రీ యామె కొమరితయంత లేఁబ్రాయంపు నెలఁతయని నిర్ధారణచేసిరి! ఇంకొక బుద్ధిమంతుఁడు మాతను బుత్రికయనియును, పుత్రికను మాతయనియును దలపోసి, పిమ్మటవారితో జరిగిన సంభాషణమునఁ దన పొరపాటు గ్రహించి తత్తరపడసాగెను! కోమల ముఖకాంతినిబట్టి పార్వతీభాయి యౌవనస్థయని పరిగణింపవలసియున్నను, ఆమెధరించెడి మొఱకు వస్త్రములు, వైరాగ్యనిష్ఠయును, ఆమహిళామణి ముప్పదివత్సరముల స్త్రీయని నలుగురకు స్ఫురింపఁ జేయుచుండును.

పార్వతీభాయి మితభాషిణియు విరాగిణియునని యనుకొందమా? కాదుకాదు. ఆమెలఁత మితభాషిత్వము వృథాప్రలాపముల దెసకుఁ బోకుండ నాలుక నాఁపనేర్పఱచుకొన్న నియమబంధనమె కాని, ఆపన్నుల నోదార్చునపుడును, దుష్టులకు హితబోధన చేయునపుడును నోరాడకుండఁ జేయు ప్రతిబంధముగాదు. ఆవెలఁది వైరాగ్యమంతయు, మనసును క్షుద్రవిషయముల దెసకుఁ బోనీకుండఁ జేయునదియె కాని, పరులకష్టములఁ దాను వగవకుండునట్లును, వారి కానందమునఁ బాల్గొనకుండునట్లును చేసెడి సంకెలి గాదు!

జవ్వనులగు సాధారణైచ్ఛిక సేవకురాండ్రవలె పార్వతీభాయి, చూపరకనుల నాకర్షించుటకె మెలఁగు చుండు డవాలీని తెలనిచీరపైఁద

ధరించి యిటువటు తిరుగుచుండునట్టిది గాదు. మెడలో వైచుకొనిన రంగుగుడ్డపట్టి తాను జేయవలసిన యుత్తమ ధర్మములు దనకు సర్వదా స్ఫురణకుఁ దెచ్చుచుండెడి గుఱుతనియె యామె భావించును. తన యధికారౌన్నత్యము, మానవసేవచేయ తనకవకాశములు గల్పించు నొక యుపకరణ విశేషమని తలంచు నాసుదతి; అవిచూచుకొనియేల మిడిసిపడుచుండును? మహాసభ జరుగునంతసేపును, పార్వతీభాయి, స్త్రీప్రతినిధులయొక్కయు ప్రేక్షకురాండ్రయొక్కయు సేవయందె కృషిసల్పును. చోటు దొరకక యల్లాడుచుండెడి స్త్రీ కనుపట్టినతోడనె, యామె కూర్చుండుటకుఁ బార్వతీభాయి యిరవు గల్పించును. నోరారిపోవు బాలిక కాపుణ్యవతి మంచినీరు దెచ్చి యిచ్చును. పోరు పట్టియేడ్చి తల్లిని సభలోని ప్రసంగము వినకుండఁ జేయు శిశువు, పార్వతీభాయి యెత్తుకొనినతోడనె నేడ్పుడెలును. ఎప్పుడు పార్వతీభాయి నోట రెండుమెతుకులు వేసికొనునో యెవరును గనిపెట్టలేరు. ఇఁక భోజనశాలలోనికి వచ్చెడి భామినుల కుపచారములు చేయుటకె యామె కరములు వినియోగపడుచుండును. రాత్రులందు విచ్చికసేవకురాండ్రు ప్రేక్షకులవలెనే హాయిగ నిదురించుచుండినను, పార్వతీభాయి మాత్రము తాను విశ్రమించునట్టుండియు, కన్నుల నందఱి సంరక్షణ మారయుటకె విప్పియుంచును.

దేశీయమహాసభ కాకినాడలో జరిగిన దినములలో పార్వతీభాయి కన్నులు రాత్రులు నిద్దుర నెఱుఁగకుండుటకుఁ గారణము పూర్తిగఁ దెలిపితిమా? లేదు లేదు. జీవితము పరోపకారము చేయుటకె యేర్పడిన దీక్షాకాలమని గుర్తెఱిఁగినవారు, జనులసుఖదుఃఖములు తమవనియె భావించుచుందురు. సామాన్యుల హృదయముల సర్వదా యాకర్షించెడి యాహారవిహారాదికములు, పరోపకారపరాయణులకుఁ దృణప్రాయములు. వారికిఁ బ్రియమగు భోగములును లేకపోలేదు. ధర్మనిర్వహణమే వారి కత్యంత సంతోషకారణము. పగలెల్లను కార్యదీక్షలో డస్సి, రాత్రి యొకింతసేపు నిద్రావస్థలో నేదదేని శరీర మెంత యపేక్షించినను, స్వామికార్యాచరణమున రేయుంబవళ్లలో భేదము గల్పింపఁగూడదని పార్వతీభాయి తనదేహమునకు హితబోధ చేయుచుండును! వెలుతురుండు పగటిపూఁట సహాయ మంత నొప్పదిగా నెన్నక, చీకటిచేతను, నిద్రచేతను జనుల పరులఁ దమ్ము నెఱుంగకుండఁజేయు రాత్రిపూఁటయే పార్వతీభాయి జాగరణము చేయఁబూనెను!

పాఠకుఁడా! పార్వతీభాయి యాకారమును జాగరూకతతోఁ బరిశీలింపుము. ఏమి! యాకలికి కన్నులలో కంత చెమర్చుచున్నవే! నీటిబిందువులు కనుకొలుకులనుండి రాలుచున్నవి. లోకసేవయే జీవితంపు పరమార్థముగ నిశ్చయించుకొనిన యాకాంతకు సాంసారికకష్టములున్నవా? పరమ విరాగిణియు, పవిత్రశాంతమూర్తియునగు పార్వతీభాయి మనస్సు నిటు గలంపఁగల పూర్వపు పాపకృత్యములేమైన నామెతలంపునకు వచ్చినవా?

ఔను. పార్వతీభాయి తనపూర్వపు సంగతులొకింత జ్ఞప్తికి రాఁగా పరితపించుచున్నది. తరతరములనుండి భూగర్భస్థమగుటవలనఁ గడు కాఠిన్యమును దాల్చిన నేలబొగ్గు, వేలకొలఁది సంవత్సరములకుఁ బూర్వమొక వృక్షము, కోమల పత్రపుష్పలతాభరితమైన మనోహర వృక్షమే! లఘువైన యంగారపదార్థము నేల పాదుకొని చిరకాలమునకుఁ దిదప కఠినతమమగు వజ్రముగఁ బరిణామమొందుచున్నది! పార్వతీభాయి పూర్వపు వృత్తాంత మెఱుంగనివారికి, పార్వతీభాయి నిక్కంపుఁ బ్రకృతియే తేటపడనేరదు!

౨. పార్వతీ విశ్వనాథులు

చ. ఇది గడుముద్దరాలు పను లేమియుఁ జేయఁగ జేర దెంత
యున్. —భారతము.

విశాఖపట్టణమండలమందలి నేరెడువలస జమీందారు దివానగు సింహాచలముగారు పార్వతి జనకుఁడు. అధిక లోకానుభవముగల దివాను, తన యేకైక పుత్రికయగు పార్వతికి మంచివరుని వెదకుటకై కృషిసల్పి, తన యల్లునికడ నుండవలసిన ముఖ్యలక్షణములు విద్యాధికతయు, గుణాధికతయు నని నిర్ధారణచేసికొని, అట్టి యువకుఁడు లభించినయెడల భాగ్యభోగములకేమియు వానికిఁ గొఱంతలేకుండఁ జేయ నమకట్టెను. ఇటులుండఁగా, ఆనాఁడు పట్టపరీక్షలో విజయము నొంది సుగుణములచే నొప్పారెడి యువకులలో విశ్వనాథము పేరెన్నిక గాంచి యుండుటచేత, అతని నివాసము దూరస్థమగు కొండపీటి

సీమయందు, అతని తలిదండ్రులు సామాన్య స్థితిమంతులు
నైనను, సింహాచలముగారు పార్వతిని విశ్వనాథమున
కిచ్చి పరిణయము జరిగించిరి. అది యేమి కాలవిపర్యయ
మోకాని, యీ శ్రోత్రసంబంధము, ఉభయ కుటుంబముల
వారిని నూతనస్నేహమునఁ గలుపుమాత్రమునకు మాఱు
గా, వారి కిదివఱకు లేని వైరములఁ గల్పించు దుష్టమంత్ర
ప్రయోగమయ్యెను! ఆగర్భశ్రీమంతురా లగు కోడలు
తమ గృహమును లక్ష్మీయుతముగఁ జేయునని సంతసింప
వలసిన కొండపీటివారు తమ శ్రోత్రబంధువుల కలిమికిఁ
గంటకించుకొనసాగిరి!

పుట్టినింటివారిసిరి చూచుకొని కోడలు తన్నుచిత
రీతి గౌరవింపదని యత్త సణుగుకొనుచుండును. మామ
భాగ్యమునఁ బుత్రునకు తన సంగతి దివిటీక్రింది దీపమగు
నని తండ్రి యంగలార్పఁ జొచ్చెను. జననీజనకు లహర్ని
శమును జేసెడి విపరీతబోధనములు క్రమక్రమముగఁ దల
కెక్కిన విశ్వనాథము, భాగ్యవంతుఁ డగు మామవలనఁ
దనకుఁ గలుగఁబోయెడి ధనగౌరవములు, విద్యాసౌందర్య
ములుగల యర్ధాంగివలనఁ జేకూరెడి సౌఖ్యసంపదలును
పరిగణింపక, అత్తవారియెడల నకారణ వైరభావమును
బూనియుండెను.

ఇంకఁ బార్వతి తల్లిదండ్రులన్ననో, విద్యాబుద్ధులం
దగ్రగణ్యుఁడగు నల్లుఁడు లభించెనను సంతోషము పెండ్లి
యుత్సవములతోనే యంతరించిపోఁగా, తమవియ్యము
వారి పేదతికమును గుఱించిరే యనుదినమును దల
పోయుచుండిరి! కొండపీటిసీమ నీకఁదమహాఁతురు కొండ
పీటిచేఁద్రాడువలెఁ దుదిలేని దారిద్ర్య మనుభవించునని
తల్లి పలవించుచుండును. సకలైశ్వర్యములతో సుకుమార
ముగఁ బెరిగిన తన ముద్దులపాఁతు రిక మోటు పడమటి
వారియింట కటకటఁబడునని తండ్రి వగచెను. అత్తవారిని
గొంచెపఱచు నిట్టి క్రిందదనపు మాటలు వినుచుండిన
పార్వతి, యట్టి నిఱుపేదల యింటికాఁపురమును గంటక
సదృశముగ భావించుట అక్కజము గాదు!

3. పతిసతుల సంభాషణము

"అలుకం జెందిన యట్టి కాంత లుచిత వ్యాపారము
ల్ నేర్తురే!"

పారిజాతాపహరణము.

ఒకనాఁటిరాత్రి విశ్వనాథము చేరెడునలప
పట్టణమునుండి మామగృహమున కుర్చీలోఁ గూర్చుండియుం
డెను. సకలవైభవములతో నాసౌధ మొప్పుచున్నను అతని
హృదయము తన కొండపీటిసీమ కుటీరమునందె లయించి
యుండెను. తనవిద్యాప్రజ్ఞల కనువగు నుద్యోగ మిప్పిం
చుటకు మామ సిద్ధముగనున్నను, నూతనముగఁ దానారం
భించిన యుద్యమములవంకకే యాతనిదృష్టి వాలుచుం
డెను. పూర్వము తనయత్తవారినిగుఱించి తాఁ యింటఁ
జెప్పుకొనునంత ఘోరముగ నచటి పరిస్థితులు లేకున్నను,
స్వగృహమందలి స్వతంత్రజీవనమునందే యతఁడపేక్ష గలిగి
యుండెను. అత్తమామలు ప్రత్యక్షరాక్షసులుగాక తన
శ్రేయోభివృద్ధులు గోరుచుండెడి సుజనులేయని యతఁడు
గ్రహించినను, వానిమనస్సు తలిదండ్రులయొద్ద సుఖజీవన
మునకే మఱలెను. విద్యారూపసౌభాగ్యములతో నల
రారెడి భార్య ఎంతటి వినయవిధేయతలు గల సాధ్వియై
నను, సకలైశ్వర్యములుగల మామయింటఁ గాఁపురమున
కంటె, స్వగృహమందలి నిరాడంబర జీవనమె మేలని
యతఁడు తలంచెను!

ఇట్టియూహలలో మనస్సు మగ్నమై యుండుటచేత
నే, ఇప్పుడు లోనికివచ్చి నిలువఁబడినభార్య యాకారము
కన్నుల కొకటిరెండునిమేషముల వఱకును విశ్వనాథము
నకు గోచరముకాలేదు. అంతఁదనయెదుట సౌందర్యదేవత
యపరావతారమువలె నిలిచియున్న సతీతిలకమునుగూర్చి
యిదివఱకుఁ దమవారు చెప్పుకొను సంగతులు స్ఫురణకు
రాఁగా వానికి విస్మయము గలిగెను. లావణ్యమునకుఁదీసి
పోని సౌజన్యము, ఆపాదమస్తకమును ఆ కాంతి
యందు దాతని కనులకుఁ జూడఁగట్టెను. "ఆహా! ఇట్టి
విగఢా లోకములో భ్రమప్రమాదములు! పూలమాలను
జూచి పామనుకొనునట్లు జను లితరులనుగూర్చి యపవాద
ములు నుడువుదురు! ఈ లలనామణి సుగుణములు మెచ్చు
కొననివా రెవరుందురు? ఇది ముఖ్యముగఁ గనిపెట్టియానం
దింపవలసిన నా జననీజనకులె, పార్వతిని గుఱించి విప
రీతాభిప్రాయ మూఁదియున్నారు!" అని యతఁడాశ్చర్య
పడెను. అంతట భార్యాభర్తల కీసంభాషణము జరిగెను.

విశ్వ:—"పార్వతీ! మీ జననీజనకులు సజ్జను
లగుట కెంతో సంతోషించుచున్నాను."

పార్వ:—"రాక్షసులకుటకు వారు కొండపీటి సీమవారు కారులెండి!"

విశ్వ:—"ఇదివఱకు మీవాళ్లు దుష్టులనియే నే దలంచితిని గాని, యిప్పుడు నిజము తెలిసినది. కొండపీటి సీమలోఁగూడ సౌజన్యము నీ కన్నుల కగపడఁగలదు. లోకప్రతీతిచేఁగాక యనుభవముచేతనే మనము ఏవిషయ మేని నమ్మవలయును."

పార్వ:—"అలాటి యనుభవము నాబోటివాళ్లకు సాధ్యమా?"

విశ్వ:—"నా యుద్యోగమునకై మీ తండ్రి రెంతో పనిచేయుచున్నారు గాని, స్వతంత్ర జీవనము నందే నాకు వాంఛ."

పార్వ:—"ఎవరును వెనుకటిగుణము మానలేరు! మీకు మీదేశమునకు వెళ్లిపోవలయునని యున్నదా?"

విశ్వ:—"నేనొక్కఁడనే కాదు, మనమిద్దరమును! అక్కడ లోకోపకారకరములగు పనులు మన మెన్నియో చేయవలసియున్నది. మీపుట్టినింటిలోవలె నైశ్వర్యములు లేకున్నను, నిజమగు సంతృప్తిని సంతోషమును బొందఁ గలము!"

పార్వ:—"అలాటి ప్రదేశములలో మీరు సుఖించిన సుఖింతురుగాని, నే నుండలేను!"

విశ్వ:—"మా యింటికివచ్చుటకు నీకేమి కష్టమో చెప్పుము?"

పార్వ:—"మీది మారదేశము. నిర్జలప్రదేశము. నిర్దయాత్ముల యావాసము!"

పార్వతి యిట్లు మాటాడుచుండఁగ విశ్వనాథ మెన్నఁడును వినలేదు! ఆమెఁత మితభాషిణియు శాంతస్వభావురాలనియు నాతని తలంపు. ఐనను, ప్రసంగ ధోరణిని మెల్ల మెల్లగ నాకాంతకుఁ గోపము హెచ్చి ఆ సుందరవదనమునందలి పసిఁడివన్నె యరుణకాంతిదై, ప్రియునికోపము నాశ్చర్యముగ మార్పఁగా, మందహాసముతో విశ్వనాథుడు, "పార్వతీ! ఏల యిట్లు మమ్మందఱిని చుట్టపెట్టి చెండాడుచున్నావు!" అని యామెను శాంతిపఱుప నెంచి చేయి నిమురుచు, "కోమలీ! ఈహస్తమునకుండు మృదుత్వము హృదయమునకు లేకపోవుట యెంతచిత్రము!" అని పలికెను.

పార్వ:—"ఈమృదుత్వమునకుఁ గఠినత తెచ్చిపెట్టవలయునను వారిదయ యెంతచిత్రము!"

విశ్వ:—"నీకోపమునకుఁ గారణమువిప్పి చెప్పుము?"

పార్వ:—"కష్టము తెలియంగక పెరిఁగిన నేను మీ దేశమున గాపీఁబసఁజాలను. లేమియు శ్రమయు నాకు ఆగర్భశత్రువులు!"

విశ్వ:—"అట్లైన, మాతల్లి మాటలు నిజమే. ఆ ముసలామె కిదియే తుదిదెబ్బ!"

పార్వ:—"ముసలామె యేమైననుసరే! నేను మీ దేశమున నడుగుపెట్టఁజాలను!"

౪. పార్వతి మనోనిశ్చయము

"జన్మని సుజెంచి యిటుఁ దప మున్నదాస!"

—ఉత్తరరామాయణము

మఱునాఁడు నేరేడువలస పట్టణమున, దివాను గారియల్లుఁడు ఎవరికిని చెప్పక వెడలిపోయెనని జనులు చెప్పుకొనిరి. మామగారింటనుండ నిష్టములేక లేచిపోయెనని కొందఱు, భార్యమీఁదఁ గోపపడి యిలు వెడలెనని మఱికొందఱు నూహించిరి. పార్వతి దుశ్శీలయని యెవ్వరనఁగలరు? ఐనను, ఆగర్భశ్రీమంతురాలనని యామెకొక గర్వము. సంపద మంచిదే. పరిశ్రమను చెందినవారికి మాత్రమే యది మేలుచేయును: ఇతరులకది దారిద్ర్యమున కంటె నధికముగ చెఱుపుచేయును. కలిమి కష్టమున కోర్వదు. కోపమునకుఁ బుట్టినిల్లు. గర్వము నుగ్గుపాలతోఁ బెంచును. చింతచచ్చినను పులుసుచావనట్లు భాగ్యము నశించినను, తత్సంపర్కదోషమున సంక్రమించిన దురాగ్రహాదిదుర్గుణములకు జనులు అగ్గమై యుందురు. ఐశ్వర్యమా! నీవిచ్చెడి సౌఖ్యములు క్షణభంగురము లైనను, నీవు కొనివచ్చు దుర్వ్యసనములు శాశ్వతములు! వానిబారి నుండి తప్పించుకొనుటే దుస్తరముగఁ దోఁచునపు డిఁక వాని నిర్మూలనము చేయఁ గడఁగుట ఎట్టి దుస్సాధ్యమగు కార్యము!

ఇఁకఁ బార్వతి మనఃపరిస్థితు లెటులున్నవో కొంత పరిశీలింతము. మఱునాఁటి యుదయమున పడక విడిచి

రేపవళ్ళును పార్వతీవీనులకుఁ గడచినరాత్రి భర్తతోడి తన ప్రసంగము వినవచ్చుచున్నట్టు లుండెను. సంభావనా మాకస్మికముగ నిలిచిపోవుటకుఁ గారణమేమా యని యావిడ యాశ్చర్యపడెను. పతి యాగ్రహమె దీనికిఁ గారణమని కొంతవడవునకును ఆసుందరికి స్ఫురించలేదు. తాను గట్టకడపట వచించిన పరుషవాక్యములె యతనకుఁ గోపము తెప్పించెనని యిప్పుడామె తెలిసికొనెను. మాననీయమగు జననిగురించి పుత్రునిరోదుట కకోరమగు నిట్టిమాటలాడుట తప్పిదమని యా కాంత గ్రహించెను. చీఁకటియుండఁగనే యెప్పుడో యిలు వెడలిపోయిన పతి, ప్రొద్దెక్కినను రాకుండుటమేగాక, తన దుడుకుదనమే దీనికి గారణమని పార్వతి కిపుడు బోధపడెను. అదివఱకు విచారమెఱుఁగని యామానిని మనస్సు ఆదినమున వ్యాకులత పాలయ్యెను. "అత్తకేమైనను నాకేమి?" యను తనమాటలు పార్వతిచెవులకుఁ బలుమాఱు దవులుచున్నట్టు లుండెను!

అదినమున నెకాదు మఱునాఁడును విశ్వనాథ మింటికి రాలేదు. తపాలజవా నంతె యొకయుత్తరము తెచ్చి యిచ్చెను. అది పార్వతి పేరవచ్చెను. ఒక్కింత తత్తర పాటుతో నామె దానిని విప్పిచూడఁగా నం దిట్టులుండెను.

రెయిలుమార్గము.

చి. సౌ. పార్వతికి,—

నీశ్రేయస్సును గోరియె నీకీయుత్తరము వ్రాయుచున్నాను. ధర్మాచరణ మింకొకసారి నీకు జ్ఞప్తి చేయుచున్నాను. సరియైన యనుతాపమే ముందుదారి చూపి నీకు సంసారసుఖము నీయఁగలదు. నాపరదేశవాసదీక్ష నీసాన్నిధ్య సంప్రాప్తివలననే పరిసమాప్తి నొందఁగలదు. పాదము దేశాటనమునందున్నను, మనస్సు నీయభివృద్ధినే కాంక్షించుచుండు నీహితుఁడు—విశ్వనాథము.

నాఁటిరాత్రి తన వెగిరపాటువలన పతికీనిర్బంధ దేశసంచారము సంభవించుటకాయింతి యెంతయు వగచెను. పరిస్థితు లిట్లగునని యాకలికి కలలోనైన ననుకొనలేదు. సాంసారిక సౌఖ్యమున కువ్విళులూరుచుండిన యాచెలువకు పతివియోగమునఁ జెప్పనలవిగాని యాశాభంగము [illegible] గాపురమున కొంపఁబలుపఁగలనని యాయంగన యనుకొనుచుండెడిది, తనపలుకులకు పతి యింత యలుగునని యును, పానియులిక యిట్లు పరిణమించునని యును, ఆచాన యనుకొనలేదు. బాల్యమునుండియు నిరంకుశప్రవృత్తియు, సుఖాపేక్షయు జీవితధర్మములుగఁ దలంచుచున్న యాచేడియ, ఈప్రాతికూల్యమువలన భగ్నమనోరథయై, లోకములో నెవ్వరికిని గష్టములు తప్పవని తెలిసికొనెను.

చిరకాలమిత్రమగు సుఖాపేక్ష నొక్కపెట్టునఁ గోల్పోవుట ఎవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. ఆరాత్రి నిద్రయందును పార్వతి మనమున కలవర మతిశయించి యుండెను. మఱునాఁటిసాయంకాలము తిరిగి తపాల జవాను తెచ్చిన యుత్తరమొకటి పతికి వ్రాయఁబడి యుండుటచేత, పార్వతి యది విప్పి చూడఁగా, అందు కొండపీటి సీమ వర్తమానములుండెను. కుమారుని కష్టములకుఁ దల్లి బెంగపెట్టుకొని మంచమెక్కి యుండుటయు, విశ్వనాథము గ్రామాంతరము పోవుటచేత నతఁడు నారంభించిన కార్యములకు భంగము కలుగుచుండుటయు, వార్ధక్యదశనుండిన మామ వీనినెల్ల సమర్థింపనేరక, ఒంటరిగనైన వేగముగఁ దనయుని యింటికి రమ్మనికోరుటయు దాని యందు వ్రాయఁబడి యుండెను. ఆమానిని మనోనేత్రమున కీజాబులోని సంగతులు తనకర్తవ్యము నొక్కపెట్టున మెఱుపుమెఱసిన చందమున స్ఫురింపఁజేసెను; ఆరహస్యమును గ్రహించిన యాసాధ్వి, సందియములు తొలఁగిపోయి, ఆనందభరితయయ్యెను. కష్టమా! ఇట్టిసహాయకారిణవగు నిన్నేలజనులు నిష్కారణముగ నిందింతురు?

దివామపింఛోవలముగా సాయంకాలము ఉద్యోగస్థానమునుండి వచ్చినవెంటనే కుశలప్రశ్న చేయుటకై, కోమాత్రగదిలోనికిఁబోయి, యామె చాలసందడిఁ బడుచుండుట కచ్చెరువొందిరి. ఎచటికో దూరప్రయాణము చేయుటకై పార్వతి మూటయు ముల్లెయుఁ గట్టుకొనుచుండెను. తలవని తల్లిదండ్రులెంత చెప్పినను పుత్రికవారిమాట వినక, యారాత్రి పయనమయ్యెను.

౫. ధర్మాచరణము

క. ఆమెలఁత నేయుసువినయ
సామగ్రిని మృదుగభీర సంభావనలన్

మానవుని నెత్తియు నంతో
పామృతమునఁ దేలి తరంగములఁ దగక.

— మహాభారతము.

మనుజుఁ డీలోకమున నిర్వర్తింపవలసిన యుత్కృష్ట కార్యములలో నెల్ల ధర్మాచరణమే యుత్కృష్టమైనది. విధినిర్వాహణము తనను సేవించువారిని, తక్కిన ధర్మములవలె లేనిపోని తర్కమీమాంసలకు లోనుచేయక, వారికి నిస్సందేహముగ తరణోపాయమును జూపించును. కష్టములను పలాయితము గావించును. తనభక్తులకు సౌఖ్యము నొడఁగూర్చి, స్వర్గమును భూతలమునఁ బాదుకొల్పును. విధికార్యనిర్వహణమునకుఁ దొడంగినకాళ్లకు ముండ్లు గ్రుచ్చుకొనవు. దుస్సహములైన ప్రచండభానుకిరణములు శీతకరుని చలువవెలుఁగులై హాయినొసంగును. దుఃఖజనకములగు పరిస్థితులు, సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని ధర్మాచరణ దీక్షఁబూనువారి కడనుండి, తొలఁగిపోవుచుండును.

కొండవీటిసీమయందలి మామగారి గృహముపార్వతి సొచ్చి యిప్పటికిఁ గొన్ని నెలలైనది. క్రొత్తగా వచ్చిన దినములలో పార్వతినందఱును జూచుమూఁజూచుచుండురు. ఈభాగ్యవతి మూలమునఁగదా తమ ముద్దులకొమరుఁడు పరదేశముల పాలయ్యెనని యత్తమామ లీసడించుచుండురు. ఈసుందరికిని దమకును రూపవిద్యాభాగ్యము లందుఁగల తారతమ్యమును బట్టి సమవయస్కులగు యిరుగుపొరుగు చేడియలు పార్వతియనిన పెడమొగము పెట్టుచుండుర్సు. ఆనాతిధరించు మిలమిలమను సీమనూలు చీరకాంతులు, మొఱకు కోకలుగట్టుకొండవీటి కోమలులకన్నులకు సూదులవలెఁ దగిలెను. ఈవిశాఖపట్టణపు సుందరి ధరించునగలును, వాడు సబ్బులు సుగంధద్రవ్యములును, ఆపల్లెటూరి యిల్లాండ్రకేమియునవ్వక, పార్వతి తన వైశ్వర్యమును జూచుకొని విఱ్ఱవీగు వగలాడియని వారు భావింపఁ జొచ్చిరి!

పార్వతి మనస్సునందెట్టి పరితాపము గలుగుచున్నదో యాసుదతులకేమి తెలియును? పార్వతి యంతగ నెవరితోను మాట్లాడు బాలకాదు. తనదురవస్థకు లజ్జపడి యామానిని మఱింత మితభాషిణియయ్యెను. నిలుకడ మీఁద పార్వతి నిజస్వభావము వారికిఁ దెలిసినది. తనకుఁ గోడలుచేయు సపర్యలు కడుపునఁ బుట్టిన కూతురైనఁ జేయదని యత్తచెప్పసాగెను. ప్రాతఃకాలందును, కుటుంబ కార్యనిర్వాహకత్వమునందును, పార్వతి మామకుఁ గుడిభుజమయ్యెను. ఆపుణ్యవతి తమ యిలుసొచ్చినప్పటి నుండియుతిరిగి పాడిపంటలయందు తమకుఁగొఱంతలేకున్నదని యాగృహస్థులు గ్రహించిరి. పార్వతి యత్తయెడఁ గనపఱుచున శ్రద్ధాదరములవలననే, కాటికిఁగాళ్లుచాఁపుకొనిన యాముదుసలి ముత్తైదువ, మరల యౌవనవతియగుచున్నదా యనునట్లుగ మిసమిసలాడఁ జొచ్చెను! ఆమె కిపుడు పార్వతి బహిఃప్రాణము. తమకుఁగోడలే కొడుకు కూఁతురునని యావృద్ధాంగన నలుగురికిని జెప్పుచుండును. అరవిందమువలె నున్నదనము నరుణకాంతియు గలిగియుండు పార్వతి పాణికల మిపుడు, ఇంటిపనులు నిర్వర్తించుట చేత గట్టిపడుట కత్తయెంతయు వగచి, కష్టపుపనులు చేయవలదని కోడలి నివారించి, అవి తానే చేయుచుండును. తమకోడలు సత్కులమున జనించిన యోగ్యురాలని గ్రహించి యామె తమ వియ్యము వారిని గౌరవింప నారంభించెను,

గృహకృత్యములు చూచుకొనుటయే కాక, భర్త యాప్రదేశమం దారంభించిన ఘనకార్యములు కొనసాగింపవలయుననియు పార్వతి యాశయము. విశ్వనాథము గ్రామమున లేకుండుటచే క్షీణింపఁదొడఁగిన రాత్రిపాఠశాల హిందీప్రచారములను పార్వతి పునరుద్ధరింపఁ జూచెను. ఖద్దరువస్త్రనిర్మాణమునకుఁగూడఁ బ్రోత్సాహము కలిగించెను. తనకదివఱకుఁ దెలియని నూతనోద్యమము లందుఁ జొచ్చుట కాసుందరి వెఱఁగందక, తనప్రియునకుఁ బ్రియములగు సత్కార్యములు దనకును నాదరణీయములె యని చెప్పెను. మృదువగు చీరలు ధరించుచుండిన యామృదులాంగి, తన ముద్దునకు చీరల నిపుడు మూలవైచి, ముదుకుస్వదేశివస్త్రములు గట్టుటకుఁ గొంకకుండెను. హిందీభాషాపరిజ్ఞానములేని యాబాల, ఆ గ్రామవాసినులకుఁ దానే యాభాష నేర్పఁబూను టెంతటి సాహసము! తాను జెప్పినచొప్పున నాచాన చేయఁగలుగుట యందలి రహస్యమేమనఁగా, స్వయంకృషిచే ప్రాతఃకాలమునఁ దాను హిందీ నేర్చుకొనుచు, మధ్యాహ్న సమయమునఁ దమయింటికివచ్చు బాలల కామె పాఠము చెప్పుచుండును. తనకుఁగల యభినివేశమువలన నెట్టి నూతనోద్యమములును,

చిరకాలానుభవముగల వారివలె నాసాధ్వి సాధింపఁగలిగెను. నేఁడేల! ఆప్రాంతములందు వ్యాప్తిలోనున్న యున్నతోద్యమములలోఁ బార్వతి పాల్గొనుచు, దేశసేవకురాండ్రలో నొకతెయని యామె పరిగణింపఁబడుచుండెను.

ఇట్లు క్రొత్తప్రదేశమునఁ గ్రొత్త యుద్యమములలో నిమగ్నురాలైయున్న పార్వతి యొకవిధముగ క్రొత్త మానిసి యయ్యెననియే చెప్పవచ్చును.

ఈనూతనజీవితమున పార్వతి కెంతోమేలు కలిగెను. ఇట్టిమార్పు లేక, జననీజనకులయొద్దనే యాబాల దినములు గడుప నెంచినయెడల, దినమొక యేఁడుగా నామెకుఁ గాన్పించియుండును. పరోపకారదీక్షయే, మనఃక్లేశనివారకమును, ఆత్మోజ్జీవన సమర్థమును! కావుననె తాను ధన్యజీవితనని పార్వతి యిప్పుడు తలంచి, యీపరిణామమునకుఁ గారణమైన కాలమును, కాలాధిపతియగు నీశ్వరుని వినుతించుచుండును.

ఐనను, ఒక్కొకప్పుడు పార్వతికి వర్ణింపరాని దుఃఖము పొంగిపొరలివచ్చుచుండును. లోకమునఁ దానొంటరిగ నుంటినని యాయబల భీతి నొందుచుండును. తల్లిదండ్రులు దూరమున నుండుటయు, పతిని వీడి దినములు గడపుటయును—ఇవి యాయంగన కెంతో దుస్సహములుగ నుండెను. పతి ప్రవాసమునకుఁ దానే కారణమని తలంచినపు డామానిని మనోవ్యధ యధికమగుచుండెను. అత్తను గూర్చి తా నాడిన యన్యాయపుఁబలుకుల కాయింతి యెంతయు వగచి, ఆఘోరపాపమునకు పరితప్త యగుచుండును.

నిరతము కార్యదీక్షతో నుండు పార్వతి యిట్టి గాఢదుఃఖమునకు లోనగుచుండునని యెవ్వరికిఁ దెలియును! దుఃఖ ముప్పొంగినపుడు, ఆబాల తనగదిలోని శయ్యమీఁదఁజేరి, శమనమైనపిదప వెలికివచ్చును. ఒకానొక దినమున పార్వతి యిట్లు శోకవార్ధియందు మునిఁగియుండఁగా అత్త యామెదగ్గఱకువచ్చి, "అమ్మా! నేఁడు నీవేమి యిట్లున్నావు?" అని యడుగఁగా పార్వతి సత్యము చెప్పవలసివచ్చెను. అంతఁ దనకొమరునివిషయము జ్ఞప్తికివచ్చిన యత్త కోడలితోఁ గలిసి శోకించెను. కాని, తన పుత్త్రుఁడు అనతికాలములోనె యిలు సేరఁగలఁడని చెప్పి యత్త కోడలి నోదార్చి, ఆమానిని మనస్సు దుఃఖవిషయములందుఁ జొరకుండు నుపాయ మారయుచుండెను.

దేశీయమహాసభ, ఆంధ్రదేశ కేంద్రస్థానమగు కాకినాడను జరుగనున్నదని తెలిసి, పార్వతి, యచటికేగి సభాదినములలో నచటికేతెంచు మహనీయుల సేవజేసి ధన్యత నొందఁ గోరుచున్నానని చెప్పినపుడు, ఇట్టి వ్యాపృతి వలననైనఁ గోడలిమనసు దుఃఖవిషయములు మఱచుట కలవడునని యత్త తలపోసి, యామె పయనమునకు సమ్మతించెను.

౬. ఉంగరము దొంగతనము

క. తక్కఁ డీ కుండలము ల
పేక్షించుచునుండువాఁ డభేద్యుఁడు మాయా
దక్షుండు, వారివలన, సు
రక్షితముగఁ జేసి చనుము రవినిభతేజా!

—భారతము.

పార్వతి కాకినాడపురమున నడుగిడుటకుఁ బూర్వమె, ప్రచ్ఛన్నరాలై యటనుండఁగోరి పేరును వేషమును గొంతయు మార్చుకొనెను. అన్యదేశపు స్త్రీయని తెలుఁగువారు తలంచి, తనను లేనిపోనిప్రశ్నములు వేయకుండుటకై తా నీమార్పుచేసికొంటినని పార్వతి యనుకొనుచుండెడిది. కాని యామదితకుఁ దెలియకయె వేఱొక యుద్దేశముకూడ నామె మానసమున నుండెనేమో!

ఒకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున బంగరులేయెండలో తమదుస్తులు మెఱయుచుండఁగ, దేశైచ్ఛిక భటులు గాంధినగరమధ్యమున స్థాపింపఁబడనున్న జాతీయపతాకాస్తంభము చుట్టును జేరియుండిరి. పతాకస్థాపనమహోత్సవము దర్శించుటకై వేలకొలది జనులు బారులుదీరి నిలుచుండిరి. ముందరిబాట నిరుప్రక్కలను స్త్రీలు చేరియుండిరి. వీరిలోఁ బార్వతీభాయి యొకతె. అంతనే నావియను జవహరిలాలుగారి హిందీయుపన్యాసమును తెనుఁగువారి యుపయోగార్థము భాషాంతరముచేసిన యొక యువకుని కంఠస్వరము తానెపుడో వినినట్టుగ పార్వతికిఁ దోఁచెను. కొంతసేపటికి స్ఫురణకువచ్చి, యాయువకుని వైపున కాసుందరి దృష్టి నిగుడింపఁగా, గడ్డము మీసమును దట్టముగ నావరించినవదనమామెకు చక్షుర్గోచరమయ్యెను.

కాని, విశ్వనాథమునకంటె నీతఁడు పొడుగుగనుండిన వేఱొక పురుషునివలెఁ దోఁచెను. "ముఖమునుబోలు ముఖ ముండురీతినే, కంఠమును బోలుకంఠము నుండదా?" యని తన్నుఁదా ప్రశ్నించుకొని, పార్వతీభాయి, తత్తరపడెడి తనహృదయావేగమును శమింపఁజేసికొనెను. ఆజనసమూహ మునొకవేళ తనప్రియుఁడుండినను ఆయననుగనుఁగొనునటె ట్లని యామె యధైర్యపడెను. మానవసేవాదీక్షచే నాకోమలి హృదయము బంధింపఁబడి యున్నను, కన్నుగవమాత్రము ప్రియుని సుందరాకార సందర్శనముకొఱకు అప్పుడప్పుడు జనసమూహము నారయుచుండునని మానమ్మకము.

కాకినాడలో పార్వతీభాయికిఁ గలిగిన యొకటి రెండనుభవములను గుఱించి యిచటఁ గొంత ప్రస్తావించెదము. మొదటిదినములలో సైన్యిక సేవకులు సేవకురాండ్రును, గంటికి ఱెప్పవలెఁ బిమ్మ నహర్నిశము గాచుచుందురని యూహించి ప్రేక్షకులు పగలేమఱియుండుటయు రాత్రులు మైమఱచి నిదురించుటయుఁ గనిపెట్టి, చుట్టుపట్టులనుండియు, విదేశములనుండియు,వచ్చిన చోరశిఖామణులు ఇచ్ఛావిహారము సలుపుచుండిరి, కనుమూసి కనుతెఱచునంతలో ప్రజలు తమ సొత్తును గోలుపోవుచుండిరి. తమవస్తువులు క్షణమాత్ర వ్యవధానమున మాయమగుచుండుట కాశ్చర్యపడి, జనులు తమదగ్గఱనున్న నిరపరాధులమీఁదనే నిందమోపుట కారంభించిరి. ఇట్టి యపనిందలుమోప వెనుదీయకుండువారిలో స్త్రీప్రేక్షకులును గలరు. వీరమ్మమీఁద వెంకమ్మయు,సూరమ్మమీఁద పేరమ్మయు లేనిపోని సందియములుపడి, దేశీయ మహాసభాతీర్థయాత్ర చేసినందుకు ఫలముగా, సొమ్ము గోలుపోవుటకుఁదోడు,ఆజన్మవిరోధములు సంపాదించుకొని పెక్కండ్రు ఇలుసేరిరి! ఏయమ్మ సింగారమును గుఱించి యాయమ్మమాటాడుకొనుటగాని, పరుల సొమ్ము భద్రపఱుపవలయు నను చింతగలవారు లేకుండిరి. పార్వతీభాయి జాగరూకతగల కన్నులు బట్టి దొంగతనము లట్టె పట్టుకొనుచుండుటనుబట్టి, యామె విహరించు చోన దొంగతనము లంతగఁ దలచూపకుండెడివి.

పగలెల్లో పెద్దసొమ్ములను స్త్రీలు గాపాడుకొనగలుగుచుండిరికాని, రాత్రులు వారేమి చేయఁగలరు? ఒకనాఁటిరాత్రి స్త్రీప్రతినిధులందఱు పెద్దగదిలో నందఱు విశ్రమించి యుండిరి, గదికిగదికి నడుమగ దడులు లేకలు నుండుటచేతను, తడకలే తలుపులుగ నమర్పఁబడి యుండుటవలనను, చోరుల బారినుండి లోనివారి కంత రక్షణము లేకుండెను. మినుకుమినుకుమను విద్యుద్దీపములు జనులకంటె చోరులకే యెక్కువకతదె సహాయకరము లగుచునచ్చెను. చప్పుడైన, ముందరివాకిటి దగ్గఱకుఁ బార్వతీభాయి పోయి యుండుట గనిపెట్టి, వెనుకవాకిలి తడకసందునుండి యొకచోరుఁడు చేయిపోనిచ్చి, అచట మంచముమీఁదఁ బండుకొనియున్న స్త్రీనగను దీసికొనఁజెంచెను. ఇది కనిపెట్టి పార్వతీభాయి వేగమె యచటికేఁజని, నగమీఁదఁజేయిడిన దొంగచేతి నదిమిపట్టెను. చోరుఁడంత నిద్రించు స్త్రీనగను వదలివైచి, పార్వతీభాయి చేతిని బట్టుకొని, వ్రేలియుంగరమును సంగ్రహించి పరుగిడెను. తనవస్తువుపోయినను,పరులసొమ్ము భద్రమయ్యెనని పార్వతి సంతసించెను. దొంగకై వెతికిరికాని, వానిజాడ గానఁబడలేదు.

తాను బోఁగొట్టుకొనిన సొమ్ముధికమైన విలువ గలది గాకున్నను, పాపము, పార్వతీభాయి యారాత్రి యుఁ బిమ్మటయు ననేకపర్యాయములు తన వట్టివ్రేలిని జూచి దైన్యమునొందెను. పరులచేఁ జిక్కిన యా యమూల్యమగు యుంగరో మిఁక దొరకదని గ్రహించి పార్వతి మిక్కిలి విషాద పడెను.

సింహద్వార మొకటియే కాని మఱిద్వారము లేదు. కిటికీయైన నుండదు. తుదకు వంట యింటి పొగ ధారాళముగా బోవుటకు సందు నులేదు. ఇంచుక వెలుతురునకయి, యింటి కప్పు ప్రదేశమున, నొకటి రెండు గవాక్షము (ఎద్దుకన్నంతవి) లుండిన నుండును. సంపన్న గృహస్థుల భవనములును యీపద్ధతినే యుం డును. కాని యిపుడిపుడు కట్టబడుచున్న మేడలు మాత్ర మీ అనారోగ్య పద్ధతినిగాక మిగుల నాగరక పద్ధతిలో కట్టబడుచున్నవి.

4 ఊరవాకిలి :— కర్ణాట సీమలోని అనేక [illegible]మముల కీయూర వాకిలిగలదు. ఊర వాకిలి[illegible]నఁగా ఊరికంతయు నొకటే వాకిలి. ఆయూరివారికి రాకపోకల కదియేమార్గము. దొంగయయినను దొరయయినను ఆవాకిట వచ్చిపో[illegible]లసినదే. ఆవాకిలి మిగుల విశాలము గను, బలిష్ఠములగు ద్వారబంధములతోను దుర్భేద్యములగు రెక్కతలుపులతోను అమ ర్పబడియుండును. ఆవాకిలి ప్రదేశ మొక పెద్ద మిద్దె. అందు రెండు వైపులను రెండు అరు గు లుండును. గ్రామాధికారులు అందు గూ ర్చుండి తమ వ్యవహారములను జరుపుచుం దురు. పురాణములయినను హరికథలయినను ఆప్రదేశమున జరుగవలసినదే. ఉబుసుపోకకు చీట్లపేక లాడుకొను యువకులకును తగినచో టదియే. అది యిది యనవేల ఏ వినోదము జరిగినను, ఏప్రదర్శనము జరిగినను ఆవా కిట జరుగవలసినదే. ప్రొద్దు క్రుంకగనే—దృఢ ములగు గడియ ప్రానులతో ఊరవాకిలి మూయబడును. కొన్నిగ్రామములలో వెట్టి తలారు లావాకిటఁ బండుకొనుటయు గలదు.

ఇంటికంతయు నొకటేద్వారము; ఊరి కంతయు నొకటేవాకిలి; ఈపద్ధతి యీసీమ కేల గలిగెనని విచారింపగా "పిండారీల దోపిడీ తల్లకు తట్టుకొనలేక ఆబాధనుండి తప్పించు కొనుటకై గృహములను, గ్రామములను ఇంత బందోబస్తుగా కట్టవలసివచ్చె"నని తత్రత్యుల వలన తెలిసినది. ఏమయినను "ఊరవాకిలి పద్ధతిమాత్రము" ఇప్పటికిని ఏ సీమనైనను అవశ్యాచరణీయమే.

పద్మిని

శ్రీమాన్. దూపాటి కొండమాచార్యకవి గారు ["మణిమాల"నుండి]

పంకమునఁ బుట్టియును లోక బాంధవునికి
ప్రియముఁగూర్చెడుదానవై విశ్వజనని
కాలయమవౌచు వెలసితి వమ్మనీవు!
కులమదేల! ప్రధానము గుణముగాదె!
ఆత్మనాథుండు కనఁబడు నంతదనుక
పరమనోహరగాత్రివై పరలుచుండు!
అతఁడు దృగ్గోచరముగాని యపుడు నీవు
కనులవిప్పక యోగివై గ్రాలుచుండు!

కం. పరపురుషుని గనఁబోవక
నిరతము నీనాథుఁగూర్చి నెమ్మనమందున్
స్మరియించుచు విలసిల్లెదు
పరమపతివ్రతవు తలిరి ప్రణతులొనరున్.

తంజావూరు

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

చెదరనిశిల్పముల్ చెలఁగు తంజావూరు, సౌధంబులను జూచు సమయమందు
నామావశిష్టమై భూమిలోఁ గలసిన, కాకతీయ గృహాళి గాంచునపుడు
భిన్నభిన్నంబులై శృంగారముగ నొప్పు, హనుమకొండకోట లరయునపుడు
ఒంగోలు రాజులయున్నతి నెఱిఁగించు, ఎండ్లూరికోటలో నేగునాఁడు.

గీ. ఎవనిహృదయంబు రెండుగా నవియకుండు, ఏరసికుకంట నీర్ ప్రవహించకుండు
తావక పురాతనవిభూతిఁ దలఁచి తలఁచి, సంతపించుచునుంటి తంజాపురంబ!

సీ. మాపెద్ద లిచ్చట మానవాధీశుల, కాశ్రితులని చెప్పునట్టివారు
తెలుఁగు నాయఁకుల రోజులలోన మాపూర్వు, లేతెంచిరని వచియించువారు
మా మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యంబునం దిట, నిలచిపోతి మటంచుఁ బలుకువారు
దాపున మాయూరు భూపతుల్ మావారి, రప్పించి రిటకని చెప్పువారు

గీ. ఎందఱో పరదేశస్థు లిచటఁగలరు, మున్ను గాయకులకుఁ గవిముఖ్యులకును
వేదవేదాంగ విదులకు విడిదివగుచు, శ్లాఘ గనియుందువమ్మ! తంజాపురంబ!

సౌధము

సీ. చోళరాజులు తమసొత్తని లోనఁ దలంచి నిన్ గూర్మి ప్రేమించునాఁడు
ఆంధ్రనాయకులు స్వీయంబని దృఢముగా, భావించి నిన్నుఁ గాపాడునాఁడు
ప్రబలులయిన మహారాష్ట్రులు తమకొక, కాణాచియని నిన్నుఁ గాంచునాఁడు
ఆంగ్లభూపతులు స్వాయత్తంబుగాఁ గఁ జేసికొనియు నిన్నుపేక్షించునాఁడు

గీ. నొక్కరీతిగనుంటివి పెక్కు విక్రుతు, లిలను భౌతికసృష్టికిఁ గలుగుచుండ
మార్పు లెఱుఁగకయుండు బ్రహ్మంబుమాడ్కి, రాజధనమ! తంజాపురీ రాజగృహమ!

సీ. ఆరాజు లానాఁడు పేరోలగం బుండి,రని చెప్పుకొనెడి మహాగృహములు
ఆనాఁటి నృపతుల యాయుధాగారంబు, లని చెప్పుకొనెడి సౌధనిచయంబు
ఆమహాప్రభువుల యాదరం బందిన, వని చెప్పుకొనెడి దేవాలయములు
ఆమన్నదొరల మహాయంత్ర సౌధంబులని చెప్పుకొనెడి దీర్ఘనిలయములు

గీ. ఆపనులు స్వప్నవార్తలై యరిగినను శిలాక్షరంబులపగిది చిహ్నంబు లగుచు
నేటికిని గానవచ్చెడి నీమహావ, రణమునందుఁ దంజాపురీరాజగృహమ!

రఘునాథవిలాసహాలులోని ప్రతికృతి

సీ. ఎంతగా నెంచితో యీసరస్వతిమహల్, వర్ధమానంబు గావలయునంచు
ఎంతగా మురిసితో యీపుస్తకాగార, మగణితవృద్ధికిఁ దగునటంచు
ఎంతగాఁ జూచితో యీప్రాచ్య విద్యామహా వైభవస్థితి నాత్మయందు
ఎంతగా నెమకితో యీపొత్తములకునై, శ్రద్ధతో నెల్లదేశంబులందు

గీ. బళిర! తావక భారతభారతీ ప్రభావ విజ్ఞానపూర్వక ప్రబలభక్తి
పూజ్యతమమాట వేనోళ్లఁ బొగడఁదగదె? ఆర్య! శ్రీశరభోజీ మహాత్మవర్య!

రతి విలాపము

పరవశయై పడి రతి సెచ్చెరఁ దెప్పిఱి లేచి చూచి శిఖిపాదవు నిజే
శ్వరు పాదవుఁ గాన కచ్చటఁ బురుషాకృతి నున్న భస్మపుంజముఁ గాంచెన్.

—నన్నెచోడుని కుమారసంభవము.

కన్యాచౌర్యము

"సంఘసంస్కారి"

౧

నాకు చిన్నప్పటినుంచి అపరాధపరిశోధనలంటే ఎక్కువ యిష్టంగా ఉండేది. ఆవిషయమై ఎవరన్నా కబుర్లుచెప్పుకుంటూ ఉన్నా లేకపోతే అపరాధపరిశోధకనవలలు కనుపించినా యితరవిషయాలన్ని మరచిపోయి నామనస్సంతా వాటిమీదనే ఉంచేవాణ్ణి. నేను పెద్దక్లాసులలోకి వచ్చినప్పుడు పరీక్షముందుకూడా ఆంధ్రప్రచారిణీ వారు ప్రచురించిననవలలను, ఆంగ్లభాషలో కానండైలు, మారిసు లెబ్లాన్కు వ్రాసినకథలను చదువుతూంటే నాస్నేహితులు పరీక్షలసంగతి మరచి పోతున్నానని నన్ను మందలించుచూ ఉండేవారు. మా హాస్టలులో ఏదైనా చిన్న దొంగతనాలు జరుగుతూంటే 'ఏమోయి డిటెక్టివ్! వార్డెనుగారింట్లో కోళ్లుపోయినవట; పదో గదిలో పొడుండబ్బి పోయినదట; నువ్వు దొంగను పట్టుకోనకపోతే చాలాకష్టం.' అని నన్ను వేళాకోళంకూడా చేస్తూ ఉండేవారు. కాని నేనుమాత్రం వారిని లెఖపెట్టేవాణ్ణి కాదు.

"ఏమోయి యివ్వాళ......వాగ్వాదం విన్నావుకాదు"

౨

ఇట్లా ఉంటోండగా ఒకనాడు సాయంత్రం కాలేజీనుంచివచ్చి నా గది ముందర పడకకుర్చీలో కూర్చుని ఏకో ఆలోచించుకొనుచుండగా నా మిత్రుడు సుబ్బారావె వచ్చాడు. ప్రక్కన ఉన్న కుర్చీ నొకదానిదగ్గరకు లాగి అతన్ని దానిమీద కూర్చుంకమని "ఏమోయి యివ్వాళ క్లాసులో మనమాస్టరుగారికి పిల్లలికి జరిగిన వాగ్వాదం విన్నావు కాదు" అన్నాను.

"ఆ సంగతి కేంగాని బజారులో పోలీసుస్టేషనుదగ్గర ఒక వింతవిషయం నాచెవిని పడింది" అన్నాడు. పోలీసు స్టేషను. వింతవిషయం, అనగానే అంతవర

దాక అలసటవల్ల మందంగా పడుకున్న వాడిని గభుక్కున లేచి "ఏమిటది" అని నామిత్రుణ్ణి అడిగాను.

సుబ్బారావు ఒకవేళాకోళపు నవ్వు నవ్వాడు. కాని విన్నదాన్ని అంతా చెప్పమని సుబ్బారావుని నొక్కి అడిగాను. అంతగట్టిగా అడుగుతూంటే బాగుండదనుకున్నాడో ఏమో సుబ్బారావు కథ మొదలు పెట్టాడు.

"ఈవూళ్లోకల్లా భాగ్యవంతులైన కనకం చిట్టి రామయ్యగారింట్లో నిన్నరాత్రి రెండు ఝాములవేళ ఒకవింత దొంగతనం జరిగిందట. నిన్న వారిమూడోఅబ్బాయి పుట్టిన దినమట. డబ్బున్న వాళ్లల్లో అటువంటి పండగలు వైభవంగా చేయటం ఆచారం గనుక, చిట్టిరామయ్యగారుకూడా ఆచార విరుద్ధం లేకుండా మిత్రులనందరిని ఆహ్వానించి మేళ తాళములతో, కాకులవలె మూగిన వైదిక బృందానికి భూరిసంభావనలతో, పదిమంది చెప్పుకొనేటట్లు బీదసాదల సంతర్పణతో తగు రీతిని కొడుకు పుట్టినరోజుపండుగను చేసారట. పగలల్లా చేసిన పనిభారంవల్ల కాబోలు ఆరాత్రి వారందరు తొమ్మిదిగంటలు కొట్టక మునుపే నిద్రపోయినారట. దాసదాసీజనం కూడా యజమానులకు ముందే గాఢనిద్రలో మునిగిపోయినారట. ప్రతిదినం అందరు పండుకొనిన తరువాత చిట్టిరామయ్యగారు అన్ని తలుపులూ బాగుగా మూసియున్నవో లేవో, ఆడవారందరు నగలన్నిటిని తీసి జాగ్రత్త చేసిరో లేదో చూచి పరుండుట మామూలట. కాని, పాపం, పగలుపడిన శ్రమవల్ల ఆయనకు ఒళ్లు తెలియక రాత్రిభోజనంకూడా మానేసి గృహాచారవశాత్తు యింటిగోడవే మరచిపోయి పడకటింటికి వెళ్లిపోయినారట. వారి పెద్దఅమ్మాయి పదహారేండ్లది,—అందంగా కూడా ఉంటుందట,—తమ్ముడి పుట్టినపండగ గనుక సహజసంతోషంవల్లను, మంగళహారతి పళ్లెం పట్టినప్పుడు తండ్రిగారొక పెద్దకాసైనను యివ్వకపోతారన్న సంతోషంవల్లను కాబోలు, చక్కగా అలంకరించుకొని ఇల్లంతా తానేమై మసలిందట. రాత్రికాగానే అందరితోపాటు రెండుమెతుకులుతిని,—చిన్నపిల్ల కాదటోయి,—నిద్రకూరుకొనిరాగా నగలను తీసి దాచకుండగనే రెండవ అంతస్థులో తూర్పుదిక్కుగా తోటకు అనుకొనియున్న గదిలో లోపల గడియవైచుకొని పండుకొన్నదట. ఆరోజున అమావాస్యఅగుటచేత చీకటి దట్టంగా పట్టియున్నదేమో, చిట్టి రామయ్య గారి గుట్టుమట్టు తెలిసినవాడెవడో తోటలో నుంచి ఆ అమ్మాయి పడుకున్నగది కిటికీ గుండా లోపలికి ప్రవేశించి—చెప్పటం మరచి పోయినాను, ఆ అమ్మాయిపేరు సుబ్బలక్ష్మమ్మట—సుబ్బలక్ష్మమ్మ ఒంటిమీది నగలు చాలనుకున్నాడో ఏమో, ఇంటిలోపలి భాగానికి చొరబడకుండా నగలను పిల్లతో సహా తీసికొని పారి పోయినాడట. తెల్లవారి ఏడు గంటలైనను సుబ్బలక్ష్మమ్మ లేవకపోవటంచేత పరిచారికలు తలుపుగొట్టిరట. జవాబులేదు. ఆసంగతిని చిట్టిరామయ్యగారితో చెప్పగా ఆయన వచ్చి పిలుపునకు పలక్కపోవటంచేత ఆత్రంతో తలుపును గట్టిగా త్రోసిరట.

గడియ ఊడి తలుపులు తెరువబడినవి. సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలో లేదు. అసలే కొంటిదికాబట్టి ఏ మంచం క్రిందనన్నా దాక్కుందేమో అని మంచం క్రింద నలుమూలలచూచారట. ఎక్కడను లేదు. ఇంతట్లో ఇంటిల్లుపాదిగ గదిలో ప్రవేశించారట. ఏడుపులు పెడబొబ్బలు. పోలీసువారికొరకు వార్తలు వెళ్లగా వారు వచ్చి అంతా పరీక్షించి కావలసిన సంగతులను చిట్టి రామయ్యగారివలన తెలిసికొని సుబ్బలక్ష్మమ్మ నగలకోసం ఆశపడి చిట్టి రామయ్యగారి ఆచోక తెలిసినవాడెవడో ఆపనిచేసి యుండునని ఊహించి ఊరి నలువైపులకు భటులను పంపిరట. నేను పోలీసుస్టేషనుదగ్గర జనంగుంపులు గుంపులుగాఉండగా వెళ్లి భోగట్టాచేయగా ఇలాచెప్పారు: సంగతియిది. ఇకనువ్వేమిచేస్తావో. నాకు చూడబోతే దీని కిటుకు బైటికి తీయడానికి నీవొక్కడవే సమర్థుడివిలాగ కనబడుతున్నావు. ఇన్నాళ్లనుంచి పరీక్షలన్నమాటైనా లేకుండా డిటెక్టివు నవలలను చదువుచున్నందుకు చిట్టి రామయ్యగార్ని ఒకదరికి చేర్చాలి. ఆయన చూడబోతే మూసలివాడు. ఈకష్టంవల్ల బాగా కృశించిపోయాడు. అన్నిటికంటె ముఖ్యం వేరొక విషయం సుబ్బలక్ష్మమ్మకు యింకా పెళ్లి కాలేదట. కులాభిమానంచేత యీవిషయంలో నీవు శ్రమపడితివా—పరీక్షమాట దేవు డెరుగును—కాని, చిట్టి రామయ్యగారు సుబ్బలక్ష్మమ్మను యిచ్చి నీకు పెళ్లి చేస్తారు. సుబ్బలక్ష్మమ్మ అందమైనదని అదివరకేచెప్తినా. పైన నీయిష్టం." అని, హాస్యరసపు పాలు కాస్త ఎక్కువగలవాడేమో సుబ్బారావు నవ్వుతూ చమత్కారంగా ముగించాడు.

సుబ్బలక్ష్మమ్మ ఏమైయుండునా అన్న ఆలోచనలో పడ్డానుగాని, ఆవిషయంలో అంత దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూన్నట్లు కనబడితే కొంటి అని సుబ్బారావు ఏమనుకునిపోతాడో భయం చేత కొంతవరకు కప్పిపుచ్చాను. కొంచెం సేపు మాట్లాడి అతని త్రోవని అతను వెళ్లాడు.

3

మాహాస్టలుకు దగ్గరగానే రైలుస్టేషను ఉంది. పదిమంది కూడేచోటుగదా క్రొత్తవిషయాలు ఏమైన తెలుస్తాయేమో అని అక్కడకు వెళ్లాను కాని ఉపయోగం లేకపోయింది. వెంటనే హాస్టలుకువచ్చి భోజనంచేసి గదిలో పడుకున్నాను. సుబ్బారావుచెప్పినసంగతులను ఒక్కొక్కటిగా జ్ఞాపకంచేసుకుంటూ తర్కించ మొదలుపెట్టాను. దొంగ యింటిలోపలి భాగానికి వెళ్లకుండా సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలో నుంచి తిరిగి వెళ్లిపోవటం అనుమానంగా కనుపించింది. వాడు నిజంగా డబ్బుకే ఆశపడి వచ్చాడా, అట్లైతే యింటియితరభాగాలకు వెళ్లకుండా ఉండుట ఎందులకు? దొంగలకు ఆశాపరిమితి అంటో ఉండదుగదా. ఈరోజునకిది చాలును; తరువాతిమాట వేరొకసమయమందున చూచుకుందామన్న ఆలోచనకలగటం దొంగలస్వభావానికి విరుద్ధం. పోనీ, సుబ్బలక్ష్మమ్మ గది లో నుంచి యింటిలోపలికి వెళ్లటంకష్టమా? గది గడియతీసినంతమాత్రాన యిల్లంతయు తిరిగి చక్కపెట్టవచ్చునే. అదీగాక, అలికిడివలన ఎవరైన మేలుకోబట్టి పారి

పోయెనందమా? ఆరాత్రి యింట్లో ఎవరు లేనట్లే. అందరుకూడా ఒళ్లుమరచి నిద్రపోతున్నారు. ఇకను యింట్లో ప్రవేశించటానికి రెండవ అంతస్తుపైనున్న సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలోనుంచి ఎందుకుపోవాలి. అన్నిటికంటె ఇది సులభమార్గమా? ఒకవేళ సులభమనియే అట్లా చేసాడనుకున్నా మొదట ఊహించుకున్నట్లు ఇంటి ఉపరిభాగానికి పోకుండా ఉండటం ఎందులకు? అని ఈవిధంగా పరిపరి విధాల ఆలోచించాను. దొంగ డబ్బును తస్కరించటానికివచ్చి యుండడని తాత్కాలికంగా ఒకసిద్ధాంతం చేసుకున్నాను. బహుశః సుబ్బ లక్ష్మమ్మను ఎత్తుకొనిపోవుటకే ఆ రాత్రి దొంగ చిట్టిరామయ్యగారి యింట ప్రవేశించియుండునని కూడా ఒక ఆలోచన పోయింది. రాత్రి బాగా నిద్దరపట్టలేదు. పైగా పోలీసువారి సిద్ధాంతానికి విరుద్ధంగా ఉండటంవల్ల నాది నిజమేమో అనుకున్నాను.

౪

తెల్లవారినది; ప్రాతఃక్రియలు నెరవేర్చుకొని కాఫీతాగి, దుస్తులనువేసికొని చిట్టిరామయ్యగారి యింటికి వెళ్లాను. జ్ఞాతికనక ఆయన కొచ్చిన ఆపత్తుకు సానుభూతిని కనపరుస్తూ మాట్లాడుతూ దొంగతనం జరిగిన గదికి యిద్దరం వెళ్లాం. గదిలో ఒకమూల దోమతెరవేసిన డబుల్ కాటున్నది. కిటికీకి ఆనుకొని ప్రక్కగా ఒక బల్ల ఉన్నది. దానిమీద బంకించంద్ర చటర్జీ వ్రాసిన రెండు నవల లున్నవి. అందులో ఒకదానిని చేతులోపట్టుకొని పుటలు తిరగేస్తూ "మీ అమ్మాయి చదువుకొనేదా" అనగా చిట్టిరామయ్య గా 'రవు' నన్నారు. గదిలో వేరొకమూల టేకుకర్రతో చేసిన డ్రాయరొకటి కలదు. దానిని చూచి దీని తాళములేమైనా పగలగొట్టబడ్డవా అనగా లేదని జవాబువచ్చింది. దొంగతనం విషయమై ఇంకేమైనా విశేషాలున్నవా అని ప్రశ్నింపగా "ఏమీ లేవు నాయనా! ఆ దొంగముండకొడుకు నగలను అన్నిటిని సావకాశంగా తీసుకొందామని పిల్లను ఎత్తుకొనిపోయినాడే కాని దానివంటిమీద ఉన్న వాటిలోకల్లా పెద్దదైన కట్టకాసులపేరు మంచంమీదనే పడిపోయినది. ఇంతకు మా దురదృష్టంకాకపోతే ఎప్పుడూ అలవాటు లేనిది లోపలగడియ వేసుకోవటం ఎందులకు? తలుపులు తెరచివుంటే ఎవరికైనా మెళుకువ వచ్చేదేమో" అని కంట తడిపెట్టుకున్నారు. ఆయనను ఓదార్చి పోలీసువారికి ఆచోకీ చిక్కలేదా అన్నాను. "లేనట్లే. నిన్న వారీ గదిని సోదాచూడగా ఒక జేబురుమాలు మాత్రం కనుపించింది. దాని అంచున "చిం. రా." అను పొడి అక్షరములున్నవట. అదేమైనా ఉపయోగంగా ఉంటుందేమో అని వారు పట్టుకెళ్లారు" అన్నారు.

జేబురుమాలు, దానిఅంచున "చిం. రా." అని వినగానే అపరిమితమైన ఆశ్చర్యంకలిగింది. ఎందుకందురా? గదిలో బల్లమీద చూచిన పుస్తకంమీదకూడా "చిం. రా." అను అక్షరములేఉన్నవి. ఆజేబురుమాలు వారియింట్లో ఎవ్వరిదికాదని చిట్టిరామయ్యగారు గట్టిగా

చెప్పారు. మొదట నాకేమి తోచిందికాదు. ఈ జేబురుమాలు కనకదొంగదే అయినఎడల వాడు సుబ్బలక్ష్మమ్మకు చిరపరిచితుడే అయి వుండునని అనుకున్నాను. ఇంకా ఆదొంగ యింటిలో ప్రవేశించటంలో ఉద్దేశం ధనాపేక్ష కాదని స్థిరపడింది. ఎలాగా, ద్రవ్యాపేక్షయే యైనట్లైతే కట్టకానులపేరు క్రింద పడనీయడు. పొరపాటందామా, అమూల్యములగు వస్తువుల విషయంలో వాటిని దొంగిలించుకుందామని వచ్చినవాడు పొరపాటు పడడం అసంభవం. నిన్నరాత్రి నాతాత్కాలిక సిద్ధాంతం బలపడింది. వింతదొంగతనంలా కనిపించింది. దొంగను ఏవిధానన్నా పట్టుకోవాలని కుతూహలం కలిగింది. అప్పటికే 10 గంటలైంది. భోజనంచేసి మళ్లావద్ధామని హాస్టలుకు వెళ్లిపోయాను.

భోజనంచేయగానే చిట్టి రామయ్యగారి యింటికివచ్చిచేరాను. ఆయన చుట్టకాల్చుకుంటూ మేడమీద హాలులో పత్రిక చదువుకుంటూ కూర్చున్నారు. నన్నుచూచి ప్రక్కన కూర్చోమని సంజ్ఞచేసారు. పదినిమిషాలు, సంభాషణ ఏలా మొదలుపెట్టవలసినది తెలియక, మాట్లాడకుండాకూర్చున్నాను. చివరకు 'పత్రికావిశేషాలేమిటండి' అని ప్రశ్నించగా "అన్నివిశేషాలకన్నా నాకూతురు విషయమే నాకు ఎక్కువగా ఉన్నది. వచ్చే మాఘమాసంలో పెండ్లి చేతామన్న తలంపుతో ఉన్నాను. విధి ఇట్లాఉంటే మన కోర్కె లెక్కడసాగుతాయి?" అన్నారు.

సంభాషణ అనుకూలంగానే వెడుతూన్నందుకు సంతోషించి "అమ్మాయికి 16 యేండ్లటగా. పెండ్లి యింకను చేయలేదా" అని కొంచెం ఆశ్చర్యంతో అడిగాను.

"లోకమంతా అల్లాగే అంటున్నారు. అందులో నాలో ఏమిలేదు. మా అమ్మాయి పాశ్చాత్యవిద్యాభ్యాసం చేసింది. పెళ్లి అంటేను, మనసంఘమ్మతాచారాలంటేను నూతనోద్దేశాలు గలది. వర్ణాశ్రమధర్మం మన దేశాభివృద్ధికి నిరోధకంగా ఉందని నాతో ఒకటి రెండుసారు లంది. ఎవరి వివాహవిషయంలో వారియిష్టమే జరగాలిగాని వేరొకరు ఎంత ఆప్తులైనా జోక్యం గలగ చేసుకొనగూడదు అని సహజయుక్తితో సూచిస్తూ ఉండేది. ఇవన్ని నేను గ్రహించి యుక్త వయస్సు దాటినా కొంతకాలంపాటు పెళ్లి చెయ్యకుండాఉంటే అభిప్రాయాలు మారుతాయేమో అని ఇంతవరకు ఆపాను. స్కూలు ఫైనలు ప్యాసుఅవటంతోనే చదువు మానిపించాను. స్వసాంప్రదాయాన్ని పాటించటం మంచిదని బోధిస్తూ ఉండేవాణ్ణి. నేనూ మన ఆచారాల్లో కొంతమార్పు కావాలన్నవాళ్లలోవాడినేకాని లోకానికి వెరిచి నా అభిప్రాయాన్ని కప్పిపుచ్చాను.

నాకు కొంచెం నవ్వొచ్చింది. ఆపుకోటానికి ప్రయత్నించాను. కాని చిట్టిరామయ్యగారుగ్రహించి "నాసంగతి నాకేనవ్వొస్తోంది. కాని నాహృదయములో బరువును కొంత తగ్గించుకోటానికి నీతో యీచరిత్ర అంతా చెప్పుతున్నాను" అన్నారు.

"అబ్బే అందుకు కాదండి నే నవ్వింది. అందరిలాగా చిన్నప్పుడే ఏశుంఠకో మా అమ్మాయిని కట్టిపెట్టకుండా, చదువుచెప్పించి పెద్దదాన్ని చేసినందుకైనా కృతజ్ఞత లేకుండా మామాట తృణీకరించిందే" అని నవ్వొచ్చింది అన్నాను.

"నేను అప్పుడప్పుడు తలిదండ్రుల మాట ఏవిషయంలోనైనా సరే వింటూండవలెనని మనపూర్వులు మనకంటె తెలివిగలవారని మా అమ్మాయితో చెపుతూ ఉండేవాణ్ణి. నా ఉపదేశంవల్ల శాస్త్ర దార్లో పడుతూందను కున్నాను. ఇంతలో మాపాలిటి యముళ్లాగ మాఅమ్మాయికి ఒక స్నేహితుడు దాపరించాడు. మొదట 'ఎవరో యీవూరి కాలేజీలో బి. ఏ. చదువుతున్నాడట. చదువు ఏలాగా మానిపించానుగదా యింటిదగ్గర ఏవో రెండు యింగ్లీషుముక్కలు చెపుతాడని అమ్మాయి సరదాపడుతూందని మా ఆవిడ చెపితే సరే అన్నాను. వాడు రావటం మొదలుపెట్టినప్పటినుంచీ అమ్మాయి మళ్లీ పెడత్రోవ తొక్కటం ప్రారంభించినట్లు నాకు కనబడ్డది. అంతాఎందుకు ఒకనాడు అమ్మాయి గదిముందరినుంచి నేను వెడుతూండగా 'మన పూర్వులు పిల్లలు గర్భంలో ఉండగానే తాంబూలాలు పుచ్చుకొనేవారట' అని చెప్పి వాడు అమ్మాయిని నవ్విస్తున్నాడు. ఆరోజు నుంచి వాడిని నాగుమ్మంలో అడుగుపెట్టనివ్వ లేదు. ఇష్టంవచ్చినట్లు వెళ్లనిస్తే పాకంముదిరి పోతుందని మాఘమాసంలో ముహూర్తం పెట్టాను. మాకర్మం యిలావుంటే పెళ్లి ఎల్లా సాగుతుంది కనక" అని చెప్పుచుండగా పోలీసు సబిన్స్పెక్టరు వచ్చినట్లువిని చిట్టిరామయ్య గారు వెళ్లిపోయినారు.

సుబ్బలక్ష్మమ్మ గదిలోని నవల అక్కడ దొరికిన జేబురుమాలు ఆ బి. ఏ. కుర్రవాడిదా అని ఆలోచనపోగా వెంటనే కాలేజీకి పరుగెత్తి రైటరునడిగి బి. ఏ. క్లాసు హాజరు పట్టీని తీసికొని పేరుతరువాత పేరుగా చూస్తుండగా 'చింతలదొడ్డి రాజేశ్వరరావు' అని ఒక పేరు కనుపించిది. 'చిం. రా.' అను పొడి అక్షరములకు యీపేరు తగియుండటం, ఆపేరుకు ఎదురుగా నిన్న, యివ్వాళ హాజరుగుర్తు లేక పోవటం అనుమానంగా కనిపించింది. చిట్టి రామయ్యగారి మాటలవలన సుబ్బలక్ష్మమ్మకు రాజేశ్వరరావుకు ప్రేమతోకూడిన స్నేహం ఉన్నట్లు తేలినది. సమయం మించబెడితే మాఘమాసంలో పెళ్లైపోవునేమో అని యిద్దరు ఆలోచించుకుని చేసినపని ఆరాత్రి జరిగిన దొంగతనమా అన్న ఊహ నాకు తోచింది. రైటరు సహాయంవల్ల పెద్ద రిజిష్టరు తీయించి రాజేశ్వరరావు చిరునామా కోసం చూచాను 'చిం. రాజేశ్వరరావు వాడపల్లి, గోదావరిజిల్లా' అని వున్నది. దానిని నాడైరీలో ఎక్కించుకొన్నాను. ఏది ఎట్లా ఉన్నా ఆవూరు వెళ్లి రాజేశ్వరరావు విషయం కొంత భోగట్టా చేయటానికి వాడపల్లి వెళ్లటం నిశ్చయించాను. అక్కడకు వెళ్లే ముందర సుబ్బలక్ష్మమ్మ రూపరేఖలనుగురించి తెలిసికొంటే బాగుండునని చిట్టిరామయ్య గారి నౌకరులను అడిగితే ఆమెయింటికి వెళ్లి

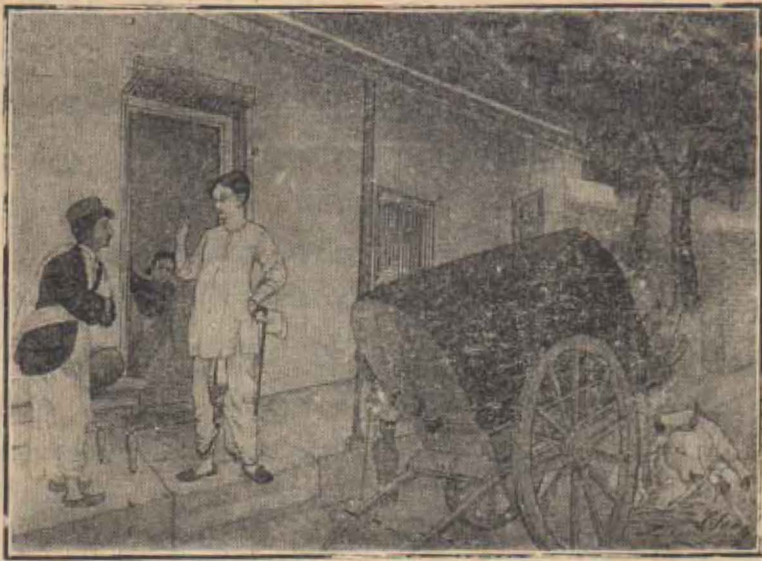
ఫోటోను ఒకదానిని నాకిచ్చారు. దానిని తీసికొని హాస్టలుకు వచ్చాను.

భోజనం అయినతరవాత వాడపిల్లికి దారి కనుక్కుందామని ఆచుట్టుపట్ల ఊళ్లన్ని తెలిసిన మా హాస్టలు వంటవాడి దగ్గరకు వెళ్లాను. వాడుమంచి తెలివైనవాడు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యానికి ప్రధాన మంత్రిగా వేస్తే బాల్డ్వినుకన్నా బాగా రాజ్యంచేస్తాడని పిల్లలంతా అంటూవుండేవారు. 'వాడపిల్లి యెక్కడుంది గంటయ్యా' అని అడిగినప్పుడు వాడు నన్ను చేసినక్రాసుకు ఆగలేకపోయాను. ఎల్లాగైతేం, దారిని కనుక్కొని మరునాడు ప్రయాణం పెట్టాను.

౬

తెల్లవారగట్లే లేచి మామూలు పనైన తరువాత నాతోలుసంచిలో రెండు గుడ్డలు కొత్తగావచ్చిన 'భారతి' పత్రికను, సుబ్బలక్ష్మమ్మఫోటోను పెట్టుకొని బయలుదేరాను. సాయంత్రము ౫ గంటలయేసరికి వాడపిల్లి చేరాను. కొంచెం నీరెండ ఉంది. బండిని తిన్నగా చింతలదొడ్డి రాజేశ్వరరావుగారి యింటికే పట్టించాను. వాకిటనున్న నౌకరు నన్ను చూచి "అయ్యగారు అమ్మగారు తోటలోకి సికారికెళ్లారు బాబు" అని తోటవేపు చూపించాడు. నాసంచిని వాడిదగ్గిరపెట్టి తోటలోకి నిమ్మళంగా ప్రవేశించాను. తోటంటే మరేమీలేదు దట్టంగా చింతచెట్లు పెరిగిఉన్నాయి. రాజేశ్వరరావుగారి యింటిపేరు సార్థకనామమే అనుకుంటూ తోటలో ఇటుఅటు చూచాను. దూరమునుంచి రాజేశ్వరరావుగారు ఒక ఆడమనిషి చేతులలో చేతులు వేసుకొని నావైపే వస్తున్నట్లు కనిపించింది. ప్రక్కనఉన్న ఒకచెట్టుచాటున దాగి ఆత్రంతో వారివైపు చూస్తున్నాను. వారు చూపుమేరలోకి వచ్చారు. రాజేశ్వరరావుగారు నాగరిక విద్యార్థుల్లాగ పెద్దగాలివేస్తే పడిపోయేటట్లుగాక దృఢంగా ఉన్నాడు. మనిషి పొడగరి. పొడుగుకు తగిన లావు తలకు కొంచెంగా క్రాపింగు కళ్లకు జోడూ లేకుండాపోలేదు. ఖద్దరు కంటెమెడచొక్కా తొడుగుకొని జోడసరం ఖద్దరుపంచెనే కట్టుకున్నారు. కాళ్లకు రంగూను స్లిప్పరులు ఉన్నవి. చేతిలోని బెత్తంతో విలాసంగా క్రిందకొడుతూ ప్రక్కనున్న ఆమెతో చనువుగా కబుర్లు చెబుతున్నారు. రాజేశ్వరరావుగారి మీదనుండి నాదృష్టిప్రక్కనేఉన్న స్త్రీ స్వరూపంమీదికి దుమికింది. పైనుంచి క్రిందికి ఒక్కసారి చూచాను. పట్టలేని ఆశ్చర్యం కలిగింది. అవ్యక్తిని వర్ణిద్దామన్న కుతూహలం ఉందిగాని సుబ్బలక్ష్మమ్మ ఫోటో ఎలాయున్నదో ఈవ్యక్తికూడ అచ్చు అలాగానే ఉన్నదనిచెప్పి ఊరుకుంటాను. అయినను తొందర పడకూడదనుకొని వారు బాగా దగ్గరలోకిరాగా చెట్లచాటునుంచి నేను యింటి వీధిగుమ్మందగ్గరకువచ్చి వాకట్లోవున్న బల్లమీద కూర్చున్నాను. పావుగంటకాలంలో వారిరువురుకూడా వచ్చారు. నేను నిలబడి రాజేశ్వరగావుగారికి నమస్కారంచేసి ఒక కాగితం అందిచ్చాను. దానిని చదువుకొని ఆవిడతో 'వీరు భారతికి ఏజెంటట, నన్న

చందాదారుగా ఉండమని అడుగుతున్నారు' అన్నారు. ఏంచేతనోకాని 'ఆలాగే ఉండ

"ఇప్పటికే చీకటిపడిపోయింది. ఈపూట యిక్కడ భోజనంచేసి రేపు వెళ్లవచ్చు"

వచ్చును' అని ముక్తసరుగా పలికి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

"ఇప్పటికే చీకటిపడిపోయినది. ఈపూట యిక్కడ భోజనంచేసి రేపు వెళ్లవచ్చు" నని నన్నుగూర్చి రాజేశ్వరరావుగారన్నారు. అనుకూలంగా వ్యవహారం నడుస్తూఉండిగనక ఆలోచించకుండా రాజేశ్వరరావుగారి వాక్యం ముగియకుండా 'చిత్తం' అన్నాను. ఆయన లోనికివెళ్లారు. మార్గాయాసంతీర్చుకుందామని నేను బల్లమీద ఒరిగాను.

ఇంతలో వంటవాడు భోజనానికి నన్ను లేపాడు. రాజేశ్వరరావుగారు, ఆయనతో వచ్చిన ఆడమనిషి, నేను కలసిభోజనంచేసాం. తరువాత నేను రాజేశ్వరరావుగారు దేశపరిస్థితులను గురించి మాట్లాడుకొని రాత్రి తొమ్మిదిగంటలవగా పరుండటానికి విడిపోయినాం. చావడిలో మడతమంచంమీద నేను పరున్నాను. నిద్రపట్టలేదు. చావడిని ఆనుకున్నగదిలో రాజేశ్వరరావుగారు సాయంత్రం చూచిన ఆడవ్యక్తితో మాట్లాడుచున్నట్లు వినవచ్చినది. నెమ్మదిగా గది గుమ్మందగ్గరకు వెళ్లి ఓరవాకిలిగా వేసియున్న తలుపులగుండా లోపలివారిని చూస్తూ వారి సంభాషణ నాకేమైన ఉపయోగంగా ఉండునేమోఅని కూర్చున్నాను.

"మీతండ్రిగారు పోలీసువారికి రిపోర్టు యిచ్చినారట. ఆయన ఆవూరిలోకల్లా పలుకుబడికలవాడుకనుక పోలీసువారు శ్రద్ధతో పని చేసి మనగుట్టును బైటపెట్టగలరు. ఇకముందు ఆలోచనఏమిటి?" అని రాజేశ్వరరావుగారన్నారు.

"మగవారు ఆడువారికంటె ఆలోచనా పరులని లోకు లనుకుంటారు కనక మీరెలా చెపితే నేనల్లా చేయటానికి సిద్ధంగాఉన్నాను. యివ్వాళ మనయింటికివచ్చిన మనిషినిచూస్తే నాకనుమానంగానే ఉంది. ఏలాగైనా మనం మాత్రం మాతండ్రిగారి కంటపడగూడదు" అని మాటకు మాటకు సంబంధం లేకుండా, నిరుత్సాహంతో ఆమె అన్నది.

రాజేశ్వరరావుగారు కొంచెం ఆలోచించి "ఏవిధంగా చూచినా మనం యీవూరిలో ఉండటం మంచిదికాదు. మనం కనక రేపే బైలుదేరి కలకత్తా వెళ్లిపోయి—అక్కడ బ్రహ్మ సమాజం అధ్యక్షుడు చాలామంచివాడట, ఆసమాజంలోచేరి వెంటనే పెళ్లిచేసుకున్నామా మనకిక నిర్భయం. మీవాళ్లకి మన రహస్యం తెలియకుండా దూరానికి దూరంగాను ఉంటాము. మహాపట్నం గనక విద్యావంతులమైన మనకి జీవనోపాధికి లోటులేకుండాను ఉంటుంది" అని ఆవిషయాన్ని మరీ నొక్కిచెప్పకుండా, అటులజరగకపోతే ముప్పు రావచ్చునను అనుమానాన్ని సూచించు చూపులతో ఆమెను చూచి రాజేశ్వరరావు జవాబుకొరకు ఎదురుచూస్తున్నాడు.

కొంచెం సిగ్గుతో తలవంచి 'సరే' అని చటుక్కున వూరకుంది.

నేనిక అక్కడ ఉండలేదు. మడతమంచంమీదికివచ్చి పడుకున్నాను. కాలం మారుతున్నా ఆచారాలు మారకపోవటం చాలా అనర్థకం అనుకున్నాను. రాజేశ్వరరావు సుబ్బలక్ష్మమ్మను, ఆమె యిష్టంమీదనే లేవదీసికొని వచ్చాడని నిర్ధారణ అయిపోయినది. ఇకముందు నేను చేయవలసిన దేమిఅని ఆలోచించినాను. వీరు నిజమైన ప్రేమచే ప్రేరేపింపబడి బంధుకోటికి లోకానికికూడా వెరవకుండా యింతపనిచేసారు. ఈ నిశ్చలమైన ప్రేమలతను తెంచి రాజేశ్వరరావుగారికి కారాగృహంలో మరణం కలిగేటట్లు చేయటం నాకు తగునా అన్న సందేహంతోచింది. ఆరాత్రి గడిచింది. భారతికి చందాదారుగా చేరినందుకు రాజేశ్వరరావుగారికి కృతజ్ఞతను తెల్పి మావూరికి బైలుదేరాను.

౨

సాయింత్రం మావూరికి వచ్చాను. దార్లోనే, చిట్టిరామయ్యగారి కీసంగతి తెలిసినా ఆనిర్మలప్రేమ ప్రవాహానికి అడ్డుపడరని నమ్మి, వారితోచెప్పటానికి నిశ్చయించాను. వెంటనే చిట్టిరామయ్యగారి దగ్గరకు వెళ్లి సంగతి సంగ్రహంగా చెప్పి, కలకత్తా వెళ్లమని సలహా యిచ్చాను. ఆయన అభిప్రాయం ముఖంలో కనబడలేదు. భార్యను పిలిచి 'అమ్మాయిసంగతి నాకు కొద్దిగా తెలిసింది. నేను యీరాత్రి మెయిలుకు ఊరుకు వెళ్లవలసివుంది. వారం రోజులలో సుబ్బలక్ష్మిని వెంటబెట్టుకొని వస్తాను. యింట్లో మీరు ఖంగారు పడవద్దు" అని చెప్పారు.

ఆరాత్రే ఆయన వెళ్లిపోయినారట. ఇప్పటికి పదిరోజులైనది. యింకా రాలేదట. సంగతి ఫలానా అని ఉత్తరంఅయినా వ్రాయలేదట. ఈవిషయం పోలీసువారికి ప్రజలకు తెలిసినదట. ఎవ్వరుకూడా 'ఇదమిద్ధ' మని చెప్పలేకుండావున్నారు. చౌర్యం వింతదిగనుక ప్రజాబాహుళ్యానికి ఎంతత్వరలో తెలిస్తే అంత మంచిది గనుక పర్యవసానం తేలకపోయినప్పటికి పత్రికలలో ప్రకటించినందుకు క్షమాపణ కోరుకుంటున్నాను.

ప్రతాపభానుని చరిత్రము

[శ్రీ తులసీరామాయణము లోనిది]

భాగవతుల నృసింహశర్మ గారు

మహేశ్వరుఁడు పార్వతితోఁ జెప్పుచున్నాఁడు

కం. శ్రీరాముఁ డవతరింపఁగఁ, గ్రూరాత్ముల సంహరింప ఘోరాటవులన్
బోరాము లనుభవింపఁగ, నోరామ! మఱొండు హేతు వున్నది వినుమా.

కం. కేకయ దేశాధీశుఁడు, లోకైక బలుండు ధర్మలోలుఁ డరిదురా
లోకుఁడు, సుశ్లోకుఁడు, లక్ష్మీకరుఁ డననొప్పు సత్యకేతువవఱలున్.

కం. గుణధాము లతనిపుత్త్రులు, రణభీములు; వారిలోన రాజిల్లునభో
మణినాఁ బ్రతాపభానుం, డణుమధ్యా! రాజ్యమేలె నతఁ డతిబలుఁడై.

కం. నానారిపు భూజానుల, సేనాతామిస్రపటలిఁ జెదరంజేయం
గానొప్పు ప్రతాపముఁగల, భానుండగు నాప్రతాపభానుం డబలా!

కం. అరయన్ రెండవపుత్త్రుం, డరిమర్దనుఁ డాతఁడహహ!! యరిమర్దనుఁ డీ
యిరువురుసోదరు లిరవుగ, ధరణిం బాలించి రతులధర్మనిరూఢిన్.

కం. రాగాభివృద్ధిఁ గోరరు, భోగానుభవంబుకొఱకుఁ బొక్కరు, ప్రజలన్
రోగార్తుల విడనాడరు, త్యాగార్జితకీర్తి ధనులు తరుణీ! వారల్.

కం. భూషింప రధికవేషుల, ద్వేషింపరు పరులసిరుల వికటంబున కేన్
భాషింప రనృతభాషల, ఘోషింపరు తాల్మి దూలి ఘోరాపదలన్.

ఉ. పాపమనంగ నెట్టిదియొ స్వప్నమునందు నెఱుంగ రెట్టి సం
తాపము లేనివారు, సతతంబును వైదికధర్మ కర్మ ని
ష్ఠాపరు లెల్లభంగులఁ బ్రజల్; పరికింపఁ బ్రతాపభాను ధా
త్రీపతిఁ బోలువారుగలరే? త్రిజగన్నుత రాజకోటిలో.

గీ. రాజనీతికి శుక్రుండు రాజ్యహితుఁడు, పాడిగలవాఁడు ప్రజలఁ గాపాడువాఁడు
ధర్మరుచి యను సచివుండు ధర్మపరుఁడు, ఆప్రతాపభానునిమంత్రి; యబ్జవదన !

ఉ. ఖండనసీమ కేగి, బలవద్రిపుకోటి జయింపఁ జాలు త
మ్ముండు విధేయుఁడై తనదుపొంతనె యుండగ, రాజనీతికిన్
మండనుఁడైన ధర్మరుచి మంత్రపరుండయి చాతురీధురీ
ణుండయి యుండ నానృపుని నొంపఁగనోపునె యెట్టి భూపుఁడున్.

శా. సప్తార్చిప్రతిమాన బాణవితతిన్ సైరింపఁగా శక్యమే ?
సప్తాశ్వుండు ప్రతాపభానుఁ డనుచున్ క్ష్మాకాంతు లగ్గింపఁగా
సప్తద్వీపములన్ జయించి, వసుధన్ శాసించె నాతండు, సం
ప్రాప్త శ్రీజితయక్షనాయకుఁ డనన్ రాకేందుబింబాననా !

కం. ధర్మార్థ కామమోక్షము, లర్మిలిఁ దను గొల్చువార లందఱుఁ బడయన్
శర్మము వర్ధిల్లఁగ, రిపు, మర్మస్పృక్కర్మమెఱిఁగి క్ష్మావిభుఁ డేలెన్.

గీ. అతని దండనీతిం బొంది యమరధేను, వనఁగ నొప్పారె భూదేవి వనజగంధి !
ఈతిబాధలఁ గలనైన నెఱుఁగరాదు; అతుల సౌఖ్యంబులం గాంచి రఖిలజనులు.

కం. వాపీకూప తటాకము, లేపారఁగఁ, బుష్పవనము లెల్లెడఁ గ్రాలన్
స్థాపించె దేవ గృహముల, క్ష్మాపాలుఁడు పాపమేఘఝంఝానిలుఁడై.

కం. సత్రంబుల, బహుపుణ్యా, క్షేత్రంబులఁ బాదుకొల్పి క్షేమంకరుఁడై
క్షాత్త్రంబు రహింప, సహో, రాత్రంబు నతండు ప్రోచెఁ బ్రజలన్ గరుణన్.

కం. ఎప్పుడు త్రికరణశుద్ధిగఁ, దప్పక కార్యం బొనర్చి తత్ఫలము నతం
డప్పనము సేయు శ్రీహరి, కొప్పదె నిష్కామకర్మ యోగి యనంగన్.

ఉ. పాటలగంధి ! యాత్మపరివారముతోడ హయాధిరూఢుఁడై
హాటకపుంఖ బాణనిచయంబు శరాసనమున్ ధరించి, యా
ఖేటకవేషమూని, పరికించి వనాటులు త్రోవఁజూప, విం
ధ్యాటవి కేగ నొక్కసమయంబున ఱేఁడు మృగాంతకుం డనన్.

కం. వేఁటరియై యప్పోటరి, ప్రేటునకున్ వేనవేలుమృగములు గూలన్
వేఁటాడి మాటలాడుచు, వాటంబగు బాట మగిడి వచ్చుచునుండన్.

కం. తెక్కించి చెవుల గుబ్బుపు, డెక్కలనడి నాలకించి డీకొనఁగ నోడల్
[illegible] ఘుర్ఘురించుచు నొక్కెడఁ బొద పక్కనొక్క యొంటరి చెలఁగెన్.

ఉ. అవ్వని నల్లగొండ నడయాడఁగ నేర్చె ననంగ, నేపుమైఁ
గ్రొవ్వి చరించు పంది నృపకుంజరుఁడుం గని యార్చి కెవ్వునన్
జివ్వున గుఱ్ఱముం గదియఁజేసి, శరాసన మెక్కుపెట్టి తా
ఱివ్వున బాణమున్ విడిచె ఱెప్పల వైచినయంత మాత్రలో.

కం. ముప్పించి యవ్వరాహము, మెప్పించుచు వేటకాండ్ర, మెడవంచి వడిన్
గుప్పించి యెగసి, గుఱిలోఁ దప్పించినయట్లు తూపుఁ దప్పించుకొనెన్.

కం. అదలఁడు పాఱిన పందికిఁ, గదలఁడు లోఱిచ్చపాటు గడలు కొనంగన్
మెదలఁడు పంతముఁ గుంతము, వదలఁడు, ధరణీవిభుండు పర్వతపుత్రీ!

కం. ఒంటరికై భూపాలుం, డొంటరియై యేగియేగి యొక కొండదఱిన్
గంటకమయకాంతారము, నంటుకొనెన్ ద్రోవఁదప్పి యలసెన్ సొలసెన్.

కం. ఈపాటి యేకలంబును, భూపాలుఁడు చంపలేకపోయెను; వినమ
ద్గోపాలుఁడు శ్రీపాలుఁడు, గాపాడినఁ జంపువాఁడు గలఁడే? లలనా!

కం. అడలెన్ గుఱ్ఱము వడికిన్, బడలెన్ బెనుదప్పివలన, బలిమియు మేనన్
సడలెన్ వృక్షచ్ఛాయకు, వెడలెన్ భూనాయకుండు విశ్రాంతిఁగొనన్.

కం. 'తక్కితి వివేకమంతయు, నక్కట! యాఖేటమనెడు వ్యసనంబునకున్
జిక్కితి'నని భూపాలుం, డొక్కించుక విశ్రమించి యూఱటఁగాంచెన్.

ఉ. ఊఱటఁగాంచి లేచి నరపోత్తముఁ డెంతయుఁ దల్లడిల్లి, నే
పీఱిఁడినైతిఁ బందికై వివేకముఁ దక్కితిఁ ద్రోవఁ దప్పితిన్;
ఆఱడి పోకకున్ దగిన యాఱట మొందితి; నెంతతోలినన్
బాఱదు వారువంబు, పరివారముఁ జేర నుపాయ మున్నదే?.

మ. తఱిఁగెన్ సత్తువఁ, దప్పితిన్ దెఱవు, దుర్దాహంబుచే నోరుపా
డఱెఁ, బెల్లాకటఁ దూలిసోలెఁ దురగం, బారాటముం బాపఁగన్
దెఱఁగింకెయ్యది? నాలుకం దడుపఁగా నీరంబు లేదయ్యె; నన్
దఱిమెన్ దుర్విధి భీకరాటవికి భూదారాపదేశంబునన్.

సార్నాదు స్తూపములు

కె. నరసింహాచారి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౪ తరువాయి)

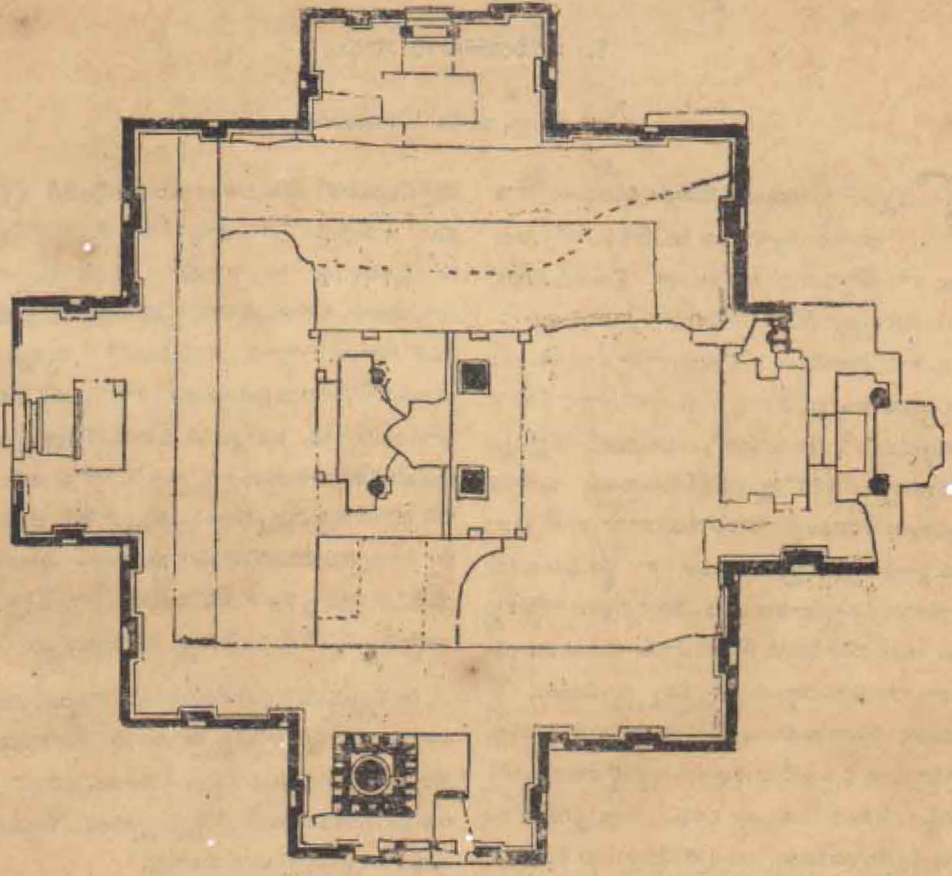
కొన్ని చోటులయందు కేవలము శిథిలములు కాక యుండు స్తూపాదుల యడుగున తత్సంబంధములు కాక వేరుపునాదు లుండుటవల్ల (Foundations) నచ్చట తత్పూర్వ మేదో స్తూపముగాని, ఆలయముగాని, మఠముగాని యుండి యది శిథిలముకాగా కాలక్రమమున నాకట్టడముయొక్క పునాదినే యాధారముగాఁ జేసికొని వేరుస్తూపమునో, ఆలయమునో, మఠమునో కట్టినట్లు తోఁచుచున్నది. మరికొన్ని ప్రదేశములయందు పురాతన కట్టడములు శిథిలములై చాలకాలముకాగా వాటి పునాదులు పూడిపోవుటవల్ల నూతనముగ నా స్థలములయందు ఆలయాదులఁ గట్టువారి కచ్చట తత్పూర్వము వేరుకట్టడము లుండియుండినపని తోఁచకపోయి యుండవచ్చును. ప్రధాన ఆలయముచుట్టును చిన్న చిన్న స్తూపములు, చైత్యములు, దేవాలయములు, స్తంభములు, రాతిగొడుగులు విగ్రహములు భక్తులచే వారివారి ప్రార్థనాదికములకై ప్రతిష్ఠింపబడినవి పెక్కులు కలవు. సార్నాదు గొప్ప పుణ్యక్షేత్రమయినందున యాత్రాపరులు విశేషముగా వచ్చుఁగూడి వారివారి భక్త్యనుగుణ్యముగా యథాశక్తిని మ్రొక్కులుచెల్లించుకొనుచుండిరి, కాన వారికి గావలసిన లోహశిలావిగ్రహములను, పరికరములను ప్రార్థన స్తూపములు (Votive stupas)ను అచ్చటనే తయారుచేయుట వల్ల నా క్షేత్రవాసులు గొప్పవ్యాపారమునుగూడ జరుపుచుండియుందురు. ఇందుల కాధారముగా నచ్చటవిగ్రహములు, కరగిపోయిన సామగ్రులును, లోహములును గూడ చిక్కినవి. తిరుపతి, వారణాసి, రామేశ్వరము, జగన్నాథము మొదలగు పుణ్యక్షేత్రములకు బోయినయాత్రికులు మరలివచ్చునపు డా క్షేత్రములనుండి దేవునివిగ్రహములనో చిత్రపటములనో లేక ఆలయములలోలభించెడి ప్రసాదమునో కడుభక్తితో గొనిపోవు రీతిగా నీ బౌద్ధక్షేత్రమును దర్శించిపోవు యాత్రాపరు లిందుండి చిన్నబొమ్మస్తూపములను, కురంగ-చక్రచిహ్నములను, నిమ్ముక్కులను దీసికొనిపోయి వారివారి గ్రామములలో స్వగృహముల యందుగాని, ఆలయములయందు గాని ప్రతిష్ఠించుకొని పూజించుచుండిరి. బర్మాలోని పగాన్ (Pagan) పట్టణమునందుగల యాలయములలోగూడ నిట్టి పూజనీయములగు కురంగచక్రచిహ్నాదులు ప్రతిష్ఠింపఁబడి యుండుట వల్ల యాత్రికు లీదూరదేశముల నుండికూడ హిందూదేశములోని సార్నాదు, గయ, మొదలగు బౌద్ధక్షేత్ర దర్శనార్థము వచ్చి వెళ్లుచుండినట్లు తెలియుచున్నది.

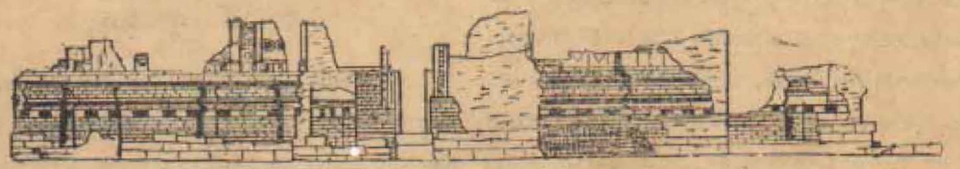
ఈ క్షేత్రమును వైభవదశయందుండినకాలమునందేకాక, శిథిలమై నామమాత్రావశిష్టమై యుండు నీకాలమునందుఁ గూడ లంక, బర్మా, టిబెట్టు, సయాము, జపాన్ మొదలగు దూరదేశములనుండి బౌద్ధయాత్రికులు హేమంతఋతువున వచ్చి దర్శించిపోవుచుందురు.

ధామేక్ స్తూపము

దీని ఎత్తు భూమట్టమునకుపైన 116 అడుగులుండి పునాది 39 అ. కలిగియున్నది. ఈస్తూపము కూడ తత్పూర్వ మచ్చటనుండిన యొక పురాతన కట్టడపుపునాదిపై కట్టబడియున్నది. దీనియందు ముందుకు మిగిలి వచ్చియుండు 8 ముఖములు కలవు. ఇందు 7 ముఖములకు పైయంచు సరళముగానున్నది. (Straight edged). పశ్చిమముననుండు 8వ ముఖముమాత్రము పైయంచు విలువంపు కలిగియున్నది. స్తూపముచుట్టును చెక్కబడిన తీగ

పని (Scroll work) ఈ ౪వ ముఖమువద్ద ఎక్కువ యందముకలిగి పరిసమాప్తి నొందింపబడినందున తక్కిన ముఖములకన్న నీముఖము ముఖ్యమైనదనియూహించుచున్నది. మైత్రేయుని* జ్ఞాపకార్థము కట్టబడిన యాలయములలో విగ్రహము పశ్చిమాభిముఖముగా నుండుటవల్లను భామేక్ స్తూపముయొక్క పశ్చిమముఖము ప్రాముఖ్యతను కనుపఱచుచున్నందునను నిదియు మైత్రేయుని జ్ఞాపకార్థమై కట్టబడి యుండును.

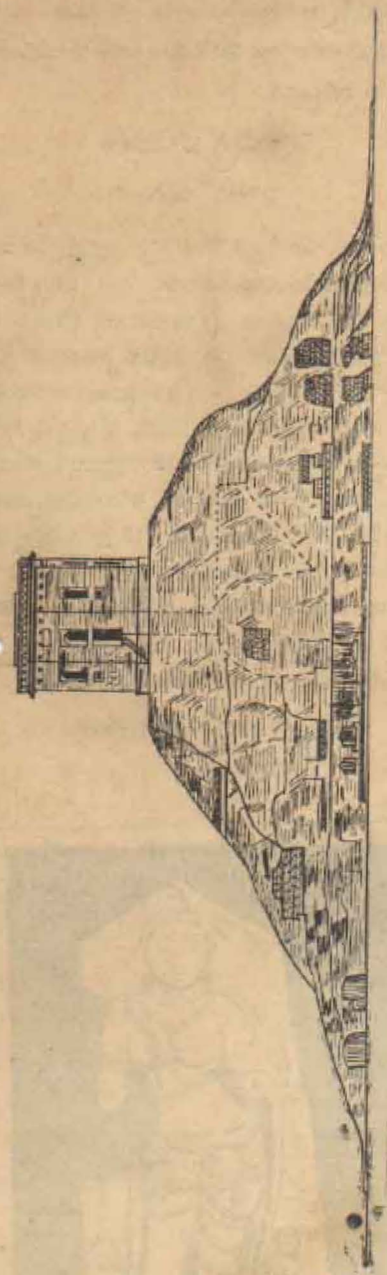

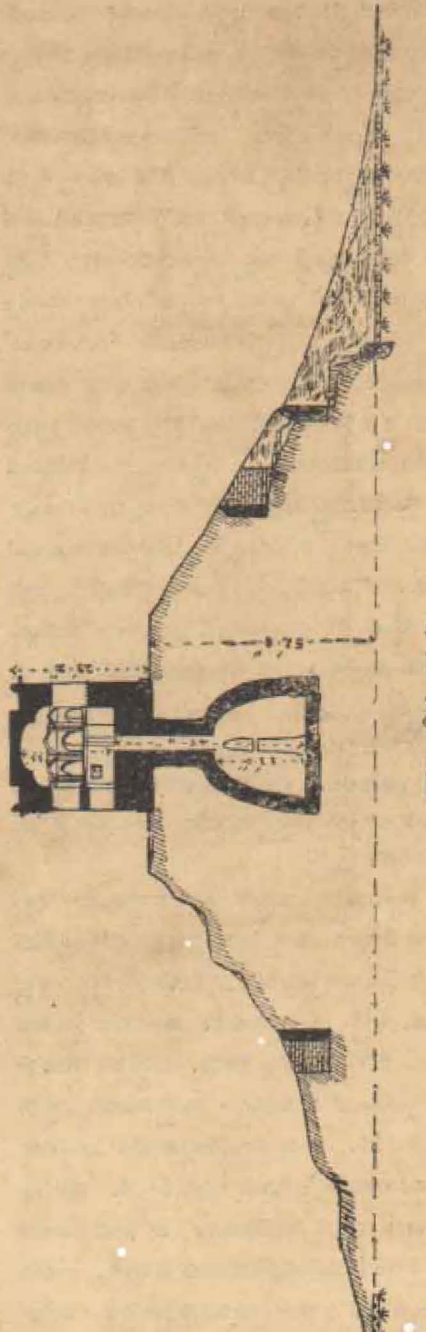

క. ప్రధానఆలయముయొక్క ప్లాను, ఎత్తును

[భారతి రెండవసంపుటము నాల్గవసంచిక తొంబదితొమ్మిదవపుటయందలి చిత్రమును చూచునది]

*. మైత్రేయుడు గౌతమబుద్ధునిచే తనతర్వాత బుద్ధుడగునట్లు వరమివ్వబడినవాడు.

ధామేక్ స్తూపమున నొకయరమైలు దూరమున చతురశ్రమగు నొక ఇటుకరాతిదిబ్బ కలదు. దీనిపై నొక యష్టముఖ శిఖరము క్రీ.శ. 1588 సంవత్సరమున మొదలు చక్రవర్తియగు హుమాయూను జ్ఞాపకార్థముగా నతని కుమారుడు అక్బరుచే గట్టబడినది కలదు. అందొకశాసనము అరబిక్ లిపియందు చెక్కబడి యున్నది. దాని

భావమేమనగా "ప్రస్తుతము స్వర్గము నలంకరించియుండు హుమాయూన్ చక్రవర్తి యొక్క వాడిచ్చుటకువచ్చి కూర్చుండుట నను గ్రహించినవాడై తన తేజముతో సూర్యుని తేజము నిమ్నముచేయ జేయగలుగును గాన ఆయనపుత్రుండును భృత్యుడునగు అక్బరు ఈప్రదేశమున నొక యున్నత శిఖరమును నిర్మించ నిశ్చయించుకొనెను" చాకండిస్తూప ముపై గల శిఖరమునుండి చుట్టుపట్లజూచినయెడల పచ్చికబయళ్లను మామిడితోపులను కన్నులపండువై యొప్పుచుండును. ఉత్తర—పశ్చిమదిశలయందు 'నయాతలము' పూర్వదిశయందు 'సారంగతలము' అను జలభాగములు కలవు. ఇవి నైసర్గికములు (నదులు) కాక జనులచే త్రవ్వి యేర్పాటుచేయబడినవిగానుండి గట్టులయందు వీటినుండి త్రవ్వి యెత్తబడిన మట్టిదిబ్బలు కలిగియున్నవి. ఘాజీపుర మార్గమునకు వెనుక నొకదిబ్బపై 'మహావీరాలయము' ఒకటి కలదు. చౌఖండికి దక్షిణమున దూరములో వారణాసిలోని యున్న తిసౌధములను, ఔరంగజేబుగోరీయును కనబడుచుండును. ఈస్తూపము 8ముఖములుకలిగియున్నది.

బుద్ధుడు గయనుండి సారనాథునకు వచ్చుచుండగా తన్ను గౌరవపరచుటకై కుట్రలుపన్నుచుండినకౌండిన్యాది పంచయతులను కనుగొనినప్రదేశమున గట్టబడినట్లు హుయన్‌ట్సాంగుచే వర్ణింపబడిన స్తూప మీచౌఖండియే యనదగియున్నది.

స్తూపములు బుద్ధుని జ్ఞాపకార్థముగా గట్టబడినవి కాన సాధారణముగ ఆకారమున బోరగిలవేయబడిన బుద్ధుని భిక్షాపాత్రమును బోలియుండునట్లు కట్టబడియున్నవి. ఇట్టి యాకారమును స్తూపనిర్మాణమున ననుసరించుట కొక చిన్నకథ కలదు. బుద్ధుడు గయను వదలి సారనాథుకు పోవుచుండగా మొట్టమొదట నిద్దరు వణిజు లెదురుపడిరి. వారు తమయొద్దనుండిన యాహారమును బుద్ధునికిగూడ గొంచెమిడి యాదరించిరి. ఇందుకు బ్రతిగా నాయన వారికి తనమతమును బోధించి వారు పూజించుటకై తన కేశములను, నఖములను ఇచ్చెను. వాటిని కడుగౌరవముతోగొని తమ గ్రామోన్ముఖులైన వణిజులాపదార్థముల బూజించు క్రమమును దెలుపుమని బుద్ధుని వేడుకొనిరి. బుద్ధుడును వారికోరిక నెరవేర్ప దలచి భూమిపై మొదట దన 'సంఘాతి'ని పరచి దానిపై దన 'యుత్తరసంగము'ను 'శంకక్షిక'ను పెట్టి వాటిపై దన భిక్షాపాత్రమును మూసి దానిపై తన దండమును నిలువబెట్టి తనయభిప్రాయమును వారికి దెలిపెను. వారును తమగ్రామములకుబోయి తామెరిగిన యాకారముగల స్తూపమును నిర్మించిరి.

శిలా విగ్రహములు

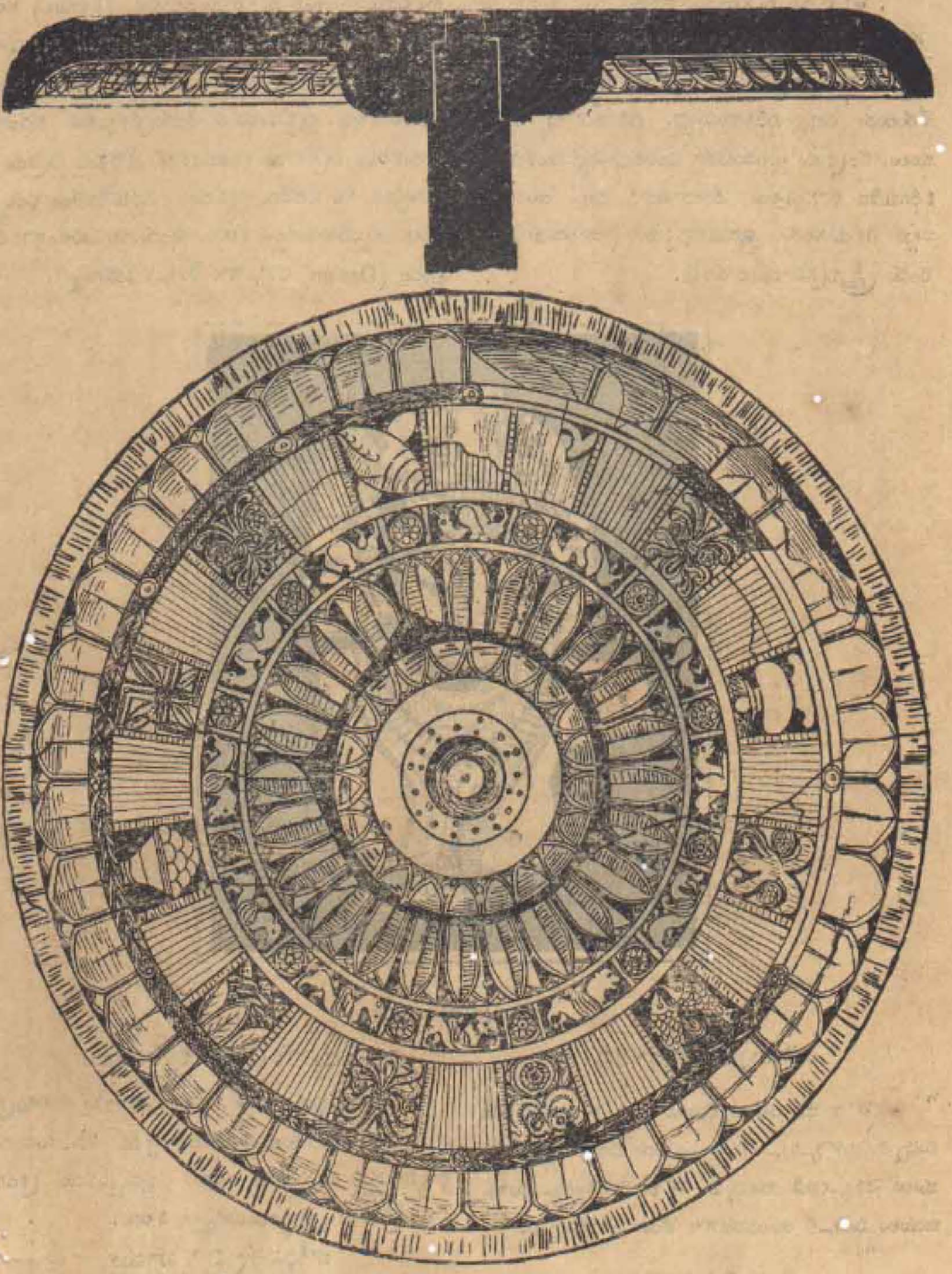
రాతిగొడుగు

సారనాథులో నొక గొప్ప బుద్ధవిగ్రహమునకు రాతితో జేయబడిన గొడుగుకలదు. ఇది విరిగి క్రిందబడియున్నది. దీనివ్యాసము (Diameter) 10 అడుగులు. ఇది బోరగిలవేయబడిన తామరపువ్వును బోలియున్నది. గొడుగులో మధ్య నొకదిమ్మెయు దానిచుట్టును చెక్కులు గలిగిన గజ, సింహ, మకర, వ్యాఘ్ర, కురంగ, ఉష్ట్రి, వృషభాదులచిత్రములు 12 చెక్కబడి యున్నవి. వీటిమధ్య దవరబిళ్లలును వాటిలో తామరపువ్వులును కలవు. వీటి వెలుపలియంచున 12 బౌద్ధచిహ్నములు చెక్కబడియున్నవి. ఇందుముఖ్యమైనవి శంఖము, ఊదు కొమ్ము, స్వస్తికమను చిహ్నము, ఫలపాత్రము. త్రిరత్న చిహ్నము (బుద్ధుడు, ధర్మము, సంఘము అను 3 రత్నములు) మత్స్యము, మంగళకలశము మొదలైనవి.

కొన్ని శిలావిగ్రహములు

తారాదేవి

రాతిగొడుగు (వ్యాసము 10 అడుగులు)

తారాదేవి విగ్రహము ధామేక్ స్తూపమునకు ఉత్తరదిశను కొంతదూరమున గనఁగొనఁబడినది. కిరీటమున ధ్యాని బుద్ధుని విగ్రహము చెక్కఁబడియున్నది. రెండు చేతులును మధ్య విరిగియున్నవి. విరిగినచోట్ల రంధ్రములు. రంధ్రము లుండుటవల్ల ఇంతకుపూర్వ మొకప్పుడు విరిగిపడిన భాగములను వేరురాతిలో చెక్కి యతికించి నట్లు తెలియగలదు. ఇరుపార్శ్వముల యందును క్రింద రెండు స్త్రీవిగ్రహములు కలవు.

చతుర్ముఖ తారాదేవి

చతుర్ముఖ తారాదేవి

తారాదేవి చతుర్ముఖియని కూడ కొనియాడబడు చున్నది. ఒక్కొక్క శిరస్సునందును చిన్న బుద్ధవిగ్రహములు చెక్కఁబడి యున్నవి. తారాదేవియొక్క భూషణములు మిక్కిలి యందముగాఁ జేయఁబడియున్నవి.

బుద్ధ విగ్రహము

ఈవిగ్రహము బుద్ధుడు గయనుండి సారనాదు నకువచ్చి, తన ప్రథమబోధ నొసర్చిన విషయమును దెలియఁజేయుచునది యని విగ్రహమునడుగున (పీఠమున) గల ధర్మచక్రపాలనా చిత్రమువల్లఁ దెలియుచున్నది. విగ్రహమున కిరు పార్శ్వముల యందును రెండు కురంగములు కలవు. చక్రమునకును రెండుప్రక్కలను కురంగములుకలవు. విగ్రహము శిథిలముకాక దొరకుట చిత్రము. శిరస్సునకు గల పరివేష చక్రమున నిద్దరు దేవతలు పుష్పములఁ జల్లుచుండునట్లు కలదు. ఇందుఁగల యలంకారచిత్రము (Design) చక్కగాఁ జెక్కఁబడియున్నది.

అవలోకితేశ్వర విగ్రహము

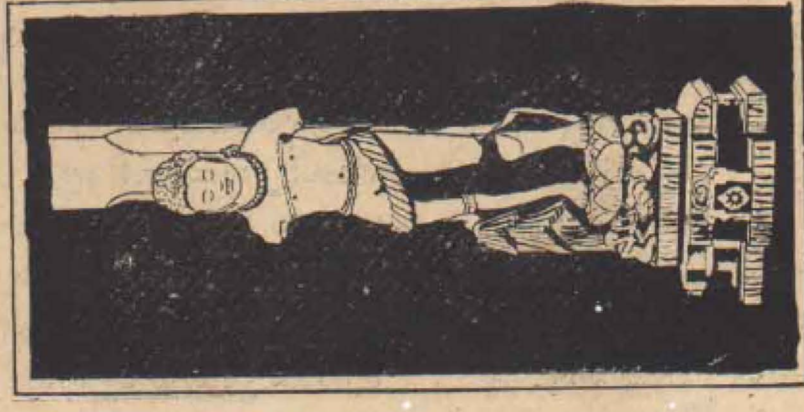
తామరపుష్పముపై నిలుచుయుండు ఈవిగ్రహమునకు రెండుచేతులును విరిగియున్నవి. కిరీటమునందు ధ్యానిబుద్ధుని విగ్రహము కలదు. పుష్పపీఠము క్రింద నిద్దరు ప్రేతలు ప్రార్థించుచున్నట్లు కలదు.

బోధిసత్వ విగ్రహము

ఇందుకూడ కిరీటమున బుద్ధవిగ్రహము కలదు. హస్తము వరదముద్రయం దున్నది. క్రింద బోధిసత్వుని పూజించు స్త్రీ కలదు.

బుద్ధవిగ్రహము

అవలోకితేశ్వర విగ్రహము

బోధిసత్త్వ విగ్రహము

ఋతులక్ష్మి

మిత్తింటి నరసింహమూర్తి గారు [కవితా నికేతనము]

(సంపుటము ౨. సంచిక ౫ తరువాయి)

నీనాథు గుప్పించు నీలాలు జార
శుక్తియు ముత్యాలు సొంపుగ జేయు
చంటిబిడ్డడు నింట సంతసమందు
క్రొత్తగా పెండ్లాడు కొమరిత లెంతో
మగనిపై భక్తిని మన్నించి మదిని
నీరూపు దలతురు నిశ్చలంబుగను
నిను జూచి పురిలోని నెచ్చెలు లెల్ల
సింగారముల దిద్ది సేవించు నిచ్చ
కన్నెలు వృద్ధలౌ పున్నెంపు స్త్రీలు
జవరాండ్రు బిడ్డల చంక బెట్టుకొని
ఇంటింట బోయి పేరంటముం గొండ్రు
వెనుక ముందర గట్టు వేణిలో పూలు
జందెంపు వాటుగ నవరించి సిల్కు
పాల బుగ్గలతోడ పాపడు నగుచు
పాదంబులను సాచు పారాణి కొరకు
తమ తల్లి భూషల దాము ధరించి
సెనగల మూటల చేర్చి బట్టుచును
ముద్దుగ తమ తల్లి మ్రోల నడచుచు
హెచ్చరికను జూపు నింపుబిడ్డలును
గుంపుగనీవైపు గూడివత్తురదె
అందులో వచ్చెడి అందమౌయువతి
పుత్తడిబొమ్మ దా ముత్యాలకోవ
పచ్చనిదేహంబు పరువైనరూపు
కుఱుచ విగ్రహ మెంతొ బరువుగర్భమున
బంగారుపిచ్చుక భాతినిదోప
చిన్నివన్నెల చీర చెంగుచాటునను
చల్లని హృదయంబు చక్కగ నవ్వ
పారిజాతపుదండ పై హార మొప్ప
కంటె కాసులపేరు కలువరింపంగ
పసుపునిగ్గులుదేరు పాదమ్ములకును
గోరింటరక్తిమ పారాణి వెట్టి
గల్లుగల్లని మ్రోగు కడియ మందెలను
మెత్తనిపదముల మెల్లగ నిడుచు
చిరునవ్వు మోమున చెంగలింపంగ
భావంబుహృదయాన పల్లవింపంగ
కాటుక కన్నుల కలయంగజూచి
కస్తూరితిలకంపు కమ్మనితావి
ప్రాణంబులకువింత ప్రాణంబులీయ
కహ్లారహారతుల్ కరమునబట్టి
మోహినీదేవికి మోహంబుగనపి
సీతమ్మకునుమంత శీలంబు నేర్పి
రాధకు తనదైన రమ్యత దెలిపి
సిరులచే మించిన చిట్టిమాలక్ష్మి
సత్కులంబున బుట్టె సమ్మానమిమ్ము
చేరివచ్చుచునుండె చెలి సందిమ్ము.

గిరిరాజుబిడ్డలు గేరింతతోడ
నవయౌవనంబున నాథుని జేర
దేహ ముప్పొంగుచు తేజమ్ములూర
పుట్టినదాదిగ పోషించినట్టి
తండ్రి పాదము వీడి తరలెడు వేళ
ఇసుమంతకన్నీరు ఇరుగడ దోప
ఎఱ్ఱనై చూపులు నేరుల కొప్పె
తండ్రిగారింట రత్నాలాడిగట్టి
పందిళ్ల పాన్పుపై ఫలవృక్షతతుల
దారిలో వనలక్ష్మి సారెలు బెట్టు
గందంపు మ్రాకులు చందన మలదు
ఫలియించి మారేడు పండ్ల నొసంగు
ఇరువంక వృక్షముల్ శిరములు వంచి
కుసుమపు వర్షముల్ గొల్లగ గుఱియు
తామ్రపర్ణి యొసఁగ తరళముత్యములు
కావేరి కొనివచ్చె కలకంఠరవము
కృష్ణవేణియు దెచ్చె కెంపులు రవలు
కోనసీమనుగల కోవిదులెల్ల
వేద శాస్త్రమ్ముల వేదిక నెక్కి
సామగానములతో స్వస్తులు చెప్ప
గోదావరీదేవి కేదారసీమ
చేమూత యొసగంగ చేరి నడచుచు
అత్తవారింటికి నరుగు పడుచని
పసుపు కుంకుమలిచ్చు పౌరాంగనాళి
బాల వృద్ధాదులు పట్టంగలేని
సంతోషమున జేరి సాగిలి మ్రొక్క
ఈవంక కావంక కెంపుగ చూచు
పైబడి ప్రార్థించు పామరులకును
కలపచే గృహదానములను చేయుచును
ప్రక్కకుచేరియు పాదంబుగొలువ
పాదరజ మొసంగి భాగ్యమిచ్చుచును
వారి వారికి పుణ్య ఫలములకొలది
పంచిపెట్టుచు సారె బయలువెడలెను
నీపాదములకు దా నెమ్మితో మ్రొక్క
ఈవంకకును వచ్చి యెఱగియున్నదదె
శిరమున చేయుంచి క్షేమంబుగోరి
పతియుఁదానును గొప్ప ప్రణయ మొప్పంగ
సంసారసౌఖ్యంబు చక్కగ నొంద
ఆశీర్వదింపుము అక్షత లుంచి.

తొలికోడి కూయకే తొందరపడుచు
కాసారముల కేగి కమలమ్ము దెచ్చి
పాలవెల్లిని గట్టి మారేడుదూసి
విఘ్నేశు బూజించి వినయంబు దప్పి
పల్లేరు దారుల బాగుగ బోసి
సంసారులిండ్లను ధ్వంసంబు జేసి
లోకులు ఓట్టంగ లోమెచ్చికొంచు
కేరింతగొట్టుచు నూరి బాలకులు
కోలాట మాడుచు కొమ్మల నెక్కి
శ్రీకృష్ణుడేనంచు చెంగునదాటు
పచ్చాకుకట్టల బాలునిగొట్టు
తద్దులరోజుల ముద్దియ లాడ
తామును మేల్కాంచి తరుముచు వచ్చు
బలరాము డేనంచు పట్టులగాచు
చిలకలపై చేరి చెడుగుడులాడు
శోభనమ్ములు నీకు చోరుచుకరాను
ప్రాణేశు డేవేళ ప్రణయమ్ము గురియ
సంతసంబందని సత్యంబు గలదె?
ఆవంకగనుగొను మబల లందరును
దూరాన బిడ్డల ద్రోసిపుచ్చియును
నీరున్న చెలకలో దీరుగ నిలచి

వరియాకు కుదుళుల వంగుచు బెట్ట
చేనున్న గాజుల చిఱుత మ్రోతలకు
నలుగురికంఠాలు కలియగజూచి
జిలిబిలిపాటల చేరి పాడంగ
మూన దిరుగకుండ మొలకలెత్తెడిని
దారిలో బాలుడు తాండవమాడు
మింటిలో పక్షులు మేలుగగూయు
పసిరిగ పశువులు బందువమేయు
దీర్ఘరోగియు నెంతొ తేజంబుగాంచు
వరియును దేహంబు పల్మరు బెంచు
పట్టలేక తనువు పచ్చనై వెలయ
సిరులొప్పు వయసున సిగ్గులు దోప
ఫలముల భారాన తలవంచి నిలచె.

నీమేని చెమటలు నీలిమ దోచె
మేఘుండు డస్సియు మేలంబుమాని
తళ్కు బెళ్కులతోడి తారలగూడి
నిశినాథు డింతలో నింగిని మెరసె
పండు వెన్నెలతోడ పక్కున నవ్వె
అది చూచి మేఘుండు అదరిపడుచును
వెలవెల బోవుచు వెనుకకు క్రుంగె
సిగ్గుచే ఋతులక్ష్మి శృంగారమొలచె
వరిలక్ష్మి ముగ్ధయై పరువుగ లేచి
పొలమున నొకవంక పొందుగ నిలచె
నిర్మలంబైపాత నీరమ్ములన్ని
ప్రజలకు పండువల్ ప్రబలంగ దొడగె
పితృదేవతల కెంతొ ప్రీతియు బుట్టె
గాంధర్వు లాలాపగానముల్ సేయ
ప్రమథాదిగణమెల్ల అంకెలు వేయ
నందీశ్వరుం డాడి నాట్యంబు జేసె.

ఆమని

మోదర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, బి. ఏ.

అనుపమోత్సాహలీల సుమాళివ్రాలి,
భవ్యమకరందపాన విభాసకేళిఁ
దేలి, మంజుల గానసుధాలహరిని
జిమ్ముమత్తమిళింద బృందమ్ములహహా !
నునుజివుళ్లను మేసి మనోహరముగఁ
గూయుచున్నవి కోయిలల్ కొసరికొసరి;
శుకపికంబులొనర్చు విశుద్ధరవము
విందుగూర్చుచున్నది వీనులకును
వివిధవర్ణపర్ణాంబర విలసితాంగి
[illegible]
సురుచిరోత్ఫుల్లసుమకృతాభరణయగుచు
నాథుఁడగు మాధవుని మ్రోల నాట్యమాడు
నౌర! జగమెల్ల శోభామయంబుగాఁగ.
ఏది యెట్లున్న నేమి, యదృష్టహీను
లైనవారికిఁ బొసఁగునే! యాత్మహితము
వరవసంతుఁడు వనమెల్ల వరలఁజేయు
పాప మాజాజితీవ దౌర్భాగ్యమేమొ.
వృతసంతతిమరియాద వీడి, దుర్మ
నోవ్యథనుగుందుఁ బుష్పింపనోచ కకట
[illegible]

తుక్కా పంచకము

మానవల్లి రామకృష్ణ కవి గారు, యం. ఏ.

ఆషాఢమాసపు భారతీసంచికలోఁ దుక్కాదేవి రచించెనన్న శ్లోకపంచకమును గూర్చి వ్రాయుచు వానిలో రెండు వల్లభదేవుని సుభాషితావళిలో నుదాహరింపబడి యుండుటయు, నొక్కటి ముకుళభట్టుచే నభిధావృత్తిమాతృకయను గ్రంథములో నుదాహరింపఁబడియుండుటయుఁ జూడ నాశ్లోకములు కృష్ణరాయలభార్యయగు తుక్కాదేవి రచియించి యుండుట సంభవింపదని వ్రాసియుంటిని. ముకుళభట్టు కాశ్మీరదేశమును క్రీ. శ. 850 కాలములోఁ బరిపాలించుచుండిన యవంతివర్మ కాలములో శంకరావతారమని పొగడ్తగన్న భట్టకల్లటుని కుమారుఁడగుటచే నీపద్యములు క్రీ.శ. 1520 ప్రాంతములోనుండిన కృష్ణరాయని భార్య రచియించియుండుననుట వీలుగాదని నాయభిప్రాయమును నాధారముగా నందుఁ జూపితిని. భట్టకల్లటుఁ డవంతివర్మకాలములో నుండెనని కల్హణుఁడు రాజతరంగిణిలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఈతుక్కాపంచకముమీఁది నా విమర్శమును వేడుకగా నాక్షేపించుచు శ్రీ రంగస్వామిసరస్వతిగారు కార్తికమాసపు సంచికలోఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. అందుఁ గృష్ణరాయలు గజపతికూఁతుఁ బెండ్లాడెననుటయు, తుక్కాశబ్ద మనేకులకు నామమగుటచే గజపతికూఁతున కాపేరు వాడుకలో నుండవచ్చుననియు, నాశ్లోకపంచక మామె యితర కవుల చాటువులవలననో కావ్యములవలననో సేకరించియుండవచ్చుననియు, భట్టకల్లటునిగూర్చి కల్హణుని యభిప్రాయము విశ్వాసము కాదనియు, గజపతి పండితుడై పండితాదరము చూపినందున నతని కుమార్తెయు విదుషియై యుండనోపుననియు ఫలితార్థము తేల్చినట్లు తోఁచుచున్నది.

ఈయంశములలోఁ దుక్కాదేవి ప్రాచీనుల పద్యముల సేకరించెనని వారంగీకరించునప్పుడు మాయభిప్రాయము గతార్థమయ్యె. ఆమె కవయిత్రి యని పెక్కండ్రు చరిత్రములలో వ్రాయుటకీ శ్లోకపంచకమే కారణము కాని పక్షమున ఆమెకవనధోరణి విని యాసక్తిఁ గీర్తింప మాకును గుతూహలము కలదు. కేవలమును బూర్వకవిపద్యములఁ గృష్ణరాయలకు నపదేశభంగిగాఁ దుక్కాదేవి పంపియుండిన యెడలఁ గృష్ణరాయఁడు ప్రియురాలిసమయోపస్థితికి మెచ్చుకొని తుక్కా వైదుష్యమునకైనను దానితో సాంగత్యము గోరఁగల సామాన్యరసికుఁడు కావలయును. అట్లు కాకున్న సంస్కృతవాఙ్మయమున కేవలము పరిశ్రమ పాటవము లేక తత్కృతములుగానే భ్రమించి

యామెను జేపట్టి యుండవచ్చును. ఎట్లైనను తుక్కాదేవికిఁ గవనశక్తి గలదా యను నంశము సందిగ్ధమే.

ఈసందర్భములో ముకుళభట్టు తండ్రి యగు భట్టకల్లటునిగూర్చి కల్హణుఁడు వ్రాసిన కాలము నమ్మఁదగినదికాదని శ్రీ సరస్వతిగారు వ్రాసినవ్రాఁతను బరిశోధింతము. కల్హణుఁడు తనకుఁ జాలఁ బూర్వకాలమువారి చరిత్రములు వ్రాయుటలోఁ బొరఁబడియుండవచ్చును. తనకంటెను మూఁడు శతాబ్దులకుఁ బూర్వమేయుండిన కల్లటుని విషయములో కల్హణుని కాలనిర్ణయము ప్రమాదదుష్టమని నేను సాహసించి చెప్పఁజాలను. కల్హణుని ప్రామాణ్యమేటఁ గలయునిండు. 1180 క్రీ. శ. లోనుండిన కల్హణునికంటెను భట్టకల్లటుఁడు తరువాతివాఁడగునా? కృష్ణరాయలు క్రీ. శ. 1509 లో నుండినవాఁడు. తుక్కాదేవికంటెను కల్లటునిఁ జేర్కొనిన కల్హణుఁడు 350 సంవత్సరములు పూర్వుఁడని శ్రీ సరస్వతిగారే యంగీకరించి తీరవలయును. ఈ యంశము స్పష్టముగాఁ జెప్పక "పేరుగన్న కృష్ణరాయలకు భార్యయైన తుక్కాదేవి ఈ యైదు శ్లోకములు సేకరించి యుండదనుట యెంతసాహసము" అని వ్రాసిరి. సేకరించుట కంతటి గజపతికూఁతురును నాంధ్రభోజుని భార్యయుఁ గావలసిన యావశ్యములేదు. సామాన్య స్త్రీయును జేయఁగలదు. సేకరించు పని యామెచేతఁగాదని యెవరు సాహసించి చెప్పిరి? అట్లు చెప్పినవారిపై శ్రీ సరస్వతిగారికిఁ గోపము తప్పక రావలసినదే.

ముకుళభట్టు ప్రాచీనుఁడని వారు స్పష్టముగా నంగీకరింపనందున నేను మరలఁ గొన్ని యాధారములఁ జూపఁదలఁచినాఁడను.

(1) భట్టకల్లటుఁడును, కల్హణుఁడును తుక్కాదేవికిఁ దరువాతివారనియే క్షణకాల మంగీకరింతము. ముకుళభట్టు భట్టోద్భటుని కావ్యాలంకారసంగ్రహమునకు వ్యాఖ్య రచించె. దానిలోని పంక్తులను కుంతలకుఁడు వక్రోక్తిజీవితములోఁ దృతీయోన్మేషమున ఖండించెను. కుంతలకుఁడు లోచనవ్యాఖ్యాత యగు నభినవగుప్తునికంటెఁబూర్వుఁడని యతని నాట్యశాస్త్రవ్యాఖ్యానమువలన స్పష్టమయ్యె.

(2) ముకుళభట్టుశిష్యుఁడు ప్రతీహారేందురాజు కొంకణదేశస్థుఁడు. క్రీ. శ. సుమారు 930 లో నుండినవాఁడు. గురుప్రశంసను తన యుద్భటాలంకారవ్యాఖ్యలో విస్తరించెను.

(3) ముకుళభట్టు కుమారుఁడు హర్షటుఁడు జయదేవచ్ఛందమునకు వ్యాఖ్య గూర్చెను. దాని నభినవగుప్తుఁడు తన నాట్యశాస్త్రవ్యాఖ్యలోఁ జేర్కొనెను. అభినవగుప్తుని గ్రంథములన్నియు క్రీ. శ. 1030 లోఁగా విరచింపఁబడెను.

(4) కావ్యాలంకారసూత్రములు వామనాచార్యుఁడు రచించి చనిపోఁగా నందుఁ గొన్నిభాగములు చెడిపట్టఁగా ముకుళభట్టు దానిఁ దెప్పించి పూరించెనని తెలియుచున్నది. అభినవగుప్తాదులు వామనునిఁ బూర్వునిఁగాఁ బ్రశంసించి యున్నారు. వామనాలంకార వ్యాఖ్యాతలలో నతిప్రాచీనుఁడగు సహదేవుఁడు

తద్గ్రంథమునకు ముకుళభట్టసంబంధ మిట్లు వివరించుచున్నాఁడు.

వేదితా సర్వశాస్త్రాణాం భట్టోభూఽన్ముకులాభిధః
లబ్ధ్వా కుతశ్చి దాదర్శం భ్రష్టామ్నాయం సముద్ధృతమ్.
కావ్యాలంకారశాస్త్రం య త్తేనైత ద్వామనోదితమ్

వామనభట్టు రాష్ట్రకూట జగత్తుంగుని సభ దర్శించినట్లు తోఁచుచున్నది. ముకుళభట్టును నతనికి సమీపకాలమువాఁడే.

(5) క్రీ. శ. 1100 కాలములో నుండిన మమ్మటుఁడు శబ్దవ్యాపారవిచార మను గ్రంథమున ముకుళుని యభిధావృత్తి మాతృకలో నీక్రిందిశ్లోకము నుదాహరించెను.

"వక్తృర్యాకోశస్య వాచ్యస్య రూపభేదా వ్యభిద్యతే."
అభి-౯.

(6) క్రీ. శ. 1180 ప్రాంతములోనుండిన హేమచంద్రాచార్యుఁడు కావ్యానుశాసన వ్యాఖ్యానమున

"అస్మాభిరితి నచ భట్టముకులాదిభిః, శైర్హా రూఢిమపి ప్రయోజనవతయా ఉపన్యస్య లక్షణతయా ప్రవర్తితా।
యదాహుః 'రూఢేః ప్రయోజనాద్వాపి
వ్యవహారోఽవలోక్యతే' (ఇతి కావ్యాను-పుట 25)

అనెను. ఈ శ్లోకార్థ మభిధావృత్తిమాతృకలోనే (12 శ్లో) యుండుటగాక దీని కుపష్టంభముగానే తుక్కాపంచకములోని శ్లోక ముదాహరింపఁబడినది.

(7) కావ్యప్రకాశవ్యాఖ్యాతయగు మాణిక్యచంద్రుఁడు (క్రీ. శ. 1200 కాలమువాఁడు) ముకుళభట్టును ఖండించె.

(8) విద్యారణ్యులవారి భ్రాతయగు భోగనాథుఁడు రచించిన కావ్యాలంకారసుధానిధి యను మహాగ్రంథమున ముకుళభట్టు రచించిన యభిధామాతృకలోనిశ్లోకముఖండింపఁబడినది. భోగనాథుఁడు క్రీ. శ. 1380 కాలమువాఁడు. కల్హణునికల్లటుఁడే కాలమువాఁడైనను ముకుళుని చేర్కొన్న వీరందఱును కృష్ణరాయనికిఁజాలఁ బూర్వులు. కావునఁదుక్కా కర్తృత్వము శ్లోకములకుఁ బొందుపడదుగదా!

ఇఁక గజపతికూఁతుపేరు తుక్కయని యెట్లు సిద్ధాంతమయ్యె? కృష్ణరాయలు గజపతి నోడించి యతనికుమారితె పెండ్లియాడుట నిశ్చయమేకాని యామెపేరు తుక్కాదేవి యనుట కాధారమేమి? వా రుదాహరించిన,

"ప్రతాపరుద్రస్య గజేశ్వరస్య
పుత్రీం పవిత్రీకృత భూతధాత్రీమ్;
ప్రత్యగ్రహీ ద్యః ప్రకటప్రతాపో
భద్రాం సుభద్రా మివ పాండవేయః."

అను శ్లోకమువలననే గజపతికూఁతురు "తుక్కా" కాదనియు భద్రాదేవియో లేక సుభద్రాదేవియో యని యేర్పడును. కళింగ రాజులకుఁ గులదైవములు జగన్నాథములోని కృష్ణుఁడును, సుభద్రాదేవియుఁ గావున వారి బిడ్డలకు సుభద్ర యని నామముంచుట యాశ్చర్యముకాదు. సరియైన యన్వయమును వదలి పేరు చెప్పక కవిపద్యము వ్రాసె ననుట యంత సమంజసముకాదు. ఒకవేళ తుక్కానామము సుభద్రకు దాదులో విదూషకులో పెట్టియుందురేమో! గజపతిపాండిత్యపరాక్రమములును, కృష్ణరాయని యాంధ్రభోజత్వమును మన మెంత మెచ్చుకొన్నను తుక్కాదేవి యొకతె యుండి యామె కృష్ణరాయల పత్ని యై యా

శ్లోకపంచకముగాక వేయిపద్యములు రచించి యుండునేని యామెకీర్తి కొనియాడఁదగినదే. అట్టిరసికురాలి కవితాసౌభాగ్యము లనుభవింపక కేవలము మాటవాసికి నిలిచెనన్న కృష్ణరాయఁడు వ్యర్థుఁడనియే నిందింపవచ్చునుగాని యట్టిస్థితి నిరూపింపఁబడలేదు.

గతానుగతికముగా సందిగ్ధాంశములను గూడ సత్యోత్తరములుగా (?) నితరులు వ్రాయుచుండుటవలనఁ దుక్కాకథామూలమును శోధింపవలసివచ్చెను గాని శ్రీసరస్వతి గారికిఁ బ్రామాణ్యార్థంగారోపణము చేయుట మామతముకాదు. వారి వ్రాఁతనాధారముగాఁ గొని యితరులు పరంపరగా వ్రాయుటచే నింత చర్చింపవలసివచ్చెను. ఇట్లే కవి చరిత్రకారులవ్రాఁత లాధారములుగా నెన్ని క్రొత్త క్రొత్త దొంతులు నిరాధారములయ్యును భావనాగగనాంగణమున గంధర్వనగరజ్యోతుల వెదచల్లుచున్నవి!

శతపత్త్రము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౩ తరువాయి)

వెతమొగమదేల? ననుఁజూచి పెట్టుకొందు
వెవ్వరేఁ గొండెములఁ జెప్పిరే? సఖుండ!
ఇంతదాఁకఁగదా మన మెన్నియెన్నొ
ముచ్చటలు చెప్పుకొంటిమి, పువ్వుఁదోఁటఁ,
బొదరుటిండుల, సైకత భూములందు
వెన్నెలబయళ్ల వాహ్యాళి వెడలి మధుర
గానములు పాడుకొంటిమిగాదె కలిసి
యేను నిన్నెడఁబాసి పోయినది యొక్క
గడియ క్రిందట నీలోపుగా నకార
ణముగ నీకెట్లు గలిగెనా విముఖవృత్తి?

నాదు దీపంబు తైలశూన్యమనికాని
కాల, పరిమితి యింతనికాని తెలియ
దాని నిర్వాణకాలంబు దగ్గఱించి
నట్టులున్నది మిను మిన్కులాడుచుండె
నేను నెమ్మదిఁ జేయంగఁ బూనియున్న
కార్యములఁ జేయలేద యొక్కండునేని
నిలిపియుంటిని సోమరివలెఁ బరుండి
ముందు నాగతి యేమొ! తెల్పుము సఖుండ!
అలలు కాలసర్పము పడగల విభాతిఁ
బైకి నాల్కలు గ్రోయుచు వచ్చుచుండె

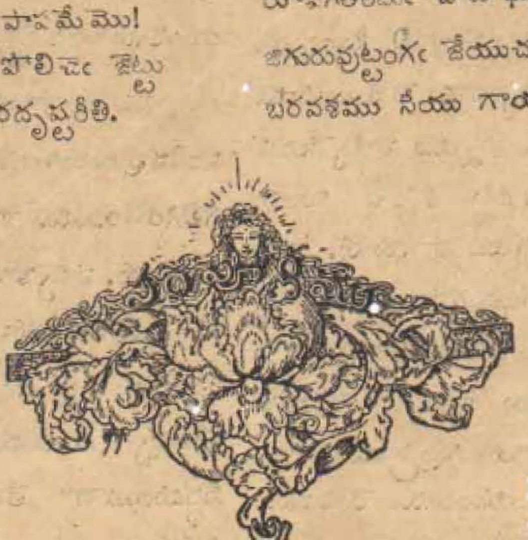
యమునిసైనికసందోహమనఁ దిమింగి
లాది జంతువుల్ తట్టుముట్టాడుచుండె
మృత్యుదేవతాయత, గళచ్ఛిద్రము లన
నెసఁగు నావర్తములు వివరించియుండె
జవ్వనను బలివేయు కసాయియొకఁడు
వాఁడికత్తితోఁ బైనుండి వచ్చుచుండె
ఓయి! యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు
వెలయు నపరంజి రెక్కలు విప్పి వచ్చి
పైనివ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను
గ్రుచ్చికొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాఁడ

పవలు రేయును నా కెండవాన లనక
కష్టములను భావించి నాయిష్టములుగ
కృషిని సలిపితి మావిడివిత్తు విత్తి
ఆరసాలదేవతకు సేవన్వహంబు
జీవితంబు నైవేద్యంబుఁ జేసినాఁడ
నద్ది పెరిగెను నవనవలాడుచుండె
నెపుడు ఫలియించునాయని యెడఁద యూట
లూరుచుండ నయ్యెను వసంతోదయంబు
చెట్టుపూచి కన్పండువు సేయుచుండె
రేపకడఁ జూచినాఁడ నాపాపమేమొ!
మునిఁడిపండులతో నిండి వాలెఁ జెట్టు
నేమి వచియింతు నా దురదృష్టరీతి.

కన్ను తెలిదమ్ములును మనఃకైరవంబు
నడుగుఁదామరదోయియు హస్తకోక
నదము లివ్వన్ని గలిపి దండగను గ్రుచ్చి
తండ్రి! నీకు సమర్పింపఁ దలఁచినాఁడ
నాదు పిల్లనగ్రోవి, చేనూఁది దేవ!
ఆవకాలయమంటపస్తంభములను
జిగురు వెట్టంగ నొనరించి శీతలమయ
కాయమానంబు నిర్మింతుఁ గాంచుదీఱ.

అలరు శంపాలతాప్రగ్రహములు గలుగు
వారివాహాశ్వములఁ గట్టఁబడిన పుష్ప
రథముపై నెక్కి యూరేగు రమ్యమూర్తి
దివ్యతేజస్విఁ గనుగొంటిఁ దృప్తిఁగంటి

అల నదీసైకతములకు నరిగి యచటఁ
జనకటాక్ష వివర్తశీతలతరంగ
ములను బ్రకటించు నాకృపాపూర్ణవార్ధిఁ
గనులపండువుగా నేఁడు గాంచినాఁడ
కోకిలాధ్వని శ్రుతిసేసికొని వసంత
రూపగీతంబుఁ బాడి భూరుహములెల్లఁ
జిగురుపుట్టంగఁ జేయుచుఁ జిత్తములను
బరవశము సేయు గాయకవరునిఁ గంటి.

సపోటా

[The sapota or sapodilla—Achras sapota]

"కృషీవలుడు"

ఉత్తమ ఫలజాతులలో సపోటాచెట్టొకటి పేర్కొనదగినది. మన దేశమున నిటీవల ప్రవేశపెట్టబడిన ఫల జాతులలో నిది యొకటి. బంగాళా రాజధానిలో నీ తోటలు విస్తారముగ గలవు. కలకత్తాప్రాంతములనుండి కాబోలు మొదట విశాఖపట్టణపు జిల్లాలోనికి తీసికొనిరాబడి యిపు డాజిల్లాయందే కాక దాని కిరుప్రక్కలనున్న గంజాం గోదావరిజిల్లాలలో గూడ నీతోటలు పెంచబడుచున్నవి. తక్కిన తెలుగుజిల్లాలలోగాని, దక్షిణదేశమున గాని యీఫలవృక్ష మంతగా గానరాదు.

సపోటాచెట్టు సామాన్యముగ అంటు మామిడిచెట్టంత పెద్దదిగను ఎదుగును. కొంచె మించుమించు పగడచెట్టును బోలి యుండును. [1 వ పటముచూడుడు]. దానివలెనే యిదియు నేకాలమునగాని ఆకులన్నియు రాల్చివేయక పచ్చగ నుండును. ఈచెట్టు కొంచె మించు మించు సంవత్సరమంతయు పూయును. కాని వర్షాకాలాంతమున మెండుగపూయును. పూవు పగడపూవునుబోలియే యుండునుకాని దాని పరిమళమునకు బదులు ఇందొక విధమగు దుర్వాసన గలదు. కాయ గుండ్రముగ గాని అండాకారముగ గాని యుండును. రెండవపటమున నాల్గురకముల సపోటాకాయలు చూపబడెను. అందు మొదటిది మిక్కిలి పెద్దదిగ నెదుగు గుండ్రరకము. ఈరకపు కాయ లొక్కొకటి 10-20 తులములవరకు తూగును. నాల్గవది గుండ్రని చిన్నకాయల రకము. ఈ కాయలు 6-12 తులముల వరకు తూగును. రెండవది కోలగానుండు పెద్దకాయల రకము. ఈరకపు కాయలును 6-12 తులములుతూగును. మూడవది అన్నిటిలోను చిన్నరకము. కాయ కోలగనుండును. గుత్తులలో తక్కిన రకములందుకంటె హెచ్చుకాయ లుండును. ఈరకపుకాయలు 3-8 తులముల వరకు తూగును. సామాన్యముగ 1, 4 రకములకంటె, 2, 3 రకములు కాపునందును, పండ్ల రుచి యందునుగూడ శ్రేష్ఠములు.

సపోటాకాయ పచ్చిగ నున్నప్పుడును పండినపుడునుగూడ పైని గోధుమ వర్ణము గలిగియుండును. కాని పండినపుడు పైని నును పెక్కును. పచ్చికాయను గోటితో గోకినయెడల నడుగున ఆకుపచ్చగ నుండును. పండబారినకాయ నట్లు గోకినయెడల కొంచెము పసుపుపచ్చగ నుండును. ఇదియే కాయ కోతకు సిద్ధమయినదా లేదా యని నిర్ణయించు విధము.

1-వ పటము

పలుచగనుండు పైతొక్కను తీసివేసిన మెడల లోపలి గుంజు కొంచె మెరుపుతో గూడిన పసిమివర్ణము గలిగి ఉండును. దీని నడుమ సీతాఫలపుగింజలవంటి నల్లనిగింజలు ఒకటి రెం డుండును.

సపోటాచెట్టు సమప్రదేశములం దంతటను సులభముగ పెరుగును. బంగాళా రాజధానిలోను, ఉత్తరాంధ్ర దేశముననేకాక ఈ చెట్లు చెన్నపురిలోను[౧], కోయంబత్తూరులోను[౨], పశ్చిమ తీరమునను[3], బొంబాయి

౧. తేనాంపేటలోని వ్యవసాయకోద్యానవనమునం దొక పెద్దచెట్టు గలదు. అడయారులో నొకతోటగలదు.

౨. వ్యవసాయకళాశాలతోటలో కొన్ని చెట్లుగలవు.

[illegible]

ప్రాంతములందును పెరిగి కాయుచున్నవి. కాని సముద్ర ప్రాంతములందు లోపలిభాగమునందు

2-వ పటము

కంటె బాగుగ కాయునని కొందరి యభిప్రాయము. ఈవిషయ మింకను బాగుగ పరిశోధింపవలసియున్నది.

సపోటా చెట్లు గరపనేలలందు బాగుగ పెరుగుచున్నవి. గింజలనునాటినసపోటా మొక్కలను బెంచవచ్చును. కాని యిట్లు పెంచిన మొక్కలు నెమ్మదిగ నెదుగును. అంత బలిష్ఠముగ నుండవు. కావున బలిష్ఠముగ నెదుగు పాల మొక్కలకు గాని, ఇప్ప మొక్కలకు గాని సపోటాకొమ్మలను అంటుగట్టి (మామిడిఅంట్ల వలెనే) ఆయంట్లను నాటుట మంచిది. 3వ పటమున ఎడమచేతివైపున నొకపాలమొక్కయు కుడిచేతివైపున నాటుటకు సిద్ధముగ నున్న అంటొకటియు చూపబడెను.

3-వ పటము

సపోటాఅంట్లను నాటుటకు తొలకరియు శీతకాలమును అనుకూలములు. ఇవక చేయు నేలలలో శీతకాలమునను, చేయని నేలలలో తొలకరిలోను నాటవచ్చును. సపోటాఅంట్లను మామిడియంట్లవలెనే 12 గజముల కొక్కొకటిచొప్పున నాటవచ్చును. చతురముగ నీ దూరమున నాటినయెడల ఎకరమునకు 33 మొక్కలు పట్టును. అదేదూరమున ముగ్గడిగ నాటినయెడల 39 మొక్కలు పట్టును. బాగుగ దున్నిననేలలో సుమారు 1 గజము వెడల్పును లోతునుగల గోతులనుదీసి బాగుగ

నారనిచ్చి మంచి మంటినిపోసి మొక్కలను నాటవలెను. బాగుగచీకిన పశువులయెరువును 1, 2 తట్టలు గోతిలోపోసి పై మంటితో కలుపవచ్చును.

తోలకరిలో రెండుమూడుసార్లును, శీతకట్టు 3, 4 సార్లును, మొక్కలమధ్య దున్నుటయు, అప్పుడప్పుడు పదునుకనిపెట్టి మొక్కలకు నీరుపోయుటయు వాని మొదట గొప్పత్రవ్వుటయు, గడ్డిగాదములను తీసివేసి శుభ్రముగ నుంచుటయు దప్ప వీనికి చేయవలసిన యితరపనులంతగా లేవు.

సామాన్యముగ సపోటాచెట్లెరువు వేయకయే బాగుగ కాయుచుండును. కాని తగిన యెరువువేసిన కాపు విస్తరించుననుటకు సందేహములేదు. సామాన్యముగ పశువులయెరువు లాభకరముగ నుండును. ఇతర యెరువు లేవేవి లాభకరముగ నుండునో యింకను పరీక్షింపవలసియున్నది.

లేతమొక్కలకేకాక కాపుపట్టిన పెద్దమొక్కలకుగూడ వేసవికాలమున నీరుకట్టుట మంచిది. ఇట్లు చేసినయెడల పిందెలురాలిపోక నిలుచుటయే కాక, కాయలు పెద్దవిగ నెదుగును. సామాన్యముగ నెల కొకతడిచొప్పున మొత్తమువిూద 4, 5 సార్లు తడుపుట చాలును.

సపోటాచెట్లకు తెగుళ్లుగాని చీడలుగాని అంతగా పట్టవు. కావున నీచెట్లు మామిడిచెట్లకంటె నమ్మకముగ కాయును. కాని, తోటలలో నేకారణముననో కాని కొన్ని చెట్లు బొత్తిగా కాయక గొడ్డుపోవుట గలదు. బాగుగ పూచియు పిందెలు కట్టవు. గర్భోత్పాదనమున లోపమేమైన గలదేమో కనుగొనవలసి యున్నది. బాగుగ కాయుచెట్ల కొమ్మలకే అంట్లు కట్టునెడల నాయంట్లు బాగుగకాయునని చాలమంది యభిప్రాయము.

సపోటాపండ్లు కొంచెమించుమించుసంవత్సరము పొడవునను లభించును; కాని వేసవిలో నివి మెండుగ దొరకును. 6 సంవత్సరముల వయసుగలచెట్టు సంవత్సరమునకు 3-6 రూపాయలవరకు ఆదాయమునిచ్చును. లేకరి 7 సంవత్సరములవయసుగల చెట్లనుండి 14,15 రూపాయలచొప్పున దీయగలిగెను. 10 సంవత్సరములపిమ్మట చెట్టు 1-కి 10-25 రూపాయలు రావచ్చును. 15-20 సంవత్సరముల వయసుగలచెట్లు ఒక్కొక్కటి 50-60 రూపాయలపండ్ల నిచ్చుట గలదు.

సపోటాపండు కొందరు వెర్రితీపి గలదనియన్నను చాలమంది రుచికరమును ఆరోగ్యకరమునునగు ఫలముగ నెంచుచున్నారు. పరిమాణమునుబట్టి చూచినయెడల నీపండునకు వచ్చువెల సామాన్యముగ నేయితరఫలమునకు వచ్చుటలేదని చెప్పవచ్చును.

సపోటాపండ్లిపుడు గోదావరిజిల్లానుండి, కృష్ణాజిల్లాకును, బొంబాయికిని ఎగుమతి యగుచున్నవి.

ధన్యుఁడు

వేమూరి సీతా రామయ్య గారు

కలనయినం బరాంగనలఁ గన్గొన నొల్లమి ప్రాణమానముల్
దలఁగిన మాటదప్పమి కృతంబు మఱంగమి కల్మిలేములన్
గలఁగమి, నొచ్చియున్ బరులఁగాఱియవెట్టమి సర్వసామ్యపుం
గలిమి యొసంగువట్టి గుణగణ్యుఁడు ధన్యుఁడు నోజగమ్మునన్.

తనకులభించుపాటి ధనధాన్యములం బరితృప్తినొంది, య
న్యునకు శరీరమమ్ముకొన, కోపినయంత పరోపకారమున్
బొనరుచు, చెల్లవేళల "విభో! కరుణాంమయి దేహి పాహిమాం"
మనుచుఁ జరించునాతఁడు కృతార్థుఁడుగా వివరించిచూడఁగన్.

నిలిచినఁ గూరుచున్న శయనించిన మేల్కొనినన్, వయస్యులన్
గలసి ప్రసంగముల్ సలిపినన్, విహరించిన; వేనిచిత్తమున్
దలఁగవు శ్రీమహేశు చరణంబులు, దూరవుస్త్రీధనాదికం
బులగు మహోగ్ర దుర్విషయముల్ కృతకృత్యుఁ డతండు భూస్థలిన్.

తన జనియించు దేశము, మతంబు, గులంబును, వేనిపుణ్య వ
ర్తనమున నొందె, నొందె మహితంబగు పాండితి, నొందె నొందు మే
ల్గొనములమేటి సద్యశము కొల్లగొనున్, గనఁగా జగద్విల
క్షణగుణ శోభితుం డతఁ డొకండ కృతార్థుఁడు చూడ నిమ్మహిన్.

పరధనమున్ విషంబుగ నెవండు గణించునొ, వేనిగేహమున్
దఱిసి యాచకాళి వితథస్పృహమై మగుడంగఁబోవదో
యెఱుఁగఁడొ వేఁడు పాక్షికప్రవృత్తి నెవండు స్వసంస్తుతిన్ మదిన్
మఱియఁడొ, యాతఁడే సుకృతి, పుట్టఁగ గట్టఁగ నేమి తక్కొరుల్.

వృక్షజాతి వైచిత్ర్యములు

౧. కీటకభక్షకము లగు చెట్లు

చెట్లు మాంసమును భక్షించునని చెప్పిన అబద్ధముగా దోచును. కట్టుకథవలె గాన్పించును. అతి సున్నితములును, లలితములును నైన ఆకులతో నొప్పారు చెట్లెక్కడ? మాంసము తినుటెక్కడ? నమ్మదగిన విషయముగాదు; ఇదియంతయు ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తల కల్పన అని తోచును. కాని దేవునిలీల ఊహాతీతమైనది. సృష్టివైచిత్ర్యము లనంతములు. మనము నమ్మినను నమ్మకపోయినను కీటకములను తిన నలవాటుపడిన చెట్లు తినుట మానవుగదా? ఇట్టిచెట్లు కీటకాహారము దొరకకపోయిన ఏపుగా పెరుగవు. ఈకీటకములను పట్టుకొని జీర్ణముచేసికొనుట కనువగు సదుపాయము లాచెట్లయందే యమరియుండును. ఈ రకపుచెట్లనేకము లనేకజాతులలోఁ జేరినవి కలవు. వానిలో ముఖ్యమైనవి కొన్ని ఇందు వివరించెదను.

కోశవృక్షము

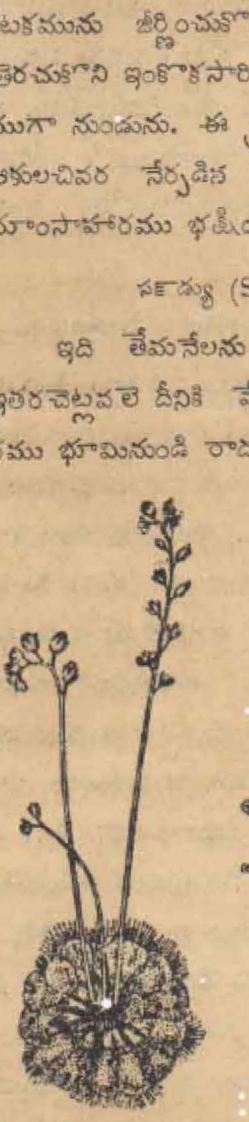
కోశవృక్షము (Pitcher plant or Nepenthes)

ఇదిఒక చిన్నచెట్టు. దీని ఆకు కీటకములను పట్టుకొనుటకు వీలుగానుండునట్లు చేయబడియున్నది. ప్రతిఆకును మూడుభాగములుగా విభాగింపవచ్చును. మొదటిభాగము కాడతోకూడిన సాధారణపుటాకు. ఈయాకు కొన రానురాను సన్ననై తీగవలె మారును. ఇదియే రెండవభాగము. ఈతీగచివర నుండు మూతతో కూడిన సంచి వ్రేలాడుచుండును. ఇదియే మూడవభాగము. కీటకములను పట్టుట కుపయోగించున దీమూడవభాగమే. ఈ సంచిలో నెల్లప్పుడును సగమువరకు నీరుండును. పురుగులు చిక్కిన సమయమందు తప్ప తక్కిన సమయములలో సంచి తెరచియుండును. ఈగలు, దోమలు మొదలగునవి జలమున కాశించి యాసంచిలో దూరును. వెంటనే సమయమునకై పొంచున్నట్లు సంచిమూత పడిపోవును.

ఊపిరి యాడక లోపలి ఈగ కొంతసేపు బయటకు రా బ్రయత్నించును. కాని ఫలముండదు; నీటియందుపడి చచ్చిపోవును. ఈలోపల లోపలి భాగమునుండి అన్నరసము (Gastric juice) వంటి ద్రావకము స్రవించును. ఆద్రావకములో చచ్చిన కీటకము కరగిపోయి చెట్టుయొక్క అన్ని భాగములకు బోవును. ఇట్లీ చెట్టు కీటకమును జీర్ణించుకొనగానే మరల మూత తెరచుకొని ఇంకొకసారి ఎరను పట్టుటకు సిద్ధముగా నుండును. ఈ ప్రకారము ఈ చెట్టు ఆకులచివర నేర్పడిన సంచుల మూలమున మాంసాహారము భక్షించుచున్నది.

సన్ డ్యూ (Sun dew)

ఇది తేమనేలను పెరుగు చిన్న చెట్టు. ఇతరచెట్లవలె దీనికి వేళ్లమూలమున ఆహారము భూమినుండి రాదు. కాని కీటకములను పట్టి సంపాదించు ఆహారము ఈ లోపమును తీర్చుచున్నది. పైనచెప్పినచెట్టువలెనే ఇచ్చట కూడ ఆకులే పురుగులను పట్టుట కుపయోగించుచున్నవి. కాని ఆకులరూపును, పురుగులనుపట్టువిధమును వేరు. ఇచ్చట ప్రతిఆకును కేసరములు గలిగి గుండ్రముగానుండును. ఈ కేసరములు ఆకుమధ్య పొట్టిగానుండి చివరకు రానురాను పొడుగగును. ఆకుచివరనుండునవి ఆకుపచ్చవర్ణమున నుండును. అనేక జీవకణములు(Cells)కలిసి ఒక్క కేసర మగును. అది రంగుగలిగిన రసముతో నిండియుండును. ప్రతి కేసరముయొక్క చివరభాగము కొంచెములావుగానుండును. దీనినుండి జిగురుగా నుండురసము స్రవించును. బుద్ధిపూర్వకముగానేమి, విధివశమున నేమి పురుగులు ఈ కేసరములమీఁద వ్రాలినప్పుడు జిగురుపదార్థము మూలమున వాటి కంటికొనిపోవును. తప్పించుకొనుటకు వీలుండదు. వెంటనే ఒకవిధమగు నరముల ద్వారా ఈసంగతి క్రమముగా అంచులనున్న కేసరములకు తెలియును. ముందు ఆపురుగు ప్రక్కనున్న కేసరములు దానిమీఁదవంగును. తరువాత నెమ్మదిగా వీటిప్రక్కనున్నవి వంగును. ఇట్లు ఒకటితరువాత నొకటివంగి యా పురుగు చుట్టుముట్టి కదలకుండ జేయును. ఇట్టికేసరములన్నియు పూర్తిగా వంగి కీటకమును పూర్తిగా కమ్మివేయుటకు నాలుగైదు గంటలు పట్టును. ఇంతకంటె తక్కువకాలము కాని ఎక్కువకాలముకాని పట్టవచ్చును. ఇది ఆకుయొక్క వయస్సునుబట్టియు,చిక్కిన పదార్థమునుబట్టియు, సమయమునుబట్టియు నుండు

సన్ డ్యూ

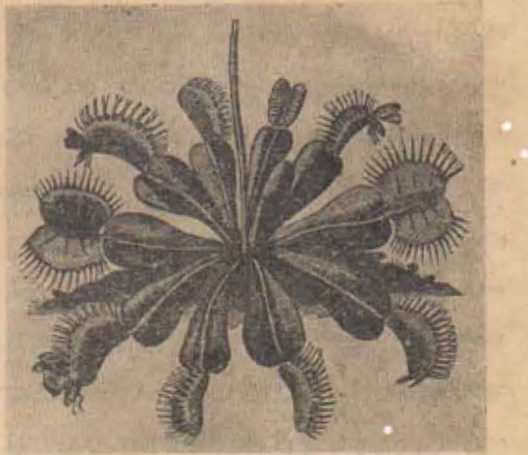

సన్ డ్యూయొక్క ఆకు

ను. చిక్కిన కీటకములో చెట్టు కెక్కువబలము నిచ్చుపదార్థమున్నను, అది బ్రతికియున్నదైనను కేసరములు మూసికొనుటకు తక్కువ కాలము పట్టును. పండిపోయిన కేసరములు బలహీనములుగా నుండును గాన సహజముగా వాటికి ఎక్కువ కాలముపట్టును. ఏదైనఆహారమునుఆకుమీాద వెంట వెంటనేయుంచి కేసరములకు వెంటవెంటనే పనిగల్పించిన నవి ఒకసారి కంటెనింకొకసారి త్వరితముగామూసికొనును. ఒక్కొక్కఆకు దినమునకు పదమూడు పదునాలుగుపురుగులను ముఖ్యముగా ఈగలను పట్టగలశక్తిగలదిగా నుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు కణుదురీగవంటి పెద్దపురుగులను గూడ పట్టును. ఇక ఇట్లు పట్టినకీటకమును జీర్ణించుకొనుటకువీలగునాహారముగా జేయవలయును. విశ్రాంతిగానుండు సమయమున ప్రతిఆకుమీాదను ఒకవిధమగు రసముండును. దీనికి ద్రావకలక్షణమెక్కడను కనబడదు. కేసరములు వంగినకొలదిని ఆరసమునకు ద్రావక లక్షణము లధికమగుచువచ్చి వంగుట పూర్తియగు నప్పటికి నది పూర్తిగా ద్రావకమగును. ఈ ద్రావకము ఏపదార్థమునైనను చెడిపోకుండ నుంచు గుణముకలది. ఇది కీటకమును కరగించి అన్ని భాగములకును పంపుట కనువగునట్లు చేయును. ఈ ప్రకార మీాచెట్టు వలసిన మాంసాహారమును పొందుచున్నది.

మోహినీమక్షికజాలవృక్షము (Venus fly trap)

ఈచెట్టుఆకునకు మూసికొనుచు తెరుచుకొనుచునుండు శక్తిఉన్నందువల్ల అది తనకు కలుగు కీటకములపటి భక్షింపగలుగుచున్నది.

మోహినీ మక్షికజాలవృక్షము

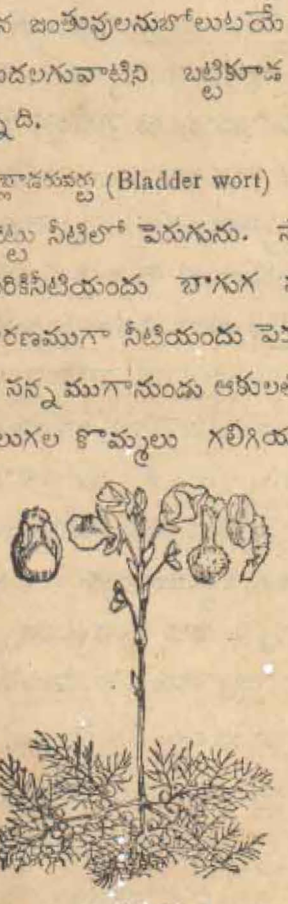
ముల్లు ఆకు వెడల్పయినకాడ

దీనిఆకుతొడిమె మిగుల వెడల్పుగానుండి చూచువారల కాకువలెగాన్పించును. తొడిమెచివర మూసికొనిపోవుటకు తెరుచుకొనుటకు వీలుగానుండు రెండుభాగములు గలిగిన యాకు గలదు. ప్రతిఆకునకును పళ్లవలెనుండు అంచు కలదు. ఆకునడుమ రెండువైపులను జ్ఞానగ్రాహకములైన మూడేసిముండ్లుండును. వాటిలో దేనినైన ఏపురుగైనను తాకినట్లైన సన్డ్యులోని కేసరములవలెగాక ఆకుయొక్క రెండు భాగములు వెంటనే మూసికొని పోవును. అచ్చట వ్రాలినపురుగు పైకితప్పించుకొని పోకుండ జిగురు పట్టియుంచును గాన జాగుచేయుటకువీలున్నది. కాని యిచ్చటనన్నను జిగురు లేనందున అట్లుచేయుటకు వీలులేదు. ఇట్లు మూసికొనినందువల్ల ఏర్పడిన సంచి ఆచిక్కిన పురుగు జీర్ణమగువరకును జంతువుల జీర్ణకోశమువలె ప్రవర్తించును. పైనిచెప్పిన ఇతర చెట్లవలెగాక ఇచ్చట ద్రావకము లూరుటయం దిం

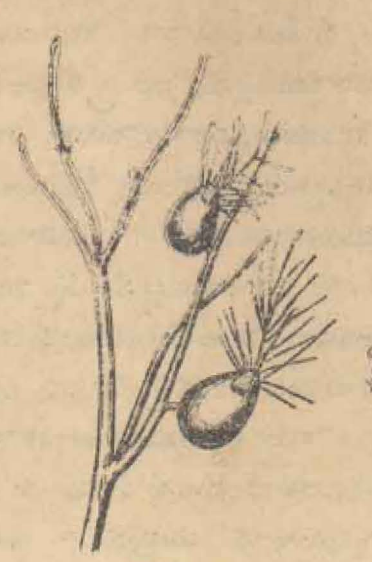
కొకవిశేషము కలదు. ఆకుమీఁదనుండు వంగ పండుచాయగల జీవకణములు పురుగులోని నత్రజన్య ఆహారము లోనికి ఇనికిన తరువాత గాని దానిని జీర్ణముచేయు ద్రావకములను స్రవింపజేయవు. ఈచెట్టుయొక్క ప్రతియాకునకు ఆరుముళ్లున్నట్లు చెప్పియుంటిని. ఈముళ్లే ఆకు మూసికొని పోవుటకును తెరచుకొనుటకును కారణభూతములు. ఏ ముల్లయినను తాకినవెంటనే ఒకవిధమగు నరములగుండా ఆకు చివరవరకు స్పర్శజ్ఞానము కలుగును. ఈ ప్రకారము జ్ఞానగ్రహణమునకు ఆరు ముళ్లనుండి ఆరునరములుగలవు. ఇట్లీచెట్టు మాంసభక్షణమున జంతువులనుబోలుటయే కాక నరములు మొదలగువాటిని బట్టికూడ వాటిని బోలుచున్నది.

బ్లాడరువర్టు (Bladder wort)

ఈచెట్టు నీటిలో పెరుగును. సాధారణముగా మురికినీటియందు బాగుగ వర్ధిల్లును. ఇది సాధారణముగా నీటియందు పెరుగుచెట్లకుండునట్లు సన్నముగానుండు ఆకులతో అనేక విభాగములుగల కొమ్మలు గలిగియుండును.

బ్లాడరువర్టు

బ్లాడరువర్టు

ఈకొమ్మలకు చిన్నచిన్న సంచులుండును. ఇవి నీటితోను గాలితోను నిండియుండును. ప్రతి సంచియొక్క మూతిచుట్టు మూడు మొదలు ఏడువరకు ముళ్లుండును. మూతికొక మూతయుండును. అది ముందరిభాగమునమాత్రము కొంచెము తెరచియుండును. ఆకు లోపలిభాగమున రెండులేక నాలుగుభాగములు గలిగిన ఉద్రోహము (Processes) లుండును. ఇట్లు ఈ సంచియే పురుగులను పట్టుట కుపయోగపడుచున్నది. ఈచెట్టునకుచిక్కు పురుగులు నీటిలో వసించునవియే. ఇవి యేవిధముగా ఎందువల్ల మూత నెత్తి సంచిలో ప్రవేశించునో గ్రహించుట కష్టము. లోపల ప్రవేశించినతరువాత కీటకము కొంతసేపు గిలగిల తన్నుకొని బయటికి వచ్చుటకు వీలులేక చచ్చిపోవును. తరువాత ఆచెట్టునకు పనికి వచ్చు పదార్థమంతయు ఉద్రోహములు పీల్చి చెట్టుయొక్క యన్నిభాగములకుబంపును.

ఇట్లు కీటకములను తిని జీవించునట్టి చెట్లింకనుకలవు. ఒక్కొక్క టొక్కొక్క విధమున తనకు గావలసిన మాంసాహారమును భక్షించుచున్నది. బట్టరువర్టు అను చెట్టుయొక్క-ఆకులు పురుగులువ్రాలినప్పుడు చుట్టుకొని పోవును. అప్పు డాకుమీఁదనుండు జీవకణముల నుండి రసము స్రవించి ఆపురుగులు జీర్ణమయి పోవును. పైనజెప్పిన చెట్లన్నియు సాధారణముగా మన దేశమునందు కనబడవు; గనుక వాటికి తెనుగుపేర్లు ఇచ్చుటకు వీలయినది కాదు. జడపదార్థము లనుకొనుచెట్లుకూడ కీటకములను జంపి పొట్టపోసికొనుట చూడ స్థూలదృష్టి కగోచరములగు సృష్టివైచిత్ర్యము లెన్నిగలవో చెప్పలేముగదా?

బట్టరువర్టు

—'అంబిక'

కవీంద్రగానము - కాలయానము

వి. టి. నరసింహాచార్యులు గారు

ఆకొమ్మకీకొమ్మ కాచెట్టుకీచెట్టు
కాపువ్వుకీపువ్వు కరిగిపాడితివి
ఆకొండకీకొండ కాగుట్టకీగుట్ట
కాపుట్టకీపుట్ట కరిగిపాడితివి
జలధరంబులమధ్య ఝంఝానిలముమధ్య
యురుము ఘోషలమధ్య మెఱసిపాడి
[తివి

ఆశరద్రాత్రుల నలచకోరంబవై
యాచంద్రికలయందు నలరిపాడితివి
మంచుతోనిండిన మంచుకొండకుఁబైన
మంచుతోనైక్యమై మించిపాడితివి
ఆవృతములఁ బండు టాకులలోఁ జేరి
పడి ప్రాణములనట్లు వాసితే యటక!

మంగళసూత్తము; వ్యాఖ్య

కొమాండూరు వెంకటాచార్యులు గారు

మంగళసూత్తము బౌద్ధమత గ్రంథములగు ఖుద్ధకపాఠ ఖుద్ధక నికాయములలో నొకభాగమునకు చెందియున్నది. ఖుద్ధకపాఠము ప్రథమ బౌద్ధసమావేశమునందు చదువఁబడెనందురుగాని వేర్వేరుకారణ, విమర్శనానంతరమున బౌద్ధసమావేశమైన చాలకాలమునకుగాని, మంగళసూత్తము పూర్తికాలేదని తెలియుచున్నది. ఏదియెట్లున్నను, 207 సం॥రములు క్రీస్తుకు బూర్వము అశోకచక్రవర్తి యాధిపత్యమున జరిగిన బౌద్ధతృతీయ సమావేశమునకు పూర్వము ఈ మంగళసూత్తము మిక్కిలి వ్యాపించియుండెను. ఈక్రింది శ్లోకములు బుద్ధభగవానునివలన ఆచరణార్థమై అప్పటికాలపు ప్రజాసమితికి అనుగ్రహింపబడినవి.

"అసేవనాచ, బాలానామ్ పండితానాంచ సేవనా
పూజాచ, పూజనీయానామ్, ఏతమ్మంగళమ్ఉత్తమమ్"

మూర్ఖులను పూజింపకుండుట, పండితుల సేవచేయుట, పూజింపనర్హులగువారిని పూజించుటఉత్తమమైనమంగళము (శుభప్రదము)

"పతిరూప దేశవంశోచ పుబ్బేచ కతపుణ్ణతా।
అత్తా సమాపిండీన ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్"

నివాసయోగ్యమైన దేశమునందు నివసించుట, పూర్వజన్మమందు చేసినపుణ్యకర్మలు కలిగియుండుట తనను తాను వశపర్చుకొనుట ఉత్తమమైన మంగళము.

"బహూసచ్చంచ సిప్పంచ వినయోచ సుశిక్షితో
సుభాషితాయావాచ ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్"

మంచి వినికిడియు, పనిపాటలయందు నేర్పును, వినయమునందు శిక్షణయు కల్గి ఎవరి పల్కులు సుభాషితములై యొప్పునో, వారలకు మంగళము.

"మాతాపితు, ఉపత్తానమ్ పుత్తదారశ్యసంఘహో
అనాకులాచకమ్మంతా ఏతమ్ మంగళ ముత్తమమ్"

తలిదండ్రుల సేవించుట, దారాపుత్రుల పోషించుట, తొట్రుపాటులేని కర్మలాచరించుట ఉత్తమమైన మంగళము.

"దానంచ, ధమ్మచర్యాచ జ్ఞాతికానంచ సంఘహో
అనవజ్జాని, కమ్మాని ఏతమ్ మంగళముత్తమమ్"

దానధర్మములు చేయుట, జ్ఞాతులను పోషించుట, పాపరహితములైన కర్మలుచేయుట మిక్కిలి శుభప్రదము.

"అరతి, విరతిపాపా మజ్జపానాచ, సన్నమో
అపమాదోచ ధమ్మేసు, ఏతమ్ మంగళమ్ఉత్తమమ్"

పాపములనుండి తొలగుట, సురాపానము చేయకుండుట, ధర్మగుణమునందు ప్రమాదము లేకుండుట శుభప్రదము.

"గారవోచ నివాతోచ సంతుట్ఠీచ కతన్నుతా
కాలేనధమ్మసేవానామ్ ఏతమ్ మంగళమ్ ఉత్తమమ్"

గౌరవము, వినయము, సంతుష్టి, కృతజ్ఞత, సరియగు కాలమున ధర్మముల నాచరించుట యెక్కువ శుభప్రదము.

"ఖంతాచ సోవాచస్సతా సమానంచ దర్శానమ్
కాలేన ధమ్మసకచ్చా ఏతమ్ మంగళముత్తమమ్"

ఓర్పు, ఇంపగుపలుకులు, మునులు యోగులు మొదలగు విద్యాధికులదర్శించుట, సకాలమున ధర్మచర్చకు గడగుట ఉత్తమ మార్గములు.

"తపోచ బ్రహ్మచర్యంచ ఆర్యసచ్చేన దస్సనమ్
నిబ్బాన సచ్చకార్యాచ ఏతమ్ మంగళ ముత్తమమ్."

తపస్సు, బ్రహ్మచర్యము, ఆర్యసత్యముల తెలిసికొనుట, నిర్వాణము పొందుటయే మనుజని ముఖ్యాశయము.

"పుత్తస్య లోకధమ్మేహి చిత్తం యస్యనాకంపతి
అసోకమ్ విరజమ్ ఖేమమ్ ఏతమ్మంగళముత్తమమ్."

లోకధర్మములచే సృజింపబడియు వాటికి లోనై యుండియు, నెవ్వనిమనస్సు చలింపనో, యెవ్వనిమనస్సు సుఖముగానుండునో, ఎవడు శోకింపకుండునో వానిదే ఉత్తమజీవనము.

ఏతదిసాని కత్వాన సబ్బతా మపరాజితో
సబ్బతా సొత్తిమ్ గచ్ఛతీ తమ్ ఏతమ్ మంగళమ్."

ఎట్టి కర్మలుచేయుటచేత అన్నిస్థలములందును జయింపబడి సర్వత్రాసుఖముల పొందుచున్నారో వారలకు ఇదే ఉత్తమమైన మంగళము.

మంగళసూత్తము

(పఠనానంతరము తెలిసికొనవలసిన సంగతులు)

మానవజాతియందు ముఖ్యమైన బ్రహ్మచర్యాశ్రమవిధులను వాటిని నడచుకొను మార్గములను మనకు మంగళసూత్తము బోధించుచున్నది.

అంతరాత్మను తెలిసుకొని, భగవానుని మనోవాక్కాయ కర్మలందు పూజించి, పాడి, ఆయనదయకు పాత్రులై యుండవలెనని యది బోధించును.

మరణానంతరము భగవానునిలో మన ఆత్మను ఐక్యముచేయవలె ననునది మంగళ సూత్తము మనకు బోధించును.

సుభాషితసుధాలహరి*

ద్వితీయ తరంగము

అ. దైవపౌరుషములు

భారతము

క. క్షేత్రంబు పురుషకారము
ధాత్రీశ్వర! బీజమరయ దైవము రెండున్
సూత్రపడఁ గూడెనేనియుఁ
బాత్రమగుం గర్మకరుఁడు ఫలమున కెందున్.

క. విను పురుషుఁడు గావింపని
పనులకు దైవమది యెట్లు ఫలమొనరించున్
జనములు కార్యము నడుపఁగ
ననుకూలత నిచ్చుఁగాక నయ్యైఫలముల్.

గీ. పౌరుషంబు దైవంబు తోడ్పాటు లేక
ఫలముఁ బొందంగ నేరదు పార్థివేంద్ర!
విత్తు సహకారి గాకున్న రిత్తనేల
వంధ్యమగుఁగాక తా ఫలవంతమగునె?

గీ. మేలు రెండు లోకంబుల మేలు తెచ్చుఁ
గీడు చేసినఁ దప్పదు కీడె యగును
గానఁ బుణ్యవర్తనమున కానుకూల్య
శీలమగు దైవమది ఫలసిద్ధిఁ జేయు.

క. అనలం బించుకయైనఁ బ
వనుచే వెలుఁగొందు మాడ్కి వర్ధనముం బొం
దును సత్కర్మాచరణం
బున దైవం బానుకూల్యమున గురుముఖ్యా!

క. నేయి పోలుపడిన దీవియ
మాయుకరణిఁ గర్మసిద్ధి మలిగిన హీన
త్వాయత్తంబై, తానును
మాయును దైవానుకూల్యమహిమ మహీశా!

క. విను పౌరుషమును దైవము
నన రెండును గార్యఫలము నందింపఁగ నె
ట్టనఁ గారణములు గావున
జననాయక! సదృశములు విచారింపంగన్.

గీ. సారమతిఁ బరికింపంగఁ బౌరుషంబు
కంటె దైవము ముఖ్యంబు కార్యసిద్ధి
కెచటనేనియుఁ బౌరుష మెసక మెసఁగ
నేని యది దైవదత్తంబ యింతె నిజము.

గీ. కార్యఫలములయెడఁ దాన కర్తనుట
కదు నెఱుంగమి సుమ్మె; తాఁ గర్తయేని
తగిలి తనదైన కార్యజాతంబులెల్లఁ
జెడక ఫలియించునట్లుగాఁ జేయరాదె.

ఆ.వె. పౌరుషంబు చూపె ఫలమండ్రు కొంద, ఱ
ట్లనక దైవ మిచ్చునండ్రు గార్య
ఫలము గొంద; ఱెట్లు ఫలము భూతస్వభా
వమయటండ్రు గొంద; ఱమిత తేజ!

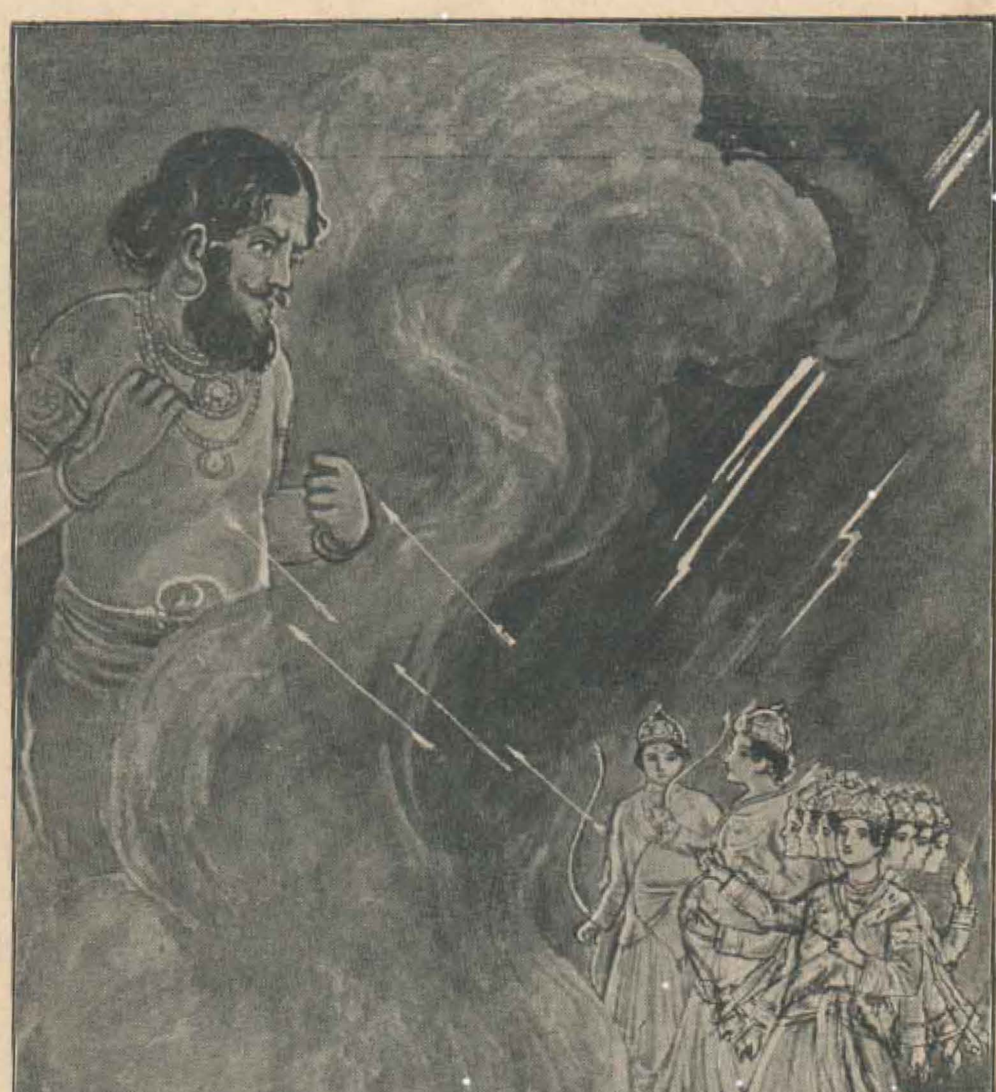
పంచతంత్రము

క. అలసులకు దైవయత్నము
బలవంతంబైన నెల్ల పనులొదవు, మహా
బలుల కది లేకయుండినఁ
బలుకులు వేయేల కడమపడు సర్వంబున్.

మార్కండేయ పురాణము

గీ. జనులు మున్న కైపెక్కి యశక్యమని మ
నంబులోపల స్రుక్కి కార్యంబునందుఁ
బూని యుద్యోగ మొనరింపరేని యెట్లు
దాని సఫలతాఫలతలు దారు గండ్రు?

* దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారిచే చేర్చి కూర్పఁబడినది.

తారకాసురవధ

Lakshmi Art, Bombay 8.

గంగోత్రి

ప్రాచీనాంధ్రు లెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?

(రెండవసంపుటము - రెండవసంచిక తరువాయి)

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

"మన మేజాతివారి చరిత్రమునైన విమర్శించునపు డతీతకాలారంభము మొదలుకొని విమర్శ నారంభింపవలెను. మనము వెనుకకుఁబోయి విమర్శించినకొలఁదిఁ బురాణకథలు (Myths), ఐతిహ్యములు (Traditions) ప్రచురముగానుండుకాలము మనవిమర్శలోనికివచ్చును. ఇంకను నావలకుఁబోవుటకుఁ బ్రయత్నించితిమేని చిట్టచీఁకటివలె నావల నేమియుఁ దెలియనికాలమునకుఁ బోవుదుము" అని యొక యాంధ్ర మహనీయుఁడువక్కాణించెను. * ఐతరేయ బ్రాహ్మణము, సాంఖ్యాయనశ్రౌతసూత్రములు మొదలగు వైదిక గ్రంథములందును, పురాణేతిహాసాది గ్రంథములందును ఆంధ్రుల ప్రశంస గన్పట్టుచున్నందున, ఆంధ్రజాతియొక్క సత్యచరిత్రముఁ దెలిసికొనఁగోరువారు వేదశాస్త్రపురాణేతిహాస గ్రంథముల నామూలాగ్రముగాఁ బరిశోధించుట మాత్రమెగాక, వానికి సమకాలీనములగు విదేశములయొక్కయు, విజాతీయసంఘములయొక్కయు, చరిత్రములనుగూడ బరిశోధించి విమర్శింపవలసియుండును. అంతవఱకు నాంధ్రజాతియొక్క సత్యచరిత్రము బోధపడుట దుస్సాధ్యము. ఈనావిమర్శ ప్రాచీనాంధ్రజాతివారి సత్యచరిత్రమును దెలిసికొనవలయునని కాని నేడాంధ్రదేశమని వ్యవహరింపఁబడుచున్న యీదేశముయొక్కగాని, యీదేశమునకు సంబంధించిన యేరాజవంశముయొక్క ప్రత్యేకచరిత్రమునుగాని దెలిసికొనవలయునని కాదు. ఇయ్యదసాంఘిక సంబంధమైన చరిత్రముకొఱకుఁ బుట్టినదికాని రాజకీయసంబంధమైన చరిత్రముకొఱకుఁ బుట్టినది కాదు. ఈనాయుద్దేశమును దెలిసికొనఁజాలక శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారు (మామిడిపూడి) కథాశేషమును దోషపూరితము గావించుచున్నారు.

"వీరభద్రరావుగారిది పురాణశక్తిగాని చారిత్రకశక్తి కాదు" అని యధిక్షేపించిరి. ఏదేశ చరిత్రమునకైనను మొదట నాదేశములోని పురాణకథలును, ఐతిహ్యములునే యాధారభూతములయినవి. మనకును వేద

---

* శ్రీ విజయనగరము సంస్కృత కళాశాలాపండితు లగు శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారి 'ఆర్యభాషా విభాగము' అను గ్రంథమును జూడుడు.

శాస్త్ర పురాణేతిహాసములే శరణ్యములుగా వున వానినుండియె చరిత్రాంశములను సేకరించుట తప్పదుగావున మనకుఁ బురాణశక్తి యె గాని చారిత్రకశక్తి యెక్కడనుండి రాఁగలదు? పురాణశక్తి మన సంప్రదాయమున కనుగుణ్యమైనది. చారిత్రక శక్తి మనసంప్రదాయమునకు విరుద్ధమైనది. కానిండు, మంత్రములకు చింతకాయలు రాలవు. మన రంగయ్యగారు నిషాదరంగమునుండి యంధ్ర రంగములోనికిఁ బ్రవేశించినందునకు వారికెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

అంధ, అంధ్ర పదములు చెవి కొక్కటే మోస్తరుగనుండునట్లు కనుపించుట తప్ప మఱి యేసంబంధ మీరెంటికి లేదు" 1 అని శారదలో వ్రాసియుండియు నిప్పుడు 'సంస్కృతపదమగు 'అంధ్ర'ము ప్రాకృతము అంధ' గమారుటకలదు' అని యొప్పుకొని అంధశబ్ద మాంధ్రశబ్ద పర్యాయపదముగ వ్యవహరింప మొదలు పెట్టినారు. 2 ఇంక నాకు భయములేదు; విచారమును లేదు. వారి దూషణములు నాకు భూషణములు కాఁగలవు. ఎట్లందురా? వినుఁడు. "మీరు 'సర్వమంధమయమ్‌జగత్' అను సిద్ధాంతమును నెలకొల్పుటకు కంకణము గట్టుకొనియున్నారు. అందుచే మీరు వ్యాసములకు 'అంధపురాణ' మని పేరుపెట్టిన యోగ్యముగ నుండునని మనవిచేయుచున్నాను" అని హెచ్చరించిరి. 3

అంధ పురాణ మన నంధ్రపురాణ మనియే వారి యభిప్రాయము. ఏమన, ప్రాచీనాంధ్రులను ప్రశంసించుచు నాంధ్రవిష్ణువున కంకితము గావించినట్టి యీ నాపురాణమున కంధ్రపురాణమని పేరు పెట్టుట యుచితమే. మా చదువరులెవ్వరును దీనిని దూషణముగా భావించుట కవకాశములేదు. ఏమన:- విష్ణుపురాణములు 'సర్వం విష్ణుమయమ్‌జగత్' అనియు, శివపురాణములు 'సర్వంశివమయమ్ జగత్' అనియు ప్రతిపాదించుటకు పూనుకొన్నట్లు "నేను 'సర్వమంధమయమ్ జగత్' అనుసిద్ధాంతమును నెలకొల్ప నుత్సహించుచున్నా"నని నుడివిరి. ఇదివఱకు నంధ్రజాతులవారు విశ్వము వేఱు, జగత్తు వేఱనుకొని, విశ్వనాథునకు జగన్నాథునకు భేదము గల్పించుకొని శైవపురాణములు, వైష్ణవపురాణములు రచించిన మాటవాస్తవము. ఆకాలమందును విశ్వనాథునకు జగన్నాథునకు భేదము పాటించనివారు లేకపోలేదు. చూఁడుఁడు.

"అవయోరంతరం నాస్తి శబ్దైరన్యై ర్జగత్పతే"
"శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే"
"త్వాం ఏవాన్యే శివో క్తేన మార్గేన శివరూపిణం"
"బహ్వాచార్యవిభేదేన, భగవాన్, సముపాసతే"
"యేవిభేదం కరిష్యంతి మానవామూఢచేతసః,
నిరయంతే గమిష్యంతి విభేదా న్నాత్రసంశయః"
"యోహరిః సశివః సాక్షాత్ యః శివః సస్వయంహరిః
ఏకయోర్భేదమాదిష్టా న్నరకాయ భవే న్నరః"

ఇట్లు శివునకు విష్ణువునకు భేదములేదనియు నెవ్వరు భేదమును పాటింతురో యామూఢులు నరకమును బొందుచున్నారని భాగవతాదిపురాణములే ఘోషించుచున్నవి.

---

(1) శారద, సంపు ౨. సంచిక ౨, పే. ౭౧౩, (2) భారతి సంపు ౨. సంచిక 3, పేజి. 99 (3) డిటో పే.౧౦౩

ఏడాది క్రిందట గౌతమాశ్రమమని పూర్వాచారపరాయణులగు పెద్దలచేఁ గీర్తింపఁబడునట్టి పడమటి గోదావరిమండలములోని కొవ్వూరునందు గాంధీభాండాగార సభ్యులచే సమకూర్పఁబడి నేనధ్యక్షుఁడనుగా నున్న యొకసభలో 'ఆంధ్ర' శబ్దమునుగూర్చి చర్చించుచు నుపన్యసించినవారిలో సనాతన ధర్మపరాయణులలో నగ్రేసరులని చెప్పఁదగిన పండితులు బ్రహ్మశ్రీ ఉపద్రష్ట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రుల్లవారు. వారికింగలవ్యాకరణశాస్త్రపాండిత్యము నంతయుఁ గనబఱచుచు 'ఆంధ్రుఁ' డన విశ్వనాథుఁడయిన శివుఁడనియు జగన్నాథుఁడైన విష్ణువనియు, గూడ నర్థము కలదని సదర్థమును వక్కాణించి సభ్యులనెల్లరను సంతోషపారవశ్యులను గావించి యచ్చెరువు గలిగించిరి. కాని వీరి యభిప్రాయములో నాంధ్రులన నార్యులయిన బ్రాహ్మణులే గావున బ్రాహ్మణేతరకులములకు వేనికినాంధ్ర నామము వర్తింపదనితమయాగ్రహమును వెలిపుచ్చుచు వక్కాణించిరి. ఇట్టివారిని కొందఱిని నేనిదివఱకే యెఱింగియుండుటచే, "ప్రాచీనాంధ్రు లెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?" అను ప్రశ్నము దీర్ఘకాలము యోజించి యిరుప్రక్కల భారము సమానముగా తూగునట్లు సరిగాఁ జూచి తూచి వేసినదిగాని సామాన్యమైనది కాదు. కనుక విశ్వనాథుని సేవించు నాంధ్రులకును, జగన్నాథుని సేవించు నాంధ్రులకును గలస్వల్పభేదములను పాటింపక యభేదమును పాటింపవలసి యుండునని ప్రబోధించుటకొఱకే యీ యంధ్ర పురాణము పుట్టినది గావున దీనిని వెక్కిరించు నుద్దేశముతో శ్రీ వేంకట రంగయ్యగారు దీని 'అంధపురాణ' మనుచున్నారని దోషారోపణము గావించి యొకపాపభారమును వారిశిరసుపై నుంచునంతటి కఠినచిత్తుఁడను గాకున్నాఁడను. ఈదోష కళంకమెంత మాత్రమును వారి నంటకుండునటుల మాయాంధ్రవిష్ణువువారివాక్కులపై మాధుర్యమును జిలికించుగాక. ఇంక నీప్రశంస విడిచిపెట్టుదము. మన వేంకటరంగయ్యగారు వివాద విషయము మఱియొకదాని నొప్పుకొని నా మార్గమునఁగల కంటకములను దొలగించి నాకు మహోపకారమును గావించియున్నారు. అదేదియన, "మొదటినుండియు 'ఆంధ్రులు' 'తెనుఁగు'వారు ఒక్కరే అని నాయభిప్రాయము." అని భారతిలో శ్రీనాథుని భీమేశ్వర పురాణ విమర్శాప్రశంసలో వాక్రుచ్చియున్నారు.[1] ఆంధ్రవాఙ్మయములో తెనుఁగు, తెలుఁగు శబ్దములు పర్యాయపదములుగా వాడఁబడుచున్నవి. లోక వ్యవహారమునఁ గూడ నట్లే గానంబడుచున్నది. తక్కువ తరగతులవారిలో తెనుఁగు శబ్దమె బాహాటముగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. కనుక తెనుఁగు, ఆంధ్రము ఒక్కటియేయని యొప్పుకొనువారు 'తెనుఁగు, ఆంధ్రము'నుండి తెలుఁగును వేఱుపఱుపఁ బ్రయత్నింతురని మన మూహింపనవసరము గాన్పింపదు. ఆంధ్రులనుండి తెలుఁగువారి వేర్పఱుపఁ బ్రయత్నించు పరిశోధకులు గొందఱు లేకపోలేదు. వారిలో ముఖ్యులు,

(1) భారతి సంపు ౨. సంచిక, ౫. పు. ౨౧.

ద్రావిడులు. అందు ముఖ్యముగా శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారిని డాక్టరు యస్. కృష్ణస్వామయ్యంగారిని మొదట పేర్కొన వలసి యుండును. వీరిలో రెండవవారు వ్రాసిన దానిని చదువరుల కిదివఱకే విశదపఱచి యున్నాను.[2] మొదటివారయిన పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు

"But the Andhra kings and the Andhra tribes have disappeared without any trace from the 3rd century A D"

కాన, ఆంధ్రరాజులును ఆంధ్రజాతులును క్రీస్తుశకము మూఁడవ శతాబ్దమునుండి యేవిధమైన జాడయుఁగానరాకుండ నదృశ్యులయి పోయిరి." అని 'ఇండియన్ అంటిక్వెరి' అనుపత్రికలో వ్రాసియున్నారు.[3] వీరుభయులును శాతవాహను లాంధ్రులు కారని మన వేంకటరంగయ్యగారివలెఁ జెప్పసాహసింపలేక యాంధ్రులు వేఱు, తెలుఁగువారు వేఱు అని వ్రాసియున్నారు.

శ్రీ వేంకట రంగయ్యగారు వక్కాణించిన చారిత్రక శక్తియొక్క తత్త్వమొకించుక మా చదువరులకు బోధపఱుపవలసి యున్నది. వీ రాంధ్రులను వికారస్వరూపులగు నిషాదులని మొదట శారదలో విస్పష్టముగా వక్కాణించిరి. ఇప్పుడు భారతిలో క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దిలోఁ బరిపాలనముచేసిన రెడ్డిరాజులను శుద్ధాంధ్రులనిరి. శ్రీమద్రామాయణ మహాభారతముల కాలమునుండి క్రీస్తుశకము ౧౪ గవ శతాబ్దివఱకు నాంధ్రదేశమునఁగాని భరతఖండమునఁగాని పరిపాలనముచేసిన యాంధ్రులెవ్వరు వీరికంటికి గానరాలేదు. ఆంధ్రదేశమును బరిపాలించిన శాతవాహనులుగాని, పల్లవులుగాని, చాళుక్యులుగాని, చోడులుగాని వీరి యభిప్రాయములో నాంధ్రులుకారు. గనుక వారు తెనుఁగువారునుకారు; తెలుఁగువారునుగారు. పదునాలుగవ శతాబ్దిలోఁ బరిపాలనముచేసిన రెడ్డిరాజులతో నాంధ్రవ్యక్తిత్వము ప్రపంచములో బైటపడ్డది. అంతవఱకు క్షీరసాగరమున శేషతల్పమునఁ బన్నుండిన శ్రీ మహావిష్ణువువలె బ్రపంచముతో నేవిధమైన సంబంధము లేక యాంధ్రజాతి హాయిగా నిద్రపోవుచుండెను. ఇట్టి కరుణాళుత్వమును శ్రీ వేంకట రంగయ్యగారు చూపుటకు సమకట్టినను పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు 3 వ శతాబ్దిలోనే యాంధ్రులను భరతఖండమునుండి యదృశ్యులను గావించిరి. ఇట్టి నిర్భాగ్యస్థితియందుండిన తెలుఁగువారిని నాంధ్రులనుండి వేఱుచేసి నప్పుడు తమలోఁ జేర్చుకొందురా యని యడుగుదురేమో యన్న భయముచేతఁ గాఁబోలు డాక్టరు కృష్ణస్వామయ్యంగారు తెలుఁగువారు తమిళులకుఁ జేరినవారుగాక పురాతనకాలమున బందిపోటు దొంగలని ప్రసిద్ధిగాంచిన బడుగులగుటవలన వారిని తమిళులతోఁ జేర్పఁగూడదనిరి. నేఁడు ద్రావిడ పరిశోధకు లాంధ్రుల కెవ్విధముగాను భుక్తిముక్తులను బ్రసాదింపఁదలపెట్టలేదు. మన సోదరులయొక్క పోకలీకి తినినుండుటచేతనే వీరభద్రరావుగారు వీరిక

(2) భారతిసంపు ౨. సంచిక ౧.

(3) ఇండియన్ అంటిక్వెరీ 1913. సంపు. 42 పే. ౨౭౭.

భయంకరముగా గనుపట్టునట్టి పురాణశక్తి నవలంబింపవలసివచ్చినది. ఈ శక్తి ననుసరించిపోవుదుమేని క్రమక్రమముగా నాంధ్రులను గూర్చినసత్యము బయల్పడకమానదు. ఆంధ్రులకు నార్యులకు నెట్టి రక్తసంబంధము గలదో, మఱియు నాంధ్రులకు నార్యులు, ద్రావిడులుగాని తదితరసంఘములకు నెట్టి రక్తసంబంధముగలదో దానినంతయుఁ దెలిసికొనుటకు నా పురాణశక్తియె తోడ్పడఁగలదు గాని మఱియొక శక్తి తోడ్పడఁజాలదు. వీరిఘోష యిట్లుండఁగా మైసూరు నివాసులయిన మఱియొక ద్రావిడపండితులు ఏ. గోవిందాచార్య స్వామి, సి. ఇ. ఎమ్. ఆర్, ఏ, ఎస్. ఎమ్, ఆర్. ఎస్. ఏ. ఎం. ఎం. ఎస్.' అనువారు:—

"Perhaps the modern Andhras who inhabit the Northern Circars and a good portion of the ceded Districts and the Nizam's Dominions as far as the central Indian States might have been the product of the intermingling of the advance Dravidian wing in the Cholas and the Kolarians, where-of the Odhras seem to be an offshoot, from the numerical superiority of the Odhras the name Andra, might have been given to this mixture of the races. In those days the differentiation of Telugu and Tamil does not seem to have taken place. And the Cholas must have spoken a tongue which was the parent of modern Telugu and more akin to Tamil. It was in fact, the Tami: of the first sangham of the Tamil land."

ఉత్తర సర్కారులలోను, దత్తమండలములలో విశేషభాగములోను, మధ్య హిందూ దేశ సంస్థానములవఱకు వ్యాపించియున్న నైజాము రాష్ట్రములోను నివసించి యున్న నవీనాంధ్రులు ద్రావిడులకు పురోభాగమున నున్న శాఖలవారగు చోడుల యొక్కయు, ఓఢ్రు లుపశాఖగానున్న కోలేరియనులయొక్కయు సమ్మేళనమువలన నేర్పడిన మిశ్రజాతివారయి యుండవచ్చును. అధికసంఖ్యాకులయిన యోఢ్రులనుబట్టి, ఆంధ్రశబ్దమునకు సులభముగా సామ్యము గల్పించునట్టి అంద్ర అనునామ మీ మిశ్రజాతివారికిఁ గల్పించి యుండవచ్చును. ఆకాలమున తెలుఁగుభాషకును తమిళ భాషకును భేద మేర్పడినట్లు గనుపట్టదు. మఱియు చోడులు తెలుఁగు భాషకు తల్లివంటిదియు, తమిళ భాషకు నెక్కువ సంబంధముఁగ లట్టియు నొకభాషను మాట్లాడుచుండి యుండవలయును. ఇది నిశ్చయముగా తమిళకములోని మొదటి సంఘమునకు సంబంధించిన తమిళ భాషయై యుండెను అని 'ఇండియన్ అంటిక్వేరీ' అనుపత్రికకు Indian Antiquary వ్రాసిన 'దక్షిణహిందూదేశమునకు వచ్చిన బ్రాహ్మణవలస' Brahmin Immigration into South India అనువ్యాసములోఁ దమ యభిప్రాయమును దెలిపియున్నారు. వీరి యభిప్రాయములో తెలుఁగుశబ్దమునకు బదులుగా తెనుఁగుశబ్దమునువాడి ఓఢ్రశబ్దమును దొలఁగించుట జరిగించి యుండిన యెడల సత్యమును గొంతవఱకు సమీపించిన వారగుదురేమో? ఏమన తెలుఁగునకుఁ బ్రాచీననామము తెనుఁగై యున్నది. తెన్ అనఁగా దక్షిణము. తెనుఁగువారనఁగా

దక్షిణాపథవాస్తవ్యులు; వారుమాట్లాడుభాష తెనుఁగనుటకు సంశయింపఁబనిలేదు; చోర శబ్దముయొక్క వికృతియె చోడశబ్దము; చోరు లనఁగా దొంగలని యర్థము. వీరినే ఋగ్వేద ములోదస్యులని వ్యవహరించియుండవచ్చును. దీనిని గోవిందాచార్యస్వామిగారు క్రిందివా క్యములలో నంగీకరించియే యున్నారు చూడుఁడు.

"Thus we see that even during the Rig-Vedic times the Aryans and the Dravidians must have come in contact with each other, it was, however, chiefly with the Dasyus that the Aryans had to fight and the Rig-Veda speaks of many hundreds of Dasyus sent to sleep by Indra and many forts belonging to them destroyed by the advancing Aryans. It was the Dasyus or the Choras or the Cholas that formed the more advanced northern wing of the Dravidian race settled along the east coast and penetrating even into the plains of Hindustan through the low lying lands and of the Gangetic Delta"

ఈ రీతి ఋగ్వేదకాలమున సహా ద్రావిడులు నార్యులు నొండొరుల సమావేశము కలిగియుండవలయునని మనము కనుఁగొనుచు న్నాము. అయినను ముఖ్యముగాదస్యులతో నార్యులు దలపడి పోరాడవలసి యుండెను. అనేకశతసంఖ్యలు దస్యు లింద్రునివలనఁ బ్రాణములు గోల్పోయిరనియు, వారి దుర్గములు పెక్కులు ముందుకుఁ ద్రోచుకొనివచ్చునార్యులచే నాశనము గావింపఁబడినవనియు ఋగ్వేదము వాకొనుచున్నది. తూర్పుతీరమునంతయు మాత్రమేగాక హిందూస్థానములో గంగానది ప్రవహించు పల్లపుభూములుదాక వ్యాపించియుండిన దస్యులులేక చోడులు ద్రావిడులయొక్క ముంగటిమునుముగా నేర్పడిన వారుగా నుండిరి."

ఋగ్వేదములో దస్యులని వక్కాణింపఁ బడియుండెను గాని ద్రావిడులని వక్కాణింపఁబడియుండలేదు. ఆ కాలమున ద్రావిడు లను వ్యవహారనామ మే తెగకు నున్నట్లు తెలియ రాదు. ఋగ్వేద మంత్రములకుఁ దరువాతిది యైనదైతరేయ బ్రాహ్మణములో 'ఆంధ్రాదిజాతులు' కొన్నిమాత్రమే దస్యులుగాఁ జెప్పఁ బడినవి. కనుక నప్పటికి ద్రావిడనామము వ్యవ హారమునఁ గానరాదు. దస్యులు చోరులుగ నార్యులచేఁ దప్పుగా గ్రహింపఁబడియుండ వచ్చునని గోవిందాచార్యస్వాములవా రభి ప్రాయపడుట విపరీతమైన విషయముకాదు. దక్షిణాపథనివాసస్థులగుటచేత చోడులు దాక్షిణాత్యు లనంబడుచుండిరి. దాక్షిణా త్యులు తెనుఁగువారే. తెన్ అనఁగా దక్షి ణమే. తెంగలులు మాట్లాడుభాష తెనుఁగు గాని మఱియొకటికాదు. ఉత్తరమున Tama-littis తామ్రలిప్తినుండి వచ్చిన క్షత్రియశాఖ లవారిచే మధురానగరమున తెంగలులచే మాటలాడఁబడుచున్న తెనుఁగు భాష మొదటి సంస్కారమును గాంచి తమిళభాష యని నూతననామమును దాల్చియుండ వచ్చును. గనుక గోవిందాచార్యులుగారు చెప్పినట్లు చోడులభాష తమిళభాషగాక

తెనుఁగుభాషయై యుండవలయును. తెనుఁగు భాష మధురాపురప్రాంత దేశమున తమిళభాష గాను నుత్తరమున తెలుఁగు, కన్నడ భాషలుగను విడిపోయినది. ఆంధ్రప్రాకృతము మాట్లాడబడు ప్రదేశమున మాత్ర ము తెనుఁగుపదము తెలుఁగుపదమునకుఁ బర్యాయపదముగా నిలిచినది. కనుక గోవిందాచార్య స్వామిగారు వక్కాణించిన మొదటి సంఘము వారి తమిళభాష తప్పక తెనుఁగు భాషయై యుండవలయును. దీనిని బలపఱచు విషయము మఱియొక్కటి గలదు. పండిత సంప్రదాయకోటిలోఁ జేరిన వారును, ఆంధ్రులలో ప్రముఖులును, నెల్లూరున హైకోర్టువకీలుగనున్న బ్రహ్మశ్రీ వంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు భారతిలో 'ద్వాదశ లింగము'లను నొక చక్కనివ్యాసమును వ్రాసియున్నారు.[1] ఈసందర్భమున వివరించుటకు నంతయు నొప్పియుండి ముద్దులు మూటఁగట్టుచున్న వారి వాక్యములను గొన్నిటి నీదిగువ నుదాహరించు చున్నాఁడను.

"మన కావేరికి పేరుపెట్టినవా రొకప్పుడు నర్మదా తీరములనుండినవా రనుట కొక నిదర్శన మగపడుచున్నది. అరవదేశములోని వడమలను ద్రావిడ బ్రాహ్మణ తెగలో వడదేశవడమలు, తెన్ దేశవడమలు అని రెండు శాఖలుగలవు. "వడమ" అనుదానికి 'యుత్తరము' అనువ్యుత్పత్తి అరవవారు చెప్పుచున్నారు. ఈ యుత్తరపు వారిలో ముందు దక్షిణమునఁ జేరినవారు, బహుశః తెన్ దేశ వడమలు అని పిలువఁబడిరి కాఁబోలును. అనఁగా ముందు వచ్చినవారు దక్షిణవడమలు, వెనుకటివారు ఉత్తరవడమలు "వడమ"శబ్దము వ్యుత్పత్త్యర్థమును గోలుపోయి రూఢ్యర్థమును బొందినది. ఉత్తరాది వారగుటయందు న్యూనతయేమైన నున్న మొదల అదివడమలకును అన్వయింపఁగలదు. తెలుఁగువారు మాత్రమెయుత్తరాదివారుగారు. జన్మవిస్మృతి యెంతపని చేయఁగలదు.?

వడమ లొకానొకప్పుడు తాము నర్మదా పరిసరములనుండిన దాని మఱువక తమ నిత్య సంధ్యావందనమున నర్మద ననుదినము స్మరించుట గలదు. వారు సంధ్యలలో నీ శ్లోకము పఠింతురు:—

> "నర్మదా యై నమః ప్రాతఃనర్మదా యై నమోనిశి ।
> నమోఽస్తు నర్మదేతుభ్యం త్రాహిమాంవిషసర్పతః॥"

బహుశః వీరిపూర్వీకులు నర్మదాతీరములో నిరవులు గుదిర్చికొనిన కొంతకాలమున కాప్రదేశము విషసర్పభూయిష్ఠమై వాసయోగ్యముగాక పోయినది గాఁబోలును. "కవేరస్యాపత్యంస్త్రీకావేరీ" యను నుత్పత్తి ఆకావేరికిఁగూడ సరిపడఁగలదు. కావు + ఏరి= కావేరి యనునొక యుత్పత్తియు సాధ్యముగ నున్నది. కావేరినీళ్లు కావువర్ణము గలిగి యుండుటచే కావేరి యైనదని కొందఱు చెప్పుదురు. ఇదియు స్వాభావికముగనే యున్నది. కృష్ణాయమునానదులు వర్ణప్రాధాన్యముగలవి. బ్లూనైల్ (Blue Nile) వైట్ నైల్ (White Nile) యను పేర్లు గపనింపుడు.

---

(1) భారతి;సంపుటము ౭. సంచిక 3, పేజి ౨౯

ఇదంతయు నిటులుండ మనదక్షిణ కావేరికి పౌరాణికనామము "మరుద్వృథ" యని తెలియుచున్నది మరుద్వృథయె కావేరి యగునెడల మనదక్షిణకావేరి జన్మవృత్తాంతమునకు నర్మదాతరణముచేసి సింధూప్రాంతముల కేగవలసి యున్నది. మరుద్వృథయను నది "ఇమంమే గంగే యమునే" ఇత్యాదిఋక్కులలో గణింపబడిన వైదికనదులలో నొకటి. అసిక్న (Chenab)యును, వితస్తా(Hydaspes or Jhelem) కలసి ప్రవహించునది కీపేరని రాధాకుముద ముఖర్జీతన గ్రంథమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శంకర ప్రోక్తమగు కావేరి కీచిక్కులన్నియులేకుండ నర్మదోపనదీత్వ మంగీకరింపనగును.

కావేరి నర్మదలపొందున కింకొక ప్రమాణమును జూపనగు. కలకత్తా హైకోర్టుజడ్జిగనుండిన పార్గిటన్ న్యాయమూర్తిగారు వ్రాసిన ఏన్షంటు ఇండియన్ హిస్టారికల్ ట్రెడిషన్' (Ancient Indian Historical Tradition) అను గ్రంథమున కావేరి నర్మదల ప్రసక్తమై నర్మదకు కావేరి యను నొక యుపనది యున్నటుల సప్రమాణముగఁ జూపఁబడినది. ఉపనది యయ్యును ఈకావేరి యుత్తమజన్మచే విరాజిల్లుచున్నది.

ఈమె యువనాశ్వుని మనుమరాలుగఁ బుట్టి కాన్యకుబ్జరాజగు జహ్నుని భార్యయై యువనాశ్వుని శాపవశమున నదియై నర్మదం గూడినదఁట."

ఈవ్యాసములో ద్రావిడ దేశములోని వడమలందలు నుత్తర దేశమునుండి దక్షిణమునకుఁ బోయిన యుత్తరాదివారేయని ఋజువు చేసిన విధము బహుశ్లాఘనీయముగా నున్నది. మనము ద్రావిడుల, నరవలని వ్యవహరించుచున్నారము. ఈయరవలు శేషనాగులో వసునాగులో అనితోఁచుచున్నది. వీరుతల్లైమండలము నుండి కాంచీపుర ప్రాంత దేశమునకుఁ బోవుట చేతనే యాప్రదేశమునకు 'అరవ వడదలై నాడు' అనుపేరు గలిగెను. తల్లైయనునదియె తెలుఁగుదేశము "వడఁదలై" అనునది ఉత్తర తెలుగుదేశము; ఉత్తర తెలుగుదేశమునుండి వచ్చి కాంచీపుర ప్రాంతదేశము నాక్రమించుకొన్న వసునాగులనే 'అరవవడదలైయార్' అన్నారు. వడ అనఁగా ఉత్తరముకదా! తల్లైయార్ అనువారె తల్లైంగులు, కొన్ని ప్రాచీన భాషలలో 'ంగ' బహువచన ప్రత్యయముగానుండెను. తల్లైంగుశబ్దమె క్రమక్రముగా తెలుగుశబ్దమైనది. ఓఢ్రదేశమును బరిపాలించిన భంజవంశపురాజులు పెక్కండ్రు తమది 'అండ' జవంశమనియు, తల్లైరాష్ట్రము నుండి వచ్చినవారమనియుఁ జెప్పుకొని యున్నారు. తల్లైంగులరాష్ట్రమె తల్లైరాష్ట్రమని మఱియొక ప్రత్యేక వ్యాసమునఁ జర్చించి నిరూపించుచున్నాను. శాతవాహనరాజులలోఁ గడపటివాఁడైన పులమావి చక్రవర్తికి సేనాధిపతిగనున్న శివస్కంధ వర్మనాగ శాతకర్ణియను నాగరాజు కాంచీపురము నేలు

చుండినట్లును, వాని కోమార్తను నొక పల్లవ బ్రాహ్మణుఁడు వివాహముఁ జేసికొనఁగాఁ బుట్టిన కుమారునకు శివస్కందవర్మయని పేరు పెట్టినట్టును, మాతామహార్జితమైన యీరాజ్యమునకుఁ బ్రభువైనట్లునుఁ దెలియుచున్నది.[1] కాఁబట్టి, ఆంధ్ర చక్రవర్తియగు పులమావికి సేనాధిపతిగనుండు 'శివస్కంధవర్మనాగశాతకర్ణి' యనునాతఁడు కాంచీపురము నేలుచుండుటయు, '(శ్రీ)పులమావి'నాణెములు కొన్ని కాంచీపుర తీరమునఁ గన్పట్టుటయుఁ జూడ నీ భాగము తెలుఁగువారిచే జయింపఁబడి పరిపాలింపఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అప్పుడీ ప్రదేశమునకు "అరవవడదలైనాడు" అను పేరు వచ్చియుండవచ్చును. దీనిక్రిందనె 'అరవై' నాడు కలదు. అనఁగా నుత్తరమునుండి వచ్చిన తెలుఁగు వారాక్రమించుకొన్న యరవనాటి ప్రదేశమునకె 'అరవవడదలైనాడు' అనుపేరు వచ్చినట్లుగా మనము తలంపవలసియుండెను. ఇప్పటివడమ బ్రాహ్మణులు విశేషముగా దక్షిణమునకుఁ బోయిన దీకాలమునసే.

డాక్టరు కృష్ణస్వామయ్యంగారి కిట్టి సంబంధములు గోచరింపక పోవుట యాశ్చర్యకరముగానే యున్నది. ఆంధ్రులు, తెనుఁగువారు నొక్కరని యొప్పుకొనుచు (శ్రీ)మామిడిపూడి వేంకటరంగయ్యగారు శాతవాహను లాంధ్రులు కారని పెద్దఘోష పెట్టుచున్నారు. వీరికె నిజముగా సత్యమునందే విశ్వాసమున్న యెడల నీక్రింది పురాణవాక్యములను సహేతుకముగా ఖండించి శాతవాహను లాంధ్రులు కారని స్పష్టముగా ఋజువుచేయఁగలిగినప్పుడె వారివాదమును మెచ్చఁదగియుండును.

పురాణములలో నత్యంత ప్రాచీనములైనవని సుప్రసిద్ధ చరిత్ర పరిశోధకులచే నంగీకరింపఁబడినట్టి మత్స్యవాయు పురాణములలో కాణ్వావంశీయుఁడైన సుశర్మయను రాజును జంపి వానిభృత్యుఁడయిన యాంధ్రజాతీయుఁడు వసుంధర నాక్రమించుకొనునని స్పష్టముగా నీ క్రిందిశ్లోకములలోఁ జెప్పఁబడియుండెను.

"కాణ్వాయనా స్తతో భూపాస్సుశర్మాణం ప్రగృహ్యతమ్
శృఙ్గానాంచైవ యచ్ఛేషం క్షపయిత్వా బలీయసః.
శిశుకోన్ధ్రః సజాతీయః ప్రాప్స్యతేమాం వసున్ధరామ్
త్రయోవింశత్సమారాజా శిశుకస్తు భవిష్యతి.

(మత్స్య పు. ఏకసప్తత్యుత్తరద్విశతతమోధ్యాయః)
కాణ్వాయనస్త(నంత)తో భృత్యః సుశర్మాణం ప్రసహ్యతం
శృఙ్గానాంచైవ యచ్ఛేషం క్షపయిత్వా బలంతదా
సింధుకోహ్యంధ్రజాతీయః ప్రాప్స్యతేమాం వసున్ధరామ్.
(వాయు. పు.)

మత్స్యపురాణములో ఆంధ్రభృత్యవంశములో జనించిన ముప్పదియేడుగు రాంధ్ర రాజులావంశ మంతరించిన వెనుకఁ బరిపాలింతురని 'అంధ్రానాం సంస్థితా (తే?) రాజ్యే తేషాం భృత్యాన్వయేనృపాః సప్తైవాంధ్రాభవిష్యన్తి' అని వక్కాణింపఁబడి యుండెను.

వాయుపురాణములో మూడునందలనం వత్సరములవఱకు భూమిని పొందుదురని 'ఆం

1. Report on Epigraphv for 1910-1911. G O. Public 28th July Part II No. 7 Page 61
Ancient History of the Deccan by G. J. Dubreuil. Page 108.

త్రాభోత్కంఠి వసుధాంశతే ద్వేచశతంచవై' అనిస్పష్టముగా వ్రాయఁబడియుండెను. ఈ యాంధ్రజాతీయుల నామములే శాసనములలోఁ గన్పట్టుచున్నవి. సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారశోధకులెల్లరు శాతవాహన రాజుల నాంధ్రులని యంగీకరించియుండఁగా నీచరిత్ర సంప్రదాయముల నేరీతిగా నెగురఁగొట్టఁ గలరో యూహింపఁ జాలకున్నారము.

శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారు (మామిడిపూడి) వెనుకముందు పాలఁజూచుకొని వాక్యముల వ్రాసిన బాగుగా నుండును.

"పూర్వచాళుక్యుల కాలమున 'ఆంధ్రదేశము' అను మాటవ్యవహారములోఁ గాన్పించక పోవుటకు కారణమొకటి యని తోఁచుచున్నది. ఈరాజులు మొట్టమొదట ఆంధ్రదేశములో నొకభాగమగు వేఁగీమండలమును మాత్రము జయించి వశపఱచుకొనిరి. అందుచే వీరికి వేఁగీశ్వరులనియు, వీరిరాజ్యమునకు వేఁగీరాజ్యమనియు పేరువచ్చెను. కాలక్రమమున ఆంధ్రదేశములోని మఱికొన్ని భాగములను జయించిన తర్వాతకూడ ఆపేరే రూఢమయ్యెను." అనువాక్యములు వ్రాయుట మిక్కిలి శోచనీయము.[1]

ఏఁడవశతాబ్ది మొదటనున్న దండి మహాకవి దశకుమారచరిత్రమును రచించెను. అందు వేంగీదేశమును బరిపాలించుచున్న చాళుక్యరాజగు జయసింహుని 'ఆంధ్రనాథే జయసింహేన' అని యాంధ్రనాథునిగా వర్ణించుటయేగాక యాంధ్రదేశమును వర్ణించుచు నాతని రాజధానియగు వేంగీపురము నిట్లు వర్ణించియున్నాఁడు చూడుఁడు.

" ఆయాసితం చదిసైః కైశ్చిదంధ్రనగరం। తస్యవాత్యా సన్నే సలిలరాశి సదృశస్య కలహంస గణదళితనళినదళ సంహతిగళిత కింజల్కనికల శారస్యసారస శ్రేణి శేఖరస్య సరస్తీరకాననే కృతనికేతన స్థితః"

ఇందొక మహాసరస్సు గలదనియు, నది సారసనిలయమనియు సలిలరాశి సదృశమనియు, జలవిహంగములతోఁ గూడినదనియు, ఆంధ్రనగరమున కనతిదూరముగా నుండెననియు, వర్ణించినాఁడు. ఇయ్యది కొల్లేటి వర్ణన గావునఁ దక్షిణాపథమునందలి వేంగీనగరమే యంధ్రనగరమై యున్నది. ఈదశకుమారచరిత్రమునఁ బేర్కొనఁబడిన యాంధ్రరాజగు జయసింహుఁడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుఁడు. ఇతఁడు క్రీ.శ. ౬౩౩ మొదలుకొని క్రీ.శ. ౬౬౩ వఱకు వేంగీపురము రాజధానిగ వేంగీమండలమును పాలించిన వాఁడే. ఇతని దేశము నాంధ్రదేశముగాను, ఇతని నాంధ్రరాజును గాను, ఇతని రాజధాని నంధ్రనగరమనియు దండియంతటికవి వర్ణించియుండఁగా ఈనామములు వ్యవహారమున లేవని తలంచుటయెట్లు? ఇతఁడొక్కఁడేనా? ఆకాలమున నీ దేశమునకువచ్చిన చీనాయాత్రికుఁడగు "యువాన్‌త్స్వాంగు"అనువాఁడు అం-తా-లో అనఁగా అంధ్రమని వ్యవహారములో లేనియెడల నెట్లు

1. భారతి, రెండవసంపుటము శ్రీనాథుని భీమేశ్వర పురాణము. పేజి ౨౦.

ప్రస్తావింపఁగలిగెను? ఇట్టివెన్నియైనను దెలుప వచ్చును. "ఆంధ్రదేశమునందు వ్రాయఁబడిన సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములలోని చరిత్రాంశముల నన్నిటిని మన మింకను క్రోడీకరించలేదు" అని వేంకటరంగయ్యగారు వ్రాయుచున్నారు. అవి యెందుకు? నెత్తినివేసి కొట్టుకొనుటకా? ఇదివఱకు క్రోడీకరించిన విషయముల యందు గౌరవములేక కాలితోఁ దన్నివేసెడు వేంకటరంగయ్యగారి పలుకుల కేమైన నర్థముగలదా? పురాణములన్నియు నైకకంఠ్యముగా శాతవాహను లాంధ్రులని చెప్పినను వీరికి విశ్వాసము లేక శాసనములలో శాతవాహను లాంధ్రు లని తెలుపలేదు గనుక చారిత్రకఫక్కి ననుసరించి వాని నిరాకరించి శాతవాహను లాంధ్రులు కారనిరి. చాళుక్యుల శాసనములలో ఆంధ్రదేశము, ఆంధ్రరాజులు పేర్కొనఁబడలేదు గనుక చారిత్రకఫక్కి ననుసరించి దండిమహాకవి ఆంధ్రదేశమును ఆంధ్రనగరమును, ఆంధ్రరాజును జేర్కొన్నను దాని నిరాకరించిరి. అయినను, ఆంధ్రులచరిత్ర మింకముందు క్రమముగాను సమగ్రముగాను వ్రాయుటకొఱకుఁగాఁబోలు శ్రీనాథుని భీమేశ్వర పురాణమును బరిశోధించి విమర్శించుచున్నారు. శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారివంటి చరిత్రాధ్యాపక ముఖ్యులుగా నుండువారు పరిశోధించి విమర్శింపవలసినవి భీమేశ్వర పురాణమువంటి యాధునిక గ్రంథములుకావు; మగ శబ్దమునుగూర్చి పరిశోధనము చేయవలయును. మగవారెవ్వరో తెలిసికొనవలయును. అప్పుడు గదా యథార్థము తేటపడునది.

మగవారి ప్రశంస

అచ్చతెనుఁగుభాషలో పురుషునకు 'మగఁడు, మగవాఁడు' అనియు, స్త్రీకి 'ఆఁడది, ఆఁడుది' మగువ, అనియు పేర్లుగలవు. స్త్రీకి పర్యాయపదములు పెక్కులు గాన్పించును గాని మగవానికి పర్యాయపదములు తెనుఁగు భాషలోఁ గానరావు. మగఁడు దీని మొదటి రూపము మగండు. మగవాఁడు దీని మొదటి రూపము మగవాండు. ఇప్పటివ్యవహారములో పురుషునకు మగవాఁడనిమాత్రమె వాడుచున్నారు. పూర్వము మగడనికూడ వాడుచుండెడివారు. మగండనఁగా పురుషుఁడు. (౧) "చూచిన మగలైనఁ జొక్కెడునట్టి సౌందర్య సంపద సొంపుదాల్చెననియు" తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణము మొదటియాశ్వాసము. మగండన భర్త. (౨) "ఆ. మగఁడులేని మగువమాడ్కిఁగాకున్న నా, సేన భీష్ములేమిఁ జేసి నేఁడు" (భారతము. భీష్మ. ప. ౧. ఆ.) మగండనరాజు. (౩) "మ. అపుడప్పక్కి మగండు రక్కసుల జియ్యందాకి యుబ్బంగినుం గ్రపు గయ్యంబొనరించి మూర్ఛిల' (రామా, ఆ. ౯.) మగండనశూరుఁడు. (౪)

"కం. పాండవుల వాజిసోర్చు ని
తండని మీరాజు నూతెలన నుని బొగడుక
గండనిచె భీముఁ డిట్టి మ
గండు గలఁడె పిదప నెట్లుకయ్యము సెల్లన్."

(భార. కర్ణ. ౨. ఆ.) ఇంక, ఆఁడది దీని మొదటిరూపము ఆండది; ఆఁడుది, దీని మొదటి రూపము ఆండుది. ప్రాచీనచరిత్ర పరిశోధనమువలన మగజాతియనియు, ఆండలేక

ఆండజాతియనియు రెండుజాతులు ప్రాచీనకాలమున భరతఖండములో ప్రసిద్ధిగాంచినటులు దెలియుచున్నది. వీని ముఖ్య మూలములు గానరావు. ఈ రెండుజాతు లొక్కజాతినుండి పుట్టినవో భిన్నజాతులనుండి వచ్చినవో పరిశోధించి తెలిసికొనవలసి యున్నది. మగజాతినిగూర్చి నేడు కొంచెము పరిశీలింతము. మన వేంకటరంగయ్యగారు కూడ నేలవిడిచిన సాముఁ జేయక దీని పరిశోధించి యథార్థమును గ్రహింతురుగాక!

తెనుఁగు భాషలో మగటిమి యన పౌరుషమని గూడ యర్థముగలదు. మగ యన పుంస్త్వమున కర్థముగలదు. ఇది యెద్దియో మహాజాతియై యుండవలయును. మన తెనుఁగు భాషలోనిట్టి యర్థములున్నను, కుమారుఁడను నర్థమిచ్చునపుడు కన్నడములో 'మగ' అనియు, తమిళములో 'మగన్' అనియు, కూతుండ్రను నర్థమిచ్చుపట్లనరవములో 'మగల్' అనియు వ్యవహరింపఁబడుచుండెనుగాని తెనుఁగుభాషలోఁగల పై నుడివిన యర్థములున్నట్లు నాకుఁ దెలియరాదు. భరతఖండములో "మగధ" దేశమని యొక దేశము పురాతన ప్రసిద్ధిగల దొకటి గానిపించుచున్నది. అదియైనను మగజాతినిబట్టి 'మగధ' యనిపేరు గాంచినట్టు గానుపించుచున్నది. దేశము కంతెను పూర్వమున మగజాతి యున్నట్టు గానుపించుచున్నది. వారు నాగరికులు, భాగ్యవంతులు, బలాఢ్యులుగఁ గనుపట్టుచున్నారు. వీ రార్యులందమా యన్న మొదట నార్యగణములోఁ జేరని వారుగ నున్నారని వేదమువలనఁ దెలియుచున్నది. త్రికాండశేష మనుకోశములో 'మాగధాః కీకటామతాః' అనియున్నది. కాని కీకటదేశము ఋగ్వేదమున నీక్రింది ఋక్కులో వర్ణింపఁబడి యున్నది.

"కిం తే కృణ్వంతి కీకటేషు గావో నాశీరం దుహ్రే న తపంతి ఘర్మం ఆనోభర ప్రమగందస్య వేదో నైశ్చాశాఖం మఘవా రంధయా నః.

(ఋ. వే. మం. ౩.౫౩.౧౪.)

ఇందనార్యులదగు కీకటదేశము వర్ణింపఁబడినది. దీని తాత్పర్య మిట్లున్నది. "నీయావులు కీకటములో నేమి చేయుచున్నవి; అవి హవిస్సునకై పాలియ్యవు; అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయవు; ప్రమగందుని సంపద మాకుఁ దీసికొనిరమ్ము. ఓయింద్రా; నీచమనుష్యుని మా స్వాధీనము చేయుము." ఇందు పేర్కొనఁబడిన 'కీకట ప్రమగంద' శబ్దములు ముఖ్యములయినవి. విశ్వామిత్రుని తెగవారు ఇంద్రుని గూర్చి చేసిన ప్రార్థనయిది. 'కింకృతాః, కిం క్రియాభిః' అను శబ్దములయొక్క అపభ్రంశమె కీకటశబ్దమైనదని నిఘంటుకారుఁడగు యాస్కుఁ డభిప్రాయపడినాఁడు. అనార్యులు నివసించు ప్రదేశము కీకటమని యాస్కుఁడు చెప్పినాఁడు. వడ్డికొఱకు ధనమిచ్చువాఁడు మగందుఁడనియు, మగందశబ్ద మసలు మంగద శబ్దమనియు మన్- నాకు, గద- తిరుగవచ్చునది అనునర్థముగనుక తిరుగవచ్చునను నాసతో మఱియొకనికి ధనమిచ్చువాఁడు మంగదుఁడనియు, మగందుని కుమారుఁడు లేక సంతతివాఁడు ప్రమగందుఁడనియు, యాస్కుఁడు

తన నిరుక్తమునఁ జెప్పియుండెను. ఇంకొక యర్థముగూడఁ జెప్పెను. ఈ ప్రమగందశబ్దము ప్రమదకశబ్దమై యుండవచ్చుననియు, ప్రమదకుఁడన నీ ప్రపంచమునే శాశ్వతమని నమ్మి తక్కిన వానియం దెంతమాత్రము విశ్వాసము లేని నాస్తికుఁడని యర్థము చేసికొనవచ్చునని గూడ వక్కాణించెను (నిరుక్తము ౬-౩౨) సాయనాచార్యులవారు తన భాష్యములో నిరుక్తకారు ననుసరించి యర్థము వ్రాసెను. ఆర్యకర్మలయందు విశ్వాసములేక కేవలము ప్రపంచవ్యామోహమునుండి వడ్డీవ్యాపారముచేసెడు మగందుల కాటపట్టగు కీకటదేశమని తాత్పర్యము తెలుచున్నది. ఈ మగందులచే నివసింపఁబడు కీకటదేశము మహాభారత కాలమునాటికి మగధదేశమై యుండవచ్చును. వైదిక కర్మల నాచరించు వారిచే నాకాలమున స్వర్గమునిచ్చు వైదిక కర్మలకంటె వడ్డీవ్యాపారము మొదలగు కర్మలు నీచమైనకర్మలుగాఁ దలంపఁబడుచుండుటచేత నాకర్మలను జేయు వారిని నీచులనుగాఁదలంచి వారివలన విశేష బాధలు కలుగుచున్నందున వారిని స్వాధీనులను గావించుటకై ప్రార్థనలు చేయఁబడుచుండె ననుమాట వాస్తవము. అయ్యది ఆర్యానార్య జాతిభేదమునకు సూచనగాదు. ఏమనఁగా మగ జాతివారిలో మఘములను గావించి పూజ్యతను గావించినవారిని 'మఘవాన్' అనిరి. వైదిక దేవతలలో నొక్కఁడగు నింద్రుని 'మఘవాన్' అందురు. "మఘః యాగోస్యాస్తీతి మఘవాన్" యాగముగలవాఁడని యర్థము. "మహ్యతే పూజ్యతే మఘవా" పూజింపబడువాఁడు. "మహాపూజాయాం" మగవానికిటువంటి పూజ్యార్థము తమిళ భాషలో లేకుండుటయు, తెనుఁగు భాషలో నుండుటయుఁ జూడ నీభేదము గన్పట్టఁ గలదు. మఱియు నింకొక్క విశేషముగలదు. పై నుదాహరించిన ఋగ్వేదమంత్రములో 'ఇంద్రుని' 'మఘవాన్' అనిసంబోధించియుండెను. అప్పటి కింకను వర్ణభేదమున్నట్లు గన్పట్టదు. మఘవాన్‌శబ్దమునకు రెండర్థము లుండుటచేత యాగముల మూలముననే పూజ్యతగలిగె ననునది తరువాతవచ్చిన యర్థము. తెనుగు భాషలో మగవాఁడన రాజునకు శూరునకుఁ గూడ నర్థమేర్పడి యుండుటచేతను, మఘములు చేయుటకుఁ బూర్వమె పూజ్యత వహించియుండిన వారని స్పష్టముకాఁగలదు. ఇదివఱకు అంద్రశబ్దమునకు ఇంద్రశబ్దమునకు సంబంధము గొంత కనుబఱచి యున్నాను. ఇప్పుడు తెనుఁగుభాషలో పురుషవాచక పదమైన మగశబ్దమునకు మఘశబ్దమునకు సంబంధము చూపుచున్నవాఁడను. బుద్ధిమంతులు సత్యమును మాత్రము గ్రహింపవలసియుండును. ఆర్యానార్య శబ్దములు జాతిభేదములు గల్పించునవి కావనియీనావ్యాసము యొక్క ముఖోద్దేశము. 'మగవాఁడు, మగఁడు' అనుశబ్దములు 'మఘవాన్' శబ్దముయొక్క ప్రాచీనరూపములు. 'మఘవాన్' శబ్దమునుండి పుట్టినవి కావని నాయభిప్రాయము. అయిన నింకను బరిశోధించి తెలిసికొందము. జరాతుష్ట్రుల జెండా అవెస్తా (ఛందోవస్థానము) వేదమునందు 'మగవాన్' లేక 'మఘవాన్' అనుశబ్ద

మును గన్పట్టుచున్నది.[1] మఱియు 'హెరాడటస్' అనుచరిత్రకారుఁడు ప్రాచీన పారశీక దేశమునఁ బురోహితులను 'మగీ' లందురనియు, వారు పారస మీడుల తెగలకు సంబంధించినవారనియు వక్కాణించి యున్నాఁడు 'మార్టిన్‌హాగ' అనునాతఁడు 'అవెస్తా' గాథలలోని 'మఘవాన్' అనువారే 'మగీ' లైయుందురని తలంచెనుగాని పెక్కండ్రు అంగీకరించలేదు. ఈవిషయమును సూర్తి కీర్తిశేషులయిన సి. పి. టీలెగారు 'ఐరేనియనుల మతము' అని వ్రాసిన గ్రంథములోఁ జర్చించి యున్నారు. దీని భాషాంతరీకరణము జి కె. నరిమన్' అనువారిచే 'ఇండియన్ అంటిక్వేరీ లో' ప్రకటింపఁబడినది.[2] 'మఘవాన్' లేక 'మగవాన్' అనఁగా దయాళులైన గొప్ప ప్రభువులని యర్థము చెప్పుచున్నారు. బాబిలోన్, అస్సీరియా, దేశములలోఁ (మగీ—మగా)లను వారికి మాంత్రికులని యర్థము. క్రైస్తవ వేదమగు బైబిలులోని 'జరిమియ' అను గ్రంథములో 'నెబూచెడ్‌నజ్జర్' అను బాబిలోని యారాజు "యహూదీ (జుడియా-యుదు దేశము") దేశముపై దండెత్తిపోయి నపుడు 'Rab-Mag' (రబ్-మగ్) అనువాఁడు వెంబడించియుండెనని చెప్పఁబడియుండుటచేత నాతని మగీ లేక మగాలలోనివానిఁగ గొంద ఱభిప్రాయపడుచున్నారు గాని యతఁడు బాబిలోను రాజుయొక్క సామంతప్రభువనియె హీబ్రూగ్రంథకర్తలయొక్క యభిప్రాయమని టీలెగారు వ్రాసియున్నారు. అతఁడు మగీలకధినాథుఁడే యైనయెడల నతఁడు మీడియానుండి బాబిలోనుఁ బ్రవేశించియుండవలయును. అట్లు కాదని తోఁచుచున్నదని వ్రాసినారు. సుమ్మేరియనుల భాషలో 'మగ' శబ్దమునకు 'గొప్ప' అనియు, 'శక్తిగల' అనియు 'ప్రకాశ'మనియు 'ప్రభువనియు' నర్థములుగలవనియు నర్థము గలదే కాని పురోహితుఁడని మాంత్రికుఁడని యర్థములేదని టీలెగారువ్రాసియున్నారు. కాని'మగ' శబ్దము రెండర్థములోను వాడఁబడియున్నది. ఒకటిచెడ్డది. రెండవదిమంచిది. పూర్వకాలమున దేవతలకు గురువులుగా నుండు 'మగీ లేక మగాలను' వారు స్వవంశములపై వారికుండు మాంత్రికశక్తులనుజూపి యకార్యకరణములు చేయువారుగ నుండిరని తేలుచున్నవి. అందువలన మగవారిలోనే రెండుశాఖ లేర్పడినవి. ఆకాలమున మగజాతి వారిలోని గురువులిట్టి కార్యములు చేయుచుండుటచేత వీరి సంఘగురువులని పేరుపెట్టి యసహాయులయిన ప్రజలు దూషించి యుందురు. వీరవలంబించిన దురాచారము మూలముననే యాకాలమున వైదికకర్మలచేయువారిలో భేదము ఉదయించియుండును. మగజాతివారొకప్పుడు మహోత్కృష్టమైనదశ ననుభవించినవారగుట నిశ్చయము. అట్లు కానియెడల మగ శబ్దముతో సంబంధించిన Magnate, Magni-

1. In the Gathas, however, in some places the magvans are mentioned in whom Martin Haug saw the magians that were to be and whom he attempted to bring into rapport with maga, which is repeatedly met with. This view is now surrendered by all scholars.

2. The Indian Antiquary Vol XXXIV-1905 P. 60

tude, Magnanimity, Majesty శబ్దములాంగ్ల భాషలోనికి వచ్చియుండవు.

ఓ చదువరులారా! పరిశోధకులారా!! మీ కొక్క ప్రార్థనము గావించుకొనుచున్నాఁడను. దయతోఁ జిత్తగింపుఁడు.

తెనుఁగుభాషలో 'మగ'శబ్దమునకు గల యర్థములే సుమేరియనుల భాషలోగల 'మగ' శబ్దమునకుండినవని చెప్పఁబడియుండుట చేత వారికిని ప్రాచీనాంధ్రులకు నేమైన సంబంధ ముండునేమో మనము విచారింపవలసి యుండును. ఉండినయెడ వారు భరతఖండమునకు వచ్చినవారో లేక భరతఖండమునుండి 'సుమ్మెరియారాష్ట్రమునకుఁ' బోయినవారో తరువాత విచారించుకొందము. మన మహాభారతములో మేరువున కుత్తరభాగమునఁ గ్రౌంచ ద్వీపము గలదనియు, అందు క్రౌంచపర్వతము గలదనియు, దానికి సమీపమునఁ గుశలదేశ మున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువున మనోనుగ దేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ నుష్ణ (ఉశన) దేశ మున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ ప్రావరక దేశమున్నదనియు, దానికిఁ జేరి దిగువ అంధకారదేశ మున్నదనియు నీ క్రిందిశ్లోకములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో. క్రౌంచస్య కుశలో దేశో వామనస్య మనోనుగః
మనోనుగాత్పరశ్చోష్ణో దేశః కురుకులోద్వహ.

శ్లో. ఉష్ణాత్పరః ప్రావరకః ప్రావారాచ్చాంధ కారకః
అంధకారక దేశాత్తు ముని దేశః పరః స్మృతః.

.అంధకారదేశమునకు దిగువఁ జేరి ముని దేశ మున్నదనికూడఁ జెప్పఁబడి యుండెను. (మ. భా. భీష్మ. ప. భూమిఖండము. అ.౧౨.)

పైని వక్కాణింపఁబడినవానిలోఁ గుశలదేశమె కృష్ణదేశమనియు, ఉష్ణదేశము ఉశనదేశమనియు, (Ushuns or Uigurs) అంధకారదేశమె అంధదేశమనియుఁ దలంచుట కవకాశము గలదు. ఉష్ణదేశములోని ప్రజలును ఉశనులని యెట్లు తెలిసికొనుచున్నామో, అంధకారదేశములోని ప్రజలను అంధులని తెలిసికొనవలసి యుండును. ఈదేశములన్నియు, చరిత్రకారులచే 'సుమ్మేరియా' రాష్ట్రమని యే ప్రదేశమునకుఁ బేరుపెట్టబడెనో యా ప్రదేశము నందే యుండుటచేతను, పైనిచెప్పిన 'మగ'శబ్ద సంబంధముచేతను మన ప్రాచీనులకు నాసుమ్మేరియనులకు గొప్ప సంబంధమున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఈసుమేరియనులు, ప్రాచీన పారశీక పార్థియా, మీడియాలను జయించి వాని మీఁదుగాఁ బోయి బాబిలోన్ అస్సిరియా రాజ్యములను జయించి యచ్చట 'కిష్' లేక కృష్ రాజ్యములనుస్థాపించినటుల చరిత్రములవలనఁ దెలియుచున్నది. మనయింద్రుఁడు ఋగ్వేదమంత్రములలోఁ బెక్కులు దూర ప్రయాణములు గావించినటులు గనుపట్టుచున్నది. దీనికి నిదర్శనముగా యూఫ్రెటీసునదీ తీరమున Baghaz-Keui (బఘాజ్-కియు యి) అను ప్రదేశమునఁ గనుఁగొనఁబడిన యొక శాసనములో మిత్తాణిదేశ ప్రభువుచేఁ జేయబడిన యొక సంధి పత్రమున 'ఇంద్రుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు, నాసత్యుఁడు' సాక్షులుగా నుదాహరింపఁబడి యుండుటచేతను, ఈ శాసనము క్రీ.శ. పూర్వము పదునేనవ శతాబ్దిలోనిదిగా బరిశోధకులచే నిర్ణయింపఁబడి యుండుట చేతను, జరాతుష్ట్రులు తమవేద

ములో 'ఇంద్రుని అంద్రునిగ' వక్కాణించి దయ్యముగా భావించి యుండుటచేతను, మనకును వారికిని నత్యంత ప్రాచీనకాలముననే, యొక్కువ సంబంధములు గలిగి యున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఈనాగరికతలు కన్నిటికి మూలస్థానము మన హిందూదేశమే యని తోచుచున్నది. అనఁగా నీజాతులన్నియు మొదట మన దేశమునుండియె యాస్వర్ణభూములకుఁబోయియారాజ్యములను స్థాపించినట్లు నేఁడు తెలిసికొనుచున్నాము. దీని యాథార్థ్యమును గ్రహించుటకు మనకు సాధనములు దొరకుచున్నవి. శ్రీవేంకటరంగయ్యగారివంటివా రాంధ్రజాతులవారి ప్రాగ్వచరిత్రమును దెలిసికొనఁ గోరుదురేని వారు పరిశోధింపవలసినది శ్రీనాథుని భీమేశ్వర పురాణముగాదు. పైని నేను పేర్కొనిన విషయములను బరిశోధింపవలయును. అంధపురాణ మని తెలియక యెదో ప్రసంగించుటకాదు.

ఎచటి కేగితిరి?

కె. అన్నంరాజశర్మ గారు

అమ్మ నాయనలార! మీ రరిగి నట్టి
దేశమెయ్యదియో నాకుఁ దెలియరామి
పాపసంకులమైన ప్రపంచ మందె,
హేయకాయంబు నింకను మోయుచుంటి.

కలువపూ తెక్కల హిమంబు గారువేళ,
అమృతరసలిప్తమైన పూర్వాబ్ధి మీరు
జలదనౌకను గూర్చుండి, చనెదరంచు
గాంచుచుందును బాష్పముల్ కనులఁదొరఁగ.

కారు మబ్బులు నిండిన కాళరాత్రి,
మేఘపఙ్క్తిని ఛేదించు మించులందు
గానవచ్చెదరో యని కనుల విచ్చి,
కాంచుచుందు విహాయసీ గహ్వరమును!

బాహ్య దృష్టికి గనరాని పరమభూమి
నెందు వసియించుచుంటిరో యెఱుఁగఁగాని
సుతుఁడనై పుట్టి ఋణమును సుంతయైన
[illegible]నైతి మీరలు బతికి యుండ.

భౌతికజగం బసహ్యమై ప్రాణశల్య
మగుచు దోఁచెను మీరు లేనంతనాకు
కర్మతంత్రుల బంధనాగారమందు
నిలువ నేఁటికి దివి మిమ్ముఁ, గలిసికొనక

రమ్మురమ్మని విజనలోకమ్మునుండి
వీనులం గూరు కేకల వినియె నేను
రేయిఁ బవలును జీవనిశ్రేణి నెక్కి
వచ్చుచున్నాను వంతలవరద దాటి.

భావవీథిని మీవ్యక్తి ప్రతిఫలింప
చెప్పరాని విరాగఁపు చింతతోడ
జాఱు కన్నీటి ధారలన్ సరులఁగూర్చి
పంచి యిచ్చుచు నుందు నే ప్రణయవిధిని.

ప్రకృతి జీవితనాటక భాగమెల్ల
విరతి నొనరించి నన్నొంటి, విడిచి చనిన
నాటనుండియు మిమ్ము స్వప్నములఁగాంచి
సతము దుఃఖంపు శ్లోకముల్ చదువుచుందు.

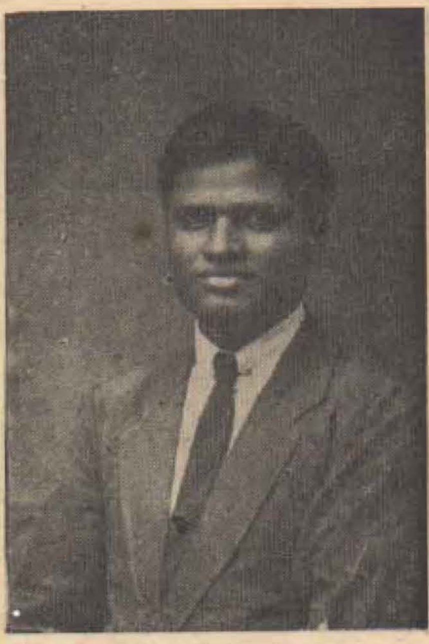
"మల్లెపువ్వులు"

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునకు నూతనముగా వైస్ఛాన్సలర్ పదవి

కెన్నుకొనబడిన, ఆంధ్రుడు శ్రీయుత

దివానుబహాదరు సర్. రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడుగారు

పచ్చయప్పకళాశాల అసిస్టెంటు ఫిజిక్సు ప్రొఫెసర్

డాక్టరు జయంతి చినకామేశ్వర రావు పంతులుగారు

ఎం. ఎస్. సి. పి. హెచ్. డి.

పరపతి సంఘములు లేక 'బ్యాంకులు'

అవి చేయగల్గు పనులు

రంగనాయకులు (డీ. యి. పి) అసిస్టెంటు సి. యస్. డబ్ల్యు.

మన దేశమందు పరపతిసంఘము లనగా కోపరేటివు బ్యాంకులని సామాన్యముగా ప్రజలు తలంతురు. 'కోపరేటివు' బ్యాంకు లనగా, సహకారపరపతిసంఘములని యర్థము నమ్ముచనియు, ప్రస్తుతము ప్రభుత్వముచే స్థాపింపబడి, కోపరేటివురిజిస్ట్రారు, అసిస్టెంటు రిజిస్ట్రారుల యాజమాన్యముద్వారా సాగింపబడు 'కోపరేటివు బ్యాంకులు' సహకారపరపతిసంఘములుగాని, పరపతిసంఘములు కావు. బ్యాంకు లనగా పరపతిసంఘములు; పరపతియనగా నమ్మకముచే కల్గు విలువ. ఒకమనిషికెక్కువ పరపతి యెక్కడో నున్నదనగా ఆమనిషియం దితరప్రజలకు నా ప్రదేశమున యెక్కువ నమ్మకము కలదనియు, అందుచే నతనికి, అప్పుగల్గుట, అతనిసలహా బొంది యతనిహామీపై యప్పుగోరువారికి యప్పుగల్గుట సాధ్యమనియు తెలియవలయును. ఆమనిషికి ఆప్రదేశమున పదివేల రూపాయల పరపతి యున్నదనగా, ఆతనికి పదివేలరూపాయలవరకప్పు ఆచోట దొరుకుననియు, అంతకంటె హెచ్చుగా యప్పుదొరుకుట కష్టమనియు యర్థము. కనుక, మనము పరపతి యనుమాటను రెండువిధములుగా, ఇంగ్లీషునందున్న 'Credit' అను మాటను వారెట్లుపయోగింతురో యట్టులనే యుపయోగింతుమనియు, పరపతిసంఘములు లేక బ్యాంకుల గూర్చి విచారించునప్పుడొక్కయర్థమునే యెల్లప్పు డుపయోగింపవలయుననియు తెలియవలయును. ఒక్కయర్థము 'పరపతి' యనగా నమ్మకము. రెండవయర్థము, ఆర్థికసంపద ననుసరించి, ఆనమ్మకముద్వారా గల్గు విలువ. ఒకమనిషిని మంచివాడనియు, ఇతరులమేలు కోరువాడనియు, అనుభవముకలవాడనియు యెరింగినను, అతనికి వ్యాపారము తెలియదనియు, ఆతనికి ధనము ఖర్చిడుట తెలియదనియు తెలిసినచో, ఆతనికి 'పరపతి' యాప్రదేశమున గలదని మొదటి యర్థముప్రకారము చెప్పవచ్చు. మరొకమనిషి, తీసుకున్న యప్పు తిరిగి ధరిగా యివ్వుననియు కొంతయాస్తి గల్గి, జయప్రదముగా వ్యాపారము చేయగలడనియు తెలియవచ్చుచో, ఇతరులాతని కప్పునిచ్చుట కంగీకరింపుచో, ఆతని కిచ్చుట రెండవయర్థముద్వారా పరపతి యున్నదని చెప్పవచ్చు.

కనుక రెండవయర్థానుసారమే మనమిచ్చట 'పరపతి'యనుమాట నుపయోగించుచున్నారమనియు, అట్టిపరపతి కల్గినవారికి 'పరపతి' నిచ్చు సంస్థలే బ్యాంకులు లేక పరపతిసంఘములనియు తెల్లము. ఇచ్చటగూడ నొక విషయము గ్రహింపవలయును. పైన తెల్పినటుల నొక మనుష్యున కొక ప్రదేశమునందు కొంత మొత్తము, అప్పుద్వారా తెప్పుటకె శక్తికలదు. ప్రస్తుత మింతె తేవగల డను సాధారణనమ్మకమె గాని, గట్టిగా, తేవగలడా లేడా యను ప్రశ్నవచ్చుచో దృఢముగ సమాధానము చెప్పలేకపోవచ్చు. అట్టిప్రశ్నకు సమాధానము నిచ్చుటకు, 'పరపతిసంఘము' ద్వారా సాధ్యమగు. కనుక పరపతిసంఘ మిచ్చు 'పరపతి' అనునుజానకుండు పరపతిపై నాధారపడియుండు, కనుక 'పరపతి' యనుమాటకు వచ్చు నానార్థముల నెప్పుడు మందుంచుకొని, 'నమ్మకము' అను మొదటి యర్థమును వేరుగా నుంచి, నమ్మకముచే గల్గువిలువ' యను రెండవయర్థమును, నమ్మకముచే గల్గు విలువయొక్క పరిమితి యను మూడవయర్థమును, మనప్రస్తుతవిషయమున నుపయోగించునని గ్రహింపవల

యును కాన, 'బ్యాంకులు లేక' పరపతిసంఘములు చేయుపని యేమి? అసలు పరపతి సంఘములేవి? యను ప్రశ్నలకే ప్రశ్నలు కలవు? ఇతరులకు పరపతి నిచ్చునవి పరపతి సంఘములు లేక బ్యాంకులు; ప్రజలకు 'పరపతి' యెట్లులుండునో యటులనే, పరపతిసంఘములకు లేక బ్యాంకులకుకూడ 'పరపతి' యుండునగదా! బ్యాంకు కిచ్చిన ధనమెచ్చటకు పోదనియు, భద్రముగ నుండుననియు, అడిగినప్పుడు తిరిగివచ్చుననియు కల్గునమ్మకము, బ్యాంకు కున్న 'పరపతి' కనుక బ్యాంకుచేయుపని ఇతరులకు పరపతి నిచ్చుట, ఇతరులవద్దనుండి పరపతిబొందుట' లేక ఇతరుల కప్పు నిచ్చుట, ఇతరులనుండి యప్పుగొనుట. బ్యాంకు యనగా అప్పు లిచ్చి పుచ్చుకొనుటతో వ్యాపారము చేయు సంస్థ యని పైనచెప్పినదానిబట్టి తెలియుచున్నది. 1 పరపతిసంఘములు సహకారపరపతిసంఘములు కావు. 2 'పరపతి'యను మాటకు మూడర్థములు కలవు. (అ) నమ్మకము. (ఆ) నమ్మకముచే కల్గు విలువ (ఇ) నమ్మకముచే కల్గు విలువయొక్క పరిమితి. 3 ఇతరులకు పరపతి నిచ్చునవి బ్యాంకులు. 4 బ్యాంకులు చేయుపని: ఇతరులకు పరపతినిచ్చి, ఇతరులనుండి పరపతి నొందుట 5 బ్యాంకు యనగా అప్పు లిచ్చి పుచ్చుకొనుటతో వ్యాపారము చేయు సంస్థయనియు నర్థమే.

మనదేశమునం దిట్టిసంస్థలు ప్రస్తుతపుబ్యాంకులకు భిన్నముగ ప్రత్యేకముగా నున్నవా? సంస్థలు' లేవు కాని, ఆబ్యాంకులపనిచే నెరవేర్చు ప్రజ లనేకు లున్నారు. మార్వాడీలు గుజరాతు, హైదరాబాదునుండివచ్చి, తెల్గు జిల్లాలయందు తమలక్షలకొలది ధనము నప్పుల కిచ్చుచు, అమితధనము సంపాదించుచున్నారు. మనకోమట్లు, తమ ధన మప్పుల కిచి ధనము బొందుచున్నారు. మన కమ్మవారు, రెడ్లు, వెలమ, తెలగవారు, కొందరు బ్రాహ్మణులు, వీరియందు చాలమంది యప్పుల నిచ్చుచు, అధిక ధనము గణించుచుండుట సంప్రదాయసిద్ధముగ వచ్చుచున్నది. సాహేబు సాహుకారులు, బాకీ లిచ్చి ధనముచేయుచున్నారు. ఇటుల సంఘమునందున్న యన్నిభాగములవారియందు, అప్పుల కిచ్చువారి గాంచుచున్నారము. కాని, పైన మనము పేర్కొన్న 'సంస్థలు'గా వీరిలో నచ్చటను పరపతిసంఘములు బయలుదేరి వచ్చు టంతగా లేదు. తరువాత, ఇటుల నప్పులిచ్చువారందరు, ఇతరుల వద్ద నప్పుడప్పు డప్పుల తెచ్చుచుండుట సాధారణముగా జరుగుచునేయున్నది. తామెవ్వరి కెంత యప్పులో యున్నది, తమకితరు లెంత యప్పుల నివ్వవలసియున్నది లెక్కించుట ప్రతిసాహుకారున కనుదినానుభవమే! ఒకలక్షాధికారు డుండునో, అతడప్పుల కిచ్చు ధనము, ఆలక్ష'వరకే పరిమితిబొందియుండు. అతనికి, ఆలక్షవరకే, ఇతరు లప్పుల నిచ్చుట కివ్వ ధైర్యము చేయుదురు. కాని సాధారణముగా, అతడెప్పుడు, ఏబదివేలకంటె నప్పులందు తన ధన ముంచడు. మిగత యేబదివేలను భూములు, గృహములు, సొమ్ములు, స్థలములం దిడును. అతని కప్పుల నిడువారు, అతనికి రావలసిన ధనముపై సాధారణముగా నమ్మకముంచరు. కాని యాతని స్థిరాస్తిపై నమ్మకము గల్గియుండి, షుమారు ముప్పదివేలకంటె యెక్కువనప్పుల నీయ సాహసించరు. ఇట్లునుటచే, తమకున్న ధనమునంతయు అంతకు మించియు, అప్పులకిచ్చు ఆసాము లుండుట లేదనిగాని, తమకున్న పూర్తియాస్తికంటె యధికముగా యితరులవద్ద ధన మప్పుల బొందుచుంట లేదనిగాని చెప్పుటకు వీలులేదు. మన దేశమునందు, ఏసాహుకారున కెంతధనమున్నదను విషయము, జనవాడుక, సాహుకారులందు గల పలుకుబడి ననుసరించి యాధారపడియుండును గాని, ఆసాహుకారున కసలున్నధనముపై గా దేర్పడునది. అందువలన, కొంతమంది సాహుకారుల కున్న ధనముకంటె తక్కువ వాడుక పుట్టును. మరికొంతమంది కున్నధనముకంటె హెచ్చువాడుక పుట్టును. కొంతమంది సాహుకారులు విజయము వ్యాపారము బొందుచున్నను, నష్టముబొందుచున్నా రను వాడుక కల్గును. మరికొంతమంది సాహుకారులు నష్టము బొందుచున్నను, లాభ మొందుచున్నారను వాడుక పుట్టు. ఇందువలన, కొందరు సాహుకారులు తమకున్న ధనముకంటె హెచ్చుధనముతో అప్పులనిచ్చుచు, అప్పులగొను వ్యాపారముచేసి త్వరితముగ అధికధనవంతు లగుటయు, మరికొందరు సాహుకారులు తమకున్న ధనముకంటె తక్కువధనముతో నట్టివ్యాపారము చేసి హెచ్చుగా సంపాదింప లేకుండుటయు చూచుచున్నారము. కొందరు సాహుకారు లిట్టి 'వాడుక'పై యాధారపడి, హెచ్చుధనముల నప్పుగొని, పరదేశముల కురుకుటయు, మరికొందరు వ్యాపారమున నపజయమంది అప్పుల నిచ్చిన వారి, వారి

ద్వారా వారికప్పుల నిచ్చినవారిని 'దివాలా' యందు దింపి బ్యాంక్రప్టసీ కోర్టునకు వెళ్లుచుండుట జరుగుచున్నది. ఒకప్పుడు శిస్తులు గోరు ప్రభుత్వోద్యోగులు పీడాకరులై, శిస్తులధికముగనున్న, తమకున్న ధనముకంటె తక్కువవారమనితెల్పి, వాడుకబుట్టించుట జరుగుచుండు. కొన్ని ప్రదేశములందు మరొకప్పుడు 'సాహుకారు' అనిపించుకొని గౌరవము బొందవలయునను యాశతో, ఉన్నధనము కంటె, హెచ్చుగా గలవారమని వాడుక కొన్ని ప్రదేశములందు బుట్టించుటయు సంభవించు. ఇటుల అప్పుల నిచ్చి, అప్పుల పుచ్చుకొను వ్యాపారము దేశమందంతటు, చాలమందిచే నడుపబడుచున్నది. ప్రతిగ్రామమున యిట్టి సాహుకారులున్నారు. ఎల్లకాలములందు యీ వ్యాపారముసాగుచున్నది. బ్యాంకులు లేక పరపతిసంఘముల నడుపువారి 'సాహుకారు'లనుట మంచిది. పైన జూచినటుల 'సాహుకారులు' బ్యాంకులు చేయు పని నే చేయుచున్నారు. కొన్ని భేదములు కలవు. మనసాహుకారులు, అప్పుల నిచ్చిపుచ్చుకొను వ్యాపారమున కనుబంధముగా నితరపనులు చేయుచున్నారు. మరికొందరు సాహుకారులు, ఇతరపనుల కనుబంధముగా అప్పులనిచ్చి పుచ్చుకొను వ్యాపారముం జేయుచున్నారు. మనగుజరాతీ హైదరాబాదు మార్వాడీలు, వడ్డీవ్యాపారము చేయుచుండుటయేకాక, వారిలో కొందరు గుడ్డలవ్యాపారము, మరికొందరు బంగారు వెండి రాగి యాదిగాగల లోహములందు వ్యాపారము, మరికొందరు మిఠాయిదుకాణవ్యాపారము చేయుచున్నారని మన మెరుంగుదుము. మన కోమట్లు వడ్డీ వ్యాపారము చేయుటయేగాక, పొగాకు, మిర్చి, పసుపు ఖాయిదా' వ్యాపారము, అమ్మిట కొనుట వ్యాపార మీవస్తువులు వడ్లు వస్త్రములు లోహములు సకల ధనధాన్యములందు వ్యాపారము చేయుచుండుట ప్రతికోటను చూచుచున్నారము. మనరైతులందును కొందరు 'వడ్డీవ్యాపారము'న కనుబంధముగా కొంత వ్యవసాయపుపనిని, మరికొందరురైతులువ్యవసాయపుపని కనుబంధముగా 'వడ్డీ' వ్యాపారమును చేయుచున్నారు. అటులనే మనమహమ్మదీయసాహుకారులు, 'వడ్డీ' వ్యాపారముతో బాటు తోళ్ల గుడ్డల కంపెనివ్యాపారముల చేయుచున్నారు. కనుక, ఇంగ్లీషు యార్థికశాస్త్రజ్ఞులు తలంచుచున్నట్లు, మనబ్యాంకరులు లేక సాహుకారులు, ఇతర 'పనుల' చేయుచు 'వడ్డీ' వ్యాపారము చేయుచున్నారని గాని, మన బ్యాంకరులు లేక సాహుకారులు 'వడ్డీ వ్యాపారము చేయుచున్నారన్న, అప్పుల నిచ్చువారేగాని అప్పులపుచ్చుకొను వారు కారనికాని భావించుట తప్పు. అట్లని, మనసాహుకారులని పిలువబడువారందరు 'నిజముగా' అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారని తలంచుటగాని, 'వడ్డీవ్యాపారము' చేయుటయే ప్రధానవృత్తిగా గొనువారనిగాని తలంచుట తప్పు. కనుక యిప్పటికొక క్షణమాగి, ఈమాటల తంటాలను వదలింతము. 'సాహుకారు'లను తరగతియందు, వర్తకులు, ఖాయిదాదారులు, వడ్డీవ్యాపారులు వచ్చుచున్నారుగాన, ఎప్పుడేయేవారి మనము తలంచుచున్నది ప్రత్యేకముగా తెలుపకున్న, అర్థముచేసుకొనుట చాల కష్టము. కాన, మన ప్రస్తుతవిషయమునకు సంబంధించినవారినందరి, అనగా, అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారి నందరిని 'వడ్డీవ్యాపారు ల'ని పిలుచుదము, అమాటనే పరపతిసంఘ ప్రపంచమున వాడుట మేలని హెచ్చరించుచున్నాను. తరువాత, ప్రథమముననే 'అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనుటలో గల ద్వంద్వపద్ధతి బాగుగ జూపెట్టిననేగాని విషయము బోధపడదని 'అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొను వ్యాపారము'ని పిలువ బ్రారంభించితి. ఇప్పటికావ్యాపారపుపద్ధతి గ్రాహ్యముగాన, ఆవ్యాపారమునే యే వ్యాపారపుమాటచే మనప్రజలు పిలుతురో, అట్టి వడ్డీవ్యాపార మను పదముచే పిలువ బ్రారంభించెదను. సాధ్యమగునంతవరకు, క్రొత్తపదముల సృజించుటకంటె, సహజముగా వ్యాపారు లుపయోగించు పదములనే, తగు జాగ్రత్తతో, ఆర్థికప్రపంచమున వాడుట, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుల ధర్మము 1. అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువారు, సాహుకారులం దొకతరగతికి జెందిన 'వడ్డీవ్యాపారులు' 2. అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొనువ్యాపారము 'వడ్డీవ్యాపారము' 3. బ్యాంకరు లనగా, 'వడ్డీవ్యాపారులు' 4. బ్యాంకింగు యనగా వడ్డీవ్యాపారము 5. మర్చంటు లనగా వ్యాపారులు 6. కమీషనర్లు అనగా ఖాయిదాదారులు.

ఇంతవరకు మనదేశమునం దిదివరకే, దేశమునందంతటు, బ్యాంకింగు జరుగుచున్నదనియు, బ్యాంకరు లున్నా

రనియు, బ్యాంకు లున్నవనియు, లేక వడ్డీవ్యాపారము జరుగుచున్నదనియు, వడ్డీవ్యాపారులున్నారనియు, 'అప్పుల నిచ్చి పుచ్చుకొను, వడ్డీవ్యాపారముచేయు ఖజానాలున్నవనియు తెల్లము. కనుక, బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపార మింగ్లీషువారు మనమధ్య పెట్టుచున్నారని గాని బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపారము యూరపియనుదేశపు వ్యాపారముగాన మనము అవలంబించరాదనికాని చెప్పుట, తలంచుట వెర్రి.

ఐనచో మన బ్యాంకింగునులేక మనవడ్డీవ్యాపారమునకు ఇంగ్లీషువారి 'బ్యాంకింగును' భేదమేమి? మనవడ్డీవ్యాపారము చాల బాల్యావస్థయం దున్నది. అందువలన మనవాణిజ్యాభివృద్ధికి సహాయభూతముగ తగినంతగ నుండుట లేదని చెప్పుటలో యర్థమేమి? ఎందులకు సహకారపరపతిసంఘముల స్థాపించుచున్నారము? అను ప్రశ్నల నమ్మువ్యాసములందు విచారింతము. ప్రస్తుత మిప్పటి బ్యాంకింగు లేక వడ్డీవ్యాపారము ప్రస్తుతవాణిజ్యస్థితియందు యెట్లుండవలయు ననువిషయము మాత్రము చర్చించబడు.

పై ప్రశ్నగూర్చి యాలోచించుటకు ముందు, బ్యాంకులు లేక పరపతి సంఘములు చేయగల్గుపనులను తెలుసుకొనవలయును. మొదటిపని(Credit giving) పరపతి నిచ్చుట. రెండవపని:(Deposits)పరపతిగొనుట: మన దేశమునందు రెండవపని మొదట ప్రారంభముకావలసియున్నది. ఇంగ్లండు దేశమునందు ఇతరనాగరికత బొందినదేశములందు పరపతి నిచ్చుట పరపతిసంఘముల ప్రథమ ప్రధాన కార్యముగ నుండుచున్నది. ఆదేశములందు, ప్రత్యేకముగా, ఇంగ్లండు, అమెరికాదేశములందు ప్రతివాడు తనధనమును పరపతిసంఘమునం దుంచును. తనకు ప్రస్తుత మక్కరలేనిధనమును, రెండువిధములుగా వడ్డీ కిచ్చును. ఒకటి జాయంటు స్టాకు కంపెనీలయొక్క షేరు పట్టాలగొనుటయందు కొంతధనము వడ్డీ కిచ్చును. రెండు బ్యాంకులు లేక,పరపతిసంఘములందు(Fixed deposits) లేక మనవాడుక ననుసరించి, వడ్డీకి కొంతధనము బెట్టును. దినదినమునకు వాడుక చేయవలసిన ధనము, వారము వారమునకు ఖర్చుపెట్టబడు ధనమును, మనవాడు చేతిలోని ధనము నుదానిని, పరపతిసంఘములందు,(Current Deposits) లేక పెట్టెలోని ధనముగా నుంచును. ఇట్టుల, ప్రజలయం దనేకుల ధనము, వడ్డీకొరకై గాని, పెట్టెలోని ధనముగా నుండుటకుగాని, పరపతిసంఘములందు, అనుదినము పెట్టబడుచుండు. ఈధనముయొక్క విలువ, ఈ వ్యాసము చివర పెట్టినపట్టిల గాంచిన తెలియును. ప్రతి వర్తకుడు, తనకాదినము వచ్చిన ధనమును, పరపతిసంఘమునందు పెట్టును. ప్రతిదుకాణదారుడు తనగల్లాపెట్టెను పరపతిసంఘమునందు ప్రతిదినము ఖాళీచేయును. ప్రతి పనివాడు తనవారపుకూలిమునందు కొంతభాగమును పరపతిసంఘమునందుంచును. ప్రతియజమాని ప్రతిరాత్రిగాని పుటఝకారి, తనధనము పరపతిసంఘమునందు బెట్టు. ఏయింటియందు వాళ్లయిరుదినములకు కావలసిన ధనము కంటె హెచ్చుధన ముండదు. పనివారియిండ్లలో తప్ప రైతులు వ్యాపారులు, ఖాయిదాదారులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు, ఇతరచిల్లర జీతముల కుండువారు, దుకాణదారులు, స్త్రీలు, పురుషు లెట్టివారైనను తమతమధనము పరపతిసంఘములం దుంచుచున్నారు. ఖర్చుచేయవలసివచ్చినప్పుడెల్ల, పరపతి సంఘమునకు వెళ్లి, ధనము తెచ్చి ధనముగోరు వ్యాపారులు, లేక, దుకాణదారులు, ఇతరుల కివ్వవలసిన యగత్యములేదు సరిగదా, అట్టుల చేయరు. ధనముగోరువారికి తమబ్యాంకు లేక పరపతిసంఘముయొక్క 'చెక్కు' ధనముకోరు రశీదుపై చెల్లింపవలసినధనము మొత్తము, ఎవరికి చెల్లింపవలసినది తెల్పుచు దస్కతుపెట్టి ఆరశీదు 'లేక' చెక్కువారు ప్రజలకిత్తురు. ఆప్రజలు, ఆచెక్కు తమకువద్దు, ధనమీయుమని, చెక్కు నిచ్చువారినెరుంగుచో కోరరు. అంతే చెక్కులనుబొందిన ప్రజలు,సాధారణముగా,వానినితమతమపరపతిసంఘములం దిత్తురు.ఆపరపతిసంఘములు,ఏపరపతిసంఘముపై వ్రాయబడినవో యీచెక్కులు, ఆపరపతిసంఘమున కీచెక్కుల నిచ్చి ధనము తెచ్చి, తమసభ్యుల లెక్కలందు బెట్టి వారికి కావలసినప్పుడు ధనమిచ్చెదరు. ఇట్టుల,ధనముపయోగించుట తగ్గించి, చెక్కులద్వారా పరస్పరముగా ధనము చెల్లించుకొనుచు, తమధనమునంతయు, పరపతిసంఘములందు బెట్టుచుందురు. ఇందువలన రెండులాభములు కల్గుచున్నవి. (అ) ప్రతివారు తమతమయిండ్లయందు తమధనము తమ పెట్టెలయందు భద్రముగదాచిపెట్టుకొనవలసినయగత్యము

పోవుచున్నది. ధనికులు, ఎప్పుడు దొంగలువత్తురో యని, దీపములు పెట్టుకొని, గుండెలు దడదడకొట్టుకొనుచుండు సరిగా నిదురపోక, హాయిగ రొమ్ముపై చేయివేసుకొని సుఖపడ నోమునోచుకొనక నానావస్థలు మనవారు పడుచున్నట్లు వారు పడుటలేదు. మన దేశములోవలె, ఇనుప పెట్టెలవ్యాపార మంతవృద్ధిగా యూరపు దేశములందు లేదు. ఏలనన, ప్రజల కాపెట్టె లనవసరము. కంతలువేసి, ఇంటిలోని వారి తలలు పగులగొట్టి, కన్నములు పడకటిండ్లలో వేసి, ఇనుప పెట్టెల పగులగొట్టి దొంగిలించి, సహాయము వేసిన దేవతలకు కొల్పులుగొల్చి తండవాలెక్కు నేలకొలది దొంగలు మన దేశములోవలె నచ్చట లేరు. ఇనుపపెట్టెలవలె, కిటికీలు లేకుండా, కొన్నియున్నను, పిల్లిరాలేనంత చిన్నవిగ, ఒకవేళ పెద్దకిటికీలున్నను, ఇనుపకడ్డీలతో బంధించుట, గట్టిగోడల, పెద్దరాయి, లేక, కోరుకొండ రాళ్లతో కట్టించుట, గట్టిదర్వాజాల చేర్పరచి, తలుపు బ్రద్దలుచేయు, ఇనుప, ఇత్తడిసబ్బల తలుపు లంతటబెట్టి ప్రహరీగోడయుండమంత పోవునట్లుఅద్దపు పెంకుల నెత్తిపై గుచ్చి, అమితధనము మనమువృధాగా వచ్చించుచున్నట్లు వారు వ్యయ పెట్టుటలేదు.

ఇంగ్లండుదేశమున యిండ్ల దొంగిలింతమన్నను దొరకు ధనము తక్కువగుటవలన దొంగలసంఖ్య తగ్గించుటకు చాలవరకు తోడ్పడుచున్నది. మనదేశమున పోలీసు వారి కింతపని కల్గుటకు మనయినుపపెట్టె లెంతవరకు కారణమో విచారింపవలసియున్నది. ఇంగ్లండు దేశమునందు ప్రతియింటియందనేకకిటికీలుండు. ప్రతిపడకగదియందు ఒకభాగమంతయు కిటికీలతో నిండియుండు. ప్రతి భోజనశాలయం దొకప్రక్క యంతయు పెద్దకిటికీయే. ఈకిటికీలమధ్య యినుపచువ్వలు పెట్టుటకుమారు, సన్నని యద్దపు తలుపులమాత్రము పెట్టెదరు. గదులయందు, అద్దముల పగులగొట్టి చేరుట యెంతయో సులభము. వినను దొంగతనము తక్కువచ్చుట. పాలకులందు, ఒంటరిగా నిట్టి గృహములందు గ్రామముల కంతదూరమునన్నో ప్రజలు నిర్భయముగ నిద్రించుచున్నారు. ఇదియు పరపతిసంఘములందు ధనమునుంచుటచే వారికి కల్గుచున్న లాభములలో నొకటి.

(ఆ) పరపతిసంఘములకు పైనతెల్పిన పద్ధతివలన మరొకలాభము కల్గనున్నది. ఇతరుల కప్పునిచ్చుటకు, పరపతిసంఘములకు ధన మగత్యము. ఈ వ్యాసము చివర లెక్కల జూచువారి కంతధనము, ఏపదిమంది ఏభైయిమందిధనవంతులు తమధనమంత బ్యాంకులందు పెట్టినను సరికాదని తెల్లము. అందువలన ప్రజలందరట్లు తమ ధనమునంత బ్యాంకులందు పెట్టి, బ్యాంకుల తాత్కాలికముగా ధనవంతముగఁ జేయుటవలన బ్యాంకులందు, కోటానకోట్లధనముండుటయు, వేలకొలది కోట్ల ధనము బ్యాంకు లితరుల కప్పుల నిచ్చుటయు, తద్వారా వడ్డిని బొంది, లాభముల నందుటయు జరుగుచున్నది. ఇంత ధనము బ్యాంకులందుంచి, బ్యాంకులద్వారా వ్యాపారుల కన్నివిధముల నప్పులనిచ్చి, వ్యాపారముల నిరభ్యంతరముగ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటవలననే దేశవ్యాణిజ్యము హెచ్చె. ప్రజలయైశ్వర్యము వృద్ధియగుచున్నది. ఇచ్చట ఈచివరఁ జెప్పినసుఖము లెట్లుకల్గనో తెల్పుటకు వీలు లేదుగాని, ప్రజలయొక్క ధన మప్పుగొని, వారికి వడ్డి చెల్లించి లాభమెటుల బ్యాంకులు బొందునో కొద్దిగా సూచించు టిచ్చట సాధ్యము. ప్రజలిచ్చు ధనమునకు వడ్డిని కొంచెము తక్కువరేటుప్రకారమిచ్చి, ఇతరులకు తాము కొంచెము హెచ్చువడ్డీల కప్పులనిడుటవలన కొంతలాభము వచ్చును. దినదినమునకు నలరు ధనమునంత నొక్కవారమే ధనమునుంచినప్రజలుకోరరు గనుక, అట్టి పెట్టెలోని ధనము లేక (Current Deposits) లోనుండి చాలభాగపు ధనమును, దినదినమువకుగా, వర్తకులకు వడ్డీలకిచ్చి వందకు నెలకు వేడ లేక పావులావడ్డీ చొప్పున ఒకటి, రెండు, మూడు, నాల్గుదినములకు మాత్రమిచ్చి లక్షలకొలది ధనము సంపాదింప సాధ్యము. మొదటివిషయము నిప్పుడు విచారింతము 'అప్పుల నిచ్చుట' యెట్లో, ఎందుల కప్పుల నివ్వవలయునో, అందువలన కల్గులాభము లెవ్వియో చూతము. దృష్టాంతపూర్వకముగా తెల్పెద. ఒకచిన్న బస్తీ కలదనుకొందము. అందొక్కటే బ్యాంకు కలదు. అచ్చటి ప్రజలందరు, ఆబ్యాంకునందే సభ్యులై దానియందే తమధనము బెట్టుదురు, దానినుండియే యప్పులను బొందుచున్నా రనుకొందము. అ,ర,ల, స,శ,మ, సయను వర్తకులు, బ్యాంకుపుస్తకు,అప్పుకై వెళ్లినారనుకొందము. బ్యాంకు వీరొక్కొక్కరికి ప్రతివేలు అప్పు

నిచ్చెదనని వాగ్దానమిచ్చినది. అనగా బ్యాంకు 70 వేలకు వీరికి పరపతి నిచ్చినది. వీరు, తమకు ఒక్కొక్కరికి పది వేలరూపాయలు బ్యాంకులో నున్నదనుకొనవచ్చు. అంత, 'య' అనువాడు కొన్నివస్తువులు 'ర' అనువానివద్ద కొని వేయిరూపాయలు బాకీపడి, అందులకొక చెక్కు తమ బ్యాంకిపైయిచ్చు. అంత 'ర' 'ల' వద్ద ఐదువేలరూపాయలకు కొన్నివస్తువులు కొని, వానికొక చెక్కునిచ్చు 'ల' అనువాడు 'వ' అనువానికి నాల్గువేలకు, 'వ' అనువాడు 'శ'కు ఐదువేలకు 'ష' అనువానికి 'శ' అనువాడు నాల్గు వందలు, 'ష' అనువాడు 'స' అనువానికి వేయిరూపాయలకు, ప్రతివాడు ఇతరవర్తకులకు, వేయిరూపాయలకు, ఆబ్యాంకిపై చెక్కుల నిచ్చినా రనుకొందము. అంత చెక్కులను బొందినవారెల్లరు వానిని బ్యాంకుకి తీసుకొని వెళ్లి, పరపతిసంఘమునందుంచెదరు. వీరిలో నెవ్వరుపరపతిసంఘమునుండి బయటికి ధనము తేబోరు. క్రొత్తగా వచ్చిన చెక్కులను తమధనమునకు కలుపమనియే పరపతి సంఘమును గోరవరు. జరుగు పర్యవసాన మేమి ?

య	10,000 — (1000 + 1000)	8,000
ర	10,000 — (5000 + 1000) + 1000	5000
ల	10,000 — (4000 + 1000) + 5000	10,000
వ	10,000 — (5000 + 1000) + 4000	8,000
శ	10,000 — (400 + 1000) + 5000	13,600
ష	10,000 — (1000 + 1000) + 400	8,400
స	10,000 — (1000) + 1000	10,000
ఇతరులు	+ (7000)	0007
మొత్తం 70,000	— 23,400 + 26,400	70,000

పైపట్టికవలన తెలియు విషయములెవ్వి? బ్యాంకు డబ్బది వేలు, ఏడుగురువర్తకులకు అప్పునిచ్చినది. వీరు తమలో తమకుతదితరబ్యాంకుమెంబరులకీధనమునందు కొంతభాగము (26,400 రూపాయల) నిచ్చుకొనిరి. ఈధనమును వీరి వీరికి బ్యాంకు చెల్లించినది. కనుక యిరువదియారువేల నాల్గువందలపై, ఆవర్తకులు, వడ్డిని బ్యాంకుకు చెల్లించుచుండవలసియున్నారు. బ్యాంకు చేసినదెల్ల, ఇంతధనమును తన బొక్కసమునుండి వీరివీరి కిచ్చుచుండుటకాదు. ఒకరి కివ్వదగు పరపతినుండి కొంతతగ్గించి, ఆచెక్కువలన చెందదగు వారికామొత్తమును హెచ్చించి, ఇటుల, ఒక్కొక్కరి కివ్వదగు పరపతిని తగ్గించుటో, హెచ్చించుటో పరిష్కతులబట్టి చేసి, తనబొక్కసమునుండి యొక్కదమ్మిడీనైన బయటికి పంపకయే, లెక్కలలో కూడికి, తీసివేతలతో పనిపూర్తిచేసినది. వర్తకులో, ఇంతమాత్రము పరపతి పుట్టునను నమ్మకమే లేనిచో, ఇంతవ్యాపార మింతచులకనగ, ధైర్యముగ చేసియుండకపోవచ్చు. బ్యాంకు యిచ్చిన ధైర్యముచే, బ్యాంకు యిచ్చిన పరపతిద్వారా యిరువది యారువేల నాల్గువందల వ్యాపారముచేయుటకు శక్తికల్గిరి. ప్రతియుకాణదారునకిట్లు కొంతధనమునకు బ్యాంకుపరపతి నివ్వవచ్చు. కొన్నిలక్షల వ్యాపారము సాగవచ్చు. వ్యాపారము చేయగల శక్తికల్గిన, వ్యాపారమునందు లాభము చేయగల్గిన ప్రతివానికి తగినంత పరపతి నొసంగి, ప్రోత్సాహపరచి, బ్యాంకు, వారిచే నన్నివ్యాపారములఁ జేయించి వ్యాపారాభివృద్ధి నొందించుటకు వీలుకల్గును. ధనము లేక, ఎందరో యనుభవజ్ఞులైన వ్యాపారులు చిన్నిచిన్ని దుకాణములతో బాధపడుచుండవచ్చు. పూటపూటకి యింట్లను వడుపుటం దరిశేర్పరితనము కల్గిన ముసలమ్మలు తగినంత ధనము లేక, హోటలుకట్టించ కుండవచ్చు. మరబోటుల గట్టించి, పడవకాల్వలద్వారా రహదారుల నేర్పరచి, లాభము బొందగల్గినవారనేకులు పరపతిలేమిచే చిన్నబోటులతో నాల్గుదమ్మిడీలు సంపాదించుకొని గంజి త్రాగుచుండవచ్చు. పరపతిలేమిచే రైతులు ఎరువుల వేయక, బంజరుభూముల సాగుచేయక, పరపతి లేకపోవుటచే గనులనుండి లోహములు తీయక, పెద్దకాలువల నుండి పంటకాలువ దీసి వ్యవసాయముచేయక, మెట్టభూములందు కోనేరుల నేర్పరచి భూమిసాగుచేయించక ఊరకొనుట గల్గునవచ్చు. వీటియన్నిటివలన, ముఖ్యముగా 'పని' లేమిచే పనివారిలో హెచ్చుమంది నిరుద్యోగులై గర్భదారిద్ర్యమునం దుండవచ్చు. ఉద్యోగము చేయుచున్నవారు తగినంత కూలి సంపాదించలేక, ఒంటిపూట భోజనముతో సంతృప్తి నొందుచుండవచ్చు. ప్రజలందరు కుర్చీలు, కమిపీమంచములు, తపటాబల్లలు, స్టూలులు కోరవచ్చు. పనివారందరు, మంచియిండ్లు నాపరాళ్ల మంచిపీటలు, బంగారుసొమ్ములు అనుభవమువస్త్రములు సుఖము గల్గించు పరమాన్నములు అభిలషింపవచ్చు. వ్యాపారులందరు, ఇండ్లు

కట్టుటందు కంచరసామాను, కొయ్యపనిముట్లు భోజన పదార్థములు, వస్త్రములు, గొడుగులు వీనిచేయించుటందు, కొనియమ్ముటందు ఇతరుల పరముగా కొని యమ్ముటందమితలాభము కల్గుట కవకాశము లున్నవని, ఫీలైన యూపనుల చేయుదమని యుత్సాహపడుచుండవచ్చు. ఈపనిముట్లన్నిటి చేయగల్గినవారు కంసాలివారు, బంగారుపనివారు, కమ్మర, కుమ్మరవారు, ఎరువుగలవారు, ఓడల, పడవల చేయువారు, వస్త్రముల నేయువారు, ఎల్లరు తగినంత పని లేక బాధపడుచు హెచ్చుపనిచేసి హెచ్చు వస్తువులచేసి హెచ్చుధనము బొంది తద్ద్వారా, ఇతరులు చేయుచున్న వస్తువుల కొనుక్కొని సంసారసుఖములనంద యారటలాడుచుండవచ్చు; కాని ఎందులకో బస్తీయందలి ప్రజలు సోమరులవలె, దిక్కులేనివారివలె, అష్టదరిద్రుల వలె యున్నారు. గోడల నానుకొని గందులయందు బరుండి గుడ్డలులేక యలమటించుచు, మురికిగల్లీల తిరుగుచు, చెట్ల యాకులదిని బ్రతుకుచు నేల ప్రజలంత రిట్టి దుర్గతియందున్నారు? వారియందు పరపతిసంఘములు లేకపోవుట వలననే యని చెప్పిన, పరిహసింపకుడు నవ్వకుడు. అది సత్యము. పైనతెల్పినటుల వర్తకమునందు జయము బొందగల్గువారి కందరికి తగినంతధనము నప్పుయిచ్చెదమని పరపతి నొసంగెదమని మనపరపతిసంఘము వాగ్దాన మొనర్చిన దనుకొనుడు. పైదృష్టాంతమునందు చేసినటులనే ప్రతివర్తకుడు కోరినధనమును, అతడెవరికీయమనునో ఆ వర్తకునకు బ్యాంకుచెల్లించుచున్న దనుకొనుడు అన్ని వస్తువుల నాబస్తీయందే చేయుటకు వీలుకల్గుననుకొనుడు. అంత ప్రతివ్యాపారము గొప్పగొప్ప పద్ధతులపై సాగుట ప్రారంభించు. ఇదివరకున్న ఫ్యాక్టరీలన్నియు పూర్తిగా పని చేయుచు, నిండుగా పనివారి నుపయోగించు క్రొత్త ఫ్యాక్టరీలు స్థాపించ వర్తకులు పూనెదరు. బోటులు, గుడ్డలు, కుండలు, కంచములు, తట్టలు, బుట్టలు, ఇండ్లు, దరవాజాలు, కిటికీలు, మురుగులు మురిడీగొలుసులు ముక్కుపుడకలు నాగరములు, పరమాన్నములు హల్వాలు, అన్నియు ప్రజలు చేయ మొదలిడుదురు. ఎన్నియో పనులు సాగును. అన్ని వస్తువులు హెచ్చుసంఖ్యగా చేయబడును. అందరుపనివారి కుద్యోగము దొరుకును. నిరుద్యోగము అదృశ్యమగును. అందరి కాదాయము హెచ్చును. ప్రతిపనివానికి, అనేకవస్తువులు కొను శక్తి కల్గును. వర్తకులు లక్షాధికారు లగుదురు. ఎల్లెడ నైశ్వర్యము తాండవమాడును. ఏమి యీమాహాత్మ్యము! ఎటుల యీయదృష్టము కల్గినది? బ్యాంకునందు, ఆకాశమునుండి కోట్లకొలది ధనము వచ్చిపడలేదే. వర్తకుల కెవ్వరు భూమిలోనుండి ధనమెత్తి యివ్వలేదే! పనివారికి బిందవారము కల్గి భూమిలోనుండి వరహాలబిందెలు దొరకలేదే! ఎటుల నీ తమాషా ఈగారడీ, ఈమెస్మరిజమును విడదీసి, ఈనుచ్చుటముడిని విడగొట్టి తెల్పుట? అదియే మనపని. ఇచ్చట పరపతి యిచ్చుటచే, ఆనమ్మకముపై, ధనమున్నదను ధైర్యముచే వర్తకులెక్కువపనివారి నుపయోగించి, హెచ్చువస్తువుల సృజించిరి. ఈవస్తువుల ధనమున్న దనుకొన్న మరికొందరు వర్తకులు కొని, ధనమున్న దనుకొన్న మరితర ఫ్యాక్టరీలవారి యినపమేకుల, మెషీనుల నమ్మిరి. తాము చేయు వస్తువులు, గుడ్డలు ప్రజలు కొందురను నమ్మకముతో, బ్యాంకువద్ద తెచ్చిన బాకీ నాధారపరుచుకొని, ఈయజమాని యధికసంఖ్యాకులగు పనివారి నుపయోగించి, గుడ్డల నేయించు. ఈవిధముగ, ఒకరిపై నొక రాధారపడి, వస్తువుల నన్నిటి చేసి, ఎడతెరపిలేకుండా కష్టపడి, తమకు కావలసినపనిముట్లు, తమకున్న, తాము సంపాదించుకొనిన ధనము ద్వారా కొనుక్కొని సుఖపడుచున్నారు. కనుక, చివరకు కల్గిన ఫలితము సర్వప్రజలసౌభాగ్యము, వారంతటవారు చేతులార కష్టించి సంపాదించుకొన్నదే! ఇందు బూటకము లేదు! ఈలోపల, బ్యాంకులో జరుగుచున్న దేమి? వస్త్రముల దీసుకొందము: దూదికల్గిన రైతు, అప్పుపై నాధారపడి, పొలము సాగుచేసి, తిరిగి దూదినమ్మెను. అతడు ఖర్చిడిన ధనమును బ్యాంకు అతడు చెల్లింపమన్నవారికి చెల్లించియుండెను. దూది నమ్మినపిమ్మట రైతు తనధనమును, వడ్డీని బ్యాంకునందు పెట్టు అవగా బాకీ తీర్చుకొనును. అతడెవ్వరికి ధనము చెల్లింపమనెనో వారును, బ్యాంకుకు బాకీపడియుండిరి గనుక, వారికివచ్చిన ధనమును బ్యాంకునకే యిత్తురు. అందువలన బ్యాంకునుండి దమ్మిడీ బైటికిపోకుండనే, రైతుకు బాకీ కల్గినది. అతని కన్నితినుబండారముల నొసంగిన దుకాణదారులకు బాకీ కల్గి, వారుచేసిన పనికి ఫలితము కల్గినది. అంతరైతువద్ద

మాదిగోన్న వర్తకుడు రైతునకు చెక్కుద్వారా ధనము చెల్లించును. ఈవర్తకుడు మాదిని వనికిన పిమ్మట, మరొక వర్తకున కమ్మును. ఆవర్తకుడు, యీవనికినవాలునుండి వస్త్రములు చేయించును. వీరు, ఒకరికొకరు చెక్కుల నిచ్చు కొనుచుందురు. అందరిచెక్కులు బ్యాంకుద్వారాయే పోవును. అందరప్పుడు బాకీయున్నారు. చేయుచున్న పని పూర్తియైనకొలంది, అప్పులు తీరుచుండును. తుదకు అందరు లాభముందుచున్నారు. ప్రతిపనివానికి చెల్లించిన ధనమంత చెక్కులద్వారాయే చెల్లింపబడినదని యనుకొనుచో వారికి ప్రథమమున కొన్ని వారములకరకుమాత్ర మప్పు యిచ్చి, తినుబండారముల నిచ్చుచో క్రొత్తవస్తువులు తయారగుట, అంత వారికిరేతములు వచ్చుచుండుట అంత వారి యప్పులు తీరుటయేగాక వారిరాబడియము హెచ్చుచుండుట, ఈరాబడియముతో యనేకవస్తువుల వీరు కొనుట, ఆవస్తువుల నమ్ముటతో వచ్చిన ధనములో బ్యాంకుకు చెల్లించి అప్పులదీర్చుకొనుట జరుగును. ఇటుల చెక్కులు గిరగిరగిరగిరతిరిగి, ఒకలెక్కనుండి మరొకలెక్కకు కూడింపబడి ఒకలెక్కనుండి మరొకలెక్కకు తగ్గింపబడి తుదకు ధనమంతయూ వస్తురూపముగా చేరును. అనగా తేలునది యేమి? ధనమును మనము తినము. రూపాయలను కరిగించుకొని మనముతినము. తిన్నను హెచ్చు రూపాయల తిని జీవించజాలము. మనము, రూపాయలను మూట గట్టుకొనుటకై పని చేయము. మనకూలివారు రూపాయల మెులకు తగిలించుకొనుటకు కూలిచేయుటలేదు. మనవర్తకులు రూపాయలచే చలి గాచుకొనుటకు, రూపాయలచే తమమానము గాపాడుకొనుటకు, రూపాయలచే నిదురబోవుటకు వ్యాపారము చేయుటలేదు. 'భస్మాసురునికథ' భాగవతము జదివిన వారికి తెలియును. తాకిన దెల్ల తగులబడవలెనని వరము తెచ్చుకొనెను. తుదకు తానే తననెత్తిపై బురదవేసుకొని భస్మమయ్యెను. పంచతంత్రము జదివినవారికి, తాకినదెల్ల బంగారుకావలెనని వరముబొందిన తాతయ్య, తినుట కన్నములేక, నాశనమయ్యెనని తెలియును. అటులనే రూపాయలె కావలెనని పరుగులెత్తు వారికి, ఆత్మసుఖము లేకపోగా, భౌతికశరీరసుఖముగూడ దక్కదు.

మనమందరము ఎందులకు కష్టించి ధనము సంపాదించుచున్నార మనగా, ఆధనముద్వారా యితరవస్తువుల కొని సుఖించుటకు తోటకూరను పెంచుగరువస్త్రీ తోటకూరనే తిని సుఖపడజాలదెల్లకాలము. బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు పెంచినను, ఆబిడకు సుఖము కలుగదు. సన్నబియ్యము, బెల్లము, తెల్లనిబియ్యము, కమ్మని ఖర్జూరపండ్లు, కన్నుల కింపుగనుండు రంగులరవిక, సొంపు గల కోక యాబిడ కవసరము. ఆయావస్తువుల నమ్ము వర్తకులయొక్క గ్రామములకు తనకున్న తోటకూర, బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు, బుట్టలలో నెత్తుకొనివెళ్లి, అవి కొనుటకు పోవుట సాధ్యముకాదు సరిగదా, తీసుకొనివెళ్లగల్గినను, ఆయావస్తువుల నమ్ము వారీమె యమ్మగోరు వస్తువుల కొనగోరకపోవచ్చు కనుక సులకనైన కార్యమేమన, తోటకూర, బంగాళాదుంపలు, చిలకడదుంపలు కోరువారి కవి యమ్మి, రూపాయలను బొంది, ఈరూపాయల నిచ్చి, గుడ్డలు, బెల్లము, బియ్యము, పండ్లు కొనుక్కొను టతివలకన. ఈవస్తువుల నమ్మువారీరూపాయలను ఇతరవస్తువుల కొనుటకై యుపయోగింతురు. ఇటుల, రూపాయలను నాణెముల ద్వారా, అన్నివస్తువుల తదితరవస్తువులకు పరస్పరముగా, అవసరములేని వస్తువుల వానియజమానులు తమకవసరమైన వస్తువులకొనుటకై మార్చుకొని, లాభము బొందుదురు. కనుక, రూపాయలను కల్గియుంట, అవి కల్గించు కొనగల శక్తికై గాని, వానియందున్న లోహముకై కాదు సరే! వెండిరూపాయల నొకచోటినుండి మరొకచోటికి జేబులో పెట్టుకొని మోసుకొనిపోవు టతికష్టము. దొంగలభయము గలదు; కత్తిరించు గజటక్కరుల దుండగములు గలవు. కాని, చెక్కులు చేతిలోనుండి, అవసరము వచ్చినప్పుడు స్వదస్తూరితో ధనముతీయు యలవాటున్న మరింత లాభముకల్గు. ఈపద్ధతి నవలంబించిరియే పైదృష్టాంతమున తెలుపబడిన పట్టణపుప్రజలు, బ్యాంకు నుండి దమ్మిడీయైన బయటికి తీసుకురాకుండా, తమతమ కార్యములకును, తమకు కావలసిన వస్తువులను చెక్కులతో, కొని తమకవసరములేని వస్తువుల చెక్కులకొరకై యమ్మి, 'పరపతి'పై అన్ని పనుల నాధారపరచి, పట్టణ సౌభాగ్యమును వృద్ధపరచిరి.

ఆబస్తీయందె రెండుబ్యాంకులు కలవనుకొందము. బస్తీయందుగల ప్రజలందరు, ఈరెండుబ్యాంకులద్వారా

నే, అప్పులకొందుము న్నా రనుకొందము. అంతే జరుగునది యేమి? 'య' యను బాంకుసభ్యులు 'ర' యను బ్యాంకు సభ్యులతో వ్యాపారము చేసెదరు. 'య' బ్యాంకుసభ్యులు 'ర' బ్యాంకుసభ్యులనుండి యనేకవస్తువుల ననేకదినములందు క్రమముగా కొని, వారికి తమ 'య' బ్యాంకుపై చెక్కులను, వస్తువులధర ననుసరించి యిత్తురు. ఇటులనే 'ర' బ్యాంకుసభ్యులు 'య' బ్యాంకువసభ్యులనుండి వస్తువులకొన్న, వారికి తమబ్యాంకుపై చెక్కుల యాధనమునకు ఇత్తురు. ప్రతివారము, ఈసభ్యులమధ్య జరుగుచున్న వ్యాపారము ననుసరించి, 'య' బ్యాంకునందు 'ర' బ్యాంకుపై వ్రాయబడిన చెక్కులు యివ్వబడుచుండ, (ర) బ్యాంకునందు (య) బ్యాంకుపై వ్రాయబడిన చెక్కులు ఇవ్వబడుచుండునుఅంతే. సభ్యులమధ్యనున్న పరస్పరము యప్పులు తీరును కాని, ఒకబ్యాంకు మరొకబ్యాంకునకు, పరస్పరముగా కొంత ధనమివ్వవలసియుండు. 'య' బ్యాంకుపై ఒకవారమున 50,000 రూప్యలకు చెక్కులువచ్చెననుకొందము. 'ర' బ్యాంకుపై యావారమున, 60,000 రూపాయలకు చెక్కులువచ్చె. అంతే తేలునదియేమి?

'ర' బ్యాంకు 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 60,000
'య' బ్యాంకు 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 50,000

'ర' బ్యాంకు 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 10,000
మరొక వారము { 'ర' ,, 'య' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 100,000
{ 'య',, 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 110,000

'య' బ్యాంకు 'ర' బ్యాంకుకివ్వవలసినది 10,000
రెండువారములపైన తేలినలెఖ్ఖ—

ఒకరొకరి కేమియు బాకీ లేరు.

ఇటుల, వారవారమున కొక్కబ్యాంకు మరొక్కబ్యాంకుకు కొంతయివ్వవలసియుంటగాని, ఆ బాంకునుండి ధనము రాబట్టుకొనవలసియుంటకాని జరుగుచుండును. ఈ బాంకులమధ్య యిటుల నొకరొకరి కప్పుపడుచుండుటయు, అందుల కొకరికొకరు 'పరపతి' నిచ్చుకొనుటయు జరుగును. రెండుబ్యాంకులకు బదులనేకబ్యాంకులున్న ననుకొందమాబస్తీయందు అప్పుడును, ఈపర్యవసానమె కల్గును. ఐన, లెఖ్ఖల సరిపెట్టుకొనుటమాత్రము కొంత కష్టతరగును. 'Clearing House' అను తీరువారబట్టుగృహము యవసరమగుటయు తేలుగానుండు లేక పరస్పరముగా కొట్టివేతబడు చెక్కులు కెటిలగుటయు, గట్టిగా నుండు చెల్లింపవలసిన చెక్కులకు 'పరపతి' యేర్పరచుటయు జరుగవలసియుండు. 'తీరువారబట్టుగృహము' గూర్చి వేరుగా మరికొంత తెలియపరతుము. ఇప్పటి కీమూలమాత్రము తెలుసుకొన్న చాలు.

మనము, పనివారికికూడ చెక్కులిచ్చుట సాధ్యమనుకొంటిమి. కాని నిజముగు జీవితమందు, పనివారికి, దినదినమునకు, వారవారమునకు కూలివచ్చుచుండుటచే వారికి చెక్కులనిచ్చుటగాని, వారు బ్యాంకులందు తమధనము పెట్టి, తమచెక్కుల మార్చుకొని, బ్యాంకులందు 'పరపతి' పొందుటకాని సాధ్యముగాదు. తరువాత, ఇతరప్రజలు కూడ, పది పదునేను రూపాయలకైన జేబునందిడుకొని, చిల్లరపనులకు చిల్లరవస్తువులకు ధనపూర్వకముగా చెల్లింపకుండుట సాధ్యముగాదు. రైలుప్రయాణములు చేయుటకు, బస్, ట్రాంబండ్లు, గుఱ్ఱపుబండ్లు, ఒంటెద్దుబండ్లు వగైరావానికిచెల్లించుటకు, ఇతరప్రదేశములందు కొంతకాలముండుటకు, జేబులో కొంతధనముండవలయును కావున, చిల్లరపనులకుగా 'Till money' యను గల్లాపెట్టెధనము మన యీబస్తీయందున్న బ్యాంకులందుండవలయును. ఈ ధనమెంతెగా, ప్రతిదినము బాంకు 'గల్లాపెట్టె' యందుండవలసినది, క్రమముగా దినదినమునకు ఒకసంవత్సర పర్యంతము చూచిన కిమ్మతు తేల్పసాధ్యమగును. ఈధనమును దినదినము వచ్చిపోవు సభ్యులకు, అడిగినప్పుడెల్ల అడిగినంత యివ్వవలసియుండును. కనుక, ఎల్లప్పుడు మనబ్యాంకులు నాణెములరూపకముగా కొంతధనమును, ఉంచుకొనవలయును. ఐన బ్యాంకువద్దకువచ్చి ఇటుల నాణెమురూపకముగాధనముగోరి కష్టము కల్గించువారెవ్వరు? బ్యాంకునం దిదివరకే పెట్టెలో నున్నధనము లేక (Current account) గా పెట్టినవారు, బ్యాంకునందు 'వడ్డీ'గా ధనముంచినవారు, బ్యాంకునందు 'పరపతి' పొందినవారు సైతముయున్నారు. పై రెండువిధములవారు తామిదివరకె యిచ్చినధనమును మాత్రము కోరుచుందురు. మూడవతరగతివారు, బ్యాంకువారిచ్చెదనన్న 'పరపతి'పై యాధారపడి, ధనమును కోరుచుందురు. కనుక, బాంకును, దినదినము వచ్చుచున్న 'చిల్లరధనముపై వత్తిడిని

తగ్గించవలయునన్న నియమములేనందువల్ల 'పరపతి' నిచ్చుట తగ్గించవలయును. అనగా, లెక్కలేకుండా, ఇతరులకు మనము నిచ్చినట్టుల 'పరపతి' నిచ్చుటకు వలనుపడదు. మొదటి మెట్టునందే, బ్యాంకులోనికెట్లు ధనమువచ్చునది చూచితిమిగదా! అప్పనమునుండియే, ఇతరులకు, అప్పులుగా, బ్యాంకు,అప్పిచ్చుననియు చూచితిమి. కాని యీ యప్పుల నెంతవరకిచ్చుటకు వీలుకల్గునని చూపలేదు.

అవశ్య నిచ్చుచున్న ధనమునుండి దినదినమున కెంతెంతధనము ప్రజలు తిరిగి యియ్యకోరునది తెలియును గాన మిగిలినధనమును, మరికొంత 'పరపతి' నిచ్చినగూడ దినదినము ఎంతెంతధనము బయటికిచ్చుచుండవలయు నను నియమము తెలిసినపిమ్మటనే 'పరపతి' నిచ్చుట బ్యాంకుకు మంచిపద్ధతి: ఎట్లనగా?

బ్యాంకు

బ్యాంకుపై నున్న ధనము	10,000	బ్యాంకుపై నున్న ధనము	10,000
ఇతరులు గల్లాపెట్టెధనముగా నుంచినది	100,000	అప్పులవా రివ్వవలసినది	1,000,000
ఇతరులు వడ్డీకిచ్చినది	500,000	పిలుచుటతో నిచ్చు అప్పులు	500,000
అప్పులవారి కివ్వవలసినది	1,000,000	నాణ్యముగా నున్నధనము	100,000
			1,610,000
ఇతరుల కివ్వవలసినది	1,610,000		

ఈపైన యొక్క దృష్టాంతపూర్వకమైన Balance Sheet ను యిచ్చితిమి. బ్యాంకుకు రావలసినధనమునుగూర్చి విచారింతము. బ్యాంకువస్తుసామగ్రివిమ్మితనచ్చుధనము పది వేలు. అప్పులు తీసుకొన్నవా రివ్వవలసినది. 1,000,000 రూపాయలు. రెండు మూడు దినములకు మాత్రమే యిచ్చిన యప్పులధనము, 500,0000. బ్యాంకునందు, నాణెమురూపకముగానున్న ధనము, 100,000 రూపాయలు. కనుక బ్యాంకుకు రావలసిన ధనము రూ 1,610,000 కాని, అవసరమొచ్చినప్పుడు, బ్యాంకువస్తుసామగ్రులందు గలధనముగాని, అప్పులవారివ్వవలసినధనముగాని తెచ్చుటకు వలనుపడదు. కనుక, పిలుచుటతో నిచ్చుధనము నాణెముగా నున్న ధనమే అవసరమొచ్చినప్పుడు చేతి కందు ధనము. ఈరెండు విటములు కలిసి, 600,000 ఆరులక్షల ధనముగను.

బ్యాంకు యివ్వవలసిన ధనము:—బ్యాంకు వస్తు సామగ్రియందు ఖర్చిచిన ధనము నెప్పటికైన బ్యాంకు యజమానులకివ్వవలసినదేగదా. అయ్యదిపదివేలు. ఇతరులు గల్లాపెట్టెలుగా నుంచినది 1:0,'00 రూపాయలు ఇతరులు వడ్డీకిచ్చినది ఐదులక్షలు. అప్పులవారికి 1,000,000 రూపాయల నివ్వవలసియున్నది. పదిలక్షల 'పరపతి' వారికిచ్చిరి. వారెప్పుడు కోరిన యప్పుడీధనము నంతయు, లేక కొంతభాగము నీయవలసియే యున్నది. కనుక, బ్యాంకువస్తుసామగ్రియందున్న ధనమును,ఇతరులు వడ్డీకిచ్చిన ధనమును, అడిగినప్పు డివ్వవలసిన యగత్యము లేదు.

సాభిప్రాయ విశేషములు

గాలివాన

ప్రకృతి ప్రభావమతివిచిత్రము. నిశ్శబ్దముగ నున్న ప్రకృతిస్వరూప మొకగడియ కాలముననే ప్రళయాకారమును దాల్చును. శుభ్రాంబరము గాఢాంధకార బంధురమై భీతావహ మగును. మందమారుతము ఝంఝానిలమై భీభత్సాకారమును దాల్చును. మార్తాండ ప్రభావము మాటుపడి తమసావృతమై ప్రాణరక్షణయందు ప్రభాకరుడు ప్రమత్తుడగుచుండును. ఇంద్రాగ్ని వరుణ వాయు దేవతలు మహామల్లులై ప్రకృతిరంగమునందు లీలావిలాసార్థము బలాబలములను ప్రదర్శించుచు మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుచుందురు. మహాసంరంభమునందు నదులు పొంగి పొరలుచుండును. చెట్లు కుంకుమ వ్రేళ్లతో కూలి పడుచుండును. ఇండ్లు కూలుచుండును. జంతువులు మడియుచుండును. జంతుజాలము లన్నాశ్రయాధారములు లేకను హాహాకారములు చేయుచుండును. ఈ మహోపద్రవావస్థయందు నిస్సహాయస్థితియందు భీభత్సావస్థయందు ప్రజాదృష్టి సహజముగను వైరాగ్యాయత్తమై భూతనాథునిమీదను లగ్నమగుచుండును. సంకీర్తనములు చెలరేగుచుండును. ప్రార్థనలు ప్రబలుచుండును. ఆపన్నుడైన గజేంద్రుని భంగిని ప్రజలార్తనాదమును చేయుచుందురు.

శా. లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలోలం
బయ్యెఁ బ్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను మూర్ఛవచ్చెఁ దను
వున్ డస్సెన్ శ్రమంబయ్యెడిన్
నీవేతప్ప నితఃపరం బెఱుఁగ మన్నిం
పందగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వర కావవే వరద సంర
క్షింపు భద్రాత్మకా.

భూతేశుడపుడు నిర్భరానందుడై నారాయణరూపమును దాల్చి ప్రజలమొరల నాలించునో మహావిష్ణువై దీనాలాపముల నాలకించి రక్షణమును బూనునో మహాయోగులు గ్రహింపనోపుదురు. గడియలో నంతయును మారిపోవును. మహాభూతములు రోషావేశములను వదలి సహజస్వరూపమును దాల్చును. ప్రకృతి సామ్యాకృతిని బొందుచు శాంతస్వరూపమును దాల్చును. మహాభూతసంరంభసంజాతమైన మహాభీభత్సము నిలిచియున్నను ప్రజలు సంసారప్రవృత్తియందు నిమగ్నులై లోకయాత్రను మహదానందముతో జేయుచుందురు. ఈ ప్రభావమును గనుగొనుటకు జగన్నాటక సూత్రధారుడు సమర్థుడు.

* * * *

వైశాఖమాసము. మండు వేసవి. గాలివాన. మహా ప్రళయము. ఈ యవస్థా సంయోగములు సామాన్యముగ కని విని

మెఱుంగని విషయములు. గ్రీష్మమునందు గాలిదుమారములు సంభవములు గాని గాలి వానలు సంభవములు గావు. రైతులు పశువులను పొలములయందు కట్టియుంచి పొలములను బాగుచేయుచుందురు. పొలములలో గొల్లవాండ్రు గొఱ్ఱెలమందల గట్టుచు జీవయాత్రను చేయుచుందురు. పశువులు, జనులు కాలమును పొలములందు గడపుచుండుట సాధారణము. తృణధాన్యాదులింకను చేలయందు నిలిచియుండును. ప్రజలు గృహకుటీరనిర్మాణమునందును జీర్ణగృహ కుటీరోద్ధరణము నందును నిమగ్నులగుచుందురు. ఈ సమయమునందు సంప్రాప్తమైన ధారాపాత వర్షము మహామారుతము గలుగజేసెడి బీభత్సమును చూచినవారలు దెలిసికొనగలుగుదురు గాని వర్ణనలవలన దెలిసికొనజాలరు. కృష్ణామండల సముద్రతీరమునను తుపాను 60 మైళ్ల వెడలుపునను ప్రారంభమై 70 మైళ్ల పొడవున వ్యాపించినది. కృష్ణామండలములోనిదివి బందరు గుడివాడ ఏలూరు కైకలూరు పామర్రు బెజవాడ గన్నవరము తాలూకాలయందును, గుంటూరుమండలమునందలి రేపల్లె తెనాలి తాలూకాలందును తుపాను నష్టము విశేషముగ గలిగినది. ఈప్రాంతములందు కూలినయిండ్లకు, పడిపోయిన చెట్లకు, చచ్చిన జంతువులకు, పాడయిన తోటలకు పొలములకు, నష్టమైన యాస్తికి మితి మేరలు లేవు. బందరు బెజవాడలందె 30 లక్షల రూప్యముల నష్టము పరిగణనము చేయబడినపుడు మండలముమీదను కోటిరూప్యముల నష్టమైనను సంప్రాప్తమైయుండును. అన్నిచోట్లను ప్రజలు కష్టముల ననుభవించుచున్న విధమును వార్తలు ఘోషించుచున్నవి. ఎన్నియో గూడెములు మాలపల్లెలు పాడుపడి నిరుపేదలు నిలుచుటకు నీడలేకను పరితపించుచున్నారు. కాని ప్రతీకారము మాత్రము కంటికి గోచరము గాకున్నది.

* * * *

ప్రభుత్వదృష్టి ప్రజలనుండి ద్రవ్యోపార్జనము జేయుటయందువలె ప్రజలకు సహాయమును జేయుటయందు లగ్నముగా దను విషయ మనుభవసిద్ధము. కోట్లకొలది ద్రవ్యమును గురిపించెడి ప్రాంతములకు సహాయార్థము లక్షరూప్యములను మంజూరుచేయుటయందుగల యౌదార్యమును వర్ణించుట యనవసరము. ప్రభుత్వ మేమి చేసినను చేయకున్నను నాపన్నులకు సహాయము చేయవలసిన భారము శ్రీమంతులైన ప్రజానాయకులమీదను గలదు. శ్రీమంతు లచ్చటచ్చటను సహాయము చేయుచున్న శుభవర్తమానములు తెలియుచున్నను సహాయార్థము కేంద్రసంస్థగాని యుపసంస్థలుగాని యేర్పడలేదు. ఎవరిసబ్బమును వారు గడుపుకొనునటులు గనుపడుచున్నది. సహాయము చేయవలసిన యావశ్యకత విషయమై చెన్నపురియందు గూడిన బ్రాహ్మణేతరనాయకులసభయందు సర్. కూర్మా వేంకటరెడ్డి నాయుడుగారుపపాదించిన తీర్మానమేకగ్రీవముగ నామోదింపబడినది. దుఃఖము ననుభవించెడి రయితులు విశేషముగను బ్రాహ్మణేతరులు. గొల్లలు బ్రాహ్మణేతరులు.

పంచములు బ్రాహ్మణేతరులు. చిల్లర జాతివారు బ్రాహ్మణేతరులు. బ్రాహ్మణేతర సంఘ పక్షవ్యాజమున నధికారపదవుల నభ్యర్థించిన నాయకులు త్యాగమును జూపవలసి వచ్చిన పుడు కర్మకలాపము పాడి మాటలలోనె మునిగి యుచున్నది. పురోహితులు విఘ్నేశ్వరునకు సమస్త పూజాలంకారములను హారిద్రాక్షత లతో సరిపెట్టునటులు పాడిమాటలతో నాయకులు దుఃఖోపశమనమును జేయబూనుట వృథా ప్రయాసముగదా! దేశమునందనేక సేవా సంఘములును నిమ్నజాత్యుద్ధరణ సంఘము లును సత్యాగ్రహాశ్రమములును కాంగ్రెసు సభలును స్వరాజ్యసభలును క్షత్రియవైశ్య కమ్మ మహాజనాదిసంఘములును గలవు. ఆయాసంఘ సభాసభ్యులైనను నడుము గట్టు కొని కార్యపరాయణులగుటకు బూనుకొన కుండుట శోచనీయము. కృష్ణామండలమునందు శరపరంపరలుగ గలపరపతిసంఘముల ప్రయో జనమును ప్రకటించుటకిపుడు తరుణమాసన్న మైనది. కృష్ణాగుంటూరు మండల పరపతి సంఘములందు లక్షలరూప్యము లుపయోగ పడకను మూలుగుచున్నవి. ఆధనమును నా పన్నులకు తక్కువవడ్డీకిచ్చి కాపాడుట కవ కాశములు గలవు. కాని యధికారాయత్తము లైన పరపతిసంఘములకు ధనమును ప్రజోప యోగార్థము వినియోగించుట కవకాశాధి కారము లెటులు లభించును? స్వపరిపాలన గల దేశములందట్టి యాపదలు సంభవించి నపుడు ప్రభుత్వము ధనమును విచ్చలవిడిగ వ్యయము చేయుటయును నాపన్నులను రక్షించుటయును సహజమై యున్నది. గత సంవత్సరమునందు కావేరీప్రాంతములందు గాలి వానలు వచ్చినపుడు ద్రవిడసోదరులుచూపిన మహాసంచలనమైనను నాంధ్రులుచూపకుండుట విచారకరము. రాజధానీనగరమైన చెన్నపురి యందు శ్రీమంతులైన యార్యవైశ్య శిఖా మణు లెందరో గలరు. సంపన్నులైన న్యాయ వాదులును నుద్యోగస్థులును గలరు. వీరి ద్రవ్యోపార్జనమునకు మూలాధారము కృష్ణా గుంటూరు మండలములు. వీరైననునాపన్నుల రక్షణార్థము ప్రయత్నములను జేయకుండుట యాంధ్రహృదయము నావరించిన యలసత్వ మును విశదము చేయుచున్నది. ఇప్పుడు కాల విలంబనమైనను నాంధ్రులు దీక్షాపరాయణులై స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి ధన్యవాదములను బడయుదురు గాత!

* * * *

మహాత్ముని వంగదేశ పర్యటనము

గాంధిమహాత్ముడు మేయి మాసారంభ మునుండియును మాసాంతమువరకును వంగ దేశ విజయయాత్రను జేసి స్వధర్మనిర్వహణ మును జేయగలిగెను. కేరళ ఘూర్జర రాష్ట్ర సంచారములవలె వంగరాష్ట్ర సంచారమును జయప్రదముగ ముగిసినది. రాష్ట్రమునం దంతటను జయజయధ్వానములు చెలరేగినవి. మహారాజులు, రాజులు, విద్యావంతులు, శ్రీ మంతులు, సామాన్యులు, స్వాగత సత్కార ముల నొసంగుటయం దహమహమికను జూ పిరి. ప్రజలు సన్మానపత్రములను సమర్పించిరి. పాదాక్రాంతులై పాదధూళిని శిరసావహించిరి.

మహాత్మునకు జూపిన స్వాగత సన్మానపూజా విధానములు వంగదేశీయుల యుద్రేకోత్సాహములకనురూపములై మహాత్మున కానందమును గలుగజేసినవి. ఉత్సాహ తరంగములు పొంగి పొరలి మహాత్ముని ముంచినవి. రామమోహనరాయలు జగదీశచంద్రబోసు బంకిం చంద్ర ఛట్టోపాధ్యాయులు రవీంద్రనాథ ఠాకూరు అవనీంద్రనాథఠాకూరు మొదలగు సుప్రసిద్ధ మహాపురుషుల నామరూపములను మహాత్ముడు సంస్మరించి వంగదేశ మాహాత్మ్యమును గొనియాడెను. కాని మహాత్మున కింతటితో సంతృప్తి గలుగలేదు. వంగదేశ సౌఖ్యసౌభాగ్య మీపదుగురితో గలుగజాలదు. గ్రామసీమలందు నివసించుచున్న 4 కోట్ల బెంగాలీలమీదను వంగదేశసౌభాగ్య మాధారపడియున్నది. గ్రామవాసుల సౌభాగ్యమె దేశ సౌభాగ్యము. గ్రామవాసులు దుర్భరమైన దారిద్ర్య దుఃఖము ననుభవించుచుండగను నగరములందెన్ని ప్రాసాదములున్నను నెందరు కోటీశ్వరులున్నను దేశసౌభాగ్యము గగనకుసుమము. ఈపరమార్థమును మహాత్ముడు గ్రహించినటు లితర నాయకులు గ్రహించియుండలేదు. మహాత్ము డితరరాష్ట్రములందువలె వంగరాష్ట్రమునందును తన సంచారానంతరము గ్రామసౌభాగ్యసందేశమును ప్రకటించెను. ఆచార్య ప్రఫుల్లచంద్రరాయిగారు ఖాదీప్రతిష్ఠాపనముల ద్వారా చేయుచున్నపని మహాత్ముని ప్రశంసకు పాత్రమైనది. కాని వంగదేశపు రాటములును రాటములపనియును మహాత్మున కాశాభంగమును గలుగజేసినవి. పూర్వము 200 వ నంబరుగల ఢక్కా మజిలినుల తయారుచేయ గలిగిన వంగదేశ మిపుడు చిన్నిరాటముల మీదను 10 వ నంబరునూలునైనను తయారుచేయజాలకుండుట దేశమునకు సంప్రాప్తమైన యధోగతిని విశదము చేయుచున్నది. దేశమునందంతటను గృహపరిశ్రమలు నశించినవి. వ్యవసాయము కూలిపనులు జీవనాధారములైనవి. ఈపనులైనను నేఁడు దియం దారుమాసములు మాత్రముండుట సర్వత్ర విదితమైయున్నది. గృహపరిశ్రమల పునరుద్ధరణమే గ్రామసీమల సౌభాగ్యమునకు మూలాధారమని గాంధీమహాత్ముడు వంగరాష్ట్ర సంచారానంతరము తిరిగి ప్రకటించెను. గృహపరిశ్రమలయందు రాటపుపరిశ్రమము మాత్రమే సకలజనులును నవలంబింప దగినదియును సకలజనోపయోగమైనదియును నైయున్నది. ఈవిషయమందఱకును తెలిసియున్నను మహాత్ముడు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నను ప్రయోజనము ప్రయత్నముల కనురూపముగ గలుగుటలేదు. కారణము ప్రపంచము నావరించిన పాశ్చాత్య పారిశ్రామిక ప్రాబల్యవ్యామోహ మని విశదమగుచున్నది. వ్యవసాయము ప్రధానవృత్తియైన భరతఖండమున కీస్థితి యసంగతమైనను ప్రభుత్వ ప్రాబల్యము, ప్రజలయలసత్వము మహాత్ముని సందేశవ్యాపకమునకు ప్రతిబంధకములుగ నున్నవి. ముప్పదికోట్ల ప్రజలు గల దేశమునందు నూలు చందాను చెల్లించిన వారిసంఖ్య 15000 మాత్రమే యని తెలిసపుడు ప్రజల నావరించిన యల

సత్యము విశదమగుచున్నది. నూలుచందావిషయమును మహారాష్ట్ర దేశమునందు బహిర్గతమైన ప్రతిఘటనమును నీవిషాదస్థితిని విశదము చేయుచున్నది. మహాత్ముడు జూన్, జూలై మాసములందు అస్సాము, బీహారు, రాష్ట్రములందు సంచారమును చేసి ఆగస్టు, సెప్టెంబరు మాసములందు తమిళాంధ్ర రాష్ట్రములందు సంచారమునకు బూనుకొనవచ్చును. ఆంధ్రులు మహాత్మునిసంచార కాలమునకైనను తమ యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి మహాత్ముని సదాశయములను సఫలము చేయుటకు పాటు పడుట ధర్మము.

*   *   *   *

ఆంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘము

గతమాసమునందు రాజమహేంద్రవరమునందు గూడిన ఆంధ్ర రాష్ట్రీయ జాతీయోపసంఘసమావేశమునందు కార్యశూరులైన శ్రీయుతులు బులుసు సాంబమూర్తిగారును, మండపాక రంగయ్యనాయుడుగారును అధ్యక్షులుగను కార్యదర్శులుగను నెన్నుకొనబడుట శుభసూచకముగ నున్నది. సుప్రసిద్ధ దేశారాధకులైన వీరి యాజమాన్యము క్రిందను దేశావ్యాప్తమైన యంతఃకలహములును, యలసత్వమును యంతరించి దేశము స్వధర్మనిర్వాహణమునందు లగ్నమగుటకు భగవంతుడు తోడ్పడునని నమ్ముచున్నాము. గాంధి మహాత్ముడు ఆంధ్రదేశస్థితిని తలంచి విషాదమును పొందుచున్న విధమును వారిభావములు విశదము చేయుచున్నవి. ఈ విషయమై మహాత్ముడు చెన్నపురియందు తెలిపిన భావములనే యంగుఇండియా పత్రికయందును గతవారమునందు ప్రకటించి ఆంధ్రులకర్తవ్యమును వ్యక్తము చేసెను.

"నాకు ప్రేమాస్పదమైన యాంధ్రదేశస్థితి నాకు విచారమును గలుగజేయుచున్నది. అదుపాజ్ఞలు లేకను నెవరికివారు ప్రభువుగ నున్నారు."

గాంధిమహాత్ముడు కొండంతలను గోరంతలను జేయునుగాని గోరంతలను కొండంతలను జేయుడని సర్వజన విదితము. మహాత్ముని సంతాపమునకు గారణంబులైన రాగద్వేషాసూయాలసత్వభావముల నాంధ్రసోదరులు విసర్జించి మహాత్ముని మన్ననలకును నీశ్వరాశీర్వాదములకును బాత్రులగుటకు బాటుపడుదురు గాత!

ఆంధ్రోద్యమమునకును నాంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘమునకును జనకులై ఆంధ్ర రాష్ట్ర జాతీయోపసంఘమున కారంభము నుండియు నధ్యక్షపదవిని వహించుచు కష్ట సమయమునందు సాహసధైర్యోత్సాహములతో నాంధ్రప్రతిభను సంరక్షించి జాతీయోద్యమమును నడిపి ప్రజాదరణమునకు బాత్రులైన దేశభక్త వేంకటప్పయ్యపంతులుగారు ధన్యులు. దేశమునం దసహాయోద్యమమారంభము గాకపూర్వమె పంతులుగారు

సేవావ్రతమును స్వీకరించి చేసిన సేవయాంధ్ర దేశమునకు చిరపరిచితము. ఆ సేవావర్ణనము ప్రస్తుత మనవసరము. ఆంధ్రరాష్ట్ర జాతీయోపసంఘాధ్యక్షులుగను వేంకటప్పయ్య పంతులుగారు చేసిన సేవకు రాజమహేంద్రవరనమావేశము చేసిన యభివాదన తీర్మానముతో మేమును నేకీభవించుచు శ్రీయుత దేశభక్త వేంకటప్పయ్య పంతులు గారికి ధన్యవాదములు నర్పించు చున్నాము. శ్రీపంతులుగా రధ్యక్షపదవి నలంకరించకపోయినను నెప్పటివలెనే యథాశక్తిని సేవావ్రతమును నిర్వహించగలరు. దేశసేవా పరాయణులు శ్రీపంతులవారి సేవామార్గము నవలంబించుచు ధన్యవాదములకు బాత్రులయ్యెదరుగాక!

తరణి

పెద్దిభట్ల రామచంద్రరావు గారు, బి. ఏ., (సాహితిసమితి)

సాంధ్యవేళను సైకతస్థలము మిగుల
చల్లనై సువిశాలమై శాంతమగుచు
బాలకృష్ణుని క్రీడల భవ్యమైన
సైకతంబుం విధమున సౌఖ్యమొదవె.

అరుణకాలంపు కెంజాయ నలరుచున్న
ఆకసంబున లీనమై, యతిమనోజ్ఞ
మై, యగాధమై యంబుధిధ్యేయమయ్యె,
త్రాత వామనమూర్తి పాదంబుపగిది.

బాలభానుని కిరణాలవన్నె మీరి
మేలిబంగరుఛాయను మెరయుచుండి,
దీనరక్షణయౌ మహాదేవికరణి
తరణియొక్కటి వసధిమోదంబు గూర్చె.

జీవజలధినిదాటించి చిత్రముగను
నన్ను దరిజేర్చజాలిన నౌకయైన
నీవిమలమూర్తి యప్పుడు నిల్చెమదిని;
దీప్తమయ్యెను నాజన్మ దీనమయ్యు.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7 Thambu Chetty Street, G. T. Madras.

భారతి - ద్వితీయ సంపుటము

వ్యాసముల అకారాది సూచి

(1) (ప) = పద్యము. (2) (క) = కథ. (3) ౪౯ త. అనగా ఆ సంఖ్యగలపత్రమునకు తర్వాత, (4) (గే) = గేయము అని తెలియవలసినది.

భారతి - ద్వితీయ సంపుటము

వ్యాసకర్తల అకారాది సూచి

(1) (ప) = పద్యము. (2) (క)=కథ. (3)(శ్లో) = శ్లోకములు. (4) ౧౬౦ తే. అనగా ఆసంఖ్యగల పత్రమునకు తర్వాత, (5) (నా) = నాటకము.అని యెఱుంగునది.

త

(1) (గే)=గేయము.

(1) ౬౫ పూ. అనగా ఆ సంఖ్యగల పత్రమునకు పూర్వము.

(1) (శ్లో) = శ్లోకములు.

(1) (నా) = నాటకము.

(1) ౬౫ పూ. అనగా ఆ సంఖ్యగలపత్రమునకు పూర్వము.

ఆంధ్రగ్రంథమాల

నెం 7, తంబుశెట్టివీథి, మద్రాసు

ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు వాఙ్మయాభ్యుదయమును, తన్మూలమునను విజ్ఞానాభ్యుదయమును సాధనంబులను విషయము సర్వత్ర తెలిసియున్నది. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు దేశమునందు గ్రంథమండలులు గ్రంథాలయములు కళాప్రదర్శనములు మొదలగు సంస్థాపనలు పర్యాప్తంబులై ప్రజాజీవన ప్రవాహమును బ్రవహింపజేయుచున్న విధమును దేశచరిత్ర విశదము చేయుచున్నది. శ్రీయుత కే. వి. లక్ష్మణరావుగారారంభించిన యాంధ్రవిజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాల నేడు శాఖోపశాఖలుగను భిన్నరూపములను వెలయుచున్నది. గ్రంథమాల లన్నియును యథాశక్తిని వాఙ్మయాభివృద్ధికి బాటుపడుచున్నవి. ఆంధ్రమాత నలంకరించుట కేర్పడిన గ్రంథమాలలం దిది యొకటిగ నుండగలదను విశ్వాసముతో నీప్రయత్న మారంభమైనది. ఈమాలయందు విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు సాధనము లైన గ్రంథములు ప్రచురించుట కేర్పాటు చేయబడుచున్నది. వివిధవిషయములకు సంబంధించిన గ్రంథములు రెండుమాసముల కొక గ్రంథమువంతున బ్రచురింపబడును. ఆంధ్రమహాజను లీప్రయత్నమును బోషించుటకు ప్రార్థితులు.

ప్రస్తుతము వెలువడనున్న గ్రంథములు:

౧ **శతకమంజరి** (భక్తిసంపుటము)—నృపాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, నారాయణ, కాళహస్తీశ్వరాది శతకములు పది యిరువదిగలవు. ఒక్కొక్క శతకమునకు విపులమగు పీఠికయు, పాఠభేదములును గలవు. ౧-౮-౦
(ఈ శతకములు విడిగను దొరకును).

౨ **బసవపురాణము** (ద్విపద)—పాల్కురికి సోమనాథుడు. అనేకతాళపత్రమాతృకలనుగొని పరిశీలించి కూర్చిన మూలము. పాఠభేదములు సూచింపబడినవి. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన విపులమగు పీఠిక గలదు. అచ్చు, కాగితములు సుందరముగ నున్నది. ౨-౮-౦

౩ **గాంధిమహాత్ముని బెల్గాము కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసము** ౦-౪-౦

౪ **కమలాక్షి** (చిన్ని విచిత్రకథ)— రాయసం వెంకటశివుడుగారు ౧-౮-౦

౫ **నీతినిధి**— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు, వ్యవస్థాపకుడు.